

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21
TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue:
21

İÇİNDEKİLER

(1)

Doç. Dr. Ali Osman ENGİN, Yrd. Doç. Dr. Nevzat DEMİRCİ, Gülşen Hoca (Assoc. Prof. Dr. Ali Osman ENGIN, Assist. Prof. Dr. Nevzat DEMIRCI, Gulshen Hoca)
TÜRKÇE: İLKOKUL ÖĞRENCİLERİNDE BASKIN OLAN ZEKÂ TÜRLERİNİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ
ENGLISH: THE EVALUATION OF DOMINANT INTELLIGENCE KINDS OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS ACCORDING TO THE TEACHERS' POINT OF VIEWS
SAYFA 3

(2)

Uzm. Serenat İSTANBULLU (Expert Serenat ISTANBULLU)
TÜRKÇE: NİĞDE HALK MÜZİĞİ KÜLTÜRÜNDE ALİ ERCAN VE MÜZİĞE KATKILARI
ENGLISH: ALI ERCAN AND HIS CONTRIBUTIONS TO MUSIC in NIGDE FOLK MUSIC CULTURE
SAYFA 16

(3)

Doç. Dr. Giray Saynur DERMAN (Assoc. Prof. Dr. Giray Saynur DERMAN)
TÜRKÇE: ÖZBEKİSTAN'DA OTORİTER REJİM SİYASETİ
ENGLISH: AUTHORITARIAN POLITICS IN UZBEKISTAN
SAYFA 24

(4)

Doç. Dr. Sait YILMAZ (Assoc. Prof. Dr. Sait YILMAZ)
TÜRKÇE: KÜRESEL SERMAYENİN DÜNÜ ve BUGÜNÜ
ENGLISH: TODAY AND TOMORROW OF THE GLOBAL CAPITAL
SAYFA 40

(5)

Yrd. Doç. Dr. Bilal YILDIZ □ (Assist. Prof. Dr. Bilal YILDIZ)
TÜRKÇE: 438 NO'LU MUHÂSEBE-İ VİLÂYET-İ ANADOLU DEFTERİNE GÖRE XVI. YÜZYILIN İLK ÇEYREĞİNDE HONAZ KAZÂSİ
ENGLISH: ACCORDING TO NUMBERED 438 ANATOLIAN CITY ACCOUNTING REGISTER, HONAZ TOWNSHIP IN THE FIRST QUARTER OF THE XVth CENTURY
SAYFA 59

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21
TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue:
21

---

(6)

Türkolog Arş. Deniz KAÇAĞAN (Turcology Researcher Deniz KACHAGAN)
TÜRKÇE: SİYASİ DÜŞÜNCELER VE DÜNYANIN SOMUT GERÇEĞİ
ENGLISH: POLITICAL IDEAS AND TANGIBLE REAL IN THE WORLD
SAYFA 85

(7)

Yrd. Doç. Dr. Mehmet METE (Assist. Prof. Dr. Mehmet METE)
Uzman Ayhan YALÇINSOY (Expert Ayhan YALCHINSOY)
TÜRKÇE: MALİYET ETKİNLİĞİ AÇISINDAN BİLGİ TEKNOLOJİLERİNİN
ÜRETİM MALİYETLERİ ÜZERİNE ETKİSİNİN ANALİZİ
ENGLISH: ANALYSIS OF THE EFFECT OF THE COST EFFECTIVENESS IN
TERMS OF PRODUCTION COSTS ON INFORMATION TECHNOLOGY
SAYFA 95

KİTAP TANITIMLARI ve REKLAMLAR
SAYFA 108

Genel Bilgiler, Dergiye Makale Gönderme Şartları ve Abonelik Koşulları
SAYFA 111

SONNOTLAR
SAYFA 114

(1)

Doç. Dr. Ali Osman ENGİN*, **Yrd. Doç. Dr. Nevzat DEMİRCİ***, **Gülşen Hoca***

(Assoc. Prof. Dr. Ali Osman ENGIN, Assist. Prof. Dr. Nevzat DEMIRCI, Gulshen Hoca)

TÜRKÇE: İLKOKUL ÖĞRENCİLERİNDE BASKIN OLAN ZEKÂ TÜRLERİNİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ
ENGLISH: THE EVALUATION OF DOMINANT INTELLIGENCE KINDS OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS ACCORDING TO THE TEACHERS' POINT OF VIEWS

ÖZET

Bu araştırma ilkököl düzeyinde eğitim alan öğrencilerin Gardner' ın çoklu zekâ kuramından hareketle zekâ boyutlarının baskınlık düzeylerinin tespit edilmesine dönük olarak yapılmıştır. Araştırmanın evreni; Kars ilinde eğitim ve öğretim hayatına devam eden ilköğretim 3. Sınıf öğrencileri ve onların sınıf öğretmenleridir. Örneklem grubu ise, Cumhuriyet İlköğretim Okulu 3/A sınıfı öğrencileri ve onların sınıf öğretmeni olmaktadır.

Sonuç olarak; Öne çıkan zekâ boyutunun “bedensel kinestetik zekâ alanı” olduğu, en az ise; “içe dönük zekâ alanı” olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin farklı zeka türlerine sahip oldukları dikkate alındığında bu zeka türlerine uygun stratejileri ve tekniklerin eğitim programlarımıza dahil edilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çoklu zekâ, Eğitim ve çoklu zekâ kuramı, Öğrenme stratejileri.

Jel Kodu: A21, H52, H75.

ABSTRACT

This study was organized in accordance with the aim of finding the preponderance level of the students' intelligence dimensions through Gardner's multiple intelligence theory. The research universe is the third class students continuing their education at primary schools in Kars and their teachers. The sampling group is the third A-class students and their classroom teacher of Cumhuriyet Primary school in the center of Kars.

As a result it was found out that the most dominant intelligence dimension was bodily kinesthetic intelligence area and the least one was internal intelligence area. When it is put into account that the students may have different dominant intelligence levels, it is necessary for the education programmes to have teaching strategies and techniques according to the dominant intelligence dimensions.

Keywords: Multiple intelligence, Education and multiple intelligence theory, Learning strategies.

Jel Code: A21, H52, H75.

*Kafkas Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitimi Bilimleri Bölümü, Kars/TÜRKİYE.

*Kafkas Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, Kars/TÜRKİYE.

*MEB Sınıf Öğretmeni.

GİRİŞ

Howard Gardner'in ortaya atmış olduğu çoklu zekâ kuramı, son zamanlarda ilave edilen başka boyutlarıyla beraber eğitimciler tarafından daha fazla üzerinde durulmaya başlanmıştır. Çünkü öğrenci özellikleri dikkate alınırken öğrenme deseninin göz ardı edilmesi mümkün değildir. Kazanımların hepsi onun üzerinden gerçekleşmektedir. Dolayısıyla en azından tanımaya dönük çalışmaların yoğunlaştırılması gereği olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, Wechsler zekâyı; bireyin amaçlı davranması, akılcı düşünerek çevresiyle başa çıkma stratejilerini kullanırken etkili olma yollarını bulma kapasitesi olarak, Woolfok ise zekâyı; kalıtım veya öğrenme ürünü olarak geliştirdiği zihinsel işlevleri, bilgiyi keşfetme, yapılandırma, öğrenme, daha sonra hatırlayıp problemleri çözmek için hatırlayıp geri getirme ve dünyaya uyum sağlamada kullanma şeklinde tanımlamıştır (1,2). Binbaşoğlu (3) zekâyı; öğrenebilme yeteneği, edinilen öğrenmeleri eşleştirebilme ve etkili bir şekilde somutlardan hareketle soyutlamalar yapabilmeye yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Piaget' e göre zekâ; çevre ile uyuşma, düşünce ile eylemin teşkilatlandırılıp yapılandırılması ve yeni baştan organize edilmesi anlamına gelebilen belli bir uyumlu davranış örneğidir (4). Storddad' a göre; zekâ "bireyin zor, karmaşık, soyut, ekonomik, amaca uygun, sosyal değeri olan ve orijinal nitelikler taşıyan zihinsel davranışları yapabilmeye ve bu koşullar altında bireyin enerjisini davranışlar üzerinde toplayabilme ve heyecanlara karşı koyabilmeli. Faktör analizini geliştiren, Charles Spearman; bütün bireylerin farklı boyutlarda bir genel zekâyı sahip olduklarını belirtmiş ve bu zekâyı; "g" faktörü adını vermiştir. Spearman' a göre sahip olunan "g" faktörü miktarına bağlı olarak parlak ya da sönük olarak tanımlanabilir. Ona göre "g" faktörü zekâ test maddeleri içerisinde bireyin performansını belirleyen temel faktördür. Diğer yandan her birine "s" denilen özel değişkenler/faktörler de bir takım testlerde ve yetenekler içerisinde belirleyici rol oynamaktadır (5). Genel olarak ifade edildiği gibi zekâyı özel ve genel yetenek açısından bakıldığında; bireyin her türlü zihin etkinliğinde rol oynayan genel bir zihni enerjiye "genel yetenek" ve belirli bir zihin etkinliğinin gösterilebilmesi için genel zihni yeteneğin dışında ihtiyaç duyulan zihin gücüne ise, "özel yetenek" denilmektedir (6).

Zekânın temeli kalıtsal olmakla beraber bireyin çevreyle olan etkileşimi sonucu şekillenir. Ancak hangisinin daha baskın olduğu tartışmalıdır ve beklide bireyden bireye değişmektedir. Bu değişkenliği kontrol eden birçok bağımsız değişkenin varlığı düşünülürse bu konuda doğrudan yargı ifadeleri kullanmak oldukça zordur. Bu hususta Aiken (7); zekânın ne çevrenin ve nede kalıtımın bir ürünü olmadığını, zekâ = çevre + Kalıtım şeklinde ifade edilse de, bireylerin demografik özelliklerinden, biyolojik faktör ve kavrama becerilerinden etkilenebilmektedir. Son dönemlerde yapılan çalışmalarla zekânın sınırları kalıtsal olarak - "g" faktörü - belirlenmiştir. Yine de bu sınırlar çerçevesinde ulaşılabilen gerçek zekâ boyutu, çevresel faktörlerle -"s" faktörü - belirlenir. Çünkü kalıtım davranış boyutlarının alt ve üst sınırlarını kontrol eder. Bu sınırlar içerisinde gerçekte davranışın nerede meydana geleceğini ise çevresel özellikler belirler. Uzun süreli araştırmalar sonucunda Çoklu Zekâ Kuramı, zekâyı "bir veya daha fazla kültürel yapıda değeri olan bir ürüne şekil verme ya da problemleri çözmeye yeteneği" olarak tanımlamıştır. Ayrıca zekânın akademik başarıyı tahmin etmeye yarayan, kısa sorulara verilen kısa cevaplardan çok daha fazla bir şey olduğunu belirtmiştir (8, 9). Gardner, geleneksel anlayıştan çok daha farklı olarak; zekâ

alanlarından bahsetmiş ve her insanın birden fazla zekâ alanına sahip olduğunu belirtmiştir (9).

Bu konuda birçok kurum ve kuruluşun önemli çalışmalar yaptığı bilinmektedir. Bunların en önemlilerinden birisi de, Amerika' nın Harward Üniversitesi öğretim üyelerinden Howard Gardner' dir. Gardner, 1983 yılında geliştirdiği çoklu zekâ kuramında (Multiple Intelligence MI Theory) zekâyı; “problem çözme kapasitesi yada değerli bir veya birden fazla kültürel yapı ürününe şekil vermek” biçiminde tanımlamaktadır. Gardner, insan zekâsını 8 alt kategoriye ayırmıştır. Bu kategoriler: * Sözel Verbal), * Mantıksal (logical), * Görsel (visual), * Müziksel (musical), * Bedensel (kineshtetic), * Kişilerarası (intrapersonal, * Kişiyeye/içer dönuık (interpersonal, * Doğa (naturalist) zekâlardır (10).

Bu zekâ boyutlarının özellikleri (11, 9,12): bir çok farklı yazarlar tarafından şöyle belirtilmeye çalışılmıştır: “1- Sözel zekâ: Bir dile ait fonolojiyi (phonology), söz dizimi (syntax), gramer yapısını, kavram telâffuzunu ve sözcükleri anlamına uygun kullanabilme becerisini kapsar. Şairler,editörler, roman yazarları vs örnek verilebilir. 2- Mantıksal zekâ: Bu boyutta baskın zekâyaya sahip olanlar; mantık kurallarına ve benzerliklerine, neden – sonuç ilişkilerine ve bu tür soyut işlemlere karşı hassas ve duyarlıdırlar. Bu kişiler, kategorilere veya sınıflara ayırarak, genellemeler yaparak, hesaplayarak, mantık yürüterek ve soyut ilişkiler üzerinde çalışarak kolaylıkla öğrenebilirler. Matematikçiler, istatistikçiler, bilgisayar programcıları, vs örnek oluşturabilirler. 3- Görsel zekâ (Uzaysal-spatial): bu tür baskın zekâyaya sahip olanlar, objektif gözlemeleme, görsel ve uzaysal fikirleri fiziksel bir uyaran olmasa da grafiksel olarak sergileme becerilerine sahiptirler.

Harita yapımcıları ve mimarlar örnek verilebilir. 4- Müziksel zekâ: Bu boyutta baskın zekâyaya sahip olan bireyler, bir müzik parçasındaki ritmi, akustik düzeni, melodiyi, müzikteki iniş ve çıkışları, müzikteki bileşenleri rahatlıkla anlayabilme becerileri geliştirmişlerdir. Bunlar en iyi ritim ve müzikle öğrenirler. Besteciler, piyanistler ve şarkıcılar bu gruptandır. 5- Kinestetik zekâ: Bu alanda yeterli olan bireyler, koordinasyon, denge, güç, esneklik gibi yeteneklerini daha fazla geliştirmişlerdir. Ayrıca hız gibi bazı fiziksel özelliklerin yanı sıra, dokunsak nitelikteki alanlarda da beceriklidirler. Bunlar; aktörler, atletler ve dansçılar olabilirler. 6- Kişilerarası zekâ: Bu zekâ türü ile bir insanın diğerleri ile arasındaki farklı özelliklerin farkına vararak onları en iyi şekilde yorumlama ve değerlendirme yeteneği oldukça gelişmiştir. Bunlar sosyal zekâsı güçlü olan kişilerdir. Bir grup içerisinde diğer grup üyeleri ile işbirliği yapma, onlarla uyum içerisinde olma ve bu insanlarla sözlü veya sözsüz iletişim kurmada başarılıdırlar.

Psikologlar, eğlence düzenleyicileri, psikoterapistler bu gruptan sayılabilirler. 7- Kişiyeye dönük zekâ: Bu zekâ türü kuvvetli olan bireylerin kendilerini objektif olarak değerlendirme, duygularını, isteklerini ve ihtiyaçlarını fark edebilme, kendini iyi disipline edebilme becerileri gelişmiştir. Özgüvenleri yüksektir, Diğer bireylere ait motivasyonları, olumsuzlukları fark edebilme yetenekleri gelişmiştir. Bu gruba en iyi örnekler; öğretmenler, siyasetçiler, terapistlerdir. 8- Doğa zekâsı: Bu zekâ türü baskın olan bireyler; farklı fauna ve floralardaki türlere ait anlama ve sınıflama becerilerine sahiptirler. Bütün eko sistemdeki yaşayan canlılara karşı ilgi duyarlar. Bunlar; zoolojistler, veterinerler, biyolojistler olabilirler. Çoklu zekâ kuramının temel ilkeleri aşağıdaki esasları içerir (13, 2) : Her insan belirtilen zekâ türlerinin hepsine sahiptir.

Ancak düzeyleri farklı gelişmiş olabilir. Her insan bu zekâ türlerinden her birini geliştirebilir. Burada uygun eğitim ve öğretim etkinlikleri devreye girmektedir. Belirtilen zekâ alanları karmaşık yapıda ve birbirleri ile etkileşim içerisindedir. Bir kişinin her alanda zeki olabilmesinin birçok yolu vardır.” Eğitim ve öğretim etkinliklerinin organize edilmesinde doğru yaklaşımların işe koşulamamış olmasının sorunları giderek çoğalttığı bir vakadır. Çoklu zekâ kuramı ile ilgili çalışmalar buradaki yanlışları ve hataları düzeltmeye dönük olarak yapılmaktadır. Bu araştırmada amaç; ilkökul düzeyi öğrencilerinin zekâ boyutlarının neler olabileceği ve bu boyutların sağlıklı gelişip gelişmediğinin saptanması ve eğitimcilere bu konuda katkı sağlanmasıdır.

Yöntem

Öğretmenler tarafından öğrenci özelliklerinin tam olarak analiz edilememiş olmasının seçilecek öğretim strateji, yöntem ve tekniğinin yanlış olabileceği sonucunu getirecektir. Bu tanıma olayının sağlıklı yapılamaması başlı başına bir problem durumudur. Öğretmen görüşleri kapsamında ve çoklu zekâ kuramına göre ilköğretim 3. Sınıf öğrencilerinin baskın olan zekâ boyutları nedir?. Araştırmaya katılan öğretmenlerin değerlendirmeleri objektif ve öğrencileri tanıma bilgi birikimine dayalıdır. Araştırma kendisine ulaşılabilen öğretmenin 20 öğrencisi ile sınırlıdır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Gardner, 1983 yılında geliştirdiği çoklu zekâ envanteri formu kullanılmıştır. Bu formlar standart olup olduğu gibi kullanılmıştır. Araştırma betimsel bir araştırmadır. Tarama modellenmiş bilgi toplanmış ve konu ile ilgili kullanılan anket formuyla da öğretmenlerin değerlendirmeleri alınmıştır. Elde edilen bilgiler orijinal anket formlarının kendileri üzerinde değerlendirilmeleri yapılmış ve herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Araştırmanın evreni; Kars ilinde eğitim ve öğretim hayatına devam eden ilköğretim 3. Sınıf öğrencileri ve onların sınıf öğretmenleridir. Örneklem grubu ise, Cumhuriyet İlköğretim Okulu 3/A sınıfı öğrencileri ve onların sınıf öğretmenidir. Öğretmen ve öğrenci kimlikleri kodlanarak isimleri kullanılmamıştır.

Bulgular ve Yorum

Bu bölümde, veri toplama araçlarının uygulanmasıyla elde edilen bulgular yer almaktadır.

Tablo -1. Çoklu Zekâ Alanları Envanterine Göre Öğrencilerin Zekâ Alanları ve Bu Alanlarındaki Yüzdeler Dağılımı

Zekâ Alanları	Öğrenci Sayısı	%
Sözel Dilsel Zeka	3	15
Mantıksal Matematiksel Zeka	2	10
Müziksel Ritmik Zeka	2	10
Görsel Uzaysal Zeka	1	5
Bedensel Kinestetik Zeka	6	30
Kişilerarası Zeka	5	25
İçsel Zeka	0	0
Doğacı Zeka	1	5
Toplam	20	100

Tablo 1’de zekâ alanlarının dağılımı incelendiğinde sözel-dilsel zeka alanı %15, Mantıksal-matematiksel zeka alanı %10, İçsel zeka alanı %0, Bedensel-kinestetik zeka alanı %30, Kişiler arası zeka alanı %25, Görsel uzamsal zeka alanı %5, Müzik-ritmik zeka alanı %10, Doğacı zeka alanı %5 şeklinde olduğu gözlenmiştir. Dolayısıyla, çoklu Zekâ Kuramının sınıf uygulamaları hususunda birçok çalışma yapıldığını; ama bunların içinde ancak en doğrusunun belirlenemeyeceğini, öğretmenin sınıf ortamına, hedeflerine ve topluma bakarak uygun yöntemleri seçmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Kimi eğitimciler zekâ alanlarını, pek çok başlangıç noktası sağlayacak öğretimsel süreçlerde kullanmayı; kimileri ise anaokulundan itibaren her öğrencinin güçlü ya da baskın olan zekâ alanının belirlenmesi gerektiğini savunmaktadır Campbell (14). Bununla birlikte, Çoklu zekâ teorisi, derslerin, konuların veya ünitelerin planlanmasında sadece sınıf öğretmenlerinin kendi aralarında işbirliği yapmalarını desteklemekle kalmayıp sınıf öğretmenleri ve branş öğretmenlerinin birlikte çalışmalarını öngörmektedir. Bu durum, dolaylı olarak sınıf ve branş öğretmenleri arasında ekip ruhunun oluşmasını da sağlayacaktır (15).

Tablo-2. Öğretmenlerin Gardner’ın Çoklu Zeka Envanterine verdikleri cevapların Dağılımı

Okul: Cumhuriyet İlköğretim Okulu - Kars				
Sınıf: 3/A				
Öğretmen: 1				
Öğrenci No: 1-20				
Öğretmenin Kullandığı Öğretim Strateji, Yöntem ve Tekniği: Soru-cevap, anlatma, canlandırma, sesli-sessiz okuma, problem çözme, buluş yoluyla öğretim, yaparak yaşayarak öğrenme.				
Zekâ Alanlarıyla İlgili Anket Soruları	Öğrencilerin Anket Sorularına Verdiği Cevaplar (Öğrenciler: 1-20) ile gösterilmiştir			
Sözel – Dilsel Zekâ Alanı	Hiçbir Zaman	Bazen	Sık Sık	Her Zaman
Yazılar, resimlerden daha çok dikkatini çeker	1,2,6,7,13	5,9,10,14,15,16,17,19,20	3,4,8,11,12,18	
İsim, yer ve zaman konusunda hafızası güçlüdür	1,6,7	3,9,13,14,15	2,4,5,8,10,11,12,16,17,18,19,20	
Kitap okumaktan hoşlanır.	2,6,7,13	1,5,9,10,12,14,15,16,19,20	3,4,8,11,17,18	
Yaşına uygun kelimeleri doğru söyler.	1,6,7,14	2,3,9,10,13,20	5,8,11,12,15,16,17,18,19	
Kelimeleri içeren oyunlardan hoşlanır.	2,6,7	1,10,11,12,13,14,15,16,19,20	3,5,8,9,17,18	4
Dinleyerek, daha iyi ve daha hızlı öğrenir.	2,6,7	1,3,9,10,13,14,15,16,17,19	4,5,8,11,12,15	
Yaşına göre kelime hazinesi	1,6,7	2,5,8,9,10,11,12	3,17,18,19	4

oldukça yüksektir.		,13,14,15,16,20		
Yazı yazmaktan çok hoşlanır.	1,2,6,7	3,6,9,10,14,17,18,19,20	4,5,8,11,12,13,15,16	
Yeni öğrendiği kelimeleri kullanmayı sever.	1,2,6,7	5,8,12,13,14,15,16,20	3,9,10,11,17,18,19	4
Sözlü anlatımlarda oldukça başarılıdır.	1,2,6,7	3,9,13,14	5,8,10,11,12,15,16,17,19,20	4,18
Matematiksel – Mantıksal Zekâ Alanı	Hiçbir Zaman	Bazen	Sık Sık	Her Zaman
Zaman zaman okuduklarını şemalar halinde özetle ifade eder	1,2,6,7	3,4,5,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,20	8,19	
Makinelerin çalışmaları hakkında sorular sorar.	2,6,7,10	1,3,5,9,13,14,15	4,8,11,12,16,17,18,19,20	
Aritmetik problemleri zihninden hesaplar.	1,6,7,10	2,3,5,9,13,14,17,20	4,8,11,12,15,16,18,19	
Matematik ve fen derslerinden hoşlanır.	1,6,7,13	2,3,9,10,14,16,18,20	4,5,8,11,12,15,17,19	
Sayı ve problem içeren oyunlardan hoşlanır.	1,2,7,13	3,4,6,9,10,14,17,20	5,8,11,12,15,16,18,19	
Dama, satranç ve benzeri akıl oyunlarını sever.	1,6,7,14	2,3,5,9,10,12,13,15,17,18,19,20	4,8,11,16	
Bilgisayar ve atari oyunlarından hoşlanır.	2,7	1,3,4,5,6,9,10,13,14,16,17,20	7,8,11,12,15,18,19	
Deney yapmaktan hoşlanır.	1,6,7,9,10	2,5,8,11,12,13,14,15,17,18,20	3,4,16,19	
Arkadaşlarına göre daha soyut düşünebilir.	2,6,7,9	1,3,5,10,13,14,16,17,20	4,8,11,1,15,18,19	
Derslerde mantıksal ilişkiler kurmayı sever.	1,6,7,9,14,20	2,4,11,12,13,15,17,18,19	3,5,8,10,16	
İçsel Zekâ Alanı	Hiçbir Zaman	Bazen	Sık Sık	Her Zaman
Kendi başına ve bağımsız çalışmayı sever.	2,7	1,3,5,6,9,10,12,14,15,16,17,19,20	4,8,11,13,18	
Kendine ait zayıf ve güçlü yanlarını bilir.	1,6,7	2,3,9,10,13,14,20	4,5,8,11,12,15,16,17,18,19	
Tek başına çalışmayı daha çok sever.	7	1,2,5,6,8,9,10,13,14,15	3,11,12,17,18,19,20	4
Tek başına oynamayı daha çok sever.	2,7,9	1,3,6,10,12,13,14,17,18,19,20	4,5,8,11,15,16	
Sınıf içi paylaşımı pek sevmez.	1,3,6	2,4,7,8,9,11,12,14,15,20	5,10,13,16,17,18,19	
Yaptığı davranışların bilincindedir.	6,7,9,14	1,2,3,10,13,16,17,19,20	4,5,8,11,12,15,18	

Kendine olan güveni ve saygısı yüksektir.	6	1,2,5,7,9,13,14,20	3,4,10,15,16,17,18,19	8,11,12
Genellikle yapmaktan hoşlandığı bir hobisi vardır.	1,2,9,20	3,6,7,10,14,15,16,17,19	4,5,8,11,13,18	12
Genelde kimseden fikir ve görüş almaz.	2,6,9	1,5,7,14,20	3,8,10,11,12,13,15,16,17,18,19	4
Arkadaşlarının yardımı olmadan çalışabilir.	1,7,14	2,3,6,9,10,15,16,17,18	4,5,8,13,19,20	11,12
Bedensel Kinestetik Zekâ Alanı	Hiçbir Zaman	Bazen	Sık Sık	Her Zaman
Ders esnasında kalkıp dolaşır bir şeyler okur veya araştırır.	1,2,7	3,4,5,6,9,10,11,12,13,14,17,19,20	8,15,16,18	
Koşmayı, zıplamayı ve oynamayı çok sever.	6	5,8,9,11,14,15,17,18	1,3,4,7,10,12,16,19,20	2,13
Sabit bir şekilde duramaz, kıvılcıdır.	1,4,8,14,17	5,6,10,11,12,19,20	9,15,16,18	2,7,13
İnsanlara ve eşyalara dokunmaktan hoşlanır.		1,3,4,5,6,8,9,10,11,14,16,17,18	2,12,15,19,20	7,13
Bir şeyi, okumak yerine onu yaparak öğrenir.	6,7	1,3,5,9,10,11,13,14,15,16,17,18,19,20	4,8,12	2
Merak ettiği şeyleri dokunarak incelemek ister.	6,14	1,4,7,8,10,11,13	2,3,5,9,12,15,16,17,18,19,20	
Boş vakitlerini sınıf dışında geçirmek ister.	6	2,3,5,8,9,11,15,17,18,19,20	1,4,10,12,14,16	7,13
Arkadaşlarıyla fiziksel oyunlar oynamayı tercih eder.	17	1,2,4,6,9,14,16,20	3,5,8,11,12,15,18,19	7,10,13
El becerileri gelişmiştir.	4,2,6,1	1,3,5,7,8,9,10,12,15,17,18,19,20	4,11,13,16	
Bir şeyi anlatırken vücut hareketlerini kullanır.	9	1,17,20,2,6,10,11,14,16	3,4,5,8,12,13,15,18,19	7
Kişiler Arası Zekâ Alanı	Hiçbir Zaman	Bazen	Sık Sık	Her Zaman
Arkadaşlarıyla birlikte oyun oynamayı sever.		1,2,3,6,7,9,14,16,17,19	4,8,10,11,12,13,18,2	5,15

			0	
Arkadaşları tarafından bir lider olarak görülür.	1,2,6 ,7,14	3,5,8,9,1 0,13,17,18,20	4,11,1 5,16,19	1 2
Problemi olan arkadaşlarına yardım eder.	2	1,3,4,6,7 ,8,9,13,14,16,18 ,19,20	5,10,1 1,12,15,17	
Arkadaşları onun fikirlerine önem verir.	6,7,1 3	1,2,9,10, 14,17,20	3,4,5,8 ,11,15,16,18,1 9	1 2
Organizasyon yapmayı içinde olmayı sever.	1,6	2,3,4,7,8 ,9,10,14,18,19	11,12, 13,15,16,17,2 0	5
Arkadaşlarına bir şeyler anlatmaktan hoşlanır.		1,2,3,4,7 ,9,10,11,13,14,1 9,20	5,6,8,1 2,15,16,17,18	
Arkadaşlarıyla sık sık birlikte olmak ister.	7	2,6,8,9,1 3,14,16,17,18,1 9	3,4,5,1 0,11,12,15,20	
Arkadaşlarının sorunlarına yardımcı olmaktan hoşlanır.	6,7	1,2,3,9,1 0,13,14, 16,19,20	4,5,8,1 1,17,18	1 2,15
Çevresindekiler onunla arkadaşlık kurmak ister.	1,2,6 ,7	3,9,13,1 4,17,18,20	4,5,8,1 0,11,12,15,16, 19	1 5
Herkesle konuşmaya özen gösterir.	6,14	1,2,3,7,9 ,13,16,18,20	4,5,8,1 0,11,12,17,19	
Görsel Uzamsal Zekâ Alanı	Hiç bir Zaman	Bazen	Sık Sık	H er Zaman
Kompozisyon yazımlarında sonuç bölümünü yazmakta zorlanır	11	1,2,3,4,6 ,7,8,9,10,12,14, 16,17,18,20	5,15,1 9	1 3
Renkler konusunda ilgisi ve bilgisi yüksektir.	2,6,7 ,12	1,3,5,9,1 0,11,114,15,18, 19	4,8,16, 17,20	1 3
Çizelge ve tablo türü materyalleri kolayca algılar.	1,7	2,3,4,5,6 ,8,9,10,13,14,15 ,17,20	11,12, 16,18	
Arkadaşlarına oranla daha fazla hayal kurar.		1,2,5,6,7 ,8,9,10,11,12,14 ,15,16,19	3,4,17, 18,20	1 3
Resim yapmayı ve onları boyamayı çok sever.	1	2,3,4,5,7 ,8,9,11,12,14,17 ,18,20	6,10,1 5,16,19	1 3
Yap-boz ve lego gibi	9	1,2,6,10,	3,4,5,7	1

oyunlardan çok hoşlanır.		14,15,16,19	,8,11,12,17,18 ,20	3
Daha önceden gördüğü yerleri kolayca hatırlar.	1	2,6,7,9,1 0,2,13,18,19,20	3,4,5,8 ,11,14,15,16,1 7	
Bulmaca çözmekten hoşlanır.	6,7	1,2,3,5,9 ,13,14,16,17,19, 20	4,8,10, 11,12,15,18	
Yön bulma becerisi yüksektir.	1,7	2,6,9,10, 11,13,15,18,19, 20	3,4,5,8 ,12,14,16,17	
Resim içeren kitapları okumayı daha çok sever.	7	1,2,3,4,5 ,6,8,9,11,12,14, 16,17,19,20	10,15, 18	1 3
Müziksel Ritmik Zekâ Alanı	Hiçbir Zaman	Bazen	Sık Sık	Her Zaman
Duyduğu şarkı ve melodileri rahatlıkla söyler.	7,11	1,6,8,9,1 0,12,13,14,16,1 7,18,19,20	2,3,4,5 ,15	
Şarkı söyleme yeteneği gelişmiştir.	6,7,1 1,12,13	1,2,4,8,9 ,10,14,15,16,19, 20	3,5,17, 18	
Bir müzik aleti çalar ya da çalmayı çok ister.	1,6,9 ,11,13	2,3,5,7,8 ,10,12,15,16,17, 19,20	4,14,1 8	
Müzik derslerinde başarılıdır.	1,6,1 0,11,13	2,4,7,8,9 ,12,14,15,16,19	3,5,17, 18,20	
Ritmik konuşur ya da ritmik hareket eder.	6,11	1,3,4,5,7 ,8,9,10,12,13,14 ,17,19,20	2,15,1 6,18	
Farkında olmadan bir melodi mırıldanır.	1,6,1 1,13	2,4,5,7,8 ,9,10,12,14,15,1 6,17,19	3,18,2 0	
Ders çalışırken eliyle ya da ayağıyla ritim tutar.	13	1,3,6,9,1 0,11,12,14,18,1 9,20	2,4,5,7 ,8,15,16,17	
Arkadaşlarının karşısında şarkı söylemeyi sever.	6,10, 11,12	1,2,4,7,8 ,13,14,15,16,17, 20	3,5,9,1 8,19	
Çalışırken müzik dinlemekten hoşlanır.	7,12	1,4,6,8,9 ,10,11,13,15,19, 20	2,3,5,1 4,16,17, 18	
Öğrendiği şarkıları sınıfta paylaşmayı sever.	6,7,1 2	1,2,3,4,8 ,9,11,13,14,15,1	5,10,1 8,19	

		6,17,20		
Doğacı Zekâ Alanı	Hiçbir Zaman	Bazen	Sık Sık	Her Zaman
Hayvanlara karşı çok ilgilidir.	1	3,5,6,7,8,9,10,12,13,14,15,16,17,18,19,20	2,4,11	
Doğada olmaktan çok hoşlanır.	6	1,2,4,9,13,17,19,20	3,5,7,8,10,11,12,14,15,16,18	
Evde bir hayvan besler yada beslemeyi çok ister.	6	1,2,5,7,8,9,10,12,13,14,15,16	3,4,11,17,18,19,20	
Bahçede, toprak ve çamurla oynamayı çok sever.	2,6,7,13	1,9,10,11,14,15,16,18	3,4,5,8,12,17,19,20	
Çevre kirliliğine karşı çok duyarlıdır.	6	1,2,3,5,9,13,17,19,20	4,7,8,10,11,12,14,15,16,18	
Hayvan veya doğa belgeselleri izlemeyi izlemeyi sever.	2,13	1,5,6,7,8,9,10,11,12,14,16	3,4,5,15,17,18,19	
Hava durumu yada meteorolojik olaylara ilgilidir.	6	1,2,3,4,5,7,9,10,12,13,14,15,17,18,19,20	8,11,16	
Ağaçlara ve diğer bitkilere düşkündür.	2	1,3,6,8,9,10,12,14,16	4,5,15,17,18,19,20	7,11,13
Sürekli açık havada oynamayı ister.	6,9	1,2,4,5,7,8,11,13,14,15,17,18,19,20	3,10,16	
Doğa olaylarına karşı ilgilidir.	6	1,2,3,4,8,9,10,14,16,17,19,20	3,4,5,8,12,17,19,20	

Bulgulara göre en çok öne çıkan zekâ boyutunun “bedensel kinestetik zekâ alanı”, en az ise; “içe dönük zekâ alanı” olduğu gözlenmiştir. Okulda başarının sağlanabilmesi için çocuğun zekâ alanı erken yaşlarda keşfedilmelidir. Gardner bir kişinin zihinsel gelişim eğilimini ilk yaşlarda belirleyerek, bu eğilime göre bir takım sonuçlar çıkarmanın, o kişinin eğitim fırsat ve seçeneklerini geliştireceğine inandığı için Çoklu Zeka Kuramı’nın eğitim uygulamaları üzerinde de durmuştur. İnsanlarda var olan baskın zekâ türlerini ya da farklı bir deyişle her insanın kendine özgü kolay öğrendiği öğrenme yolunu kullanarak o insana öğrenmede zorlandığı pek çok şey öğretilbilir. Eğitimde öğrencilerin zekâ türlerine uygun eğitim yapmak öğrenci başarısını artırmaktadır. Tersinden ifade edilirse, bazı öğrenciler kendi zekâ türlerine hitabeden

öğretim etkinlikleri olmadığında öğrenmede zorluk çekmektedirler. Bu yüzden öğretmenden beklenen, sınıftaki tüm öğrencilere yönelik eğitim etkinlikleri planlaması ve gerçekleştirmesidir (16). Diğer taraftan; bedensel kinestetik zeka, bireylerin fikirlerini ve duygularını ifade etmeleri için bütün bedenini becerikli bir şekilde kullanması ve bir takım şeyler üretirken ellerini çok iyi kullanmasıdır. Bu zeka alanı özel yetenekler içerir: Koordinasyon, denge, esneklik, hız, dokunma yeteneği bedensel kinestetik zekanın içerdiği bazı özel yetenekler arasında sayılabilir. Gardner, kinestezinin altıncı duyumuz olduğunu söyler. Bu, nazıkçe hareket edebilme kabiliyeti ve diğer insanların ve nesnelere hareketlerini ya da dinamiklerini doğrudan kavramaktır (17).

SONUÇ ve ÖNERİLER

Araştırma sonucunda, elde edilen veriler ışığında en çok öne çıkan zekâ boyutunun “bedensel kinestetik zekâ alanı”, en az ise; “içe dönük zekâ alanı” olduğu gözlemlenmiştir. Bedensel kinestetik zekası kuvvetli olan bireyler koordinasyon, denge, güç, esneklik gibi vücut hareketlerinde beceriklidirler. Ayrıca hız gibi bazı fiziksel özelliklerin yanı sıra, dokunsak nitelikteki alanlarda da beceriklidirler. Bu zekası kuvvetli bireylere aktörler, atletler, dansçılar örnek olarak verilebilir. Kişiyi/içe dönük zekâ ise; bu zekâ türü kuvvetli olan bireylerin kendini objektif olarak değerlendirme, duygularını, isteklerini ve ihtiyaçlarını fark edebilme, kendini iyi disipline edebilme becerileri ve özgüvenleri yüksektir. Ayrıca diğer bireylere ait motivasyonları, olumsuzlukları, vs fark edebilme becerilerine sahiptirler. Bu tür zekâsı kuvvetli bireylere öğretmenler, siyasetçiler, terapistler, vs örnek olarak verilebilir. Bu sonuca göre; öğrencilerin kendilerini ifade etme, öz güven, disiplin, ihtiyaçlarının farkında olma motivasyon ve olumsuzlukları fark edebilme gibi bireysel boyutlu duyuşsal yeterliklerinin zayıf olduğu söylenebilir. Bu veri oldukça önemli ve ihmal edilemeyecek kadar anlamlıdır. Çocuklar, geliştiremedikleri o duyuşsal alan yeterlikleri yerine bedensel becerilerini geliştirdikleri anlaşılıyor. Ya da o yüzden bu alandaki gelişimleri çekinik kalmıştır denilebilir. Eğitim ve öğretim etkinliklerinin en zor olanı; duyuşsal alan yeterliklerinin öğrencilere kazandırılmasıdır. Çünkü bu alan daha soyut ve ölçme ve değerlendirilmesi de o kadar zordur. Ayrıca öğretmenlerimizin de bu alan yeterlikleri bu problemleri giderecek kadar zengin değildir. Çünkü eğitim ve öğretim etkinliklerinin temel sorunları bu alanda yoğunlaşmaktadır. Acilen tedbir alınmalı ve öğretmenlerin bu alanda daha donanımlı hale getirilmeleri için hizmet içi eğitim faaliyetlerine ağırlık verilmelidir.

Diğer yandan; sözel-dilsel zekâ alanı ile mantıksal-matematiksel zekâ alanının yüzdeleri dilimlerinin biraz daha yüksek değerde olması gerekirdi. Çünkü ifade ve analitik düşünme becerilerinin istenen düzeyde olması için bu alanlarda %14-15’ lik bir değer olması gerekirdi. Ayrıca diğer zekâ alanlarında öğrencilerin gelişimlerinin normalin altında olduğu görülmektedir. Dikkat edilirse, genel olarak öğrencilerin düşünsel yetenekleri ile ilişkili olarak zorlandıkları görülmektedir.

Ancak bir öğrencide baskın olan zekâ alanlarının varlığı, diğer zekâ alanlarına sahip olmadığı anlamına gelmemektedir. Araştırma sonucunda: öğrenci 1 : bedensel-kinestetik zeka, öğrenci 2 : bedensel-kinestetik zeka, öğrenci 3 : müzik-ritmik zeka, öğrenci 4 : kişiler arası zeka, öğrenci 5 : kişiler arası zeka, öğrenci 6 : bedensel-kinestetik zeka, öğrenci 7 : bedensel-kinestetik zeka, öğrenci 8 : mantıksal-matematiksel

zeka, öğrenci 9 : sözel-dilsel zeka, öğrenci 10 : kişiler arası zeka, öğrenci 11 : kişiler arası zeka, öğrenci 12 : kişiler arası zeka, öğrenci 13 : görsel-uzamsal zeka, öğrenci 14 : özel-dilsel zeka, öğrenci 15 : bedensel-kinestetik zeka, öğrenci 16 : bedensel-kinestetik zeka, öğrenci 17 : sözel-dilsel zeka, öğrenci 18 : müzik-ritmik zeka, öğrenci 19 : mantıksal-matematiksel zeka, öğrenci 20 : doğacı zeka alanlarına sahip oldukları ve zekâ alanları ile ilgili yığılımın da; sözel-dilsel zeka alanı %15, Mantıksal-matematiksel zeka alanı %10, İçsel zeka alanı %0, Bedensel-kinestetik zeka alanı %30, Kişiler arası zeka alanı %25, Görsel uzamsal zeka alanı %5, Müzik-ritmik zeka alanı %10, Doğacı zeka alanı %5 şeklinde olduğu belirlenmiştir. Dolayısıyla; bir öğretmenin sekiz zekâ alanının hepsinde de uzman olmak zorunda olmamasına rağmen, onun sınıfta tipik olarak uygulamaktan çekindiği çeşitli zekâ alanlarına ait etkinlikleri nasıl gerçekleştireceğine dair yararlanabileceği kaynakları bilmesi ve bu kaynaklardan nasıl yararlanacağını farkında olması büyük önem arz etmektedir (18). Bireye ait tüm bu zekâ alanlarının aynı düzeyde olması çok güç bir ihtimaldir. Ancak doğru öğretim teknikleriyle zekâ alanlarının geliştirilebilirliği yapılan birçok çalışmayla gösterilmiştir. Sekiz zekâ alanı yoluyla, öğrenme fırsatları birleştirilirse öğrenciler akademik olarak daha başarılı olmakta, kendi öğrenme stratejilerinin farkına varmakta ve kendilerine olgüvenleri artmaktadır. Bu nedenle, öncelikle öğretmenlerin, çoklu zekâ alanlarını kendi derslerinde kullanabilecek düzeyde eğitim almaları gerekmektedir (19). Bunun için sınıf öğretmenliği lisans programında, öğretmen adaylarının sınıf ortamında kullanabilecekleri çoklu zekâ etkinliklerine önem verilmelidir.

Sonuç olarak; anket sonuçlarının yüzdelerine baktığımızda en fazla öne çıkan zekâ alanı %30' luk payla "Bedensel-Kinestetik Zeka" olmaktadır. Bunu yanında en az ise "İç Dönük Zeka" alanının olduğu görülmektedir. Üçüncü sınıf öğrencilerinin gelişim düzeyleri, yaşları ve bilişsel-duyusal-psikomotor özellikleri gereği sürekli bir hareketlilik içinde olmaları anket sonuçlarına yansımış olabilir. Çıkan sonuçlara göre şu zeka alanlarında öğrencilere ek etkinlikler düzenlenerek zekâ gelişimlerinde olumlu gelişmeler sağlanabilir: İçsel zekâ alanı, Doğacı zekâ alanı, Sözel-dilsel zekâ alanı, Mantıksal-matematiksel zekâ alanı, Müziksel-ritmik zekâ alanı. Yüzdeleri yüksek çıkan zekâ alanları diğer alanlara herhangi bir zarar vermemektedir. Önemli olan düşük düzeyli alanlarda öğrencileri harekete geçirerek, motive ederek ve ek öğretim etkinlikleri düzenleyerek istenilen seviyeyi yakalamak olmalıdır.

KAYNAKÇA

1. Açıkgöz, K. 1996, Etkili Öğrenme ve Öğretme, Kanyılmaz Matbaası, İzmir.
2. Sevil, B.F. (2003). Çoklu Zekâ Kuramı. Eğitim ve Denetim Dergisi, 1(1), 1-18
3. Binbaşıoğlu, C. 1985 Eğitim Psikolojisi, Kadioğlu Matbaası, Ankara.
4. Clark, F. "Zeka" 1973 (çev: Rengin Ufuk Sarier) Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Ankara.
5. Atkinson, R.L.; R.C. Atkinson, E.R. Hilgard. 1995 Psikolojiye Giriş II, Sosyal Yayınları, İstanbul.
6. Başaran, İ. E. 1985 Eğitim Psikolojisi, Sevinç Matbaası, Ankara.
7. Aiken, L. R. (2000). Psychological Testing and Assessment Allyn and Bacon.
8. Checkley, K. (1997). The First Seven ... and the Eight: A Conversation with Howard Gardner. Educational Leadership. 55(1), 8-13.

9. Gardner, H. (1993). Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences. (Second Edition). London: Falmer Press.
10. Gardner, H. (2006). Multiple Intelligences: New Horizons. New York: Basic Books.
11. Armstrong, T., 2003, The Multiple Intelligences Of Reading And Writing: Making The Words Come Alive, Association for Supervision and Curriculum Development, USA.
12. Gardner, H. (1999). Intelligences Reframed: Multiple Intelligences for the 21st Century. New York: Basic Books.
13. Armstrong, T., 1994, Multiple Intelligences in The Classroom, Association for Supervision and Curriculum Development, Virginia, USA.
14. Campbell, L. (1997). Variations on a Theme – How Teachers Interpret MI Theory. Educational Leadership. 55(1), 14 – 19.
15. Saban, A. (2004). Çoklu Zekâ Teorisi ve Eğitim. (Dördüncü Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
16. Bacanlı, H. (2000). Gelişim ve Öğrenme, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
17. Bruetsch, A., (1998). Multiple Intelligences Lesson Plan Book. Arizona: Zephyr Press.
18. Saban, A. Çoklu Zeka Teorisi ve Eğitim. Ankara: Nobel Yayınevi. 2002.
19. Köroğlu, H.; Yeşildere, S. İlköğretim Yedinci Sınıf Matematik Dersi Tamsayılar Ünitesinde Çoklu Zeka Teorisi Tabanlı Öğretimin Öğrenci Başarısına Etkisi. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi. Cilt 24 (2). 25-42. Gazi Üniversitesi. 2004.

(2)

Uzm. Serenat İSTANBULLU* (Expert Serenat İSTANBULLU)
TÜRKÇE: NİĞDE HALK MÜZİĞİ KÜLTÜRÜNDE ALİ ERCAN VE MÜZİĞE
KATKILARI
ENGLISH: ALI ERCAN AND HIS CONTRIBUTIONS TO MUSIC in NIGDE
FOLK MUSIC CULTURE

ÖZET

Bu çalışmada; bestecisi bilinen Geleneksel Türk Halk Müziğinin günümüz yaşayanlarından Ali Ercan'ın hayatı, eserleri, Niğde'nin müziğine ve somut olmayan kültürel mirasına etkileri, türkü dağarına katkıları, dinî müziğe yönelişi, ilahileri, dinî içerikli filmleri ve son yıllarda değişikliğe uğrayan müzik anlayışı irdelenmiştir.

Ali Ercan'ın müziğindeki söz ve form değişimleri, geleneksel söyleyişten ve âşık şiirinden(saz şiiri) tasavvufi şiire yönelimi, her iki türdeki ürünleriyle müzik alanına katkıları ve THM kültürüne etkileri vurgulanmıştır. Bilimsel yayınlara fazla konu olmamış Niğde halk müziği temsilcilerinin de zikredildiği bu çalışma, Niğde ozanlarından Ali Ercan'ın ve öğrencisi olmuş diğer Niğdeli halk sanatçılarının tanıtılması açısından da önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ali Ercan, Niğde Müzik Kültürü, Geleneksel Türk Halk Müziği, Âşık, Dinî Müzik

Jel Code: M14, Q20, Q30.

ABSTRACT

In this study, Ali Ercan, a living representative of Traditional Turkish folk music the composer of which is known ,has been analyzed in terms of his life, works , effects on the music and cultural heritage which is not tangible in Niğde, his contributions to folk music repertoire,his tendency to religious music, his hymns,his films based on religion and his perception of music which has changed lately.

The changes in lyrics and form in Ali Ercan's music, his heading towards sufism from traditional and 'Aşık' style, his contributions to music and THM (Turkish folk music) culture through his works in both fields have been emphasized.This study in which the representatives of Niğde folk music who haven't been subject to scientific publications much is also important in that it serves to make Ali Ercan, one of Niğde's poets, and other local poets who were once his student known.

Keywords: Ali Ercan , Niğde Music Culture, Traditional Turkish Folk Music, Aşık, Religious Music

Jel Code: M14, Q20, Q30.

* Niğde Güzel Sanatlar Lisesi; serenatistanbullu@hotmail.com

GİRİŞ

Saz şairleri, bir diğer adıyla âşıklar, âşık edebiyatı olarak nitelendirilen edebiyat akımının ilkelerine uygun olarak toplumdaki gelişimi, değişimi, sorunları, doğa ve insan sevgisini, aşkı, kültürel normları, halkın dili ve duygusuyla, bakışıyla dile getirip, bunları, kendi şiirleriyle veya başkalarına ait şiirlerle, saz eşliğinde anlatan kişilerdir. Âşık ve sazın ayrılmaz bütünlüğü, bu sanatçılara “saz şairi”, “sazlı ozan”, “çöğür şairi” gibi adların da verilmesine sebep olmuştur (Sakaoğlu 1992: 219). Sözlü anlatımın esas olduğu âşık tarzı halk şiirinde âşık; halkın gönlüne, hayaline yürek uzattığı kadar, topluma ve düzene karşı taşlamalarıyla da kimi zaman içinde yettiği kesimin sözcüsü, kimi zaman halka olan öğütleri ile benimsenip halkın gönlünde yer etmiş bir ses olmuştur. Bu anlamda Niğde kültürünün sesi olan Ali Ercan, gerek kendi besteleri, gerek halk şiirlerine can veren ezgileri ile Niğde müziğinin sesi, temsilcisi ve taşıyıcısı olmuştur. Son dönemlerde yapmakta olduğu İslami içerikli söz ve ezgileriyle dinî müziğe, ayrıca İslami konuları işleyen filmleri ile medya yoluyla da, topluma ve müzik alanındaki kültürel mirasa katkıları devam etmektedir.

Bu çalışmada; “Bestecisi bilinen Geleneksel Türk Halk Müziğinin günümüz yaşayanlarından Ali Ercan kimdir?” , “Eserleri ve eserlerinin içeriği, Niğde halk müziğine ve Geleneksel Türk Halk Müziğimize katkıları nelerdir?” , “ Halk aşığının son yıllarda dinî müziğe yönelişi, ilahileri, dinî içerikli filmleri ve son yıllarda değişikliğe uğrayan müzik anlayışı ve bu değişimin gerekçeleri nelerdir?” sorularına yanıt aranmıştır.

Kaynak taraması, belgesel tarama ve yarı yapılandırılmış görüşme yöntemlerinin kullanıldığı bu çalışmada, ozan hakkında birçok belge taranmış ve konunun gerektirdiği bilgiler edinilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, yapılandırılmış görüşme tekniğinden biraz daha esneklerdir. Bu teknikte, araştırmacı önceden sormayı planladığı soruları içeren görüşme protokolünü hazırlar. Buna karşın araştırmacı, görüşmenin akışına bağlı olarak değişik yan ya da alt sorularla görüşmenin akışını etkileyebilir ve kişinin yanıtlarını açmasını ve ayrıntılandırmasını sağlayabilir (Türnüklü, 2000: 6). Araştırmanın veri toplama yöntemi olarak, Ali Ercan ile yakınlığı bulunan kişilerden ve kendisinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile bilgiler elde edilmiş, bu bilgiler belli bir sıraya dayanarak derlenmiştir.

Ali Ercan’ın Hayatı

Niğde müzik kültürünün önemli bir ismi olan halk aşığı Ali Ercan, 1931 yılında Niğde’ye bağlı İçmeli köyünde doğmuştur. Altı yaşında annesini, annesinin ölümünden 4 ay sonra kardeşini, yedi yaşında ise babasını kaybederek babaannesinin yanında büyümüştür. Evin tek erkek çocuğu olması nedeniyle ailenin geçimini sağlayabilmek için köyün koyun ve kuzularını otlatma görevini üstlenen Ercan, doğa ile ilgili vezinsiz, yarı kafiyeli, amatörce manilerini, kendi yaptığı derme çatma bir saz ile daha sonra da dayısının hediye ettiği ilk bağlamasıyla on yaşından itibaren çalıp söylemeye başlamıştır (Ercan 1965:8). Ali Ercan, beste ve icra yeteneğini askerlik döneminde geliştirmiş, saz ustalarından Emin Aldemir ve zamanın ünlü yorumcularından Aliye Akkılıç ile tanışarak, onların tavsiyeleri ile 18 yaşında İstanbul radyosunun açtığı sınavı hem ses hem icra alanlarında kazanıp burada çalmaya başlamıştır (Özmel 2009:1198). Jüri huzurunda söylediği ilk şiiri şudur:

“Buraya koymuşlar bir büyük kantar

Bu kadar insanı kantar mı tartar

İyi çal şu sazı Ercan'da yakayı kurtar

Hakkında yaramazı söylerler şimdi” (Türkmen 1996:25)

İki yıl boyunca İstanbul radyosundaki görevini sürdüren Ercan, maddi nedenlerle buradaki işini bırakmıştır. Askerlik sonrası Niğde’de düğünlerde saz çalan sanatçı, bir yandan da Halk Eğitimi Merkezinin halk müziği ve bağlama kurslarında öğreticilik yapmıştır (Atılğan 2002:31).

1951’de evlenerek 3 çocuk sahibi olan Ali Ercan, “Adana’ya Bir Kız Geçti Gördün mü?” adlı ilk plak çalışmasının ardından “Kara Kaş Gözlerin Elmas”, “Adaletin Bu mu Dünya?”, “Kırat Gemini Almış Yol mu Dayanır?” adlı plaklarıyla 1960-1970 yılları arasında tüm yurttan oldukça popüler olmuş, bu süreç içerisinde 55 plak, 25 kaset yapmıştır. (Atılğan 2002:32). Anadolu’nun her yerinde tanınan ve türkülerini söyleyen Ali Ercan, o yıllarda Niğde türkülerinin tüm yurttan tanınmasına, çalınıp söylenmesine vesile olmuştur (Atılğan 2002:32).

Halen dinî motifler içeren şiirlerini bestelediği ürünleriyle sanatına devam eden Ercan’ın, ilahi tarzda eserleri de albümleştirilerek piyasaya sunulmuştur. Dinî konular içeren birçok filmde de rol almış olan Ali Ercan’ın, bir reklam filmi ve yayımlanmış iki kitabı bulunmaktadır. Bu kitapların ilki, kendi çalışmaları, eserleri, Niğde dolaylarından derlediği Niğde türkülerini ve sosyal içerikli şiirlerinin olduğu “Kara Kaş Gözlerin Elmas (1965)”, diğeri ise İslamî tarzda bestelenmiş kasidelerin, nasihatlerin, ilahilerin ve kendi eserlerinden seçmelerin bulunduğu “Doyamadım Muhammed’e” adlı kitabıdır.

Eserlerinin Yapısı

Ali Ercan’ın türkülerini içerik bakımından incelendiğinde âşıklık geleneğinde görülen söz söyleme sanatının öne çıktığı; anlatılmak istenilenin, sözün etrafında şekillendiği görülmektedir. “Âşıklar, buldukları yörelerin hem şairi hem müzisyeni olarak önemli bir yere sahiptirler. Bilhassa Kuzey Doğu Anadolu illerinde önemli bir gelenek olarak sürdürülen âşıklık, günümüzde de geçmişten gelen kimi uygulamaları bünyesinde barındırmaktadır. Âşıklar şiir düzmeyi ve saz çalmayı ustalarından yahut katıldıkları meclislerdeki usta âşıklardan öğrenirler” (Özdemir 2013:9). Ali Ercan’ın da Niğde kültüründe, belirtilen açıklamaya uygun bir icra ve söz sanatının olduğu bilinmektedir.

Aşığın eserleri, ezgisel tür olarak çoğunlukla kırık havadır ve sıklıkla 2/4 lük ve 4/4 lük ölçü sayısı ile bestelenmiştir. Bunun dışında Niğde’ye ve çevre yörelere ait derlediği türküler ve uzun havalar arasında kendisine ait olanlar da bulunmaktadır.

Ali Ercan, gerek âşık tarzı şiirlerinde gerekse tasavvufi şiirlerinde, hecenin 7, 8 ve 11’li kalıplarını kullanmıştır. Aynı çeşitlilik, kullandığı uyak şeması ve türünde de görülmektedir. Şiirlerin nazım biçimleri incelendiğinde, hem saz şiirinden hem de tekke şiirinden faydalandığı görülür. ‘Koşma, semai, ilahi’ aşığın kullandığı nazım biçimleridir.

Ali Ercan’ın eserlerindeki konular, âşık edebiyatı geleneğinde görüldüğü üzere kendi başından geçen ya da yaygınlaşıp ünlenen hikâyeler üzerinedir.

Müzik Hayatı

Ali Ercan’ın, müzik hayatı genel anlamda üç döneme ayrılabilir. Yöre sanatçısı

olduğu birinci dönem, ulusal alanda tanındığı ve popüler kültür ürünleri verdiği ikinci dönem, olgunluk yaşlarında başlayıp halen devam eden, İslamî ürünler ve televizyon programlarının olduğu üçüncü dönem. Âşık; müzik hayatının 1. ve 2. Dönemlerini 30 yıl, 3. Dönemini ise 35 yıllık bir süreç olarak tanımlamaktadır.

Niğde ve civar yörelere ait türkülerde can verdiği birinci dönemde, Ercan'ın, aşık edebiyatı konularından ve halka ait hikâyelerden etkilenerek bu hikâyeleri bestelere dönüştürdüğü görülmektedir. Niğde türkülerini; konuları gereği çoğunlukla aşkın ifade edildiği, kırsal ve geleneksel özelliklerinden dolayı çevre baskısının türkü sözlerine yansıdığı, sevdiği kızla görüşmemenin verdiği üzüntünün dile getirildiği, genellikle erkek ağzı dizelerden oluşur. Ali Ercan da sanatının ilk yıllarında bu konular üzerine yoğunlaşmıştır.

Aşığın Niğde türkülerini içinden derlediği ve seslendiği türkülerin ilki, dedesi, Gömleksizin Hasan Dede'den öğrendiği “Gökdereden Çıktım Derya Yüzüne” adlı türküdür. Niğde ve dolaylarında nüfusun belli bir bölümünü oluşturan Rum halkının Niğde yaşayışına etkilerini de yansıtan bu türkü, Dikilitaş Köyü'ndeki Ermeni kızı Heleni ile karşılaşarak, ona sevdalanan Âşık Ali'nin, Heleni'ye karşı duygularını anlatır. Dinî ve etnik ayırmadan kaynaklanan olumsuzlukları da anlatan türkünün sözlerinden bir bölümü şöyledir:

“Gökdere'den çıktım derya yüzüne,
İras geldim bir Ermeni gızına,
Yeme, içme bak yavrunun yüzüne
İmana gel, gavur gızı imana”

Bu sözler üzerine Ermeni kızının Ali'ye cevabı:

“Hacılar da hacca gider Hacı olur
Talebeler okur-yazar hoca olur
Ermeni'den İslam olmak güç olur,
Var git İslamoğlu dönmem dinine” (Ercan 1965:10)

Mübadele ile birlikte evlerini terk eden Rum halkından kalan kültürel miras, gerek eski Niğde evlerinin mimarisinde gerek el işlemlerinde gerekse Niğde'nin kasaba ve köylerinde bile görülen tarihi kiliselerle, halen kendini göstermektedir. Dinî ve etnik etkileşimin somut örnekleri Ali Ercan tarafından seslendirilen türkülerde de görülmektedir.

Ali Ercan'ın bu dönem eserlerindeki kişiler; toplum düzenindeki haksızlıklara, yanlışlıklara ve güçlünün güçsüz üzerinde kurmaya çalıştığı üstünlük ve yaptırımlara karşı koymaya çalışan genç erkeklerdir. Âşık, bu türdeki türkü sözleriyle, öz görevi olan toplumsal farkındalığı yaratmak ve toplumdaki gelişimi, değişimi, sorunları dile getirerek sorgulamak istemektedir. Aşığın bu dönemdeki şiirlerinin çoğunlukla tasvir, eleştiri, taşlama, yakınma, güzelleme olduğu gözlemlenir. Türkülerinde gençliğinden itibaren Tanrı ve insan sevgisini dile getiren âşık, topluma da öğütler ve örnek olaylar vasıtasıyla yol göstermek istemektedir.

Taşradan ayrılp İstanbul'a gelişi ile başlayan dönem, Ali Ercan'ın müzik hayatında ikinci dönem olarak nitelendirilebilir. Ercan, birinci dönem eserlerini “gerçek halk müziği”, ikinci dönemdeki ürünlerini ise “fantezi müzik” olarak tanımlamakta ve ürünlerinin konularını da o yılların gündemdeki konularından, halkın isteği yönünde belirlediğini, eserlerinin genellikle yoksul kesimin sorunları ya da mizahi tarzda taşlamalar biçiminde olduğunu dile getirmektedir. Aşığın bu dönemdeki ürünleri

incelendiğinde, türkü formundaki bestelerinin çoğunlukla kendisi içi özel bir kadına ya da başka kadınlara yönelik olduğu görülür. Eserlerindeki konular, ilk zamanlarda büyük şehre gelmiş olmanın getirdiği alışma dönemleri, kırsal hayata duyulan özlem ve sıklıkla büyük şehre gelip sosyal hayata uyum sağlama adına özellikle kadınlarda görülen değişim ve şehirli kadınların yaşantısına yönelik sözler üzerine yoğunlaşmaktadır.

Bu türkülerin başlıcaları arasında, “Kara Kaş Gözlerin Elmas” türküsü gelir. Ali Ercan’ın açık gönüllülikle anlatmış olduğu türkünün hikâyesi şöyledir:

Ercan, para kazanmak amacıyla İstanbul’da çalıştığı bir pavyonda gördüğü, Emel adında bir kıza tutulmuştur. Aradan yıllar geçmesine rağmen bir daha göremediği kızı, hiçbir zaman unutamamıştır. Âşık, yıllar sonra Gaziantep’te program yapmak için anlaştığı başka bir pavyonda o kızı tekrar görür. O gece gözüne uyku girmeyen Ercan’ın yanına yaşlı bir kadın gelir. Bu kadın, âşık olduğu Emel’in annesidir. Kadının, yaşlı ve giderek çirkinleşen “acayip” hali Ali Ercan’a “annene bak gör halini” dizelerini döktürür ve tüm Türkiye’nin bildiği o türküyü doğurur. Ali Ercan’ın sevdiği kadına yönelik, yaşlanmayı ve ölümü betimleyen sözleri de bir anlamda topluma mesajdır.

“Kara kaş gözlerin elmas

Bu güzellik sende de kalmaz

Pişman olun kimseler almaz

Annene bak gör halini”

(Ercan1965:14)

60’lı yıllarda Zeki Müren dahil pek çok solistin okuduğu, günümüzde ise rock müzik türünde üne kavuşmuş olan Kıracı’nın, Anadolu rock tarzında seslendirdiği “Kara Kaş Gözlerin Elmas” türküsü günümüz gençleri arasında da halen sevilen ve söylenen bir türküdür.

Ercan’ın yoksulluk ve eşitsizlik üzerine yazdığı çok bilinen bir diğer türküsü de “Adaletin Bu mu Dünya?” türküsüdür. Türkünün bir bölümü şöyledir:

“Güvenemem Servetime Malıma

Ümidim Yok Bugün İle Yarına

Toprak Beni De Basacak Bağrına

Adaletin Bu Mu Dünya

Ne olur yaşasak dünya

Kimine kavun yedirdin

Bana acı şalak dünya

Ne Yar Verdin Ne Mal Dünya

Benim de canım al dünya

Benden iyi adam bul da

Aleminde gezdir dünya

Kötülerinsin Sen Dünya

İyileri Öldüren Dünya

Küçük bir yuva kurmuştum

Acımadan yıktın dünya”

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

Ercan'ın albümlerindeki birçok eserin giriş bölümünde, genellikle kendisi ve bir başkasıyla karşılıklı diyalog şeklinde gelişen resitatif metinler bulunmaktadır. Ercan'ın kendisi tarafından ve Nedret Güvenç gibi dönemin tiyatrocuları tarafından seslendirilen bu resitatif metinler sıklıkla türkünün konusunu yansıtan bazen mizahi, bazen de ders veren sözlerden oluşmaktadır. Bazı türkülerin mısra aralarına ya da en sonuna konulan metinlerde, türküyü bütünleyici ya da hikayeleştirilen bölümler eklenmiştir. Bu dönemdeki söyleyişte de birinci dönemde olduğu gibi, durum tespiti, yol gösterme, nasihat verme ve eleştirel yaklaşımın devam ettiği görülmektedir.

Döneminin popüler olan konuları üzerine de ürünler veren Ercan'ın, kadın imgesine yer verdiği türkü sözleri oldukça ilgi görmüştür. Özellikle yetiştiği çevredeki kadın kavramıyla, şehir kadınları arasındaki farkın mizahi bir söylemle dile getirildiği ve şehir kadını eleştiren türkü sözleri sevilmiş ve bu nedenle yoğun olarak bu konu üzerine müzik ürünleri vermiştir. “İstanbul’a Geldin Hanım mı Oldun” “Bir Kız Bana Emmi Dedi” , “Kız Sen Dünyanın Neresindensin?”, “Halamın Kızı”, “Güzele Bakmak Sevap”, “Sabret Sevgilim-Güzel Beni de”, “Adana’ya Bir Kız Geçti Gördün mü?”, “ Bana Bir Kız Yaz” gibi Ercan'ın albümlerine almış olduğu eserlerin adları da bu konuya örnek teşkil edecek durumdadır

Ali Ercan'ın, 1961 yılından itibaren Almanya ile Türkiye arasında yapılan bir anlaşma ile Almanya'ya misafir işçi olarak giden Türklerin (Şahin 2012:1) yaşadığı sıkıntıları, memleket özlemine ve geride kalan ailesinin durumunu anlatan eserleri gurbetçiler tarafından benimsenmiş, birçok kez Almanya'ya davet edilen Ercan bu türde eserlerini yoğunlaştırmıştır. Almanya'ya giden bir kadının geride kalan çocuklarının durumunu anlattığı “Zeynebim” türküsünün bir bölümü şöyledir:

“Zeynebim Almanya'nın yolunu tuttu
Ayşe'yle Fatma'nın boynunu büktü
Altı aylık Ahmet'ini nasıl unuttun?
Yavan ekmek yiyelim dön gel
Zeynebim Zeynebim
Seninle kavlimiz böyle miydi?
Zeynebim Zeynebim
Çocukların seni istiyor
Zeynebim Zeynebim”

“Helga Türk Gelini”, “Aysel’in Dönüşü” türküleri de aşğın, Almanya ile ilgili türkülerinden bazılarıdır.

Yoksulluk, ölüm, İstanbul'a göç ve bu göçün getirdiği zorlukları da birçok türküsünde işleyen Ali Ercan'ın geçmiş yıllarındaki eser konularının seçiminde, elbette bulunduğu dönemin gündemi, ilgi gören konuları ve sevileni üretme adına seçimlerin yapıldığı göz önüne alınmalıdır. Ancak âşık, müzik hayatının her döneminde Tanrı sevgisini, insan sevgisini, doğruluğu ve özünü kaybetmeme gibi erdemleri türkülerine konu etmiştir.

Ali Ercan'ın kırklı yaşları ile birlikte gelen üçüncü dönem, İslamî konular üzerine ürünler verdiği dönemdir. Bu dönem, kendisi tarafından, “halk aşığı” iken “Hak aşığı” olmak, olarak tanımlanır. Ercan, yaşantısında ve müziğinde değişimlere neden olan etkenleri şöyle anlatır: “ Evimin karşısında İstanbul'un üçüncü büyük camisi olan Şehzadebaşı Camii İmamı Timurtaş Uçar Hoca ile yaptığım sohbetler ve yine evimin çok yakınında bulunan,

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

komşularım dediğim, ara sıra dertleştiğim, 18 Sekbanlar Şehitliği, İslamiyet'ten etkilenmeme ve zaten içimde hep var olan Allah sevgisinin alevlenmesine neden olmuştur". Bu dönem ürünleri, söz bakımından incelendiğinde ise tercih ettiği konuların büyük çoğunluğunun, Tanrı'ya yönelik olarak, kader, şükür, tövbe, ölüm, Kuran-ı Kerim, peygamberler ve din büyükleri üzerine olduğu görülür. Özellikle Hz. Peygamberi övmeye ve O'nunla ilgili olayları tasvir etmeye yönelik olan çok sayıdaki bestesi dikkat çekicidir. Ayrıca Ercan'ın Yunus Emre'nin şiirlerinden de bestelediği ilahileri bulunmaktadır. İslami tarzda 150 civarında ilahi ve şiirleri bulunan Ercan'ın bu dönemde 15 kadar serbest konulu ürünleri bulunmaktadır. Âşık, serbest konulu ürünlerini anlatırken; gençlikte, "Adaletin bu mu dünya?" dediğini, olgunluk çağında ise "Kimin olursan ol dünya" diyerek dünyayı başkalarına bırakmaya hazırlandığını ifade etmektedir. Son yıllardaki müzik ürünlerinin üslubunun sıklıkla tasvir, öğüt, yakarış, söz veriş, yönlendirme şeklinde olduğu gözlemlenmektedir.

Ercan'ın hac ziyaretindeyken yazdığı, Hz. Peygambere ve Kabe'ye olan sevgisini anlatan dinî formdaki eserinin bir bölümü şöyledir:

"Ben Resul'den çok memnunum
O da benden memnun mu ki?
Tekrar nasib eyle Yarab
Ben Resul'e doymadım ki!
Doyulur mu o Mahmud'a
Doyulur mu o Ahmed'e
Ashab bile doymamış ki
Nasıl doyam Muhammed'e" (Ercan 2005:17)

İlahi tarzında çok sevilen ve İslami kesimin yoğun olarak dinlediği "Medine'ye Varamadım" adlı eserin sözleri ise şöyledir:

Medine'ye varamadım,
Gül kokusu alamadım,
Ben resule doyamadım,
Yaralıyım, yaralıyım.

Bu eserin konusundan esinlenerek yazılmış olan senaryo, filme dönüştürülmüş ve Ali Ercan da bu filmde başrol oynamıştır. Bu film dışında 13 tane dinî konulu filmde de başrol alan Ercan'ın ikinci kitabı olan "Doynamadım Muhammed'e" adlı kitabında 127 adet ilahi ve kasidesi vardır.

Şu an 83 yaşında olan ve kendisini "Önceki Ali Ercan ve sonraki Ali Ercan' olarak tanımlayan, çalışmayı hiç bırakmayan halk ozanının müzik hayatı 65 senedir devam etmektedir. "İnsanları kendi canım kadar seviyorum, öldüğümde, hakkımda 'iyi bir insandı' derlerse bu dünyadaki görevimi yapmışım demektir" diye ifade ettiği dünya görüşü de eserlerinde bulunan ana fikir ile uyumludur. Halk şairi kimliğini hiçbir zaman terk etmeyen Ercan, halkla dertleşme, olaylardan ders çıkarma, vefa gösterme ve öğüt verme üslubunu hiç değiştirmemiş ve bu gibi konulara müzik hayatının her döneminde yer vermiştir.

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

Niğde Halk Müziğine ve Geleneksel Türk Halk Müziğine Katkıları

Ali Ercan kendisini yetiştiren saz ustalarına, kitaplarında yer verdiği gibi yetişmesine katkıda bulunduğu öğrencilerini ve bilgi alışverişinde bulunduğu diğer Niğdeli saz ustalarını da desteklemiştir. Niğde müzik kültürüne katkısı olacağını düşünerek özellikle kitaplarında ve katıldığı programlarda, türkülerine yer verdiği bu kişilerin besteleri de bugün Niğde türküleri olarak TRT arşivinde ve Türk halk müziği repertuarlarında yerini almıştır. Ali Ercan'ın övgüyle bahsettiği saz ustası ve yapımcısı Nurettin Bayhan, oğlu İlhan Bayhan, besteleriyle Niğde türkülerine katkıda bulunan Ziya Özdağ, sahne ve repertuar bilgisini aktardığı Erkan Yolveven ve Ali Ercan'ın "sihirli tef " diye tanımladığı Talat Baykal, ağabeyleri Ahmet ve Raci Baykal, ayrıca Niğde türkülerini derleyerek TRT repertuarına kazandıran Niğdelilerin fahri hemşehrisi Nurettin Çamlıdağ, Niğde halk müziği kültürünün önemli isimlerindedir.

Aşığın, hem kendi eserlerini hem de Niğde'ye ait bazı türkülerini derlediği iki kitabı bulunmaktadır. 1965 yılında basılan "Kara Kaş Gözlerin Elmas" adlı ilk kitabında, Ali Ercan'ın kendi çalışmaları, eserleri, Niğde dolaylarından derlediği Niğde türküleri ve sosyal içerikli şiirlerinin bir kısmı bulunmaktadır. 2005 yılında "Doyamadım Muhammed'e" adlı ikinci kitabı ise İslamî tarzda bestelenmiş ilahilerin kasidelerin ve nasihatlerin bulunduğu, birçoğu bestelenmiş ve kayıtları yapılmış şiirlerden ve kendi eserleri arasından seçmelerden oluşmaktadır. Bu kitapların her ikisinde de eserler notaya alınmamış, yalnızca sözlerden ibaret bırakılarak eserlerle ilgili olaylar anlatılmıştır. Ayrıca ilahilerden önce Ali Ercan'ın görüşlerine ve dinî konulardaki telkinlerine yer verilmiştir. Eserlerin notaya alınarak basılı metinler halinde kitaplaştırılmamış olması, Niğde kültürü adına Ali Ercan'ın yüzlerce eserinin kaybolma ve unutulma endişesini yaratmaktadır.

55 plak 25 kaseti bulunan Ali Ercan'ın son dönemlerde ilahilerden oluşan albümleri ile birlikte 80'in üzerinde albümü, ayrıca sosyal medyada Ali Ercan'ın sevenlerinin oluşturduğu birçok site bulunmaktadır. Bu siteler dışında türkü ve ilahilerine kolayca ulaşılabilen birçok İslami site ve video paylaşım siteleri de vardır.

Son dönemlerde yine İslami içerikli birçok filmde rol alan Ali Ercan'ın 13 sinema filmi, bir reklam filmi ve halen devam eden bir de televizyon programı bulunmaktadır.

SONUÇ

Niğdeli Aşık Ali Ercan'ın, gerek derlemeleri gerek besteleri gerekse Niğde ve civar yörelere ait geleneksel halk müziğinin tanıtılması yoluyla, Niğde'nin müziğine ve somut olmayan kültürel mirasına katkılarının bulunduğu,

Halk evi çalışmaları ve yerel törenlerdeki icralarıyla Niğde müzik kültürüne hizmet etmiş olduğu,

Niğdeli saz açıkları arasında önemli bir yer tuttuğu ve Niğdeli birçok saz aşığını da etkileyerek, onların yetişmelerinde katkılarının bulunduğu,

Ali Ercan'ın kendi şiirleri başta olmak üzere, anonim olarak bilinen veya gelenek içinde dilden dile söyleneğe hikayeleri güfte ve besteye dönüştüşdüğu eserleriyle türkü dağarcığına katkıları olduğu,

Ayrıca, yine kendi şiirleri kasideleri ve ilahileriyle; ilaveten Yunus Emre'den aldığı şiirleri, farklı bestelerle yeniden canlandırarak dinî müziğe de katkıları olduğu

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

İslami eserleri ile de dini müziğe ve ilahi repertuarına katkıları bulunduğu, bu eserlerini kitap, film, albüm gibi erişim araçlarıyla kolay ulaşılabilir hale getirdiği,

Ali Ercan'ın, gerek TRT-THM repertuarına alınmış ya da repertuara alınmamış eserleri bakımından, gerekse başka bestecilerin yetiştirilmesi ve bu kişilerin TRT-THM repertuarına alınan bestelerinin oluşumuna desteklerinden dolayı, Türk Halk Müziği'ne büyük katkılarının olduğu,

Müzik hayatının birinci dönemindeki eserlerinin, deyiş bakımından, halk aşığı deyişine uygun düştüğü ve âşıklık geleneğinin amaçlarına uygun güfte ve beste çalışmalarının olduğu,

Geçmişte yazdığı eserleri ile son zamanlarda yazdığı eserleri arasında üslup ve içerik bakımından değişimlerin görüldüğü,

Müzik hayatının son dönemlerinde oluşturmuş olduğu İslami eserleri vasıtasıyla dinî anlamda kendisinden feyz almak isteyenlere müzik yoluyla rehberlik ettiği,

Yukarıda belirtilen sonuçlardan hareketle Ali Ercan'ın; âşık sanatında, icracı, temsilci ve kaynak kişi olarak önemli bir yerinin olduğu, eserlerinin ve çalışmalarının çokluğu ve geniş kitlelere hitap etmesi sayesinde, sanatında ölümsüzleştiği, kendi arzuladığı sanatsal hedefe epeyce yaklaştığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

- ATILGAN, Halit, “Geçmişten Günümüze Niğde Halk Müziği” T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları Başbakanlık Basımevi Ankara 2002.
- ERCAN, Ali, “Karakaş Gözlerin Elmas ve Niğde Türküleri” İl Basımevi Niğde 1965.
- ERCAN, Ali, “Doyamadım Muhammed’e”, Şelale Yayıncılık, İstanbul 2005.
- ÖZMEL, İsmail, “Niğdeli Şair ve Yazarlar” Tekten Matbaa Basın Yayın Ltd. Şti. Niğde 2009.
- ÖZDEMİR, Erdem, “Âşık ve Ozan Kavramlarının Günümüz Türkiye’sinde Müzikal ve Edebi Yönden Tanımlanması”, Akademik Bakış Dergisi Sayı: 34 Ocak – Şubat Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi 2013.
- SAKAOĞLU, Saim, “Ozan, Âşık, Saz Şairi ve Halk Şairi Kavramları Üzerine”, Türk Halk Musikisinde Çeşitli Görüşler, (Hızl: Salih Turhan), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992.
- ŞAHİN, Sedat, “Almanya’ya Türk Vatandaşları’nın Göçü’nün 51. Yılı “Kazanımlar ve Tehditler” H.Ü. Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Araştırmaları e-dergisi, 20 Kasım 2012, , Ankara, 2012 s.1-16.
- TÜRKMEN, Uğur, “Notalarıyla Niğde Türküleri” Elma Ofset Matbaacılık Niğde 1996.
- TÜRNÜKLÜ, Abbas, “Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme”, Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 2000.

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

(3)

Doç. Dr. Giray Saynur DERMAN* (Assoc. Prof. Dr. Giray Saynur DERMAN)
TÜRKÇE: ÖZBEKİSTAN'DA OTORİTER REJİM SİYASETİ
ENGLISH: AUTHORITARIAN POLITICS IN UZBEKISTAN

ABSTRACT

All the ex-Soviet Central Asian states have super-presidential, authoritarian regimes with poor human rights records. Uzbekistan has also had an authoritarian regime with a super-presidential government almost since independence in 1991. Ever since then, Islam Karimov has been president, re-elected without meaningful opposition on three occasions and likely to rule indefinitely without a constitutional replacement.

Competing personalities and parties have been eliminated, exiled, or prevented from exercising any public opposition. This article summarizes democratic and authoritarian tendencies occurred after Uzbekistan emerged as an independent state, Uzbek parliamentary elections and Karimov Period, and US-Uzbek Relations after 9/11 and Andijan Massacre and the prospects of the future.

Keywords: US, Uzbekistan, Karimov, Authoritarianism, Andijan

Jel Code: C54, D72, O47.

ÖZET

Bütün eski Sovyet Orta Asya devletleri kötü insan hakları kayıtları ile birlikte başkanlık sistemini aşan otoriter yönetimlere sahiptir. Özbekistan 1991 yılında elde ettiği bağımsızlığından bugüne değin bu otoriter yönetime sahip devletlerden biridir. Özbekistan lideri İslam Kerimov anayasa değişikliğine gidilmeden güçlü bir muhalefetle karşılaşmaksızın üç kez ard arda seçilmiştir.

Rakip kişilerin ve partilerin, elimine ya da sürgün, yoluyla her türlü toplumsal muhalefetleri engellenmiştir. Bu makale, Özbekistan'ın bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkmasından sonra ülkede oluşan demokratik ve otoriter eğilimleri, Özbek parlamento seçimlerini, Kerimov dönemini, 11 Eylül sonrası ABD-Özbekistan ilişkilerini, Andijan katliamını ve geleceğe yönelik beklentileri özetlemektedir.

Anahtar Kelimeler: ABD, Özbekistan, Kerimov, Otoriter Sistemler, Andican.

Jel Kodu: C54, D72, O47.

*Associate Prof. Dr. Giray Saynur Derman, Sakarya University - Faculty of Economics and Administrative Sciences Department of International Relations, Turkey, Email: saynur@sakarya.edu.tr; gsaynur@gmail.com

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

INTRODUCTION

Authoritarianism describes a form of social control characterized by strict obedience to the authority of a state or organization, often maintaining and enforcing control through the use of oppressive measure. Authoritarian regimes are generally considered to be highly hierarchical. In an authoritarian form of government, citizens are subject to state authority in many aspects of their lives, including many matters that other political philosophies would see as erosion of civil liberties and freedom. There are various degrees of authoritarianism; even very democratic and liberal states will show authoritarianism to some extent, for example in areas of national security. Usually, an authoritarian government is undemocratic and has the power to govern without the consent of those being governed. If we compare democracy with authoritarianism we maintain that as a concept democracy is different from authoritarianism. In political theory, 'democracy' describes a small number of related forms of government and also a political philosophy. A common feature of democracy as currently understood and practised is competitive elections. Competitive elections are usually seen to require freedom of speech, freedom of press and some degree of rule of law. Civilian control of the military is often seen as necessary to prevent military dictatorship and interference with political affairs. In some countries, democracy is based on the philosophical principle of equal rights.

We have been experiencing so-called democratic revolutions around the world today. These opposition movements from the Caucasus to Central Asia, from Iraq to Ukraine, are toppling the old regimes and their state structures. Inexperienced opposition movements and their leaders are taking over the state and have continued to control the entire society on behalf of democracy in the Ukraine, Kyrgyzstan, Georgia, Uzbekistan, Iraq, Lebanon and many more countries both now, and there are more to come.¹ However, no one questions the social nature of the democratic ideas contained in these opposition movements. Where do they emerge from, and what exactly do they attempt to achieve? Is the problem in these countries really democracy, or perhaps instead the exploitation of the market and natural resources through the use of these so-called democratic movements. The meaning and the real notion of democracy have changed, and today democracy and civil society are part and parcel of a process that serves the interests of the powerful, rather than creating freedom and equality within modern society. Freedom, free speech and civil society are the true nature and characteristics of a democracy; however replacing dictators with puppets will not bring democracy or solve the socio-economic issues for these underdeveloped and developing nations, but will only serve to sustain further relationships of exploitation. The cases of the Ukraine, Kyrgyzstan, Georgia and Iraq have shown us that old and corrupt, anti-democratic regimes cannot survive by disregarding the people's democratic demands and sustaining economic equality. On the other hand, the opposition movements of Ukraine, Kyrgyzstan, Georgia and Iraq stepped up and demanded more democracy, supported by other exploiters. What a dichotomous situation it is for a so-called democracy. In contrast to the argument of some scholars, democracy is actually a very vague term that is defined in the context of cultural parameters rather than within a universal pop-culture. We are within a certain historical stage of human development; therefore in order to improve our society and to continue along this path of social and economic achievement, we cannot live without democracy.

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

The Constitution of the Republic of Uzbekistan asserts that ‘democracy in the Republic of Uzbekistan shall be based upon common human principles, according to which the highest value shall be the human being, his life, freedom, honor, dignity and other inalienable rights’.ⁱⁱ But in reality Uzbekistan is called by Human Rights Watch Report and the Western world one of the most authoritarian of the post-Soviet states, with a poor record on human rights. Because of this, Uzbekistan offers an interesting example of the contrast between democracy and authoritarianism.

Located in the heart of Central Asia between the Amu Darya and Syr Darya Rivers, Uzbekistan has a long history and interesting heritage. The leading cities of the famous Silk Road – Samarkand, Bukhara and Khiva – are located in Uzbekistan,ⁱⁱⁱ and many well-known conquerors passed through the land.^{iv}

The Uzbekistan land was once part of the ancient Persian Empire and was later conquered by Alexander the Great in the fourth century BC. During the eighth century, the nomadic Turkic tribes living there were converted to Islam by invading Arab forces who dominated the area. The Mongols under Ghengis Khan took over the region from the Seljuk Turks in the thirteenth century, and it later became part of Tamerlane the Great’s empire and that of his successors until the sixteenth century.^v The Uzbeks invaded the territory in the early sixteenth century and merged with the other inhabitants of the area. Their empire broke up into separate Uzbek principalities, the Khanates of Khiva, Bukhara and Kokand. These city-states resisted Russian expansion into the area but were conquered by Russian forces in the mid-nineteenth century.^{vi} The territory became the Uzbek Republic in 1924 and the independent Uzbekistan Soviet Socialist Republic in 1925. Under Soviet rule, Uzbekistan concentrated on growing cotton with the help of irrigation, mechanization and chemical fertilizers and pesticides, causing serious environmental damage.^{vii} Uzbekistan became the Soviet Union’s fifth largest republic with its largest Muslim community

In June 1990, Uzbekistan was the first Central Asian republic to declare that its own laws had sovereignty over those of the central Soviet government.^{viii} Uzbekistan became fully independent and joined with ten other former Soviet republics on 21 December 1991, in the Commonwealth of Independent States.^{ix}

Uzbekistan occupies a key position in Central Asia. It is the region’s most militarily capable and populous country, and large Uzbek minorities live in neighbouring states. As it approaches the nineteenth anniversary of its independence at the time of writing, however, its political system is highly repressive and its economy has been barely reformed since Soviet times. Political sclerosis and economic decline threaten internal stability and undermine regional security. The international community has long urged political and economic reform, but with little success.^x

Since Uzbekistan announced its independence from the former Soviet Union in 1991, the Uzbek government has made little progress in moving away from the Soviet-style repression of human rights, specifically religious freedom.^{xi} With the largest and most devout Muslim population (28 million) in Central Asia,^{xii} the Islamic religion flourished in Uzbekistan as a result of the break up of the Soviet Union.^{xiii} Despite the trappings of institutional change, the first years of independence saw more resistance than acceptance of the institutional changes required for democratic reform to take hold. Whatever initial

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

---

movement towards democracy existed in Uzbekistan in the early days of independence seems to have been overcome by the inertia of the remaining Soviet-style strong centralized leadership.

Uzbekistan is still trying to pursue independent policies without account of Russia. But at that point we have to ask the following question: ‘How long can it proceed?’

Uzbek parliamentary elections and the Karimov period

Islam Karimov became an official in the Communist Party of the USSR, becoming the party’s First Secretary in Uzbekistan in 1989.^{xiv} On 24 March 1990 he became President of the Uzbek. Karimov agreed to dissolve the Soviet Union and form the Commonwealth of Independent States, of which Uzbekistan became a charter member according to the Almaty declaration (on 21 December 1991), he declared Uzbekistan an independent nation.^{xv} Shortly thereafter (on 29 December), Karimov was elected president of independent Uzbekistan in the new country’s first contested election. Karimov attracted 86 per cent of the vote against an opposition candidate. The elections were called unfair, with state-run propaganda and a falsified vote count, although the opposing candidate and leader of the Erk (Freedom) Party, Muhammad Salih, had the chance to participate. The major opposition party, Birlik,^{xvi} was refused registration as an official party in time for the election. Shortly after the elections, a harsh political clampdown forced opposition leaders into exile, while many were issued long-term prison sentences and a few disappeared.^{xvii}

From the beginning of his presidency, Karimov remained committed in words to instituting democratic reforms. A new constitution was adopted by the legislature in December 1992. Officially it created separation of powers among a strong presidency, the Oly Majlis, and a judiciary. In practice, however, these changes were cosmetic. Although the language of the new constitution included many democratic features, it could be superseded by executive decrees and legislation, and constitutional law was often simply ignored. President Karimov began to adopt authoritarian measures to consolidate his power over the country, launching attacks against independent political parties, the free press and religious figures.^{xviii}

Birlik, the original opposition party formed by intellectuals, was banned for allegedly subversive activities, establishing the Karimov regime’s dominant rationalization for increased authoritarianism: Islamic fundamentalism threatened to overthrow the secular state and establish an Islamic regime similar to that in Iran. The constitution ratified in December 1992 reaffirmed that Uzbekistan was a secular state. Karimov believes that the Islamic religion is an ideological and political threat and warns that Islamic activists, or fundamentalists, are trying to destabilize his regime.^{xix} In response, Karimov ordered a crackdown against unofficial, independent Islamic worship and imposed state-sponsored, or official, Islamic observance.^{xx} During the early stages of independence, many observers attributed Uzbekistan’s relative socio-economic and political stability to Karimov’s authoritarian policies.^{xxi} This suppression and subjugation of independent Islamic adherence to the state violated the Uzbek Constitution and international human rights standards protecting religious freedom, including the right to practice one’s religion, the right to a religious education and the right to teach and lead religious worship without unauthorized

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

---

state interference or involvement. The disregard for Uzbek constitutional protections raises serious issues concerning the rule of law in Uzbekistan and its future as a constitutional state. Moreover, the February 1999 bombing in the capital of Uzbekistan proved that Karimov's repressive tactics threaten rather than ensure peace and stability in Uzbekistan.^{xxii} Thus, the question of religious freedom in Uzbekistan is foremost for determining the limitations of civil liberties in that country as well as its future as a stable, democratic state under the rule of law.

In 1995, Karimov extended his term until 2000 through a widely criticized referendum, and he was re-elected with 91.9 per cent of the vote on 9 January 2000.^{xxiii} The election was widely judged as failing to meet basic democratic standards. US President Bill Clinton said that this election 'was neither free nor fair and offered Uzbekistan's voters no true choice'.^{xxiv} The sole opposition candidate, Professor Abdulhafiz Jalalov, admitted that he had entered the race only to make it seem democratic and he voted for Karimov.^{xxv} Perhaps the best insight into the state of democracy in Uzbekistan today is provided by Jalalov, the only alternative presidential candidate, who acknowledged that he himself voted for Karimov in the interests of, 'stability, peace, our nation's independence and the development of Uzbekistan'.^{xxvi} On 27 January 2002, Karimov won another referendum extending the length of presidential terms from five to seven years; Karimov's present term, formerly due to end in 2005, was subsequently extended by parliament.^{xxvii}

Parliamentary elections were held in Uzbekistan on 27 December 2009^{xxviii} and 10 January 2010 to elect the 150 members of the Legislative Chamber of Uzbekistan, the lower house of the Oliy Majlis. Of these, 135 were directly elected from single member constituencies using the two-round system. The Uzbekistan Liberal Democratic Party (O'zlidep) was reconfirmed as the largest party in the Legislative Chamber, with 53 deputies. The other parties permitted to participate in the elections were the People's Democratic Party of Uzbekistan (32 deputies), the Uzbekistan National Revival Democratic (Milliy Tiklanish, 31 deputies) and the Justice Social Democratic Party (Adolat, 19 deputies)^{xxix}

Karimov was elected president for a new term. Preliminary results were announced by the Central Election Commission on 29 December. Results were declared in 96 out of the 135 electoral districts; in the remaining 39 districts, no candidate obtained an overall majority of votes, and so a second round of voting was held in 10 January 2010.^{xxx} Final results were announced by the Central Election Commission on 13 January 2010.^{xxxi}

The elections were monitored by 270 observers from 36 countries and representatives of four international missions. The election monitoring arm of the Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE) did not send a full mission, saying none of its earlier recommendations had been implemented.^{xxxii} Veronica Sente Goldston, Human Rights Watch Advocacy Director for Europe and Central Asia, said the pre-election situation in Uzbekistan had been marked by intense repression by the government: 'Human rights are violated everywhere around the country, there is no political competition, all the parties that are running for this election are supporting the government.'^{xxxiii}

In looking at the impact of Karimov's policies on Uzbekistan's political environment, three areas deserve particular attention: the highly marginalized position of the secular

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

---

democratic opposition, human rights violations and pressure on the media and independent civil society groups.^{xxxiv}

US–Uzbek relations since 2001

As Central Asia’s most populous nation, Uzbekistan is a vital player in the regional geopolitical and energy development games being waged by the United States, the European Union, Russia and China.^{xxxv}

Tashkent controls a relatively small amount of natural resources, mostly natural gas. But many of the export routes out of Central Asia cross Uzbek territory. Uzbekistan is world’s thirteenth largest natural gas producer and the third largest producer among former Soviet states after Russia and Turkmenistan.^{xxxvi}

The United States recognized the independence of Uzbekistan on December 25, 1991, and opened an Embassy in Tashkent in March 1992.

The US Defense Department has long been the dominant Western influence in Central Asia, which comprises Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, Turkmenistan and Uzbekistan. The Pentagon broadened its security ties with Uzbekistan in the late 1990s, when Islamic militants first became active in the region.^{xxxvii}

US–Uzbek relations developed slowly and reached a peak following the US decision to invade Afghanistan following 11 September. Uzbekistan suddenly emerged as one of Washington’s main strategic allies in the ‘War on Terror’ campaign, because of a mutual opposition to the Taliban.^{xxxviii} The CIA and MI6 followed suit, training and reorganizing the Uzbek security services. Defence cooperation took a quantum leap forward following 9/11. Since then, Tashkent has retained its status as valued partner, even though human rights groups, and even the US State Department, have condemned the Uzbek government’s reliance on repression.^{xxxix}

The United States announced that it would withhold millions of dollars in security and economic assistance to Uzbekistan, citing ‘disappointment’ over Tashkent’s human rights practices.^{xl} Human rights advocates praised the US decision, expressing hope that it would increase the pressure on Tashkent to implement long-promised reforms to improve civil society conditions in the country.^{xli}

The Karshi-Khanabad air base, which American forces use to fly support missions for ongoing anti-Taliban military operations in Afghanistan,^{xlii} has cemented the US–Uzbek partnership.^{xliii} Uzbekistan hosted an 800-strong US troop presence at the Karshi-Khanabad base, also known as ‘K2’, which supported US-led efforts in the 2001 invasion of Afghanistan.^{xliv} This move was criticized by Human Rights Watch, which said the US government subordinated the promotion of human rights to assistance in the war in Afghanistan.^{xlv}

Uzbek officials, including President Karimov, were quick to blame the uprising on Islamist radicalism and ‘terrorism’. This is standard in Uzbekistan, where anyone who opposes the government risks being accused of ties to Islamist groups. The two groups most commonly cited are the Islamic Movement of Uzbekistan (IMU), a violent terrorist organization with links to the Taliban and Al-Qaeda that was decimated during the US invasion of Afghanistan, and Hizb-ut-Tahrir, an international Islamist group that has become

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

---

popular in Uzbekistan.^{xlvi} Karimov acted against both the Islamic Movement of Uzbekistan (IMU) and Hizb-ut-Tahrir – Islamist organizations that the government has designated as terrorist.^{xlvi}

Hizb-ut-Tahrir is inspired by a mediaeval vision of Islamic politics and wishes to replace current nation states by a Caliphate that would unite all Muslims. It insists it is a non-violent organization, and no proof has ever been presented by the Uzbek government linking it to violence. Crisis Group has reported extensively on Islam in Central Asia. Radical Islam has little support in Uzbekistan, a thoroughly secularized state with strong Russian influences from its time under Soviet rule. However, growing grievances about economic decline, corruption and official abuses and the banning of most secular opposition have forced some Uzbekis into the arms of Islamist groups.

Uzbekistan has imprisoned thousands on charges of ties to radical Islamist groups. While some certainly may have had links to groups like the IMU, human rights organizations have documented the jailing of some 7,000 people for the peaceful expression of religious beliefs, including 4,000 accused of membership in Hizb-ut-Tahrir.^{xlvi} The use of torture is systematic in Uzbek prisons, so most confessions have to be disregarded. A charge of links to Islamist groups is often used to settle local scores, extort bribes or subdue legitimate political opposition.

With few options for religious instruction, some young Muslims have turned to underground Islamic movements. The police force and the intelligence service use torture as a routine investigation technique. The government has begun to bring to trial some officers accused of torture. Four police officers and three intelligence service officers have been convicted. The government has granted amnesty to approximately 2,000 political and non-political prisoners between 2001 and 2002, but this is believed to be insignificant. In 2002 and at the beginning of 2003 the government arrested fewer suspected Islamic fundamentalists than in the past.^{xlvi}

Armed groups have carried out acts of violence in Uzbekistan, and some of these groups may have links to wider Islamist networks, although this has not been proved in open trials. A series of explosions and attacks on police checkpoints in Tashkent and Bukhara in March and April 2004 led to the arrest and trial of around 100 people. Human rights organizations have said that many of the accused claim to be innocent and that they were tortured in prison to extract confessions.

US-Uzbek relations cooled significantly following the ‘colour revolutions’ in Georgia, Ukraine and Kyrgyzstan in 2003–05, and the Government of Uzbekistan sought to limit the influence of the US and other foreign non-governmental organizations (NGOs) working on civil society, political reform and human rights inside the country.

The United States and EU remained largely silent when Karimov, sensing that the democratization trend unleashed by Georgia’s Rose Revolution in 2003 posed a threat to his regime, cracked down on non-governmental organization activity. Among the international NGOs targeted was the Open Society Institute’s Tashkent office.¹

Relations deteriorated rapidly following US and European demands for an independent, international investigation into the May 2005 Andijan Massacre.

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

Andijan massacre

On 13–14 May 2005, the government of Uzbekistan brutally suppressed a popular uprising in the eastern city of Andijan and the surrounding area. President Islam Karimov announced that his forces had acted to end a revolt by Islamist extremists, yet the hundreds of victims – possibly as many as 750 – were mostly unarmed civilians, including many children. The uprising was not a one-off affair. It was the climax of six months in which especially ruinous economic policies produced demonstrations across the country. Nor is it likely to be the last serious bloodshed unless Western governments and international bodies press much harder for fundamentally different political and economic policies. At the time of writing, anger and frustration with the regime are tangible everywhere in Uzbekistan, and the explosion point is dangerously near. The uprising began with protests over the trial of 23 local businessmen accused of involvement in Islamic extremism and acts against the state. Karimov was quick to blame Islamic groups, a theme eagerly adopted by the Russian government. However, there is no publicly available evidence for the involvement of jihadists: the businessmen were part of a self-help collective of entrepreneurs that, although motivated by religion, has shown no inclination to violence. Relatives of the men say the trial was motivated by their economic success and their growing power in the city due to their provision of charity to the less fortunate. The government has linked the protests and the 23 businessmen to the Islamist Hizb-ut-Tahrir organization but has offered no evidence, and the businessmen’s families deny any connection.^{li}

That an armed crowd broke into Andijan prison on 12 May 2005, freeing as many as 2,000 prisoners, was certainly a crime, but the government’s response was to fire indiscriminately into the group of unarmed, peaceful civilians who had gathered after the prison break. This seems to be when most of the civilian deaths occurred. However in May 2005, hundreds were killed by police in demonstrations in the city of Andijan. Reports of a clash near the Kyrgyz border on 15 May, in which Uzbek soldiers were supposedly killed, may have been an indicator that Islamic militants were again active inside Uzbekistan, and were seeking to take advantage of the chaos in eastern Uzbekistan. It should be stressed, however, that the armed group which first attacked the government jail in Andijan on 13 May did not comprise Islamic radicals, but friends and relatives of the 23 businessmen and traders who were on trial in Andijan.^{lii}

The uprising came after a period of rising tensions throughout Uzbekistan.^{liii} Protests have taken place across the country. Finally, in a move welcomed by the international community, the government of Uzbekistan ended prior censorship, though the media remain tightly controlled.^{liv}

The Andijan uprising and its bloody suppression should not have taken the international community by surprise. What occurred in Andijan was not an anomaly, but the latest, albeit most deadly, manifestation of the growing dissent and instability within Uzbekistan. The many warning signs were consistently ignored. The bazaar demonstrations and riots attracted a fair amount of international media attention when they broke out across the country in November 2004, but when the unrest died down, so too did the interest. On the eve of the Andijan uprising, Tashkent’s diplomatic community was by and large dismissive of the trend. ‘Perhaps we are reading too much into these disturbances’, a Western diplomat said.

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

‘People show displeasure in democracies as well. Local people showing their displeasure with heavy-handed administrators happen everywhere.’^{lv}

In the aftermath of the Andijan massacre, Western leaders may have wondered what to do with Uzbek strongman Islam Karimov. The United States, along with the European Union, should have started any policy re-evaluation by admitting that they bore a significant share of the blame for enabling Karimov’s authoritarian rule. Since the 11 September terrorist tragedy, the United States and EU have preferred to prop up dictatorships in Central Asia, rather than promote democratic values.^{lvi}

During a visit to Tashkent in February 2004, former US Secretary of Defense Donald Rumsfeld praised Uzbekistan as a ‘key member’ of the anti-terrorism coalition, while ignoring the Karimov administration’s deplorable human rights record, along with its failure to implement promised reforms. The US State Department decertified Uzbekistan in July of 2004, revoking \$18 million in aid.^{lvii} However, this move was effectively undermined by the Pentagon when visiting US General and former Chairmen of the Joint Chiefs of Staff Richard Meyers extended \$21 million in military assistance in August 2004.^{lviii}

However, non-government human rights watchdogs, such as IHF, Human Rights Watch and Amnesty International, as well as the United States Department of State and the Council of the European Union, define Uzbekistan as ‘an authoritarian state with limited civil rights’^{lix} and express profound concern about ‘wide-scale violation of virtually all basic human rights’.^{lx} According to the reports, the most widespread violations are torture, arbitrary arrests and various restrictions of freedoms – of religion, speech and press and free association and assembly.^{lxi} The reports maintain that the violations are most often committed against members of religious organizations, independent journalists, human right activists and political activists, including members of the banned opposition parties. In 2005, Uzbekistan was included in Freedom House’s ‘The Worst of the Worst: The World’s Most Repressive Societies’.

Cooperation reached a point where US defence officials used Uzbekistan essentially as a torture chamber, transporting suspected Islamic radicals from US custody to Uzbekistan for interrogation, in a process known as rendition. The New York Times, which published a lengthy investigative report into the practice, suggested that dozens of prisoners were dispatched to Uzbekistan. Given Uzbekistan’s lengthy record of systematic torture, it is hard to believe that US officials were unaware that detainees transported to Uzbekistan would be exposed to coercive interrogation methods that are plainly illegal in the United States and that violate international human rights norms.

Some US and British diplomats, especially Craig Murray,^{lxii} the former British envoy in Tashkent, sought to change Washington’s and London’s approach towards Karimov’s regime, advocating making economic assistance to Tashkent conditional on Karimov’s implementation of reforms.^{lxiii} The Bush administration, along with EU member state governments, frequently called on Karimov to promote change and the Uzbek leader repeatedly pledged to carry out reforms. But nothing beyond the usual rhetoric ever happened.

The international community has repeatedly criticized the Karimov administration’s record on human rights and press freedom. The United Nations found torture ‘institutionalized, systematic, and rampant’ in Uzbekistan’s justice system. President

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

Karimov stated on Axborot News that he might consider staying in power after 2009 with election approval to save Uzbekistan from extremist groups that were now fully ready to take over the country.

Karimov sent numerous signals that he would employ force against any and all domestic opponents. At the same time, his disregard for outside interference with his domestic strategy became blatant. In March 2004, Tashkent called off a visit by former British Foreign Office Minister Bill Rammell because he announced in advance that he would raise human rights issues during his planned visit.^{lxiv}

This snub did not prompt any perceptible changes in US or EU policy. As Karimov clamped down at home, the strategic importance of the Karshi-Khanabad base, the cornerstone of the US–Uzbek alliance, was dramatically declining. Today, many of the functions performed by the base could be easily shifted to Afghanistan. Indeed, Afghan President Hamid Karzai wants permanent US military bases in Afghanistan and the Pentagon spent US \$83 million in 2004 to build permanent facilities at its large bases near Kabul and Kandahar.^{lxv}

Western powers may soon come to regret their lack of attention to civil society developments in Uzbekistan. Karimov’s repressive system has ensured that all democratic parties are banned. Unlike in Georgia and Ukraine, where democratically oriented opposition leaders were waiting in the wings, there is no democratic force at present in Uzbekistan capable of replacing Karimov and maintaining stability.

The regime’s claims to the contrary, the danger comes not from extremist groups, Islamist or otherwise, but from the continuing lack of reform. ‘The old command system is rotting – you can practically smell it’, one local said. ‘Reform is the only thing that can save the situation’.

Karimov, the persistent president of Uzbekistan, is now at a crossroads. He can continue with his repressive policies, or he can move forward to reform the regime. Thus, it is likely that the longer Karimov carries out acts of repression, the greater the likelihood that Islamic extremism will spread.

There are simply no good choices available in Uzbekistan. In Tashkent, Karimov is rumoured to be extremely ill, and there is a possibility of a three-way power struggle to succeed him. The main contenders for power in Tashkent are Secret Police Chief Rustam Inoyatov, former Interior Minister Zakir Almatov and the powerful presidential adviser Ismail Jurabekov. All these figures are considered even more ruthless and dangerous than Karimov.^{lxvi}

Western policies have ensured that even if Karimov were toppled in an internal power struggle, his replacement would only be another dictator. The chances of a democratic movement emerging in Uzbekistan are highly unlikely. Armed struggle, even if waged by democrats in the Ferghana Valley, is unlikely to result in long-lasting democracy.

After the 11 September terrorist tragedy, Uzbekistan became a close strategic ally of the United States. Some experts believed strategic considerations, including the fact that the US military maintained an air base in Uzbekistan, might have overridden human rights concerns in the internal US government debate on the Uzbek certification question. Those beliefs proved to be unfounded, however. Despite the decision to block assistance, the State

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

Department statement stressed in 2004 that Uzbekistan remained an ‘important partner’ for the United States in the regional effort to contain terrorism. ‘This decision does not mean that either our interests in the region, or our desire for continued cooperation with Uzbekistan has changed’, the statement said. Human rights activists said the ‘egregious’ human rights situation in, Uzbekistan left the State Department’s little room for maneuver. ‘It [the decertification decision] was a long time in coming’, said Acacia Shields, a senior researcher on Central Asian issues for Human Rights Watch. ‘The United States couldn’t do anything but decertify given the Uzbek government’s intransigence on implementing reforms.’ Shields expressed hope that US and Uzbek officials would start a process of ‘engagement’ so that Uzbekistan could meet democratization standards and thus qualify for certification. ‘This [the State Department’s decision] should be seen not as the end, but as the beginning’, Shields said. ‘It’s a challenge for the government of Uzbekistan.’^{lxvii}

CONCLUSION

US–Uzbek relations improved slightly in the latter half of 2007, but the US has continued to call for Uzbekistan to meet all of its commitments under the March 2002 Declaration of Strategic Partnership between the two countries. The declaration covers not only security and economic relations but also political reform, economic reform and human rights. Uzbekistan has Central Asia’s largest population and is vital to US, regional and international efforts to promote stability and security.

Though the regime of Karimov aimed to suppress radical Islamism and terrorism, the main result of his authoritarian practices has been the formation of underground Islamic extremist groups in Uzbekistan. Such groups took shape in the late 1990s, receiving assistance from Saudi Arabia, Pakistan, the Taliban and Al-Qaeda.

The Islamic Movement of Uzbekistan, the most well known radical Islamist group in Uzbekistan, was decimated in the 2001 anti-terrorism offensive in Afghanistan, but some remnants are still based in the tribal areas of Pakistan. Between 2001 and 2005, IMU militants have reorganized and re-established contact with supporters in Uzbekistan.

In recent years, Uzbekistan has faced sharp criticism from human rights groups over the government’s clampdown on freedom of speech and religious expression. Human Rights Watch has estimated that roughly 7,000 independent Muslims have been improperly imprisoned. The crackdown intensified this spring after Tashkent was rocked in late March by clashes between Islamic radical insurgents and security forces. In addition to human rights transgressions, Uzbek authorities frustrated US and European officials by failing to fulfil economic reform commitments.

In order to change the bleak view created by the violation of human rights in particular, first and foremost Uzbekistan must allow a legitimate political opposition. Continuance of essentially single-party rule will only result disaster for the nation and the region. There is no justification for continuing the monopolization of power in the hands of a narrow elite dominated by Soviet-era bureaucrats. The government should immediately register the Birlik People’s Movement and the Erk Democratic Party as a first step towards democratization that is likely to reduce, not increase, tension within society. The leadership of these secular parties is just as interested in safeguarding stability as is the Uzbek government,

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

---

and joint efforts will better serve this shared goal. Political plurality is the only way to eventually adjudicate the nation's competing regional, ethnic and patronage group interests. The government must stop demonizing even moderate forms of Islamic observance. Uzbekistan's brief independent history starkly highlights how unwise it is to force religious practitioners to become extremists simply to survive. Currently, the Ministry of Internal Affairs and the National Security Service can target anyone affiliated with Islam as part of the government sponsored campaign of revealing 'potential extremists'. The constitutional right to practice religion in private and public, freely and without interference, should be accepted. Uzbekistan should not deceive itself into believing that 'order' can be preserved solely by force.

Wide and systematic improvements in the human rights environment are needed. The continuing pattern of extra-legal detentions, censorship, pervasive repression of civic groups and frequent use of violence, torture and intimidation must cease. Harassment of independent and opposition journalists practiced by the security services must be punished. Trying to eliminate all government criticism from reporting is simply not consistent with a modern state. Further, the nationally televised show trials of 'anti-state' activists should be stopped.

As for the international community, the European Union and the United States in particular must establish clear policies towards Uzbekistan designed directly to strengthen a pluralistic political system as a necessary condition for stability. Only unambiguous indications that international assistance will be predicated on political liberalization will encourage the government of Uzbekistan to reconsider its repressive tactics.

The international community needs to do a far better job of differentiating between respective elements of the Islamic faith. Support for secular dictatorships only antagonizes Muslim communities in Central Asia and encourages more extreme and violent forms of political and religious organization. The misperception that all forms of Islam threaten Western civilization has precluded policy-makers from dealing with the root causes of potential instability and conflict in Uzbekistan. Islam is not a monolithic religion, and it reflects local cultures. The fear of expansion by the Taliban should not cause the international community to support policies that drive Central Asia's most pivotal state into extended crisis and conflict.

The international community has ignored the abuses of the Karimov regime and the signs that trouble was brewing in the country for too long. This has not gone unnoticed in Uzbekistan. 'How can the United States give grants to support lawyers on the one hand and give grants to the Uzbek government to terrorize us on the other?', an Andijan resident wondered. Demands for reform are too late for the victims of the Andijan massacre, of course, but the time has come for the international community to reconsider seriously its relationship with the Karimov regime. The failed policies of muted criticism and tacit support must be abandoned.

As a first step towards assessing the true condition of the country, democratic governments and the Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE), of which Uzbekistan is a member, should, following the lead of the UN High Commissioner for Human Rights, press for an independent and international investigation into what happened in Andijan.

Unless Uzbekistan urgently adopts widespread economic and political reforms, it is likely to move with greater speed towards state failure. This would have a profound impact on all Central Asia, including Afghanistan.

It appears that the US Central Asian policy has changed significantly with the Obama administration. While Bush placed great emphasis on and devoted much time and resources to influencing the Central Asian countries, these efforts have been relaxed almost to the point of abandonment.

REFERENCES

Books

ALLWORTH, Edward, (ed.). Central Asia 130 years of Russian Dominance A Historical Overview. Durham and London: Duke University Pres. 1994.

GROUSSET, René. The Empire of the Steppes a History of Central Asia, (Trans.by Naomi Walford). New Brunswick, New Jersey: Rutgers University Press, 1994.

HALE, William. Turkish Foreign Policy 1774-2000. London, Portland : Frank Cass Publisher, 2000.

HUNTER, Shireen T. Central Asia Since Independence. Washington, D.C.: The Center for Strategic and International Studies, 1996.

Independent Uzbekistan Today, Tashkent, 1993

MURRAY, Craig. Murder in Samarkand. Edinburgh: Mainstream Publishing, 2006.

OLCOTT, Martha Brill. Central Asia's New States: Independence, Foreign Policy, and Regional Security. United States Institute of Peace Press, 1996.

Articles

CAVANAUGH, Cassandra. "Crackdown on the opposition in Uzbekistan." Radio Free Europe / Radio Liberty (RFE/RL). [Munich]. Vol. 1, No. 31. 31 July 1992

D'ENCAUSSE, H el ene Carr ere. "'Systematic Conquest, 1865 to 1884'." In Central Asia 130 years of Russian Dominance A Historical Overview, Third edition. Edward Allworth, (ed.). Durham and London: Duke University Press. 1994.

F IERMAN, William. "The Communist Part Erk and the Changing Uzbek Political Environment." Central Asian Survey, London Vol 10, No: 3, 1991

GANIEV, Shukhrat, "Geopolitical Importance of Central Asia in the Post-Cold War era: A Perspective from Uzbekistan", Ertan Efegil, ed., Geopolitics of Central Asia in the Post-Cold War Era Asystemic Analysis, Publisher SOTA, Netherlands-Haarlem, 2002, pp.91-92.

HILL, Fiona, and JONES, Kevin. "Fear of Democracy or Revolution in Uzbekistan: The Reaction to Andijon." The Brookings Institution Home Page. 2006. http://www.brookings.edu/articles/2006/summer_asia_hill.aspx (accessed 03 21, 2012).

ISLAMOV, Esmer. "Rumsfeld Defends Status Quo on Central Asian Tour." Eurasia Insight Home Page. February 25, 2004.

ISLAMOV, Esmer. "Uzbek Leaders Seek to Block Influx of "Alien" Ideologies." Eurasia Insight Home Page. March 1, 2005.

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

IVANOVA, Anna. "Elections held successfully". Uzbekistan National News Agency Home Page. December 27, 2009. <http://uza.uz/en/politics/1161/> (accessed 03 21, 2012).

KÖK, Havva. "Uzbekistan: Repression And Instability." Turkish Review of Eurasian Studies Foundation for Middle East and Balkan Studies (OBİV) Annual, 5, 2005: 137-158.

KUCERA, Joshua. "Uzbekistan: Locals in Karshi Remember the American Base Fondly." Eurasia Insight Home Page. October 23, 2007. <http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav102407f.shtml> (accessed 03 21, 2012).

MACHLEDER, Josh. "US General Tight-Lipped on Specifics of US-Uzbek Military Cooperation." Eurasia Insight Home Page. October 29, 2001. <http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav103001.shtml> (accessed 03 21, 2012).

MAMADSHOYEV, Marat. "The Central Asian Insurgency Raises Questions About Civilian Sympathies and Military Capabilities." Eurasia Insight Home Page. August 24, 2000. <http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav082500.shtml> (accessed 03 21, 2012).

MUSAEV, Rashid, GRİGORYEVA, Tamara, and PILUGIN, Nicholas W.. "As Uzbek elections approach, will there be any choices?"; Central Asia Online Home Page. December 19, 2009. http://centralasiaonline.com/en_GB/articles/caii/features/politics/2009/12/19/feature-02 (accessed 03 21, 2012).

OGAN, Gökçen. "Andican Olayları Sonrasında Özbekistan Dış Politikası." Stratejik Analiz, January 2006.

RASHID, Ahmed. "Uzbekistan: On the Slippery Slope." Eurasia Insight Home Page. May 16, 2005. <http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav051705b.shtml> (accessed 03 21, 2012).

SPECHLER, Martin C. "Authoritarian Politics and Economic Reform in Uzbekistan: Past, Present and Prospects." Central Asian Survey, June 2007, 26(2).

TÜTÜNCÜ, Mehmet. "Özbekistan'da Demokratikleşme." In Bağımsızlıklarının 10. Yılında Türk Cumhuriyetleri, Emine Gürsoy Naskali and Erdal Şahin, (ed.). 392-395. Netherlands-Haarlem: SOTA, 2003.

WILLIAMS, Daniel. "13 Die in Uzbek Bombings; President Escapes Injury." Wash. Post, February 17, 1999.

Encyclopedia

DEVLET, Nadir. "Çağdaş Türkiler." In Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi. Ek Cilt. İstanbul: Çağ Yayınları. 1993.

Reports

"Burying the Truth: Uzbekistan Rewrites the Story of the Andijan Massacre". Human Rights Watch Home Page. Vol. 17, No. 6, September 2005, World Report 2006, Events of 2005, <http://hrw.org/reports/2005/Uzbekistan0905/Uzbekistan0905.pdf> (accessed 05 September 2005).

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21
TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

"Denial of Justice in Uzbekistan." OMCT and Legal Aid Society Home Page. April 2005. http://www.omct.org/files/2005/07/2984/omctlas_uzb_report_04_05.pdf (accessed 03 21, 2012)

Human Rights in OSCE Region: Europe, Central Asia and North America - Uzbekistan. (events of 2003), IHF Report, 2004.

"Report: Human Rights and Democratization in Uzbekistan and Turkmenistan." CSCE Home Page. March 1, 2000. http://www.csce.gov/index.cfm?FuseAction=ContentRecords.ViewDetail&ContentRecord_id=187&ContentType=G&ContentRecordType=G&UserGroup_id=66&region_id=66&year=0&month=0&Subaction=ByDate&CFID=22063138&CFTOKEN=12925194 (accessed 03 20, 2012).

The Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor. "2004 Country Report on Human Rights Practices in Uzbekistan." US Department of State Home Page. February 28, 2005. <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2004/41717.htm> (accessed 03 21, 2012).

Internet

"A Power Struggle Brews in Uzbekistan." Eurasia Insight Home Page. January 4, 2005. <http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav010505a.shtml> (accessed 03 21, 2012).

"Birlik" Halq Harakati Partiyası İnternet Sitesi. www.birlik.net (accessed 03 20, 2012).

BBC News Home Page. February 16, 1999. http://news.bbc.co.uk/hi/english/world/asiapacific/newsid_280000/280629.stm (accessed February 23, 1999).

Central Election Commission of the Republic of Uzbekistan Home Page. 01 13, 2010. http://elections.uz/eng/news_and_events/news_e/elections_to_legislative_chambe00.mgr (accessed 03 21, 2012).

<http://www.eurasianet.org/departments/civilsociety/articles/eav030205.shtml> (accessed 03 21, 2012).

"George Bush Concludes Week Long Trip to Africa Date: 7 /12/ 2003", The White House Home Page, <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2005/05/20050527.html> (accessed 7/12/2003)

"Dozens Killed in Uzbek City, as Security Forces Crush Protest in Andijan." Eurasian Insight Home Page. May 12, 2005. <http://www.eurasianet.org/departments/civilsociety/articles/eav051305.shtml> (accessed 03 21, 2012).

"Кавказ и Центральная Азия- Покушение на Мухаммада Салиха? (Kavkaz i Sentralnaya Aziya-Pokuşenie na Muhammed Salih?)", <http://www.svoboda.org/programs/RTL/2001/RTL.051501> (accessed 15-05-01).

"Ousted Ambassador Makes Uzbekistan Key Election Issue in Britain." Eurasia Insight Home Page. April 10, 2005. <http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav041105.shtml> (accessed 03 21, 2012).

"Politics of Uzbekistan", http://en.wikipedia.org/wiki/Politics_of_Uzbekistan (accessed 30 December, 2011)

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

Reuters News Agency Home Page. December 27, 2009.
<http://in.reuters.com/article/domesticNews/idINLDE5BQ01U20091227?sp=true> (accessed 03 21, 2012).

"Russia's Central Asia Energy Strategy Experiences a Few Setbacks." Eurasia Insight Home Page. May 10, 2007.
http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav051107_.shtml (accessed 03 21, 2012).

"Setting forth Uzbekistan's Declaration of Independence, adopted by the Supreme Council of Uzbekistan on August 31, 1991." Tashkent: Independent Uzbekistan Today, August 31, 1991.

"Top US General Tours Central Asian Capitals, Dispenses Aid to Uzbekistan." Eurasia Insight Home Page. August 12, 2004.
<http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav081304a.shtml> (accessed 03 21, 2012).

"United States Cuts Off Aid to Uzbekistan." Home Page of Central Eurasia Project of the Open Society Institute. July 13, 2004.
<http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav071404.shtml> (accessed 03 21, 2012).

"US asked to leave Uzbek air base ." BBC News Home Page. July 30, 2005.
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/4731411.stm> (accessed 03 21, 2012).

"US-Uzbekistan Relations: Another Step Toward Rapprochement?" Eurasia Insight Home Page. January 22, 2008.
<http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav012308b.shtml> (accessed 03 21, 2012).

"Uzbek Government Closes Down Open Society Institute Assistance Foundation in Tashkent." Eurasia Insight Home Page. April 17, 2004.
<http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav041804.shtml> (accessed 03 21, 2012).

"Uzbekistan-Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor, 2004", Country report on Human Rights Practices in Uzbekistan, US Department of State, <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2004/41717.htm> (accessed 28 February 2005).

"Uzbekistan." TURKSAM Home Page. May 25, 2005.
<http://www.turksam.org/en/a159.html> (accessed 03 21, 2012).

Uzbekistan National News Agency Home Page. December 27, 2009.
<http://uza.uz/en/politics/1148/> (accessed 03 21, 2012).

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

(4)

Doç. Dr. Sait YILMAZ* (Assoc. Prof. Dr. Sait YILMAZ)

TÜRKÇE: KÜRESEL SERMAYENİN DÜNÜ ve BUGÜNÜ

ENGLISH: TODAY AND TOMORROW OF THE GLOBAL CAPITAL

ÖZET

Dünya, sandığınızdan çok daha farklı kişiler tarafından yönetilmektedir. Adına 'küresel sermaye' dediğimiz, kendi kişisel, aile ve şirket çıkarları için küresel düzeyde paraya ve sermayeye hükmeden, ülkeleri savaşlara sokan, ekonomilerini batıran bir çıkar grubu ağından bahsediyoruz. Savaşlardan borsa ve silah ticareti ile hem büyük para kazanır, hem de siyasi güç elde ederler.

Tüm dünyayı kontrol altına almak, kendilerine uygun bir dünya devleti ya da düzeni kurmak isterler. Dünyamızı bu ağı yöneten kirli aileler ve kirli şirketler yönetiyor. Seçilen ülkelerin hedef yöneticileri ya dediklerini yapacak, ya da başlarına olmadık şeyler gelecektir. Sürekli yeni sömürgeler elde edip, sonsuz hanedanlığa sahip olmak asıl hedefleridir. Sürece dâhil olmazlar, ortalıkta görünmezler, hiçbir iktidardan etkilenmezler. Kendi içlerinde de rekabet halindedirler. Hemen her ülkede bu elit tabakanın pastasından faydalanmak isteyen şirket sahipleri, işveren dernekleri, gazete ve TV sahipleri, akademisyenler, köşe yazarları gibi şöhret, kariyer ve maddi çıkar peşindeki pek çok kimse bu ağın içinde yer edinme gayreti içindedir. Devlet, parti, üniversite gibi çok farklı yapılar içinde güçlü bir bilgi, çıkar ve milliyetsizlik duygusuyla harekete geçmiş bu kişilerin tanınması ve takibi önemli bir ulusal güvenlik sorunu olarak 21. yüzyıla damgasını vuracaktır.

Anahtar Kelimeler: Küresel Sermaye, Rotchschild, Rockefeller.

Jel Kodu: F01, F65, Q02.

ABSTRACT

The world is being ruled by the very discrete people you have perceived. We mention about a network of interest group called as "global capital", dominating global money and capital, precipitating the nations into wars, for the sake of their individual, family and corporation interests. They earn a great deal of money from the wars thru stock exchange and arms trading.

They want to control whole world by founding a world state or a world order serving for them. The world is ruled by those dark families and dirty corporations. Elected leaders of nations either will do what they demand or suffer from the cabals. They aim to have a perpetual dynasty by gaining new colonies. They are not a part any process, they are invisible, and there is no any government able to make influence on them. They are in competition among themselves. Almost in every country, some owners of corporations, employer syndicates, mass media kings, academicians who are in the pursuance of fame, career and monetary interests make effort to be inside of that network. Acknowledgement and pursuit of those people acting in cosmopolitan spirit within the state, political party or university would be one of the critical national security concern in the 21 st century.

Keywords: Global Capital, Rotchschild, Rockefeller.

Jel Code: F01, F65, Q02.

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

GİRİŞ

Küresel sermaye içinde, mali ve sermaye (üretim) kapitalizmine dayalı sömürü düzeni rekabet içinde olageldi. Mali sermaye grubundaki insanların tek güç vasıtası sabit bir üretim kaynağı olmayan paradır ve amaç para ile para kazanmaktır. Parayı, ulaşacakları hedefler için bir araç olarak kullanırlar. Kapital sermayenin sömürü düzeni ise dünya genelinde üretim-tüketim ilişkilerini kontrol etmek ve dünyanın diğer bölgelerinden merkeze bedava kaynak aktarmak üzerine kuruludur. Bu gruplar için ülkelerin sınırları anlamsızdır, istediklerini elde etmek için seçtikleri ülkelerde gerekirse kriz veya savaş çıkarırlar. İki dünya savaşı arası döneme ekonomik kriz damgasını vururken, savaş sonrasında 'sosyal refah' devleti kavramının ortaya çıkması küresel sermayenin, mali sermayeden çok daha çok askeri-endüstri üzerinden kendilerine pazar yarattığı bir dönem oldu. Küreselleşme Amerika'nın dünyanın tek süper gücü olma konumundaki kavramsal bir boşluğu doldurdu ve küresel hegemonyanın doğal öğretisi oldu¹. Yeni sömürgeciliği dünyanın dört bir yanına götürmenin en etkili yolu 'barış' adına güvenlik (hegemonik istikrar) sağlamadır. Barış yeni piyasalara ve enerji kaynaklarına rahatlıkla nüfuz edilmesini kolaylaştıracak, piyasaların çok ihtiyaç duyduğu 'güven ortamı' sağlanacak; sermaye dolaşımı rahatlayacak, sermaye piyasaları da 'krizsiz' bir ortamda işleyebilecektir. Bu ortamda dünyayı yöneten gerçek güç olan küresel sermayenin geçmişi, kimliği, oynadığı roller ve bugünü ele alınacaktır.

KÜRESEL SERMAYE'NİN GEÇMİŞİ ve KİMLİĞİ

Küresel Sermayenin Erken Dönemi

Adam Smith ve David Ricardo'nun 19. yüzyılda geliştirdiği liberal serbest ticaret yaklaşımı Britanya yurttaşlarının büyük çoğunluğunun sefalete düşmesine ve toplumsal zenginliğin 'üst sınıflar' olarak adlandırılan bir avuç azınlığın ellerinde toplanmasına yol açtı. Britanya liberalizmi olarak adlandırılan bu siyasi felsefe ekonomik olarak eşitsiz süreci haklı göstermeye yarıyordu. 1846 yılında serbest ticaretin amacı, ticareti daha az gelişmiş ülkelerin aleyhine kullanmak, böylece İngiltere başta olmak üzere Batı emperyalizminin daha da gelişmesini sağlamaktı. Bu felsefenin Amerika'daki en nüfuzlu tanıtıcısı olan Walter Lippman; büyük çapta cahil ve aşağılık halk kitlelerini 'milli çıkar' çerçevesinde güdecek elitin özel iktidar ve özel servetin çıkarlarına hizmet edeceğini ama bu ilişkinin halka asla söylenmeyeceğini ifade ediyordu. Bu yanılsama 'kamuoyu oluşturma' yolu ile biçimlendirilecekti. Lippman, uzmanlaşmış birkaç elit ile modern Anglo-Amerikan liberalizminin kalabalık kitleler üzerinde hüküm sürmesini sağlayan 'liberal demokrasinin siyasal felsefesini de tanımlamıştı². Amerikan modeli elit, İngilizler gibi doğuştan gelen mavi kanlı aristokrasiden değil para aristokrasisinden oluşuyordu. Buna 1970'lerdeki iki petrol şokundan sonra üretmek yerine emlak edinerek 2008 krizini hazırlayan yeni bir toprak aristokrasisi dâhil oldu.

Britanya serbest ticaret ilkesi ile Hindistan, Çin ve Türkiye'de afyon ticaretinden büyük karlar elde etti. Dünya güç dengesinde üstünlüğünü sürdürmek için dünyanın uzak

* İstanbul Aydın Üniversitesi Öğretim Üyesi, saityilmaz@aydin.edu.tr

¹ Zbigniew Brzezinski: Tercih, Çev. Cem Küçük, İnkılap Kitapevi, (İstanbul, 2004), s.178.

² Noam Chomsky: Değişen Dünyada Demokrasi İçin Mücadele, Katolik Uluslararası İlişkiler Enstitüsü, (Londra, Ocak 1991).

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

köşelerindeki zenginlikleri yağma etti. Mali bağımlılık zinciri oluşturmak için ABD, Arjantin ve Brezilya'ya bol para akıttı. Rakip güçlerin peşinden koştuğu hammadde ya da ekonomik zenginlikleri kazanmalarına engel olurken, bunları kontrol etmek için asgari yatırım yapmaktaydı. Britanya emperyalizminin 19. yüzyıl da önde gelen hedefi dünya ticaretinin denetimini ele geçirmesi idi. 1873 yılında yaşanan büyük bunalım ile borç piramidinin çökmesi, sanayiye gelen darbe, emtia fiyatlarındaki gerileme ve işsizlik Britanya'yı eski durumundan uzaklaştırdı ve daha 1870'de birliğini kuran Almanya en büyük rakip olarak ortaya çıktı. Bu dönemde İngiltere'ye yerleşen küresel sermaye, arka planda ülke yönetiminin kontrolünü ele geçirdi. Küresel sermaye, Sovyet Sosyalist Devrimi'ni bile finanse etmiş, Osmanlı'yı, İngiltere ve Rusya'ya parçalatmış, Bolşevik hareketini Rus Musevileri üzerinden örgütleyerek ana düşmanı olan Almanya'nın önünü kesmiştir. Britanya İmparatorluğu ile Avrupa kıtasının yükselen sanayisi Almanya arasında büyüyen rekabet 1914'de büyük savaşın patlamasına zemin hazırladı. İngiltere'nin süpergüç konumunu kaybetmesi üzerine küresel sermaye at değiştirerek Londra'dan New York'a taşındı. Küresel sermaye, 1947'den sonra Amerikan atına bindi, onu dünyanın hemen her yerinde kendi planları için koşturdu.

İngiliz istihbarat örgütü bu dönemde evrim geçirerek sanayiciler, bankerler, bakanlar ile karmaşık bir ağ örmüştü. Örneğin 1928'den 1963'teki ölümüne kadar İngiltere Merkez Bankası'nda müdür olarak görev yapan ve Londra Finans Merkezi'nden Sir Charles Jocelyn Hambro, savaş zamanındaki ilk prototipinden (OSS) başlayarak savaş sonrasında da CIA'nın tüm lider kadrosunu eğiten İngiliz istihbaratı Özel Harekât Yönetimi'nin de başındaydı. İngiliz istihbaratı ajanlardan veri temin eden geleneksel bir servis olmak yerine bankacılık, gemicilik, sanayi ve ülkenin diğer güçlerini bir araya getiren masonluk benzeri bir ağ işlevi gördü. Bu ağ 1846'da başlayan serbest ticaret çağında, hiçbir şeyden kuşkulanan yabancı ekonomiler üzerinde müthiş bir etki yaratıyordu³. Oxford ve Cambridge üniversitelerinden mezun olan bir grup İngiliz eliti 1890'lardan itibaren yarım yüzyıl boyunca İngiliz politikalarını yönetti. İçlerinde Dışişleri Bakanı Lord Albert Grey, Checil Rhoades, tarihçi ve istihbaratçı Arnold Toynbee, jeopolitikçi Halford J. Mackinder gibi isimlerin olduğu bu grup 1910'da Round Table'ı (Yuvarlak Masa) kurdu. Bu ekip, 1919'da Versay koridorlarında Uluslararası İlişkiler Kraliyet Enstitüsü'ne (Chatham House) dönüştü. Bu grubun amacı, Güney Afrika'dan Mısır ve Hindistan'a İngiltere'nin sömürge mülklerini birbirine bağlamaktı⁴.

Rothschild Ailesi

Küresel sermaye, küresel ölçekte her coğrafyada birbirine eklemlenmiş hiyerarşik bir aileler kümesidir⁵. Bunların en eskisi ve güçlüsü olan Rothschild ailesi 'dünyayı yöneten aile' diye bilinir. Dünyada olan her siyasi ve ekonomik gelişmeyi, çıkarlarına uygun düşecek şekilde düzenlemiş bir ailedir. Bütün dünya savaşlarında parmağı olan ve savaşların kaderini tayin eden aile olarak bilinir. Kazanmasını istediği ülkeye büyük oranda silah desteği verir ve kazanmasını sağlar. Ailenin geçmişi 16. yüzyıla dayanır. İngiliz Kraliyet Saraylarında kralın

³William Engdahl: Petrol Para İktidar, Anglo Amerikan Politikası ve Yeni Dünya Düzeni, ALFA Yayınları, (İstanbul, 2008), s.11.

⁴Engdahl: a.g.e., (2008), s.65.

⁵Küresel sermayeyi yöneten aileler, şirketleri ve bağlı vakıf, üniversite ve araştırma kurumları için bakınız, Mahmut Rışvanoğlu: Küresel Şirketler İmparatorluğu, Doğu Kütüphanesi, (İstanbul, 2005).

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

yaverliğini yapan bir aile olarak ortaya çıkmıştır. Kralın izlemesi gereken siyaseti ve dış politika stratejilerini bu aile belirlemiş, bununla da yetinmeyip kraliyet saraylarındaki tüm ihaleleri kazanarak hatırı sayılır bir servetin de sahibi olmuşlardır. Faaliyet alanını iyice geliştirip derinleştiren Rotschild ailesi, Avrupa'daki tüm imparatorlukların saraylarında söz sahibi olmuştur. Sadece İngiltere'de değil, Avrupa'nın dört bir yanında tarımla uğraşan insanlara yüksek faizle kredi vererek, altın ve gümüş komisyonculuğu yaparak, servetlerini iyice büyümüşlerdir. İngiltere ile Fransa arasındaki savaşta İngiltere'ye savaşa girmesi için faizli borç olarak 35 ton altın vermişler; İngiltere, borcunu ödeyemeyince, İngiliz Merkez Bankası yani 'Bank of England' Rotschild ailesine devredilmiştir. 19. yüzyıldan itibaren aile İngiliz ve Fransız Merkez Bankası ile Amerikan Federal Rezerv Bankasını ele geçirmiş ve halen sahibidir. Aile, ayrıca Vatikan Papalık servetinin de yönetimine sahiptir.

Dünyada tek bir Musevi imparatorluğu kurulması amacına çalışan aile, Waterloo Deniz Savaşı, Amerikan İç Savaşı, I. ve II. Dünya Savaşlarından büyük paralara kazanmış ve Rusya'da Bolşevik Devrimi'ni finanse etmiştir. Musevi İhtiyar Meclisi ve Siyonist hareketi her zaman desteklemiş olup, Osmanlı İmparatorluğu döneminde Siyonizmin kurucusu ve Rothschild ailesinin yakın dostu Teodor Herzl, II. Abdülhamit'ten Filistin'de kurulacak bir Musevi devleti için toprak istemiştir⁶. Savaşların finansmanı ve borsa spekülasyonu dışında Rothschild ailesi akrabalık bağları sayesinde Çin'de afyon ticaretini ele almış ve bu ülkenin afyon kullanımını yasaklaması üzerine İngiltere'yi Çin'i işgale zorlamıştır. Aile dünyada Musevi hâkimiyeti için özgürlük, piyasa ekonomisi, Avrupa Birliği, gümrük duvarlarının kaldırılması, BM gibi kavramları 1800'lü yıllardan beri kullanmıştır. Rothschild, Milletler Cemiyeti'nin (MC) kurulmasında da Woodrow Wilson'u kullandı. MC'nin kurulması barıştan sömürü düzenine geçişte en büyük adım idi. Woodrow Wilson, "Osmanlıyı Avrupa'dan atma zamanı gelmiştir" diyen ve Osmanlıyı bölme planları yapan ABD Başkanı idi.

Hitler ile II. Dünya Savaşı'nda büyük darbe olan Rothschild ailesi Amerikayı savaşa sokarak dünya üzerindeki gücünü sağlama aldı. Rothschild ailesi, faiz prangasını kullanarak hem siyasi yönetimleri kendilerine bağlamış, hem de bu yolla büyük gelirler elde etmiş, servetlerine servet katmışlardır. Tabii servetlerini katlamalarına paralel olarak yönetimler üzerindeki etkileri ve güçleri de artmıştır. İşte bu etki ve güçlerini kullanarak, başta İlluminati şebekesi olmak üzere destekledikleri bütün karanlık teşkilatların ve masonik örgütlerin elemanlarının istedikleri yerlere gelmelerini sağlamışlardır. Bu gizemli kurgular, kendilerine siyaset meydanında "parlak" bir gelecek hazırlama hayalleri yapanların ağlarına düşmelerini kolaylaştırmıştır. 1940 yılında ailenin serveti, ABD GSMH'nin iki katı idi. Bugün de Rothschild ailesinin izleri George Soros'un kaynağı bilinmeyen serveti, Turuncu Devrimler, 11 Eylül 2001-Afganistan Savaşı bağlantısı, Taliban sonrasında Afganistan'da artan afyon üretimi, çeşitli ülkelerde oluşturulan yandaş medyalar, yabancı fonlarla desteklenen köşe yazarları, Büyük Ortadoğu Projesi ve nihayet İslam ülkelerindeki özgürlük hareketlerinde aranmalıdır.

Rothschild adı savaşlar, gizli örgütler, finans piyasalarındaki kontrolleri gibi zamanın şekillendirilmesi ve yön verilmesi konusunda en şüphe duyulan isim olagelmiştir. Aile çok uluslu şirketlerdeki ortaklıklarıyla küresel ekonominin mimarı olmanın yanısıra hükümetler

⁶George Armstrong: Rothschild Para İmparatorluğu, Çev.: Mert Akcanbaş, Destek Yayınları, (İstanbul, 2013).

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

üstü örgütlenmelerde de söz sahibidir. En zenginler sıralamasında da pek isimlerinin geçmemesi hâkimiyet sahalarının gün ışığına çıkmasını önlemek adına yapılan planlı bir girişimdir. Yine de BP, Shell, De Beers ve HSBC en çok bilinen Rothschild şirketlerinden bazılarıdır. Dünya altın ve para rezervinin neredeyse %30'unu elinde tutan bu aile, HSBC'yi kurabilmek için İngilizlerin Çin seferlerini organize ve finanse etmişlerdi. Japonya Nomura menkul değerler şirketinin tepe yönetimi bu ailenin kontrolünde olup, Japonya'da tröst konumdadır. 2002 başında servetleri 7 trilyon dolar olarak tahmin edilmiştir. ABD'nin milli geliri ise 17 trilyon dolar civarındadır. Başkanlar, cumhurbaşkanları, başbakanlar, sivil toplum liderlerinin onlar için basit bir hizmetkâr ve piyondan öte değerleri yoktur. Son 150 yılda Avrupa'daki birçok savaş, İngiltere'nin girdiği hemen hemen her savaş onlar finanse etmiştir. Elmas ve petrol gibi birçok yeraltı kaynaklarının neredeyse sınırsız denecek miktardaki kullanım hakkı da bu aileye aittir. Bu aile fertlerinin her biri, dünyanın gelişmiş, ya da gelişecek olan ülkelerinde, çok derin faaliyetler sürdürmek üzere dağılmışlardır.

Rockefeller ve Amerika'yı Kuranlar

ABD'nin iç savaş sonrasında kurulmasına ve kapitalizmin bu ülkede yerleşmesine kısa sürede büyük birer servet yapan üç adam öncülük etti ve 35 yıl içinde ülkenin kaderini değiştirdiler. Bunlar petrol tekeli eline geçiren John De Rockefeller, ülkenin elektriğini sağlayan J.P. Morgan ve en büyük müşterisi ABD ordusu olan çelik imparatoru Andrew Carnegie idi. Önceleri işe viski kaçakçılığı ile başlayan daha sonra 1870'de kurduğu Standard&Oil' ile gazyağı satan Rockefeller, içten yanmalı motorların keşfi ile petrol işinden Amerikanın en zenginlerinden biri oldu. İlk motoru yapan ve fabrikasını kuran ise Henry Ford idi. J.P Morgan, General Electric yanında babasından miras aldığı bankacılıkta ilerledi ve o zamanın parası ile 100 milyon dolar borç vererek ABD hükümetini iflastan kurtardı⁷. Cornelius Vanderbilt (1794-1877) ise Amerikan gemiciliği ve demiryollarını geliştirerek 100 milyon dolardan daha fazla bir servet yapmıştı. J.P. Morgan'ın işçi çıkararak verimliliği artırma ve kovulmayanları ise ucuza çalıştırma konsepti olan "Morganization" anlayışını Rockefeller ve Carnegie izledi. Bunların zalim kapitalizmi ülkede büyük bir yoksul kesim ve bir dip dalgası yarattı ama 1896 seçimlerinde ittifak yaparak kendi adamlarını (Cumhuriyetçi William McKinley) başkan seçtirdiler.

C.P. Morgan'ın 1921'de kurduğu ABD Dış İlişkiler Konseyi (CFR⁸) bugün küresel sermaye için ana çatıyı oluşturmaktadır. CFR'nin 1921-1932 yılları arasında ilk direktörlüğünü yapan Paul Warburg Amerikan Merkez Bankası'nın başlıca sermayedarlarından olan Alman kökenli Warburg ailesinden gelir. Yine CFR ile bağlantılı Rockefeller, Rothschild, J.P. Morgan ailelerinin uzantıları bu kuruluşun tepe noktalarındadır. Rockefeller, ailesi bir bakıma, Rothschild'lerin ABD'deki kolu durumundadır, bu ailenin oluşmasındaki en büyük finansörlerindendir. Dünyadaki ilk 10 şirketin 7'si bu iki hanedana aittir. Amerika'daki Musevi lobisinin başını çeken Rockefeller ailesi, Amerikan dolarını basan, 1000-1500 kişiden oluşan bir ailedir. İlluminati örgütünün saygın üyeleri de bu ailedendir. CFR, ABD politika planlama şebekesinin ana örgütü olarak tanımlanmaktadır. II. Dünya

⁷ History (TV) Channel: The Men Who Built The America, (May 2013). <http://www.history.com/shows/men-who-built-america>

⁸ CFR: Council On Foreign Relations.

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

Savaşın çıkmasında etkili rolleri vardır. ABD'nin doğal kaynaklar üstünde egemenliğinin sağlama alınması ve ham madde kaynağı ülkelerden mal ihracatının güvenceye kavuşturulmasının tek yolu ulus-devlet direncinin kırılmasıdır. CFR bu amaçlara uygun olarak, 'tek dünya-tek devlet' prensibi paralelinde küresel bir parasal yönetim düzeninin oluşturulması önerisinde bulunmuş ve 1942'de kalkınma projelerine uygun bir ad ile 'Yeniden Yapılanma ve Kalkınma için Uluslararası Bankası'nın (IRDB veya sonraki Dünya Bankası) kuruluş çalışmalarını yapmıştır.

Birinci Dünya Savaşı'ndan beri dünyayı şekillendiren esas itibarıyla uluslar üstü Amerikan sermayesinin kontrolünü elinde bulunduran perde arkası güçlerdir. Dünya para piyasasının denetimini sağlamak üzere 'Uluslararası Para Fonu (IMF)'nin yasal ve teknik çalışmaları da CFR tarafından yapılmıştır. Böylece Rockefeller, Mellon, DuPont, Rothschild vb. bankacıların oluşturduğu özel bankalar karteli; Federal Reserve System (Federal Merkez Bankası) vasıtası ile hükümete para akışını, para değerini ve faiz oranlarını dikte etmeye başlamıştır⁹. CFR, Rockefeller ailesi başta olmak üzere çokuluslu şirketler ve finans odaklarının sahipleri ve üst düzey yöneticileri ile vakıf temsilcilerini, kapalı-gizli oda (think-tank) üyelerini, CIA'ye hizmet verenleri, CIA'ye eleman yetiştiren devlet üniversitelerinin elemanlarını, muhafazakâr (demokrat ve cumhuriyetçi muhafazakâr) siyasetçileri, devletin dışişlerinde ile dış misyonlarda görev yapanları, George Soros ve adamları gibi para piyasası oyuncularını buluşturmaktadır. Soros aslında Hedge fon sihirbazı ve Soğuk Savaş'ın finansörüdür. Küreselleşme, NATO, Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler, serbest pazar ekonomisi, çok partili demokrasi ve savaşlar bu ailelere hizmet etmektedir.

Küresel Sermayenin Kimliği

Küresel sermayenin çok öne çıkması da ideolojik bir kimliği vardır. Bu gücün mensupları sadece şirket sahiplerinden oluşmamakta; üst düzey yöneticiler, akademisyenler, siyaset adamları gibiseçkinler de bu güce katılabilmektedir. Küresel elit tabakanın izleri bu yapı içinde birbiri ile ilişkili üç temel örgüt içinde bulunabilir; CFR, Bildelberg ve Tri Lateral Komisyon¹⁰. İki ana grup olan İsviçre-Basel'deki Rothschild ailesi ile ABD'deki Rockefeller arasında çekişme vardır. Bunlardan ilki ABD'deki Cumhuriyetçileri diğeri demokratları desteklemektedir. Hedefleri aynı metodolojileri farklıdır. Küresel sermayenin üç halka biçiminde özetleyebiliriz. Bunlardan birincisi çekirdeği oluşturan aileler ve onların yer aldığı CFR, Chatham House gibi yapılardır. İkinci halka (birinci halkanın örtüsünü sağlayan) çeşitli popüler devlet adamları, iş adamları, akademisyenler, şarkıcılar, film sanatçıları bir araya getiren Bilderberg, Davos gibi platformlardır. Bu yapılanmanın legal boyutunda CFR, Bildelberg, Trilateral komisyon, DTÖ ve IMF gibi örgütler varken, illegal boyutunda ise evanjelikler, illüminati gibi yapılar bulunmaktadır. Bu sistem İsviçre Basel'de Rothschild'in başında olduğu BIS (Uluslararası Ödemeler Bankası) tarafından yönetilir. Küresel sermayenin para planlama merkezi (City) Londra'dadır. Aksiyon merkezleri ise Wall Street, Belçika-Brüksel ve Singapur'dadır. Bu sistemin tamamı BIS tarafından 600 bin terminal ile kontrol edilir. Küresel elit tabakanın güç merkezini; ABD ve Batı Avrupa'da yönetimlerin arkasındaki

⁹ Turgut Gürsan: Yeraltındaki Gizli Dünyalar, Delis Kitaplar, (İstanbul 2003), 194.

¹⁰ Sr. Robert Gaylon Ross: The Elite Don't Dare Let Us Tell the People, Ross International Enterprises (RIE), (San Marcos, 2004), 3-26.

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

asil gücü temsil eden genellikle enerji sektöründeki şirket yöneticileri-medya patronları ve onlara teorik açıklamalar sağlayan düşünce kuruluşları-üniversiteler temsil etmektedir. Bunların dışarıdaki kolları ise hedef ülkelerde simetrik yapılar edinen ve topluma nüfuz eden vakıflar, STÖ'leri, NGO'lar gibi toplumun değişik katmanlarına hitap eden kuruluşlardır.

Zürih'teki İsviçre Federal Teknoloji Enstitüsü tarafından 43.000 ulus aşan şirketin ilişkilerin incelenmesinden çok küçük bir çekirdek şirket grubunun küresel ekonomi üzerinde orantısız bir güç sahibi olduğu ortaya çıkmıştır¹¹. Bu dev, avcı çekirdek grup birbirine sıkı sıkıya bağlı 147 şirketten oluşmaktadır. Bu ultra-zengin grup arkasında katma katman birbirine geçmiş pek çok şirketi saklamakta ve en zengin 500 şirketi kontrol etmektedir. Bu zengin tabaka ABD Merkez Bankası (FED) sistemini kontrol eden Wall Street bankaları ve Avrupa'daki uzantılarından oluşmaktadır. Finansal kapitalizmin kalbindeki iki direk olan 'Wall Street' ve 'City of London' arasındaki ilişkiyi anlamak cebimizden paranın nasıl çalındığını anlamak açısından önemlidir¹². Sistemin zirvesinde İsviçre-Basel'de özel bir banka olan ve dünyadaki merkez bankalarını kontrol eden BIS bulunmaktadır. Merkez bankalarının merkez bankası olan BIS, IMF ve Dünya Bankası'ndan para beklemekte olan ülke merkez bankalarına "köprü borçları" verir¹³. Adam Lebor'a göre; BIS, 21. yüzyıl şartları ile uyumlu olmayan bir şekilde seçkinler topluluğu, şeffaf olmayan ve anti-demokratik bir kurumdur. Banka çalışanlarının dokunulmazlıkları, kendi vatandaşları ve hükümetlerine karşı sorumlu olmamaları kuralını devam ettirmektedir¹⁴. Merkez bankaları diğer ülkelerin hükümetlerini kaçıışı olmayacak şekilde borçlandırırılar. Bu borç o ülkenin parasını ve varlıklarını çalmak için meşruiyet sağlar. Uluslararası bankacılar temel olarak iki yöntemle güç ve etki kurdular¹⁵; (1) Bütün parayı almak ve borçları az bulunan bir meta (genellikle altın) üzerinden ödetmek. (2) Hükümetin ve siyasi otoritenin kontrolünden tüm mali vasıtaları almak, özel bankacılığı çıkarları için kullanmak. Ultra-zengin uluslararası bankerler, küresel bir finans sistemi içinde hâkimiyet ve kontrol kurmuşlardır¹⁶.

Küresel ekonominin merkezinde olan 10 finansal aktör şunlardır; Barclay's (İngiltere), Capital Group Companies (ABD), Fidelity Investments (ABD), AXA (Fransa), State Street Corporation (ABD), JP Morgan & Chase (ABD), Legal & General Group (İngiltere), Vanguard Group (ABD), UBS (İsviçre), Merrill Lynch (ABD). Bu 10 şirket küresel finansal ağın %19,45'ini kontrol ederken, ilk 50 şirket ele alındığında yaklaşık %40'ını kontrol etmektedir¹⁷.

¹¹ Andy Cohlan, Debora MacKenzie: The Capitalist Network That Runs The World, New Scientist, (24 October, 2011). http://www.newscientist.com/article/mg21228354.500-revealed--the-capitalist-network-that-runs-the-world.html#.UxR4L-N_v3Q

¹² Michael A. Peters: The Crisis of Finance Capitalism and the Exhaustion of Neoliberalism, Truthout, (21 July, 2013). <http://truth-out.org/opinion/item/17536-the-crisis-of-finance-capitalism-and-the-exhaustion-of-neoliberalism>

¹³ Frank de Varona: The Bank for International Settlements Who Rules the World, Enviado por ei en, (Septiembre 17, 2013).

<http://eichikawa.com/2013/09/the-bank-for-international-settlements-who-rules-the-world.html>

¹⁴ Adam Lebor: Tower of Basel: The Shadowy History of the Secret Bank that Runs the World, Public Affairs Publisher, (2013), p.35.

¹⁵ Des Griffin: Fourth Reich of the Rich, Emissary Publications, (1994), p.231.

¹⁶ Carroll Quigley: Tragedy & Hope, GSG and Associates, (1975), p.342.

¹⁷ Washinton Post: 10 Firms that Rule the World, (07 Nov, 2012).

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

Çok güçlü bu finansal kurumlar aynı zamanda büyük ölçüde birbirileri ile irtibatlıdır. Yani bu ağ içinde yalnızlığa yer yoktur, tam kontrol için aşırı derecede girift bir şekilde birbirlerine bağlanmışlardır. ABD'deki iş dünyası ve bankacılık birbiri ile işbirliği halindeki iki merkez tarafından kontrol edilmekte idi. Biri merkezi New York'ta olan J. P. Morgan ve şirketi, diğeri Ohio'daki Rockefeller ailesi. ABD'de halen altı ana banka vardır ve bunlar Federal Rezerv Sisteminin çoğunu kontrol eder. Rockefeller ailesi iki ana bankanın sahibidir; J.P. Morgan Chase ve Citigroup. Rothschild ailesi de iki ana bankayı kontrol etmektedir; Barclay Bank ve State Street Bank. Bu iki aile ana bankaları kontrol ederek FED'i, FED ise ABD ekonomisini kontrol etmektedir¹⁸. Amerikan bankacılık oligarşisi altı dev bankadan oluşur; Goldman Sachs, Morgan Stanley, JPMorgan Chase, Citigroup, Bank of America ve Wells Fargo. Bunların varlıkları ABD toplam ulusal üretiminin %60'ına eşittir.

KÜRESEL SERMAYENİN EYLEMLERİ VE BUGÜNÜ

Küresel Sermaye ve Savaşlar

Birinci Dünya Savaşı'nın en iyi saklanan sırlarından biri İngiltere'nin Almanya'ya savaş ilan ettiği 1914 Ağustos'unda hazinesinin tamtakır boş olması ve maliyesinin iflas etmiş olmasıdır. İngiltere'ye verilen gizli kredilerin arkasındaki beklenti ise Osmanlı'dan koparılacak petrol bölgeleri ile ilgili paylaşım planları idi. Zafer borç para ile kazanıldı ve bu paranın kaynağı Wall Street'ten J.P.Morgan & Ortakları'nın Amerikan tasarrufları idi¹⁹. Versay'da kapalı kapılar arkasında pazarlıkları yapan Morgan'ın adamları idi ve İngiltere'nin borçları sessiz sedasız Amerika'ya yüklendi. Başlayan Anglo-Amerikan ortaklığının ABD'deki ayağı olarak Dış İlişkiler Konseyi (CFR) kuruldu. Ancak, Rockefeller'ın Standart Oil şirketi pay beklerken Ortadoğu'yu tek başına sömürme derdindeki İngiltere'nin Dışişleri Bakanı Lord Curzon, ABD elçisine Ortadoğu'da Amerikan şirketlerine verilecek hiçbir imtiyaz olmadığını bildirdi. 1922'de Alman tehlikesinin tekrar belirmesi Anglo-Amerikan çekişmesini zorunlu bir mütarekeye götürdü. Anglo-Amerikan ortaklığı, 1927 yılında "Yedi Kız Kardeşler"²⁰ adı ile tanınan bir İngiliz-Amerikan petrol kartelinin kurulması ile resmiyete döküldü ve Ortadoğu'daki paylaşım tekrar düzenlenerek Amerikalı Rockefeller ve Mellon ailelerine Irak ve Kuveyt petrolerinden önemli paylar verildi.

Almanya, New York ve Londra'dan kredi alarak (Dawes Planı) borçlarını ödedikçe daha çok borçlandırıldı ve bu 1929 yılına kadar devam etti. Almanya'yı soyma işi J.P. Morgan'ın kontrolündeydi. İngiliz banka yöneticisi Montagu Norman, ABD Federal Merkez Bankası'ndan (FDR) faizlerini yükseltmesini isteyince büyük çöküş meydana geldi. Bu çöküş Almanya'daki fonların kütle olarak çekilmesine neden olurken, Almanya'yı da Hitlerin kucağına itti. Musevileri sevmeyen Norman, Hitleri finanse etti çünkü onun Rus tehlikesini de durduracağını düşünüyordu. Hitler'in 1930 seçimlerinde 6 milyondan biraz fazla oy almasında Londra'daki uluslararası bankacılık etkili oldu. 1932'de ise Nazileri finanse ederek

http://www.washingtonpost.com/blogs/wonkblog/post/the-10-firms-that-rule-the-world/2011/11/07/gIQAqR3KvM_blog.html

¹⁸ Antony C. Sutton: Wall Street and the Rise of Hitler, GSG and Associates, (1976), p.125.

¹⁹Engdahl: a.g.e., (2008), s.76.

²⁰ 1932'de Anglo-Amerikan dünyasının en büyük petrol şirketleri; Esso, Mobil, Gulf, Texaco, Chevron, Shell, BP.

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

Adolf Hitler'in 1933'de Reich Şansölyesi olmasına yardım ettiler. Hitler ise Norman'ın dostu Schacht'ı Maliye Bakanı yaparak yanıt verdi. II. Dünya Savaşı'nda İngiltere, ABD'yi savaş sokarak kendini kurtardı. Üstelik savaşın finansmanını gene Amerikalılara yüklemişti. 1870'lerden itibaren İngiliz hegemonyası inişe geçerken onun halefi olabilmek için yarışan ABD ve Almanya arasındaki mücadeleyi II. Dünya Savaşı'nın sonunda ABD kazandı²¹. II. Dünya Savaşı sonrasında ekonomik dinamiklerinin gücü ile yükselerek hegemonyayı İngiltere'den devralan ABD, ekonomiye dayalı bir ideolojiye sahip olduğundan küresel hâkimiyeti de daha çok ekonomik başarılarına dayalı idi. İngilizler için şimdi sırada Anglo-Amerikan özel ilişkisini yenileyerek gene Amerikalıları maniple etmekte. Britanya 1950'lerde her şeyi tehlike altında atmaktansa ABD'nin desteği ile gücünü çok daha karlı olan dünya petrol ve stratejik hammadde imparatorluğu çevresinde topladı.

Soğuk Savaş döneminde ABD gündeminin ana çerçevesini; ABD hegemonyasının kurgulanması ve Soğuk Savaş'ın idaresi, SSCB'nin çevrenmesi, Vietnam Savaşı ve iç politika konuları (uzay programları başta olmak üzere teknolojik ve ekonomik gelişmeler, bütçe açıkları, yeni toplumsal ve kültürel programlar) teşkil etti. ABD dış ve güvenlik politikalarının ana hedefi, küresel boyutta sermaye, mal ve hizmet dolaşımına imkân sağlayan serbest ticaret sistemini uygulamak ve dünyanın kendisi için kritik bölgelerinin kendi çıkarları için istikrarını sağlamaktı. Bu maksatla, ABD'ye göre serbest ticaret uygulamaları ve demokratik gelişmeler tüm dünyada yaygınlaştırılmalı idi. Çokuluslu şirket imtiyazları için yapılan müdahale 1953'de İran'da Şah'ın geri getirilmesine yardım etti. 1954'deki Guatemala müdahalesi de benzer amaca hizmet ediyordu. Küresel ekonomik entegrasyonu geliştirmek isteyen ABD Üçüncü Dünya'da bağımsız ülkeler kurulmasından yanaydı²². 1960'ların sonuna kadar devam eden Açık Kapı Politikası ABD müdahalelerine yol açtı. Vietnam Savaşı, 1968 yılından itibaren ABD politikalarında önemli bir dönüşüm başlattı. Vietnam'daki uzun savaş, dünya düzeninin 1970'lerde şahit olduğu krizlere eşlik etti. Amerikan toplumunda yarattığı bölünme ve tetiklediği kültür savaşları, önce Reagan döneminde daha sonra da 2000'li yıllarda iktidara gelecek yeni siyasi ve toplumsal oluşumları tarih sahnesine çıkardı²³. Uzakdoğu'dan, özellikle Japonya'dan yapılan ucuz ithalat da uluslararası ekonomik dengeleri dönüştürdü.

ABD ve SSCB değişik politikalar yolu ile kendi blok ve güvenlik ilişkileri oluşturdu, bloklarını güçlü tutmaya çalıştılar²⁴. ABD güvenlik politikalarının 1940'lardan beri iki temel amacı bulunmaktaydı²⁵; (1) Liberal bir siyasi ve ekonomik dünya düzeninin geliştirilmesi. (2) Komünist güçlerin çevrenmesi ve caydırılması. Buna sonradan iki hedef daha eklendi; (3) Ortadoğu petrolüne garantili nüfuz. (4) Terörizmle küresel mücadele. Sert güç ile bu müdahaleleri yapmak pahalı ve gürültülü olduğu için 'yumuşak güç' kavramı

²¹ İlhan Uzel: Hegemon Güç Kutusu, Edt.B.Oran, Türk Dış Politikası, C.I, İletişim Yayınları, (İstanbul, 2003), s.31.

²² Stephan G. Rabe: Controlling Revolutions: Latin America, American Policy 1961-1963, Oxford University Press, (New York, 1989), p.105-122.

²³ Mehmet Akif Okur: Emperyalizm, Hegemonya İmparatorluk, a Kitap, (Ankara, 2010), s.508.

²⁴ William S.Borden: The Pasific Alliance: United States Foreign Economic Policy and Japanese Trade Recovery: 1947-1955, University of Wisconsin Press, (Madison, 1984), p.220.

²⁵ Richard K. Betts: The New Politics of Intelligence: Will Reforms Work This Time?, Foreign Affairs, (June 2004), p.5.

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

geliştirildi ancak bu da yetmeyince fikirler savaşını kazanmak için ‘akıllı güç’ kavramı ortaya atıldı. Türkiye gibi müttefik ülkeler için ise ‘karşınıza almadan yanına almak (co-optation)’ stratejisi seçildi. 11 Eylül 2001 “operasyonu”, Afganistan ve Irak’ın 2003’te işgali, 2008’de patlatılan mali kriz, Wikileaks, Arap Baharı; bunların hepsi Yeni Dünya Düzeni projesi üzerinden küresel şoklar²⁶ temelinde operasyonlardı. Bu bağlamda Suriye krizinin kod adı ‘Leviathan²⁷’ olarak seçildi²⁸. Bununla da kalmayan küresel sermaye Mart 2009’da Pentagon ile küresel finans savaşı tatbikatı yaptı. Bu tatbikata 63 üst düzey finans uzmanı katıldı. Yeni stratejinin temelinde 1990’lardan beri kimlik ve rejim sorunları üzerinden ulus-devlet yapılarının istismarı bulunmaktadır. Ulus-devlet egemenliğine yönelik olarak geliştirilen; (kendi halkına karşı) koruma hakkı²⁹, önleyici darbe, terörle küresel savaş, kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesi, başarısız/serseri devletler, demokrasi geliştirme, serbest pazar, insan hakları dayatması, devlet dışı aktörler gibi kavramlar iç ve dış müdahale süreçlerinin kavramsal alt yapısı ve meşruiyet çatısı olarak kullanılmaktadır.

Yeni Dünya Düzeni & Dünya Devleti & Ulus-Devlet

Yaklaşık 80 yıllık geçmişi olan yeni dünya düzeni’nin iki büyük kuramcısı, Lord Rothschild ve David Rockefeller olmuşlardır. 1921’de, bu tasarı kapsamında, dünya siyasetini küresel sermayenin çıkarları doğrultusunda yapılandırıp yönlendirmek; küçük bir azınlık fakat dev bir maddi güce sahip seçkinlerin ve zenginlerin dünya egemenliğini gerçekleştirmek üzere CFR kurulmuştu. 1954’de kurulan Bilderberg’in amacı, ülkeleri ufak ufak devletçiklere bölüp, buralarda küresel sermayenin egemenliğini kurmak ve yeni dünya düzenini oluşturmaktır. 1973’de kurulan Trilateral Commission’un hedefi ise dünya devletini gerçekleştirmektir. Sayılan kuruluşların yönetim merkezi bu kuruluşlardan 13 temsilciden oluşan dünya yönetiminin en üst düzey çok gizli komitesi olan Küresel Stratejik Komite’dir. Komite başkanı Henry F. Kissenger olup, üyeleri arasında Zbigniew Brzezinski, George P. Shultz, James Baker, Donald Rumsfeld gibi tanınmış isimler bulunmaktadır. Dünya düzeninde hukuksal düzenlemelerin önemini savunurlar. Dünya devleti, varolan devletlerin BM çatısı altında bir araya gelmesiyle bir dünya devletine gidişi daha güvenli bulmakta, Dünya Ticaret Örgütü çatısı altında, küresel sermayenin emperyalizmi sayesinde, var olan devletleri parçalayarak bir küreselleşmeyi kendi çıkarlarına daha uygun bulmaktadır.

David Rockefeller Haziran 1991’deki Trilateral Commission toplantısında yeni dünya düzeni ile hedeflenenin seçkin elitlerin ve zenginlerin ulus üstü egemenliğine dayalı dünya hükümeti olduğunu açıkça ifade etmiştir. Alev Alatlı’nın ‘Yeni Dünya Düzeni Tarikatı³⁰’ adını verdiği elitler hedeflerine ulaşmak için rejim değişikliklerinin hedef alındığı düzeltme savaşları ve küresel ekonomik krizlerle bir dünya savaşı hazırlıyorlar³¹. İngiliz Chatham

²⁶ Ramazan Kurtoğlu: Küresel Ekonomik Kriz ve Yeni Dünya Düzeni, Sinemis Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2012.

²⁷ Serdar Turgut: Suriye Krizinin Kod Adı Leviathan, Haber Türk, (23 Temmuz 2012).

²⁸ Leviathan, Musevi mistisizmi Kabala kökenli bir deyim olup, mutlak güç ve kudrete sahip (tek) ‘Tanrı İmparatorluğu’ devletine atıftır.

²⁹ R2P (Responsibility to Protect)

³⁰ Alev Alatlı: Kabus, Everest Yayınları, 16. Baskı, İstanbul, Mayıs 2005.

³¹ Kurtoğlu: a.g.e., (2012), s.1.

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

House, Tavistock Enstitüsü'nden ABD'nin CFR'na kadar düzinelere kuruluş aynı merkezden kontrol edilir ve yönlendirilirler. Hiçbir ilahi din ile bağları olmadıkları halde sadece kitleleri ve orduları ikna için 'dine başvuru' yapmaktadırlar. Bu anlayışın içinde semavi dinleri tek din haline dönüştürmek, bunun için de İslam'ı 'İbrahimi dinler' potası içinde eritmek de vardır. 11 Eylül 2001 ve sonrası savaşlar, 2008 mali krizi ve sonrasındaki ekonomik gelişmeler, Wikileaks hadisesi, Arap baharı ve İslam peygamberi Hz. Muhammed'e ve Kur'an'a yönelik seviyesiz saldırılar aynı merkezin organizasyonlarından bazılarıdır. Küresel sermayeyi kontrol eden elitler ödül mekanizmalarıyla ruhani dünya, iş dünyası, siyaset, sanat (sinema, müzik başta), kültür ve bilim alanlarında çok sayıda sivil toplum teşkilatı ve örgüt vasıtasıyla yönlendirme yaparlar³². Bunların en önemlilerinden ikisi Nobel ve Oscar ödüllüdür. Dünya devleti kurulması yolunda fikirler taşıyan diğer örgütler de Rotary ve Lions kulüpleridir.

Westphalia ile devletlerin egemen eşitlik ilkesine uygun bir sistem kurulmuştur. Ancak, bugünün küresel sermaye odaklarının hedefinde ise 'ulus-devlet' vardır. Yeni bir aşamaya gelen kapitalizm artık ulus-devlet sınırlarını çoktan aşmış, küresel boyutlara ulaşmış, kendi çıkar alanlarına ilişkin kurallarını koyar olmuştur. Modern dönemde ulus-devlemler birlikte güçlenen kapitalizm bir müddet daha devletin sırtına binerek daha da güçlenecektir. Küresel sermaye artık ulus-devlet için bir yük olmaya başlamış, ikisinin çıkarı zaman birbirinin aleyhine işler olmuştur³³. 200 milyar dolar hazine desteği ile toplam değerleri 5 trilyon doları bulan iki şirketi kurtaran ABD sistemi, Lehman Brothers gibi Amerikan kapitalizminin sembollerinden birinin batışına seyirci kalması devlet sermaye ile yeniden hesaplaşmasının yeni bir adımı idi. Küresel sermaye ile ulus-devletin kozlarını paylaştığı ama sonunda muhtemelen dengelerin yeniden kurulacağı bir süreç devam ediyor. Küresel sermaye artık ulus-devleti aşan, ona rağmen kendi stratejisini geliştiren ve çıkarlarını gözetilen ulus-devlet ile karşı karşıyadır. Bugün dünya genelinde uygulanan büyük bir algı yönetimi ile³⁴ devlet yapıları sözde demokrasi ve özgürlükler adına başka bir şeye dönüştürülmekte, oluşturulan ve ufalanan ikinci sınıf devletler topluluğu bir bütüne bağlanacağı güne hazırlanmaktadır.

Küresel Sermaye ve Petrol Mafyası

Petrol jeopolitiği 1882'den itibaren rekabet sahasına girdi. Dünya petrol rezervlerini ele geçirme ve yönetme savaşları, o tarihten beri siyasi mücadeleleri şekillendiren en önemli unsurlardan biri oldu. Az sayıda finansçı ve banker petrolün öneminin farkındaydı. Britanya istihbaratı ve hükümeti 1905 yılına gelindiğinde petrolün stratejik önemini anlamışlardı. Dünyayı on yıldan uzun süre sarsan 20. yüzyılın başındaki petrol savaşları İngiliz ve Amerikan petrol kartelinin kurulması ile neticelenen bir ateşkes ile sonunda bitmiştir. Kartel kendilerine dâhil olmayan yabancı şirketler ile baş etmek için farklı stratejiler geliştirmiştir. 1929'da İngiltere Merkez Bankası yöneticisi olan Montagu Norman menkul kıymetler borsasının batışını hızlandırdı. ABD faiz hadleri yukarı çıkartılarak, ülke tarihinin en çarpıcı mali ve ekonomik çöküşü meydana geldi. II. Dünya Savaşı'nın ardından büyük Amerikan

³² Ramazan Kurtoglu:Ekonomi ve Milli Güvenlik, İAU Ulusal Güvenlik Sertifika Programı, (21 Aralık 2012).

³³ Ömer Özkaya:Küresel Sermaye Ulus-Devlet Güreşi, YeniŞafak,Milli Gazete, (01.02.2011).

³⁴ Temel konsepti; "perception is more than reality".

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

petrol şirketlerinin yükselişi New York bankacılık gruplarının uluslararası egemenliğinin yükselmesine zemin hazırladı. 1955’de Rockefeller’in Chase National Bank, Bank of Manhattan ve Brox County Trust ile birleşerek Chase Manhattan Bank haline geldi. II. Dünya Savaşı sonrası bölge petrolünün büyük kısmını elinde bulunduran Amerikan Şirketleri mevcuttu ve petrol ithalatı alışkanlıklar doğrultusunda dolar üzerinden yapılıyordu. ABD stratejisinin hedefi başta Ortadoğu olmak üzere dünya genelinde petrol ve ekonomi üzerinde denetim sağlayarak kendine bağımlı ilişkiler geliştirmektir. Stratejinin ikinci unsuru ise çok taraflı ticaretin önündeki engellerin kaldırılması idi³⁵.

İkinci Dünya Savaşı ilk petrol mücadelesi İran üzerinde İngiliz-Amerikan istihbarat işbirliği ile Musaddık’ı devirerek amacına ulaştı. 1957 yılında durgunluğu açmak için bulunan altın çocuk CFR ve Rockefeller grubuna katılan Harvard profesörü Henry Kissinger idi. Ona daha sonra başka üniversite hocaları da katıldı ve bunlar sonraki on yılların savaşlarının fikir babaları oldular. Londra ve New York mali eliti, oyunu istedikleri gibi oynamayan, Avrupa’nın bağımsız olmasını isteyen De Gaulle’ün ipini 1968’de Fransa’daki öğrenci olaylarını hazırlayarak çektiler. Altın standardının çökmesi gene arka plandaki ailelere büyük bir fırsat vermişti. 1971’de ulusal güvenlik danışmanı olan Henry Kissinger’in amacı dünya ekonomilerini geliştirmek değil, denetim altında tutmaktır. Kissinger, 1973’de petro-dolarları ABD’ye döndürmenin de yolunu bulmuş, yedi kız kardeş inanılmaz gelirler sağlamıştı. Kissinger, Londra ve Washington’daki gizli ve güçlü kanalları mükemmel koordine ediyordu. Bu nedenle 1973’de Nobel Barış Ödülü aldı. OPEC’in petrol gelirleri dolarla ödenmiş ve bu dolarlar ABD ve Avrupa bankalarına gitmişti. Şimdi 1973 Mayıs’ında Saltjöbaden’de yapılan Bilderberg toplantısında belirlenen strateji gereği bu paralar kurban ülkelere bu sefer borç olarak verilecekti³⁶. Kissinger ve Londra ile New York’un mali kurumları savaş sonrası dünyanın eski altın değişim standardını kendi ‘petro-dolar standardı’ ile değiştirmişlerdi. Yapay olarak şişirilen petrol fiyatları manipüle edilerek tüm dünyanın zenginliğini küçük bir azınlığın ellerine akıttılar³⁷. Kamuoyuna yansıtılan tek suçlu ise OPEC idi.

Mayıs 1973’te İsveçli Wallenberg bankacılık ailesinin ziyarete kapalı ada malikânesi Saltsjöbaden’de 84 kişilik bir grup bir araya geldi. Burada OPEC petrol gelirlerinde %400 artışı ön gören bir fiyat artışı konuşuldu. Saltjöbaden toplantısının amacı beklenen petrol şokunu engellemek değil, ortaya çıkacak Petro-dolar akışını kontrol etmektir. İthal edilen petrolün fiyatının aşırı artışı, zorunlu tüketici ülkelerin ekonomik dengelerini alt üst edecektir. Hollanda Prensi Bernhard’ın Bilderberg grubu etrafında toplanan güçlü kişilerin amacı güç dengesini gerisin geriye Anglo-Amerikan mali çıkarları ve Amerikan Doları lehine çevirmek üzere dünyadaki sanayi büyümesine karşı bir hareket gerçekleştirmektir. Bilderberg yaklaşımı, dünya petrol fiyatlarını baş döndürücü bir şekilde arttıracak bir petrol ambargosu tetiklemektir. Özel ABD ve Avrupa bankaları, Bilderberg’in ‘petro-doları yeniden çevrime sokması’ stratejisi gereği, bu ülkelere borç vermek için sıraya girdiler. Amaç Anglo-Amerikan petrol şokunu dengeye oturtmaktır. 1974’de OPEC petrol gelir fazlasının yüzde yetmişini yurtdışına hisse senedi, bono, taşınmaz mal ve benzeri varlıklar olarak yatırıma dönüştürmüştür. Petrol

³⁵ Terence K. Hopkins, Immanuel Wallerstein: Geçiş Çağı, Dünya Sisteminin Yörüngesi: 1945-2025, Avesta Yayınları, Çev. N.Ersoy, (İstanbul, 1999), s.29.

³⁶Engdahl: a.g.e., (2008), s.214.

³⁷Engdahl: a.g.e., (2008), s.218.

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

ithal eden az gelişmiş ülkeler ise, genişleme politikalarının büyük ölçüde petrole bağlı olmasının faturasını ağır ödediler. Politikalarını petrol ihraç eden ülkelerin Petro-dolarlarını kendi ülkelerine çekmek, fiyat artışlarını ürettikleri endüstriyel ürünler üzerine yansıtmak ve sermaye ve teknolojilerini başka enerji kaynakları adına kullanmak üzerine yoğunlaştırdılar. Bu politikalarında da başarıya ulaştılar. Petrol şokundan etkilendiler ama bu onlar için yıkıcı olmadı.

Clinton döneminde güç simgesi Maliye Bakanlığı idi, Bush döneminde ise Savunma Bakanlığı oldu. Hedefte terör ile mücadele görüntüsü altında dünya petrol rezervlerinin çoğunu denetleyen Ortadoğu vardı. Bush ve Cheney'in sıkı fıkı olduğu Teksaslı petrol şirketi Enron çökmek üzere idi ve Afganistan'dan Taliban ile 1997'de yapılan boru hatları görüşmelerinde bir sonuç alınamamıştı. 2001'de Taliban, ABD'den hala altyapı için yardım istiyordu ama 11 Eylül 2001 buna gerek kalmadan Afganistan'ın işgaline fırsat sağladı. Gerçek hedef Ladin değil, Orta Asya'dan gelecek boru hatlarının güzergâhını kontrol eden Taliban güçleri idi. Pakistan ile de güneydeki denize inen bir boru hattı anlaşması gizlice imzalandı. Bu savaş savunma bakanlığı bütçesinin 400 milyar dolara yükselmesine ve savunma sanayiine yaradı ve ABD, bölgede pek çok askeri üs edinmesini sağladı. Karzai, Kabil'e yerleştirilir yerleştirilmez yüzler Irak'a döndü. Irak'ta pek çok yalanın arkasına saklanarak işgal edildikten sonra petrol şirketlerine peşkeş çekildi. Parsayı toplayanların başında Condi Rice'in Chevron Texaco, İngiltere'den BP ve Shell ile Cheney'in Halliburton'ı vardı. Kaynak savaşlarını kazanan ABD, artık kimin ne kadar petrolü hangi fiyata alacağına karar verir hale gelmişti. Mümkün olduğu kadar sessizce Gürcistan, Pasifik adaları, Gine Körfezi, Libya, Sudan, Kolombiya gibi ülkelerde enerji dominoları örtülü yollarla yıkılmaya devam edildi.

Savaşların arkasında 'petrol şirketleri'nin, yani dünya piyasasına egemen olan BP-Amarco, Texaco-Chevron, Exxon, Mobil, Royal/Dutch Shell'in bulunmaktadır. Petrol şirketleri 1970'ler boyunca Ortadoğu ülkelerinin petrol sahalarını devletleştirilmesiyle kaybettikleri hakları yavaş yavaş geri almayı planladılar. Bu geri alma eyleminin Irak'la başladı ve ardından Suudi Arabistan, Kuveyt ve diğerleri ile devam edecektir³⁸. Orta Doğu'da petrol üreten ülkelerin, yönetimlerini sürdürmeleri ABD'nin çıkarlarına bağlıdır. Yoksa sonları Irak ya da Libya gibi olur. Petrol şirketleri kârlarının çok büyük bir kısmını, petrol sahalarına sahip olmaktan ve ham petrolü çıkarmaktan değil, 'taşıma-rafine etme-pazarlama' zincirinden gelen gelirlerden, yani 'petrol ticaretine hâkim olmaktan' elde ederler. Kendini sürekli olarak yenileyecek bir uluslararası kriz ortamı yüksek petrol fiyatlarını sürekli kılabilir ve böylece kârlılık oranını yüksek tutabilecektir. Ayrıca devamlı kriz-savaş ortamı, yine çok güçlü lobilere sahip olan 'savunma sanayiini' ve 'büyük inşaat sektörlerini' de besleyecektir. 11 Eylül 2001 saldırıları böyle bir 'sürekli savaş' fırsatını sağlamıştır. Petrol-silah koalisyonu'nun bugün Beyaz Sarayı istila ettiğini söylemek abartılı olmaz.

³⁸ Burak Ulman: Savaş ve Petrol Bağlamında Dünya Düzenini Anlamak, Foreign Policy, Sayı 25, (Mart-Nisan/Mayıs-Haziran 2003).

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

Küresel Sermaye ve Finans Oyunları: 1980 sonrası

Arada geçen zamanda dolar aşırı değer kazanmaya başladı. Bunun üzerine 22 Eylül 1985 yılında New York'un ünlü Plaza Otelinde bir toplantı yapıldı. Toplantıya katılan ülkeler ABD, Batı Almanya, Fransa, İngiltere ve Japonya Maliye bakanlarıydı. Toplantıda alınan kararlarla doların değeri, özellikle mark ve yen karşısında düşürüldü. ABD başta otomobil ihracatı olmak üzere bazı sanayi dallarında üretimi canlandırmak istiyor, cari açıklarını geliştirmekte olan ülkelere yüklüyordu. Fakat halkın satın alma gücü düşüyordu. Paralar genellikle küresel sermayenin şirketlerinin elinde kalıyordu. 22 Şubat 1987 yılında bu sefer Paris, Louvre'de bu devletler tekrar bir araya geldiler. Yeni alınan tedbirlerle dolar'ın değer kaybetmesinin önüne geçildi. Japonya ihracatını genelde ABD pazarına yönelik yapıyordu. Bundan etkilenen diğer Asya ülkeleri bu örneği alarak, aynı pazara yüklendiler. Asya kaplanları diye adlandırılan devletlerin, kuvvetli döviz rezervleri yoktu. Piyasalarında talep yetersizliği mevcuttu. Büyümeleri yabancı sermaye girişine bağlıydı. Bankaları ihtiyaçları olan kredileri, küresel sermayenin bankalarından ucuza aldılar. Ülkelerindeki insanlara emlak almak ve ihracata dayalı üretim şirketleri kurmak için kullandılar. Büyümeleri ihracatlarının büyümesi ile sıcak para akışının kesilmemesine bağlıydı. 1985-1995 yılları arasında bu sistem işledi. Kredi hacminin devamlı büyümesi, piyasadaki aşırı ısınmaları beraberinde getirdi. Emlak fiyatları değerinin çok üzerindeydi. Hisse senetleri uçmuştu. Borçlar geriye ödenemeyecek vaziyete gelmişti. Kredi verenler en sonunda frene basmaya başlamıştılar.

Ihracatı yapan firmalar Japon iş adamlarının tekelinde idi ve üretimleri de bugün Türkiye'de olduğu gibi bir nevi fason sanayi şeklindeydi. Fakat üretim için gerekli ithalatı Japonya'dan yapıyorlardı. Kazandıklarından fazlasını bu ülkeye açık veriyorlardı. Dış ticaret açıkları günden güne artıyordu. Dolar-Yen arasındaki dengeler tersine dönmeye başlayınca, Japonlar işlerinin bozulmaya başlayacağını çabuk fark ettiler. Böyle altın yumurtlayan tavukları kaçırmamak için, hemen Japon hükümeti 100 milyar dolarlık Asya fonu kurma çabasını başlattı. O zaman suratlarında küresel sermayenin hiyerarşik yapısının tokadı patladı. ABD Hazine Bakanı böyle bir oluşumun IMF'nin itibarını yok edeceğini ileri sürerek veto etti. Kimsenin batmakta olan ülkelerin ve insanların sonunun ne olacağını umursamadı. Üretim Asya'ya kayması, kapitalizmi rahatsız etmeye başlamıştı. Çıkan kriz Asya ülkelerini geçici olarak geriletip, zaman kaybetmelerine neden oldu. Japon yeninin 1987 yılında aşırı değerlenmesiyle, Japon şirketleri üretimlerini yakın coğrafyada ki ülkelere kaydırmaya başladı. Japonlar bunun dışında ABD'de şirket hisseleri ve taşınmaz mallar satın almaya başladılar. İşler kötüye gitmeye başlayınca taşınmazların değeri epey aşağı düştü. Bunun sonucunda birçok Japon üst düzey yöneticisi harakiri yaptı.

Dışarıda bunlar olurken içeride Amerikan halkı gelir farklılıkları temelinde kutuplaşıyordu. Volcker, faiz hadlerini aşağı çekerek borçlanmayı yani kredi almayı kolaylaştırdı. Yatırım teşvik edilmek isteniyordu ama paralar alış-veriş merkezleri ve kumarhanelere gitti. Reagan döneminin savunma harcamalarını karşılamak için devlet diğer yandan borca girdi. Devletin paraları Wall Street bono tacirleri ve onların müşterilerinin rekor faiz gelirlerini ödemeye gidiyordu. İmdada petrol yetişti ve Suudi Arabistan'a baskı yapılarak fiyatlar aşağı çekildi. Bir yandan gayrimenkulde vurgunculuk hızla devam ediyordu. Reagan döneminde 1 trilyon dolar, spekülatif gayrimenkul yatırımlarına gitti. Komünizm çökünce

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

yeni oyun sahası olarak Ortadoğu petrollerine nüfuz kararı daha 1989'da alınmıştı. 1980'lerdeki Anglo-Amerikan gerilim stratejisi İran-İrak savaşını istim üstünde tutarak silah satmayı öngörüyordu. Savaş bittiğinde Saddam'ı tuzağı düşürmek için Bağdat'a gelen Amerikalı iş adamları borçlarının yapılandırılması karşılığında petrol kaynaklarının büyük kısmını özelleştirmesini istediler. Beklendiği gibi Saddam planı reddedince Kuveyt'e 1990'a kadar verilen rolü değiştirip, petrol fiyatlarını düşürterek gelirlerini azalttıkları Irak'ın karşısına borçlarını ödemesi için diktiler. CIA, Kuveytli El Sabah ailesini işgalden birkaç saat önce kaçırırken, her nedense ülkesinin işgal edilmekte olduğunu söylemeyi unutmamıştı. Çöl Fırtınası harekâtının masrafları Almanya, Japonya, Kuveyt ve Suudi Arabistan'a ödetildi. ABD, bu savaştan 19 milyar dolar net kar sağladı. Yükselen petrol fiyatlarını ödemek için diğer ülkelere gene Batı dolarları gerekli idi.

Clinton yönetimi ve Wall Street müttefikleri ise serbest pazar, özelleştirme ve dolar demokrasisi yolu ile 1990'lar boyunca birbiri ardına bölgeleri doğrudan çekimleri altına alarak, Amerikan bankacılık, finans ve şirket nüfuzun karışımı ile Amerikan gücünü küreselleştirdiler. Doların değeri ile oynayarak Japonya'yı dize getiren ABD, aynı yöntemle borç tuzağına düşürdü Asya Kaplanlarını IMF'yi kullanarak bitirdi. Rusya da unutulmamış, Batı sermayesi ve dolar girişine bağımlı zayıf ve istikrarsız bir ekonomi için IMF reçetesi dayatılmıştı. Böylece Ruslar felakete sürüklendi, sanayi kompleksi parçalandı, enflasyon %200'ün üstüne çıktı. 15 Ağustos 1998'de Rusya dolar borçlarını ödemeyeceğini açıkladı. Ukrayna'da aynı vahşi işleme tabi tutuldu. Bu dönemde tüm Doğu Avrupa'da olduğu gibi NED, Soros ve diğer vakıflar, Batının medya ve sivil toplum örgütçüleri kendileri için açtırılan kapılardan Rusya içinde örgütlendiler. Washington, IMF üzerinden borçlarını ödeyemeyen Eski Yugoslavya'ya 1992'de toptan ekonomik ambargo uygulayarak iç savaş bizzat tetikledi ama dünyaya Belgrat'taki yoz diktatörlüğün eseri olarak algılatıldı. Sonunda IMF ve NATO'nun kölesi bir Müslüman devlet kuruldu. Balkanlardaki savaşın arkasındaki gerçek beklenti Orta Asya-Hazar-Balkanlar arasındaki enerji hatları ile ilgili düzenlemelerdi. Clinton dönemi, dünyanın en büyük mali balonunun, New York borsasının sönmeye başlaması ile bitti, birkaç içinde 7 trilyon dolardan fazla senet ortadan kayboldu³⁹. Clinton, Amerika'nın lehine acımasız bir holding küreselleşmesi takip etmişti. Bilderberg ve Trilateral Komisyonu kararları çerçevesinde, IMF sistemi dayatılarak milli kalkınma modellerini destekleyenler ezildi ve bunun adına 'sürdürülebilir kalkınma' denildi.

Küresel Sermaye ve Finans Oyunlarında 2008 Öncesi Dönem

Yeni Anglo-Amerikan monetarizminin doğmasına göre faiz oranının sınırı yoktu. Para dünyayı yöneten bir kral durumundaydı. Londra ve New York bankalarının aşırı faizlerini ödeyenler de onun itaatkâr uşakları durumundaydı. 19 Ekim 1987'de New York borsasında Dow Jones Endeksinde alım satım yapılan senetlerinin fiyatı 508 puanla tarihte görülmemiş şekilde düşmüştü. Durumun ABD'ne yapılan Japon ticaretine zarar vereceğini öne sürülerek, Japonya'ya yapılan Washington ricaları sonucunda milyonlarca dolar Tokyo'dan ABD ye aktı. Thatcher ve Bush yönetimlerinin üst düzeyleri, Amerika Birleşik Devletleri ve Britanya'nın dünyanın ve özellikle kıta Avrupası'nın petrol temininin merkezi olan yerde

³⁹Engdahl: a.g.e., (2008), s.347.

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

askeri varlıklarını ortaya çıkarabilmek için bahane yaratmaya çalışmakta idi. Anglo-Amerikan planı, Saddam Hüseyin'in direnemeyeceği şekilde bir tuzak oluşturmaktı. Ocak 1991'de Irak bombalandı. Başkan Bush'un Suudi Arabistan'daki ABD ve Batının petrol çıkarılarını korumaktan çok daha farklı şekilde amaçları olduğunu kısa süre içinde Avrupa ve diğer ülkeler de anladı. Doğu Avrupa ekonomileri, çöl fırtınası harekâtıyla 1990 yılların sonunda Irak söz vermiş olduğu gibi petrol teslimatlarının kesintiye uğraması nedeniyle, dünya petrol fiyatları varil başına otuz Amerikan dolarının üstüne çıkmasının bileşik endeksiyle mahvoldu.

Clinton yönetimi ve onun Wall Street müttetikleri 1990 boyunca serbest pazarı bolluk ve refaha giden yol olarak gösterirken aslında bölgeleri doğrudan çekim altına aldılar. Sahnede gösterilen 'küreselleşme' adı altında ABD bankacılık, finans ve şirket nüfuzu yoluyla yoğunlaştırılan 'Amerikan gücünün küreselleştirilmesi' idi. Washington 1990'lar da Japon ekonomik modelini yok etti ve Doğu Asya'yı kendi çıkarlarına uygun şekilde yeniden şekillendirirken, önceliği Sovyet Birliğinin parçalanmasına verdi. Rus ekonomisinin çöküşü ardından Ukrayna'da aynı sonla karşı karşıya kaldı. IMF devletin döviz alım denetimlerine son vermesini emretti ve para birimi çöktü. Clinton başkanlığı, dava skandalları ve dünyanın en büyük mali balonunun New York borsasının sönmesiyle bitti. Yaklaşık bir ay içerisinde 7 trilyon dolarda daha fazla senet ortadan kayboldu. Ekonominin bu durumu Amerikalıların ve yabancı yatırımcıların zor duruma düşmesine neden olmuştu. Amerika'nın yeni imparatorluk stratejisi için, Irak petrolü ve bütün Basra Körfezi üzerinde askeri denetim tesisi kurmanın getireceği menfaat sebebi ile yüksek maliyeti göze aldı. ABD hangi devletin hangi enerjiyi hangi fiyatta satın alabileceğine karar verecek durumdaydı. Yeni bin yılın başlangıcında askeri teknoloji ve güç tekeli neredeyse elinde tutuyordu. Dünyanın rezerv para birimini de emrinde tutuyor ve sanayileşmiş dünyanın çoğu varlığını kontrol edebilecek güçte olmuştu.

Ekonomi ve finansta asla tesadüf yoktur. Tüm dünyada 10 tane banka küresel finans piyasasını yönetmektedir. 2008 krizi önceden belli idi ve bu krizin hazırlanması 1978 yılındaki Washington Konsensüsü ile başladı. 2008 krizine giden yolda dönüm noktası, 1998'de Bill Clinton tarafından çıkarılan Glastical Kanunu oldu. Bu kanun ile yatırım bankalarının ticari bankacılığa girmesi önündeki engeller ile kaldıraç sınırlaması kaldırıldı yani borçlanma sınırsız hale getirildi. 1978 Washington Konsensüsü ile resmen başlatılan neoliberalizmin ekonomik modeli 2008 mali krizi ile birlikte çöktü. Bu çöküş iktisat ilminin de krizde olduğunu ortaya çıkardı. Yeni-sömürgeciliğin ekonomik modeli olan 'serbest piyasa ekonomisi' kendi siyasal düzenlemelerini de beraberinde getirecekti. Bu değişimin merkezi de 'ulus-devlet' olacaktı. Yeni-sömürgeciliğin toplumsal modeli 'orta sınıfın' var olması ve mümkünse 'genişlemesi' söylemi üzerine kurulu olduğundan, 'demokrasi' yaygınlaştırılacak ve böylece devlete hâkim (bürokrasi gibi) odakların gücü erozyona uğrayacaktı. Serbest piyasanın kendi kendini sağlığa kavuşturabileceğine artık kimse inanmıyor⁴⁰. ABD'nin iflasını ertelemesi yeni savaşlar ve gerginliklerden geçer. Fakat işgal ettikleri ülkede gerilla savaşı başladığında olaylar kâbusa dönüşmeye başladı. Ele geçirdikleri topraklarda krizi yönetmeyi becerememeleri daima pahalıya mal oldu.

⁴⁰ Klaus Ulrich: Almanya'nın Sesi Radyosu-Turquie Diplomatique, 15 Ekim-15 Kasım 2012, Sayı: 45.

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

Küresel Sermayenin Bugünü

Küresel sermayenin stratejik amacı dünyada devletlerin çökertilmesidir. Küresel sermayenin ABD’de iktidarda olduğu 20 sene içinde, ABD vatandaşlarının toplam borcu 10 trilyon doları bulmuştur. GM ve Ford gibi şirketler ise fiilen ölüdürler. ABD’de durumu iyi giden "reel sektör" değildir, zaten pek reel sektör diye bir şey kalmamıştır. Hemen hemen her şey ithaldir ve bu hemen hemen ithal olan her şeyi satın alabilmek için ABD devleti, şirketleri ve vatandaşları sürekli olarak borçlanmak zorundadır. Bunu önlemek için ABD’de 2000 senesinde ABD’de bir meşhur tabiri ile bir post-modern bir darbe yapılmış ve "Küresel Sermaye" yönetimden uzaklaştırılmıştır. Küresel sermayenin ABD içindeki kalesi olan CIA’ya da Pentagon tarafından el konmuştur. Küresel sermayenin ABD devleti içindeki kalesi olan CIA ile Pentagon arasında devam eden rekabetin bir nedeni de bu çekişmedir. Küresel sermaye hiçbir coğrafyaya bağlı değil, sınırı olmayan bir yapıdır. Küresel sermayenin üs bölgesi Amerika olmakla beraber, tüm dünyadaki finans kaynaklarını kullanmaktadır. Örneğin Japonya, ABD’ye büyük oranda ihracat yapmaktadır; ama bu ihracatın bedelinin önemli bir bölümü Amerika finans piyasalarında tutulmaktadır. Bu Avrupa ve diğer dünya ülkeleri içinde geçerlidir.

2008 krizinde 60 trilyon dolar hortumlamalarına rağmen, Obama yeni iktidarında ekonominin kilit noktalarına Bush tarafından kovulmuş olan küresel sermayenin adamlarını getirdi. Ancak, gene de derin devlet artık savaşmak istemeyen Obama’nın başını yemeye çalışıyor. ABD’deki grup karşılıksız ve bol miktarda (yılda 40 trilyon) dolar basmaktadır. Böylece ABD dolarını ucuzlatarak Çin, Japonya, Rusya ve Avrupa ekonomilerini vurmaktadırlar. Buğday, arpa, pirinç ve kıymetli metallerin fiyatlarını artırarak enflasyonu azdırmaya çalışmaktadırlar.

Yüzye bir takım görünüşte demokratik devletler doğarken bunlar antidemokratik güçler tarafından kontrol edilecektir. Arap diktatörleri ve tiranlarının, örgütlü sermayenin çıkarlarına hizmet etmektedir. Bunlar, örgütlü sermaye tarafından şekillendirilen küresel sistemin unsurlarıdır. ABD ve AB, demokrasi ve özgürlüğün savunucuları değildir. Kleptokrasiyi desteklerler. Kleptokrasi, farklı biçimler alabilir. Demokratik veya otoriter olabilir. Başlıca ön koşulu, ulusal seçkinlerin Batı Avrupalı ve Amerikalı kapitalizme meydan okuduğu Rusya veya İran’daki gibi sadece yerli kapitalist seçkinlere değil, küresel kapitalist sınıfa hizmet etmesi gerektiğidir.

ABD’deki ve AB ülkelerindeki hükümet ve devlet adamları adeta sermaye sınıfının temsilcileri olarak hizmet ederler. Küresel sermayenin fonlarının %70’i dolar bazındadır. ABD, para büyüklüğünü devlet sırrı yapmıştır ve Federal Rezerv Bankası sürekli para basmaktadır. Bugün küresel sermaye oldukça zor durumdadır. Finans-Kapital Sistem, emperyal amaçlı ABD küresel doktrininin üç temel unsurundan biridir. Bunlar; Finans-Kapital Sistem, Petrol Endüstrisi ve Silah Endüstrisidir. Sistem, kendi yarattığı karşılığı olmayan finansal kredilerle büyük karlar sağlamıştır. Sonunda dünya üretiminin 10 katına varan kredi köpüğü nedeniyle 2008’de küresel ekonomik kriz patlak vermiştir. Başta Rusya ve Çin olmak üzere birçok ülke, dolara bağlı petrol fiyatlarının düşmesi ve değer kaybına uğrayan Amerikan hazine tahvilleri ve batan şirketlerin hisse senetleri nedeniyle büyük zarar görmüşlerdir. Anılan ülkeler, hem bugün uğradıkları zararı azaltmayı, hem de gelecekte benzer zararlardan korunmak amacıyla yeni bir finansal kontrol mekanizması geliştirmeyi

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

arzu etmektedirler. Elllerinde Amerikan doları, hazine tahvili ve hisse senedi olan tüm ülkeler, kayıplarından ve küresel krizden ABD'yi sorumlu tutmaktadırlar. Toplam 3.2 trilyon dolarlık ABD hazine tahvillerinin 744 milyar dolarlık bölümü Çin'in elindedir. Rusya, Japonya ve Brezilya da dâhil edildiğinde bu rakam 1.6 trilyon doları bulmaktadır⁴¹.

Küresel ekonomik sistemin onarılması ve ABD'nin küresel askeri ve ekonomik hâkimiyetine son verilmesi için ABD dolarının küresel para birimi olmaktan çıkarılması en uygun hedeftir. Böylece, dünya GSMH'nin % 22.5'ni üreten ABD tahtından indirilecek, onu her alanda çekim merkezi yapan ekonomik gücü kaybolacaktır. Başka bir para birimine endekslenecek petrol fiyatları karşısında ABD, hem o parayı stoklamak zorunda kalacak hem de petrol fiyatlarını dolaylı olarak etkilemek olanağını kaybedecektir⁴². Çok uluslu Amerikan petrol şirketleri ve bankalarının dünya finans sistemindeki ağırlıkları ve rekabet güçleri önemli oranda azalacaktır. Ayrıca giderek yayılan ulusal paralarla yapılan ticaret de ABD dolarına olan talebi büyük oranda düşürecektir. 2008 krizi sonrası başta ABD olmak üzere pek çok batılı ülkede ekonomileri canlandırmak için aşırı miktarda karşılıksız para pompalanmış olmasına rağmen ne bu ülkelerde olması gerekenin tersine ne ekonomik büyüme ne de enflasyon görüldü. İstihdam yaratılamaması, işsizlik pek çok Batılı ülkede çift haneli rakamlardadır. Piyasaya sürülen paralar halka yansımadan hortumlandı. Batılı ülkelerde kişi başına gelir seviyesi çok yüksek olmasına rağmen bu zenginlik halka yansımamaktadır. Önümüzdeki dönemde Amerikan ekonomisindeki aşırı borç yükünün ve çok adaletsiz gelir dağılımının yol açacağı sosyal patlamaların ABD'nin siyasî-askerî gücünü hızla eriteceğini göreceğiz.

KAYNAKÇA

Alatlı, Alev: Kabus, Everest Yayınları, 16. Baskı, İstanbul, Mayıs 2005.

Armstrong, George: Rothschild Para İmparatorluğu, Çev.: Mert Akcanbaş, Destek Yayınları, (İstanbul, 2013).

Betts, Richard K.: The New Politics of Intelligence: Will Reforms Work This Time?, Foreign Affairs, (June 2004).

Borden, William S.: The Pasific Alliance: United States Foreign Economic Policy and Japanese Trade Recovery: 1947-1955, University of Wisconsin Press, (Madison, 1984).

Brzezinski, Zbigniew: Tercih, Çev. Cem Küçük, İnkılap Kitapevi, (İstanbul, 2004).

Chomsky, Noam: Değişen Dünyada Demokrasi İçin Mücadele, Katolik Uluslararası İlişkiler Enstitüsü, (Londra, Ocak 1991).

Cohlan, Andy, Debora MacKenzie: The Capitalist Network That Runs The World, New Scientist, (24 October, 2011). http://www.newscientist.com/article/mg21228354.500-revealed--the-capitalist-network-that-runs-the-world.html#.UxR4L-N_v3Q

Engdahl, William: Petrol Para İktidar, Anglo Amerikan Politikası ve Yeni Dünya Düzeni, ALFA Yayınları, (İstanbul, 2008).

Gürsan, Turgut: Yeraltındaki Gizli Dünyalar, Delis Kitaplar, (İstanbul 2003).

⁴¹ Cumhuriyet Gazetesi, 27 Nisan 2009 s.13.

⁴² Nejat Tarakçı: Amerikan Doları Savaş Nedeni Olabilir mi? (7 Kasım 2012). http://www.sesioz.net/index.php?option=com_content&view=article&id=255:dr-nejat-tarakci-&catid=18:ayancikli-meshurlar&Itemid=60

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

- Griffin, Des: Fourth Reich of the Rich, Emissary Publications, (1994).
- History (TV) Channel: The Men Who Built The America, (May 2013).
<http://www.history.com/shows/men-who-built-america>
- Hopkins, Terence K. Hopkins, Immanuel Wallerstein: Geçiş Çağı, Dünya Sisteminin Yörüngesi: 1945-2025, Avesta Yayınları, Çev. N.Ersoy, (İstanbul, 1999).
- Kurtoğlu, Ramazan: Küresel Ekonomik Kriz ve Yeni Dünya Düzeni, Sinemis Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2012.
- Kurtoğlu, Ramazan: Ekonomi ve Milli Güvenlik, İAU Ulusal Güvenlik Sertifika Programı, (21 Aralık 2012).
- Lebor, Adam: Tower of Basel: The Shadowy History of the Secret Bank that Runs the World, Public Affairs Publisher, (2013).
- Okur, Mehmet Akif: Emperyalizm, Hegemonya İmparatorluk, a Kitap, (Ankara, 2010).
- Özkaya, Ömer: Küresel Sermaye Ulus-Devlet Güreşi, Milli Gazete, (01 Şubat 2011).
- Peters, Michael A.: The Crisis of Finance Capitalism and the Exhaustion of Neoliberalism, Truthout, (21 July, 2013).
<http://truth-out.org/opinion/item/17536-the-crisis-of-finance-capitalism-and-the-exhaustion-of-neoliberalism>
- Quigley, Carroll: Tragedy & Hope, GSG and Associates, (1975).
- Rabe, Stephan G.: Controlling Revolutions: Latin America, American Policy 1961-1963, Oxford University Press, (New York, 1989).
- Rişvanoğlu, Mahmut: Küresel Şirketler İmparatorluğu, Doğu Kütüphanesi, (İstanbul, 2005).
- Ross, Sr. Robert Gaylon: The Elite Don't Dare Let Us Tell the People, Ross International Enterprises (RIE), (San Marcos, 2004).
- Sutton, Antony C.: Wall Street and the Rise of Hitler, GSG and Associates, (1976).
- Tarakçı, Nejat: Amerikan Doları Savaş Nedeni Olabilir mi? (7 Kasım 2012).
http://www.sesioz.net/index.php?option=com_content&view=article&id=255:dr-nejat-tarakci-&catid=18:ayancikli-meshurlar&Itemid=60
- Turgut, Serdar: Suriye Krizinin Kod Adı Leviathan, Haber Türk, (23 Temmuz 2012).
- Ulman, Burak: Savaş ve Petrol Bağlamında Dünya Düzenini Anlamak, Foreign Policy, Sayı 25, (Mart-Nisan/Mayıs-Haziran 2003).
- Ulrich, Klaus: Almanya'nın Sesi Radyosu-Turquie Diplomatique 15 Ekim-15 Kasım 2012, Sayı: 45.
- Uzgel, İlhan: Hegemon Güç Kutusu, Edt.B.Oran, Türk Dış Politikası, C.I, İletişim Yayınları, (İstanbul, 2003).
- Verona, Frank de: The Bank for International Settlements Who Rules the World, Enviado por ei en, (Septiembre 17, 2013).
<http://eichikawa.com/2013/09/the-bank-for-international-settlements-who-rules-the-world.html>
- Washington Post: 10 Firms that Rule the World, (07 Nov, 2012).
http://www.washingtonpost.com/blogs/wonkblog/post/the-10-firms-that-rule-the-world/2011/11/07/gIQAqR3KvM_blog.html

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

(5)

Yrd. Doç. Dr. Bilal YILDIZ *(Assist. Prof. Dr. Bilal YILDIZ)

TÜRKÇE: 438 NO`LU MUHÂSEBE-İ VİLÂYET-İ ANADOLU DEFTERİNE

GÖRE XVI. YÜZYILIN İLK ÇEYREĞİNDE HONAZ KAZÂSI

ENGLISH: ACCORDING TO NUMBERED 438 ANATOLIAN CITY

ACCOUNTING REGISTER, HONAZ TOWNSHIP IN THE FIRST QUARTER OF THE
XVIth CENTURY

ÖZET

Bu çalışmada, XVI. yüzyılda döneminde sadece askerî alanda değil, ilim, sanat ve kültürel alanda da en önemli gücü olan Osmanlı Devleti'nin Kütahya Eyaleti'ne bağlı Honaz Kazası'nın XVI. yüzyılın ilk çeyreğindeki sosyo-ekonomik ve kültürel yapısı, 1530 tarihli ve 438 numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri'ndeki bilgiler esas alınarak ortaya konulmaya çalışılmıştır. Adı geçen defter, Osmanlı Devleti'nin yönetim anlayışı ve devlet işleyişi ile tahririn ait olduğu bölgenin her türlü zenginlik kaynakları, nüfus hareketleri, etnik yapı, vakıflar, idarî ve askerî yapıyı aydınlatan kaynakların başında gelir.

Bu çalışmada amaç, Kanuni Sultan Süleyman zamanında yazılan bu defteri esas alarak o dönemdeki Honaz Kazası'nın yerleşim yerlerini, gelir kaynaklarını, nüfusunu, vakıfları, sosyal ve kültürel yapısını, defterdeki ve Honazla ilgili o döneme ait çalışmalardaki bütün verileri değerlendirerek eksiklikleri gidermek ve bu konuda çalışma yapacak tarihçilerin eline emniyetle ve kolaylıkla kullanılabilir malzeme vermektir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Honaz, kaza, tahrir, muhasebe.

Jel Kodu: N5, Q1.

ABSTRACT

In this study, socio-economic aspects of Honaz Township in the first quarter of XVIth century, which was an important township of Kutahya City which was a state of Ottoman Empire in its golden age, will be examined in the framework of Anatolian Accounting Register which dates from 1530 and numbered 438. The register mentioned above has all necessary sources such as wealth sources, population movements, ethnic structure, foundations, administrative and military structure, system of the state.

The main aim of this work is to eliminate the deficiencies by evaluating all data in the register written in Suleyman The Magnificent's time and works about Honaz and its income sources, settlement, population, foundations, socio-cultural structure of that period and also provide materials which can be used safely and easily by the historians who search this topic.

Keywords: Ottoman, Honaz, Township, Census, Accounting.

Jel Code:N5, Q1.

*Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta/TÜRKİYE; İlahiyat Fakültesi İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümü. bilalyildiz@sdu.edu.tr

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

GİRİŞ

Türk arşivlerinin en kıymetli hazinesi hiç şüphesiz, eski bir devlet geleneğinin 30-40 sene gibi aralıklarla yapılmasını emrettiği nüfus ve arazi tahrirlerinin sonuçlarını tespit eden büyük ana defterlerdir.⁴³ Sözlükte “yazma, kaydetme, deftere geçirme” anlamlarına gelen tahrir kelimesi terim olarak, Osmanlı maliye teşkilatında toplanacak vergiye esas olacak nüfus ve gelir kaynaklarının tespit edilmesi amacıyla yazılmasına denilirdi.⁴⁴ Bu yönüyle tahrir işlemi, Osmanlı mâlî-ıdarî sisteminin esasını teşkil etmiştir.⁴⁵ Osmanlı’da bir yer fethedildiği zaman, oranın tescili amacıyla tayin edilen heyetler aracılığı ile yazdırılır ve bunlara dayanarak arazi ve emlakın kayıtları düzenli olarak tutulurdu.⁴⁶ İstanbul’da Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi ve Ankara Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyûd-ı Kadîme Arşivi’nde bulunan tahrir defterleri, XV. ve XVI. yüzyıllar için Osmanlı sosyal ve ekonomik tarihinin en önemli kaynaklarından biridir.⁴⁷ Tahrir Defterleri, Osmanlı Devleti’nin klasik döneminde, özellikle XV. ve XVI. yüzyıllar boyunca gerçekleştirilmiş umumî sayımların sonuçlarını kapsamaktadır. Bu özellikleri nedeniyle XV. ve XVI. yüzyıllara Tahrir Defterleri Çağı adı verilmiştir.⁴⁸ XV. ve XVI. yüzyıllarda yapılan tahrirlerde fert fert değil, vergi mükellefi olan erkek nüfus esas alınmıştır.⁴⁹ Bu vergi mükelleflerinin isimleri icmal defterlerinde zikredilmezken, mufassal defterlerde baba adlarıyla kaydedilmiştir.⁵⁰

Kaynaklarda tahrirlerin hangi zaman aralığı ile yapıldığını belirten rakamlar yuvarlak fasılalar olup, her zaman gerçeği tam yansıtmaz. Genel olarak kaynaklarda tahririn otuz yılda bir tekrarlanması gerektiği belirtilse de, fetih sonrası yapılan tahririn ardından yeni padişahın tahta geçmesi durumunda da genel tahrirlerin yapıldığı bilinmektedir. Özellikle devletin ağır malî buhranlarla uğraştığı dönemlerde deftere kayıtlı olmayan gelirlerin tespit edilmesi için genel tahrir yapılmıştır. Diğer taraftan fethin hemen ardından gerçekleştirilen tahrirler sağlıklı olmayıp daha ziyade eski kayıtlara dayandığından ve fethedilen yerde kamu düzeninin sağlanması zaman aldığından birkaç yıl aralıkla aynı yerde tahrir tekrarlanabilirdi. Osmanlı belgelerinde tahririn amacı, ülkedeki reyanın yaşadığı yerleri ve mesleklerinin bütün özelliklerini, mallarının ve ürünlerinin kaynaklarını, timar sahiplerinin gelirlerini, reaya ile timar sahipleri arasındaki anlaşmazlıkları hükümdarın bilmesi olarak açıklanmıştır.⁵¹

Arşiv defterleri arasında en önemlilerinden biri, fethedilen ülkelerin arazisini tescil, toprağın mülkiyet ve tasarruf sistemini ve vergi oranlarını göstermek için tutulan, Osmanlı Devleti’nin sosyo-ekonomik durumunu, nüfus ve etnik yapısını ve toprak düzeni ile ilgili bilgilerin derli toplu ve en ince ayrıntısına kadar kaydedildiği, bugün bile hâlâ bazı köy ve ülke sınırlarının tespitinde müracaat edilen tapu sicili hüviyetinde ve bu yüzden de bu şekilde

⁴³ Barkan, 1940:II/I, 20.

⁴⁴ Öz, 2010: 425; Öztürk, 2002: 237.

⁴⁵ Emecen, 1989: 2.

⁴⁶ Pakalın, 1983: III, 376.

⁴⁷ Gökçe, 1999: 317.

⁴⁸ Emecen, 1990: 144.

⁴⁹ Yediyıldız, 2002: 186.

⁵⁰ Göyünç, 2002: 238.

⁵¹ Öz, 2010: 426; Tahririn amacı hakkında geniş bilgi için bkz., Öz, 1991: 430; İnalçık, 1987: XVIII.

adlandırılan “Tapu Tahrir Defterleri” veya “Defter-i Hâkânî”lerdir.⁵²

1. Osmanlı’da Tahrir Sistemi ve Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri

Osmanlı Devleti’nde tahrir işleri, Dîvân-ı Hümâyun’un dört aslı rûknünden biri olan ve kanunları iyi bilen, “mîr-tevkîf” veya “tuğrâî” ünvanları ile de anılan Nişancı’nın kontrol ve denetimi altında yapılmıştır. Bir yerin tahriri yapılacağı zaman önce bu işi yönetecek “Tahrir Emîni”, “Muharrir-i Memâlik”, “İl Yazıcı”⁵³ veya “Muharrir” denilen bilgili, namuslu, her şekilde güvene layık biri seçilirdi. Tahrir emaneti Padişah’ın bir berâtiyle verilirdi. Bunların emrinde kâtip, bölge kadıları ve muhafaza işine memur sipahiler bulunurdu. Muharririn istediği her türlü yardımı devletin mahallî idarî ve adlî görevlileri yapmaya mecburdu. Arazi önce padişahlara mahsus haslar, vezirlere ve sancak beylerine mahsus haslar, zeametler ve timarlar; padişahlara ait vakıflar, diğer vakıflar ve bütün mülkler olmak üzere değişik şekillerde bölünürdü. Sonra il yazıcısı şehir, kasaba ve köyleri tek tek dolaşarak buralarda oturan vergi mükelleflerinin künyelerini, içlerinde vergiden muaf olanlar varsa hangi vergilerden ve ne sebeplerle muaf olduklarını açıklayarak kaydedirdi. Bu arada topraklı ve topraksız köylü, evli ve bekâr, ihtiyar, sakat, sanat sahibi ve ilmiye sınıfına mensup olanlar ayrı ayrı yazılırdı. Bundan sonra her köyün merası, kışlağı ve yaylağı, korusu, ormanı, çayırı belirtilir; buğday, arpa, nohut, ceviz, üzüm, bal, sebze, meyve, pirinç ve diğer ürünlerin yıllık miktarı ve en sonunda da her yıl vermekle mükellef oldukları vergi deftere kaydedilirdi. İl Yazıcı merkeze döndükten sonra elindeki müsveddeleri birleştirerek bir defter oluştururdu.⁵⁴ Aynı zamanda idarî teşkilatı da gösteren bu deftere “mufassal” denilirdi. Sonra bu defter esas alınarak idarî teşkilatla, köy isimlerini ve yıllık hâsılat (gelir) miktarlarını gösteren “mücmel” veya “icmal defteri” adı verilen daha muhtasar bir defter hazırlanırdı. Nişancı bunları inceler, gerekirse tashih ederdi. Defter son şeklini aldıktan sonra iki nüsha olarak hazırlanır, biri Defterhâne hazinesine konur, diğeri ise tuğrasız olarak sarayda muhafaza edilirdi. Bunlar vatan topraklarının ana ve esas kaydı olup, tapu hükmünde idiler. Bu nedenle daha sonraları tapu defteri diye adlandırılmışlardır. Zamanla yeni fetihlerle bir yerin geliri büyük miktarda artar veya toprak kaybı gibi nedenlerle azalırsa, nüfus başka bir yere göçerse, yeni göçlerle artıp yeni köyler kurulursa, arazi anlaşmazlıkları artarsa ya da tahrir üzerinden uzun bir zaman geçerse arazi yeniden yazılırdı. O zaman eski tahrir ait olan defterler İl Yazıcı’ya verilir ve yeni tahrir eski ile mukayese edilerek yapılırdı. Bundan sonra yeni tahrir defteri “Cedid”, eskisi “Atik”,⁵⁵ daha önceki de “Köhne” olarak adlandırılırdı.⁵⁶

Elimizdeki defteri, mufassal tahrir defterlerinden ayırt eden temel özellik; şehir, köy, cemaat gibi birimlerde ve has, timar ve zeametlerde kişi adlarının alınmamış olmasıdır. Ancak vakıflar ve mülkler, vâkıfların ve mülk sahiplerinin adlarıyla kaydedilmiştir.⁵⁷

⁵² Başbakanlık Osmanlı Arşivi Komisyon, 1993: IX-X.

⁵³ İpşirli, 1999: I, 173.

⁵⁴ Tahrir Emînleri hakkında geniş bilgi için bkz., Barkan, 1941: II/II, 221-228; İnalçık, 1987: XIX; Emecen, 1989: 3.

⁵⁵ Pakalın, 1983: III, 376; Tahrir işleminin yapılışı ile ilgili geniş bilgi için bkz., Fekete, 1947: XI/XLII, 300-302, 309; Öz, 2011: 18-20; İnalçık, 1987: XIX-XXIII.

⁵⁶ Öz, 2010: 426.

⁵⁷ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, 1993: 5-6. Siyakat yazısından kaynaklanan okuma problemleriyle ilgili geniş bilgi için bkz. Fekete, 1947: XI/XLII, 322-328.

Muhâsebe-i vilâyet defteri” diye adlandırılan 1530 tarihli ve muhtemelen 1520’li yıllara ait tahrirlerin sonuçlarını yansıtan bu tür mufassal icmaller, “Alaman seferi” öncesinde imparatorluğun genel durumunu öğrenmek amacıyla düzenlenmiştir. Ancak defterlerde yapılan karşılaştırmalarda, kâtiplerin mufassallardaki bilgileri kullanırken veya aktarırken birçok hatalar, hatta satır atlamaları, yakıştırmalar, okuyamamaktan kaynaklanan resm etmeler yaptıkları olmuştur.⁵⁸ Tahrir defterlerindeki birçok yekûnlar, kâtibin dikkatsizliği nedeniyle doğru değildir.⁵⁹ Nitekim çalışmada, özellikle matematiksel işlemlerdeki yanlışlıklar önce defterdeki rakam verilir, daha sonra da köşeli parantez [ ] içerisinde doğrusu verilerek gösterilmiştir. Çalışmada, Kütahya Livâsı’na bağlı bir kazâ olan Honaz’daki has ve timarlara ait gelirleri içeren 81-83 sayfaları ile vakıf ve zaviyelere ait gelirleri içeren 133. sayfası esas alınmıştır.

Defter, maliye kalemlerinin ve tahrir kayıtlarının karakteristik yazısı olan siyakat ile tutulmuştur. Bu yazı çeşidinde çoğu zaman nokta kullanılmadan yazılması, yazıların okunmasını güçleştirmektedir.⁶⁰ Bu nedenle yer ve şahıs adlarının okunmasında bazı paleografik problemler ortaya çıkmaktadır.⁶¹ Örneğin, Halil ve Celil; Ayni ve Gaybi gibi birçok isim aynı yazılmaktadır. Nokta konmadığı zaman bunların okunuşları çoğu zaman subjektif olmaktadır. Bu şekilde iki tür okunabilen isimlerden bir kısmına bazen nokta konulduğu da görülmüştür. Bu durumda hepsini noktalı şekliyle mi okumak gerekir, yoksa noktalı olanları ayrı, diğerlerini ayrı mı okumak gerekir sorusu bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır.⁶²

2. Padişah Hassı Olan Yerler

2.1. Köyler

Osmanlı idarî teşkilatında yüz bin akçeden fazla hâsılat temin eden timarlara has denilmekteydi.⁶³ Defterde tüm geliri padişaha ait olup, Padişah hassı olarak ayrılan dört adet köy ismine rastlamaktayız. Bunlar, Bozöyük, Doğanlı, Filüzlü ve Karacadağlı köyleridir. Bunların isimleriyle, hâne olarak nüfusları ve gelir miktarlarıyla diğer bilgileri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

⁵⁸ Emecen, 1996: 43; Öz, 2010: 428; Mufassal ve icmaller hakkında geniş bilgi için bkz., Öz, 1991: 431-432; Emecen, 1996: 38-41.

⁵⁹ İnalçık, 1987: VIII.

⁶⁰ Kurt, 1996: 52.

⁶¹ Bahar, 1996: XVI, 65.

⁶² Kurt, 1991: XV/XXVI, 171.

⁶³ Pakalın, 1983: I, 750.

Tablo 1. Padişah Hassı Olan Köylerin Nakdî Olarak Gelir Durumları

No	Köy Adı	Hâne	Mücerred	Muaf ⁶⁴	Hâsıl	TGP % ⁶⁵	HBDG ⁶⁶
1	Bozöyük	56	5	1	21.567	71,37	385,12
2	Doğanlı	35	13	-	3.226	10,67	92,17
3	Filüzlü	-	-	-	-	-	-
4	Karacadağlı	38	-	1	5.424	17,95	142,73
	Toplam	129	18	2	30.217		

Padişah hassı olan bu yerlerin hâne olarak toplam sayısı 129 olup, toplam hâsılatı ise 30.217 akçedir. Padişah hassı olan bu yerleşim yerlerinde Bozöyük köyü hem toplam gelir, hem de kişi başına düşen gelir bakımından en zengin köy olarak görünmekte ve onu Karacadağlı köyü izlemektedir. Defterde ilk üç köyde ne tür bir üretim yapıldığı belirtilmezken, Filizli köyünde çeltik (pirinç) üretimi yapıldığı kaydedilmiştir. Bu da Filizli köyünün sulak bir yer olduğuna işaret etmektedir. Fakat bu köyde de ne kadar hâne bulunduğu ve diğer şahıslardan kimler yaşadığı belirtilmemiştir. Bu bilgiler ışığında Padişah hassı olan köylerde bir hânedeki⁶⁷ bugüne kadar yapılan nüfus tespit usullerine göre, ortalama beş kişinin bulunduğu⁶⁸ dikkate alınırsa toplam $131 \times 5 = 655 + 18$ mücerred⁶⁹ = 663 kişinin yaşadığı ortaya çıkar. Ayrıca 35 hâneli Doğanlı köyünde 13 mücerred (bekâr, çalışabilen genç) nüfusun bulunması, dikkat çekmektedir.

2.2. Nehirler

Defterde on iki adet nehir ismi geçmektedir. Bunlardan on biri, Padişah hassı olarak geçen 81. sayfada olup, adları Bekmiş, Akçaköy, Soğancalı, Kuşlucagöl, Malkar (?) (diğer adı Pınarbaşı), Bükmüş, Kalurcu, Kuşluca, Sultan, Kuruayrık, Çeltükkuyruk ile Timarların kaydedildiği 82. sayfadaki Tab'a nehridir. Bu nehirlerin küçük su kaynağı olan dere anlamında kullanıldığını düşünüyoruz. Günümüzde Honaz ilçesi sınırlarında sadece Aksu Çayı akmaktadır.

Bu nehirlerin etrafında çeltik (pirinç), susam, erzen (mısır) ve penbe (pamuk) ekimi

⁶⁴ Muafaların dağılımı şu şekildedir: Pir 1, Ma'lûl 1.

⁶⁵ Toplam Gelirdeki Payı

⁶⁶ Hâne Başına Düşen Gelir

⁶⁷ XVI. yüzyıla ait belgelerdeki, özellikle Tahrir defterlerindeki aile karşılığı "hâne" tabiri kullanılmakta olup, buradaki hâne, bir vergi hânesini ifade etmektedir. Defterlerde vergi mükellefi olarak gösterilen isim listelerinde zaman zaman görülen vergi mükellefi, çift resmi ödeyen bir baba yanında "mücerred" oğlunun veya vergi mükellefi kardeşinin ayrı ayrı yazılmakla birlikte, aynı çatı altında oturdıklarında hiç şüphe yoktur. Göyünç, 1979: XXXII, 346.

⁶⁸ Hâne katsayısını ana-baba ve üç çocuk olarak 5 kabul eden görüş Ömer Lütfi Berkan'a ait olup, daha sonra birçok araştırmacı tarafından kabul edilmiştir. Ancak bu konuda farklı görüşe sahip olan tarihçiler de vardır. Örneğin: Halil İnalıcık İstanbul için 3-4, Bursa için 9; Faruk Sümer 7, Bernard Lewis 5-8 katsayılarını kabul etmektedir. Bkz., Özçelik, 2005: 21. Konu hakkında geniş bilgi için bkz., Göyünç, 2002: 236.

⁶⁹ Bir vergi hânesinde babasından bağımsız olarak geçimini sağlayan bekâr anlamına gelmektedir. Öz, 1991: 436.

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

yapılmaktadır. Ekilen tohum ve elde edilen ürün miktarları aşağıdaki gibidir:

1. Bekmiş Akçaköy, Soğançalı nehirleri, Mamak mezraası, Çeltükci, Mandakuyusu, Beglü ve Kâfirsınurı köyleri:

Tohm-1 çeltük müdd 16 Hâsıl-1⁷⁰ çeltük müdd 35

Tohm-1 susam müdd 5 Hâsıl-1 susam ber-vech-i münâsafa müdd 35

2. Filüzlü Köyü tâbi Honaz âdet deyu kayd olunmuş der-defter-i köhne:

Tohm-1 çeltük müdd 16 Hâsıl-1 çeltük müdd 65

3. Kuşlucagöl:

Tohm-1 çeltük müdd 20 Hâsıl-1 çeltük müdd 54

4. Sultan nehri (Çayırılı dahi dirler):

Tohm-1 çeltük müdd 30 Hâsıl-1 çeltük müdd 250

Tohm-1 susam müdd 2 Hâsıl-1 susam müdd 9, kile 10

Erzen ber-vech-i (?) müdd 6

Hâsıl-1 penbe ber-vech-i (?) müdd 15

Hâsıl-1 bostan 500 akçe

5. Malkar (?) (diğer adı Pınarbaşı) nehri: Senelik 3.500 akçe

6. Kuruayrık nehri, ark-ı Çoğa nâm karye sınırında vâki olmuştur:

Tohm-1 çeltük müdd 20 Hâsıl-1 çeltük müdd 65

7. Hâsıl-1 çeltük-i Kuyruk 25 müdd

Ayrıca Bükmüş, Kalurcu, Kuşluca, Sultan, Kuruayrık ve Çeltükkuyruk nehirlerine 42.000 akçelik vergi tahakkuku yapılmıştır.

Çeltük üretiminde 102 müdd tohum kullanılmış ve bunun karşılığında da 494 müdd x 20⁷¹ x 25,656⁷² = 253.481 kilogram pirinç üretimi hedeflenmiştir.

Susam üretiminde ise, 7 müdd tohum kullanılmış ve karşılığında 44 müdd, 10 kile: 44 x 20 x 25,656 = 22.577 + 256 (10 kile) = 22.833 kilogram susam üretimi hedeflenmiştir.

Erzen üretimi 6 müdd: 6 x 20 x 25,656 = 3.078 kg'dır.

Penbe üretimi 15 müdd: 15 x 20 x 25,656 = 7.696 kg'dır

Nehirlerden elde edilen tarım ürünlerini ve nakdî geliri aşağıdaki gibi tablo halinde göstermek mümkündür:

⁷⁰ Buradaki Hâsıl tabiri, bir yerleşim yerinden toplanacak veya toplanmış vergi miktarlarını değil, toplanması hedeflenen tahmini ortalama rakamları yansıtmaktadır. Öz, 1991: 434.

⁷¹ 1 Kütahya müdd'ü = 20 İstanbul kilesi (Pakalın, 1983: II, 597) olarak hesaplanmıştır.

⁷² 1 kile 25,656 kg'dır. Hesaplama İstanbul kilesi üzerinden yapılmıştır. Çünkü Osmanlı idaresi her zaman İstanbul kilesini esas almıştır. Ünal, 2006: 108.

Tablo 2. Nehirlerin Toplam Ürün ve Vergi Hâsılları

No	Nehir Adı	Çeltük müdd	Susam müdd	Erzen müdd	Penbe müdd	Nakdî akçe	Çeltük Hâsılı Payı%	Susam Hâsılı Payı%	Erzen Hâsılı Payı%	Penbe Hâsılı Payı%	Nakdî Gelir Payı %
1	Bükmüş, Akçaköy, Soğançalı; Mamak Mezraası; Çeltükci, Manda-kuyusu, Beglü, Kâfirsınurı köyleri	16/35	5/35	-	-	-	7,08	78,65	-	-	-
2	Filüzlü Köyü	16/65	-	-	-	-	13,15	-	-	-	-
3	Kuşlucagöl	20/54	-	-	-	-	10,93	-	-	-	-
4	Sultan	30/250	2/9,10	6	15	500 (Bostan)	50,60	21,34	100	100	-
5	Malkar (?) (Pınarbaşı)	-	-	-	-	3.500	-	-	-	-	7,69
6	Kuruayrık	20/65	-	-	-	-	13,15	-	-	-	-
7	Bükmüş, Kalurcu, Kuşluca, Sultan, Kuruayrık, Çeltükkuyruk	-	-	-	-	42.000	-	-	-	-	92,30
8	Kuyruk	-/25	-	-	-	-	5,06	-	-	-	-
	Toplam	102/494	7/44,10	6	15	46.000	-	-	-	-	-

Yukarıdaki verilen bilgiler ışığında o dönemde en fazla çeltik üretiminin yapıldığını görmekteyiz. Ayrıca çeltik üretiminde ve ürün çeşitliliğinde Sultan nehrinin daha zengin ürün yelpazesine sahip olduğunu görüyoruz. Bunun yanında nakdî gelir elde edilmesi açısından da; Bükmüş, Kalurcu, Kuşluca, Sultan, Kuruayrık ve Çeltükkuyruk nehirleri etrafında yaşayan kişilerin, gelir düzeyinin daha yüksek olduğunu söyleyebiliriz. Görüldüğü gibi, o dönemde Honaz`da vergiye tabi ürün olarak çeltik üretiminin açık ara ile birinci sırada, susam ikinci sırada ve son sırada da mısır olduğu görülmektedir. Bu ürünlerin toplam üretimdeki payını bir tablo halinde aşağıdaki gibi göstermek mümkündür:

Tablo 3. Tarım Ürünlerinin Toplam Üretimdeki Payları

No	Ürün Adı	Ürün Toplamı müdd	Payı %
1	Çeltik	494,00	88,29
2	Erzen	6,00	1,07
3	Penbe	15,00	2,68
4	Susam	44,10	7,95
	Toplam	559,10	

2.3. Mezraalar

Günümüzde zirâat yapılan, ekilip biçilen yer anlamında ekinlik olarak adlandırılan mezraaların bir iskân yeri olarak XVI. yüzyılda ifade ettiği anlam buna yakın olmakla birlikte bazı farklılıklar da arz etmektedir.⁷³ O dönemde mezraa, genellikle ahali dağılmış, eski yerleşim yerine denilmekteydi. Bir yerin müstakil mezraa olabilmesi için, harabesinin, suyunun veya mezarlığının bulunması şarttır. Bazen bir mezraa, bir timar erine gelir olarak yazılabilmekteydi. Mezraalar, defterde yakın bir köyün ekinliği olarak tayin edilebildiği gibi, haymana, yürük veya genel bir tabirle haric raiyyetin (vaktiyle faal birer iskân yeri iken, nüfusunun tamamen dağılmasıyla yerleşim yeri özelliğini kaybeden ve yakın köylerde yaşayan insanlar tarafından ekilip dikilen,⁷⁴ yani o timar sahibi üzerinde yazılmamış çiftçilerin) gelip işledikleri topraklar olarak da yazıldığı olmuştur. Mezraa herhangi bir timar sahibi üzerine yazılmış ise öşrü alınır. Mezraalar daha önce meskûn köy oldukları için genellikle bir sınırları vardır.⁷⁵

Defterde Padişah hassı olarak 81. sayfada bir tane Mamak adında mezraa ismi geçmekte olup, burada çeltik ve susam ekimi yapıldığı tespit edilmiştir. Üretim ve tahakkuk ettirilen vergi miktarı yukarıda verilmiştir.

2.4. Memleha (Tuzla)`lar

Defterde Padişah hassı olarak 81. sayfada Sarukavak tuzlası adı geçmekte olup, buraya 7.000 akçelik bir gelir takdir edilmiştir. Bugün Honaz sınırları içinde böyle bir tuzla mevcut değildir. Yukarıdaki verilerden hareketle padişah hassı olan yerlerden:

Köylerden	: 30.217
Nehirlerden	: 45.500
Tuzla	: 7.000
Bostan	: 500
Toplam	: 83.232 [83.217] akçe vergi hâsılı tahakkuk ettirilmiştir.

3. Timar Konumunda Olan Yerler

Türkçe’de dirlik (dirilik) ile eş anlamlı olan timâr (timar) kelimesi sözlükte, “bakım, ilgi” anlamına gelmektedir. Terim olarak ise, Osmanlı merkez vilâyetlerinde bir süvari birliğini ve askerî-idarî hiyerarşiyi desteklemek amacıyla yapılan ve tevarüs yoluyla babadan-oğla geçmeyen tahsisatı ifade etmektedir.⁷⁶ Timar, Osmanlı Devleti’nde geçimlerini ve görevleri askerî hizmetlere ait masrafları karşılamak üzere bazı asker ve memurlara, belirli bölgelerden kendi nam ve hesaplarına tahsil etme yetkisi ile birlikte tahsis edilmiş olan vergi kaynaklarına ve yıllık geliri 20.000 akçeye kadar olan askerî dirliklere denirdi.⁷⁷

Osmanlı Devleti klasik dönemde, reayadan alacağı vergiyi kendisi toplamaz, onu dirlik denilen birimlere ayırarak askerî hizmet karşılığı timarlı sipahiye tahsis ederdi. Timar sistemine göre, her sancak köy köy dolaşılır ve bütün gelir kaynakları tespit edilirdi. Günümüzde kadastro olarak ifade edilen bu tahrir işleminde, tespit edilen gelirler “dirlik”

⁷³ Gökçe, 1999: 329.

⁷⁴ Gökçe, 1999: 331.

⁷⁵ Selçuk, 2002: IX, 178.

⁷⁶ İncılık, 2012: XLI, 168.

⁷⁷ Barkan, 1979: XII/I, 286.

denilen belli dilimlere ayrılırdı. 1.000 ile 20.000 akçe arasındaki gelir dilimlerine “timar”, 20.000 ile 100.000 akçe arasındakilere “zeâmet”, daha yüksek gelir dilimlerine ise “has” denilirdi. Timar, savaşta yararlık göstererek sivrilmiş ve timar beyi olma vasfını kazanmış olan sipahilere; zeâmet, savaşta üstün yetenek ve kahramanlık gösteren timar sahipleri ile devlet merkezinde divan çavuşları ve müteferrikaları ile kâtipleri gibi görevlilere; has ise, padişah ve ailesi ile vezîriâzam, vezirler, beylerbeyi, vb. üst seviyedeki görevlilere tahsis edilirdi.⁷⁸

3.1. Köyler

Defterde 19 köyün timar konumunda olduğu tespit edilmiştir. Bu köylerin nüfusları ve tahakkuk ettirilen vergi hâsılları bir tablo halinde aşağıda gösterilmiştir:

Tablo 4. Timar Statüsünde Olan Köylerin Gelir Durumu

No	Köy Adı	Hâne	Mücerred	Muaf ⁷⁹	Hâsıl	TGP %	HBDG
1	Ahurtaş	30	9	4	4.471	7,64	149,03
2	Akça	12	8	1	2.565	4,38	213,75
3	Akçaviran	14	2	1	1.521	2,60	117,00
4	Akdere	22	17	9	2.992	5,11	136,00
5	Çakırpınarı	61	41	20	3.157	5,39	51,75
6	Çamlıca	10	5	1	1.820	3,11	182,00
7	Çobanlı	24	14	-	2.270	3,88	98,69
8	Dereli	1	-	-	1.363	2,33	1363,00
9	Emir Azizli	27	16	2	3.356	5,73	83,90
10	Karısevdi	26	11	3	9.557	16,34	367,57
11	Kızılyer	46	14	6	8.650	14,79	240,27
12	Korucuk	21	8	-	3.101	5,30	147,66
13	Kurucakemer	18	7	-	2.356	4,02	130,88
14	Nısfovacık	19	9	-	2.000	3,42	105,26
15	Nısfovacık	20	5	1	2.199	3,76	109,95
16	Öyücek	21	8	2	1.752	2,99	56,51
17	Mürşid	26	2	1	1.910	3,26	73,46
18	Tursunlar	13	6	1	Emir Azizli ile ortak hesaplanmıştır		
19	Yarımdam	50	19	4	3.432	5,86	68,64
	Toplam	461	201	56	58.472		

Görüldüğü gibi, tek hâneli Dereli köyü 1.363 akçelik vergi hâsılı ile diğer bütün köylerden büyük bir fark ile zengin gözükmektedir. İkinci sıradaki Karısevdi köyünde hâne

⁷⁸ Yediyıldız, 2002: X, 195.

⁷⁹ Muafların dağılımı şu şekildedir: İmam 7, Pir 9, Ma'lûl 4, Kethüda 2, Evlâd-ı Karaca Ahmed 8, Sipâhizâde 8, Sipâhi 1, Merdüm-i Sultan Alemşâh 2, Dîvâne 1, Muhassıl 6, Sâhib-i Berât-ı Ehl-i İlm 1, Muîd 1.

http://www.turansam.org

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

başına vergi hâsılı 367,57 akçe olup, Dereli köyü ile arada yaklaşık dört misli fark göze çarpmaktadır. Çakırpınarı köyü, hâne başına vergi hâsılı bakımından en fakir köy durumunda olup, Öyücek köyü de ondan sonra gelmektedir.

Defterde Padişah hassı olarak 81. sayfada Beglü, Çeltükci, Mandakuyusu, Kâfirsınırı ve Çoğa adlı köy isimleri geçmekte olup, bunlarla ilgili başka bir bilgi verilmemiştir. Ayrıca aynı dönemde Honaz`da bulunan vakıfların işlendiği 133. sayfada Uzunpınar, Tamuk, Kovacıkalanı ve Karaoğlan adlı köy isimleri geçmektedir. Vakıflarla ilgili konu başlığı altında gerekli bilgiler verilecektir.

Kızılyer köyündeki “sâhib-i berât-ı ehl-i ilm” ve “muîd” tabirlerinden bu köyde bir medresenin varlığından söz edebiliriz. Çünkü medreselerde temel prensip her medreseye bir müderris tayinidir.⁸⁰ Muîd ise onun yardımcısıdır. Haymenişin Tursunlar Köyü ifadesinden de, Tursunlar Köyü halkının hâlâ çadırda yaşamaya devam ettiklerini, yerleşik hayata henüz tam anlamıyla geçemediklerini söyleyebiliriz.

Timar konumunda olan köylerde muaflarla birlikte 517 hâne bulunmakta olup, bu köylerde bir hânedede ortalama beş kişi bulunduğu hesabıyla:

$$517 \times 5 = 2.550 + 201 \text{ mücerred} = 2.751 \text{ kişi yaşamaktadır.}$$

Timar statüsündeki 19 köy yerleşim merkezinin sadece 7`sinde imam mevcut olup, çoğunluğunda imama rastlanmamaktadır. Dolayısıyla birbirine yakın köylerin, dinî hizmetlerde aynı din görevlisinden istifade ettikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca bazı köylerde mücerred nüfus diğerlerine göre daha fazla dikkat çekmektedir. Örneğin Çakırpınarı, Çamlıca, Tursunlar, köylerinde hânelerin yarıya yakını; Akça, Akdere, Çobanlı, Emir Azizli köylerinde ise, yarından fazlası mücerred olarak kaydedilmiştir.

Ayrıca defterin 82. ve 83. sayfalarında Bükmüş yörüklerinin meskûn olduğu Kalus Köyü (yörük cemaatleri konusunda bilgi verilecektir) ile Pamukviran ve Yuvalı köylerinden (her iki köy hakkında mezraalar konusunda bilgi verilecektir) bahsedilmektedir.

Köylerde dikkati çeken bir husus da köy nüfusları arasında büyük bir farklılığın olmasıdır. Tek hâneli köy olduğu gibi (Dereli), hâne sayısı yüzden fazla olan (Bükmüş yörüklerinin meskûn olduğu Kalus Köyü) köy de bulunmaktadır.

3.2. Mezraalar

Mezraa adları içerisinde hem özel isim taşıyan, hem de bir cemaat ismi taşıyan yerleşim yerleri her zaman var olmuştur. Mezraalar genellikle ıssız yerler oldukları ve tarım toprakları az olduğu için, üzerinde yerleşen insan sayısı ya hiç yoktur ya da oldukça azdır. Defterlerde bazen 1, bazen de 2 ya da 3 hânenin meskûn olduğu kaydedilmiştir. Ancak, bazen 7 veya 19 hânenin yaşadığı büyük mezraalara da rastlanmaktadır. Bu mezraalara genellikle yörükler yerleşmiştir.⁸¹ Defterde ziraat yapılan mezraalarla, bağlı buldukları köyler ve tahakkuk ettirilen vergi hâsılları aşağıdaki gibidir:

1. Çoğanlı Mezraası	Hâsıl 815
2. Çomakçı Mezraası	Hâsıl 307
3. Güzelpınar Mezraası	Hâsıl 1.000
4. İdriskırı Mezraası, Pamukviran Köyü	Hâsıl 487

⁸⁰ İpşirli, 1999: I, 260.

⁸¹ Selçuk, 2002: IX, 182.

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

5. Karakoğa Mezraası	Hâsıl 470
6. Kepeci Mezraası, Filüzlü Köyü	Hâsıl 1.182
7. Kuruayrık Mezraası, Çoğa Köyü	Hâsıl 1.115
8. Kuruca Mezraası	Hâsıl 550
9. Puştenbâz Mezraası	Hâsıl 1.400
10. Şeyhsülü ve İnegazi Mezraaları	Hâsıl 377
11. Viranşehir Mezraası	Hâsıl 250
12. Zekeriya Mezraası, Yuvalı Köyü	Hâsıl 212

Toplam hâsıl 8.165 akçe

Yukarıda da görüldüğü gibi mezralara tahakkuk ettirilen vergi hâsılı yüksek değildir. Bu da mezraaların ya çok küçük olduğunu ya da toprağın çok verimsiz olduğunu göstermektedir. Mezraalar içinde en yüksek tahakkuk Puştenbâz mezraasına ait olup, onun da hâsılı 1.400 akçedir. Bunu 1.182 akçelik tahakkukla Filüzlü Köyü Kepeci mezraası, 1.115 akçe ile Çoğa Köyü Kuruayrık mezraası ve 1.000 akçelik hâsılla Güzelpınar mezraası izlemektedir. En az hâsılı olan mezraalar arasında da, 212 akçeli hâsılla Yuvalı Köyü Zekeriya mezraası, 250 akçelik hâsılla Viranşehir mezraası, 307 akçelik hâsılla Çomakçı mezraası yer almaktadır. Bazı mezraaların bağlı olduğu köyler belirtilirken, bazıları ise müstakil mezraalar olarak kaydedilmiştir. Ayrıca bu mezraalarda ne tür bir üretim yapıldığı hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir.

3.3. Yörük Cemaatleri

Yörükler yaşam tarzlarının gereği konar-göçer, dağınık ve az kalabalık bir toplum halinde yaşadıkları, buralara çok defa küçük toplulukların -büyük bir aile kabul edilebilir- en büyük nüfuzlu ve ileri gelen şahsiyetlerinin adını ve lakabını ya da her ikisinin adını verdikleri bilinmektedir.⁸² Defterde o dönemde Honaz çevresinde dört adet yörük cemaatinin olduğu kayıtlı olup, birisinin köyde yerleşik hayat sürdükleri tespit edilmiştir. Bu, 144 hâneli Bükmüş yörükleri cemaati olup, Kalus Köyü nüfusuna kayıtlıdır. Yörüklerin geçim vasıtası olarak, hayvancılıkla meşgul oldukları bilinmektedir. Ayrıca, yazları yaylaya çıkan Bükmüş yörüklerinin Kalus Köyü'nde meskûn olmaları nedeniyle, yerleşik hayata geçtiklerini söyleyebiliriz. Ancak defterde verilen bilgilerde hangi tür hayvandan ne kadar besledikleri yazılmamıştır. Ayrıca bu yörükler içersinde Gurbetan yörüklerinin diğerlerinden daha zengin oldukları görülmektedir. Yörük cemaatlerini, nüfuslarını ve gelir durumlarını aşağıdaki gibi göstermek mümkündür:

⁸²

Selçuk, 2002: IX, 182.

Tablo 5. Yörük Cemaatlerinin Gelir Durumları

Cemaat Adları					
	Alaylu (Alflü)	Bükmüş- Kalus Köyü	Gurbetan	Hızır Haddad	Toplam
Hâne	82	144	-	165	391
Mücerred	4	39	-	38	81
İmâm	-	3	-	1	4
Pîr	-	2	-	-	2
Dîvâne	-	1	-	-	1
Ma'lûl	-	1	-	-	1
Kethüdâ	-	1	-	2	3
Muhassıl	-	-	-	10	10
Hâsıl	1.000	3.500	8.000	4.000	16.500
Hâsıladaki Payı %	6,06	21,21	48,48	24,24	-
Hâne Başına Düşen Gelir	12,19	24,30	-	24,24	42,20

Yörük cemaatlerinin toplam nüfusu, muaf olan zümre ile birlikte, ortalama bir hânedeki beş kişi yaşadığı hesabıyla: $412 \times 5 = 2.060 + 81$ mücerred = 2.141 kişidir.

Yörük cemaatlerinin toplam hâsılı, mezraa ve çiftliklere göre yüksek olmasına rağmen, hâne başına gelirlerinin köylere göre daha düşük olduğu görülmektedir. Köy yerleşim yerlerinde hâne başına düşen hâsıl ortalaması, genellikle 100 akçenin üzerinde iken, bu oran yörük cemaatlerinde hâne başına ortalama 18,20 akçeye düşmektedir. Yörük cemaatleri içinde hâne başına hâsıl durumu 24,30 akçe ile en yüksek olanı, Bükmüş Yörükleri görülmektedir. Gurbetan yörüklerinin toplam hâsılı en yüksek olmasına rağmen, hâne sayısı verilmediği için hâne ortalaması hakkında bir şey söylememiz mümkün değildir. Hâne sayısı daha fazla olan Hızır Haddad Yörüklerinde 1 tane imam varken, Bükmüş yörüklerinde 3 tane imam dikkat çekmektedir.

3.4. Çiftlikler

Osmanlı Devleti'nde mirî toprak rejiminde, nadas ve ekim işleri bir çift öküz ile yapılabilecek büyüklükte olan ziraî işletme bütününe çiftlik denirdi. Bir çiftlik arazisi, yerine ve toprağın yetiştirme kabiliyetine göre değişmek üzere âlâ yerden 60-80, orta halli yerden 80-100, ednâ veya kıraç yerden 100-150 dönüm olarak sınırlandırılırdı.⁸³ Defterde beş adet çiftlik adı geçmekte olup, bağlı oldukları köyler ve tahakkuk ettirilen vergi hâsılları aşağıdaki gibidir:

1. Bozyer Çiftliği, Çakırpınarı Köyü	Hâsıl 180
2. Kayacık Çiftliği, Karisevdi Köyü	Hâsıl 470

⁸³

Pakalın, 1983: I, 364.

http://www.turansam.org

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

3. Kayacıklar Çiftliği, Karısevdi Köyü	Hâsıl 200
4. Mestanca Çiftliği, Ovacık Köyü	Hâsıl 88
5. Ortakçı Çiftliği, Mürşid Köyü	Hâsıl 381
6. Yusufenbâz Çiftliği, Çakırpınarı Köyü	Hâsıl 180

Toplam hâsıl 1.499 akçe

Görüldüğü gibi çiftliklerin gelirleri mezraalardan daha düşüktür. Bu da çiftliklerin ya çok küçük olduğunu ya da toprağın çok verimsiz olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu çiftliklerde ne tür bir üretim yapıldığı hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir. Yukarıdaki timar gelirlerine ilaveten Tab'a Nehri'ne 600 akçe, günümüzde kır bekçiliği karşılığında kullanılan Deşbâni hizmeti için de 144 akçe tahakkuk ettirilmiştir.

Toplamda köylere, yörük cemaatlerine, mezraa ve çiftliklere timar geliri olarak tahakkuk ettirilen vergi hâsılı aşağıdaki gibi gerçekleşmiştir:

Köyler	: 58.472
Mezralar	: 8.165
Yörükler	: 16.500
Çiftlikler	: 1.499
Deşbâni	: 144
Nehir	: 600
Toplam	: 84.423 [85.380] akçe vergi hâsılı tahakkuk ettirilmiştir.

3.4.1. Piyâde Çiftlikleri

Piyâde ve müselleme teşkilatı Orhan Gâzi döneminde (1324-1362) ihdâs edilmiş olup, kuruluş devrinde askerî açıdan devletin dayandığı temel kuvvetlerden birini oluşturmuştur. Kaynağını önemli ölçüde yörükler ile Türk köylülerinin oluşturduğu piyâde ve müsellemler, kendilerine tevcih edilen çiftliklerde, yaya ve yamaklardan müteşekkil ocaklar halinde teşkilatlanmışlardır. İlk kuruldukları dönemlerde muhârip güç olarak savaşa katılmakla birlikte, zamanla yeniçeri ocağının teşkil edilmesiyle kapıkulu askerlerinin yaygınlaşması sonucunda, savaşçı özelliklerini yitirmiş olan piyâde ve müsellemler, mutasarrıf oldukları çiftliklere karşılık bazı geri hizmetleri yerine getirmekle görevlendirilmişlerdir. Bu durum, ocak nizamının bozulması neticesinde XVI. yüzyılın sonlarında teşkilâtın lağvına kadar devam etmiştir.

Piyâde ocaklarının en yoğun olduğu Anadolu eyâletine tâbi Kütahya Yaya Sancağı piyâdelerine ait, tahminî 1530 tarihli defterde Honaz sınırları içerisinde, "el-mevkûfât-ı atık" olarak kaydedilmiş olan 5 çiftlik hâricinde, yine 2'si mevkûf olmak üzere 15 köyde 31 çiftlik tespit edilmiştir.⁸⁴ Bu çiftlikleri ve buldukları iskân yerlerini bir tablo halinde aşağıdaki gibi göstermek mümkündür:

⁸⁴

Gökçe, 1999: 337-338

Tablo 6. BOA TD 447'ye Göre Tahmînî 1530 Yılında Honaz Kazâsı Piyâde Çiftlikleri⁸⁵

Bulunduğu İskân Yeri	Çiftlik	Yaya	Yamak	Nâ-resîde ⁸⁶	Pîr-ma'lûl	İmam	Gâib-i Cedîd	Gâib-i Afk	Mürde-i Cedîd	Mürde-i Afk
Karisevdi	Dânişmendlü	1	5	1	-	-	2	-	-	3
	Hasanca	1	10	3	-	-	-	2	4	7
	Mansur	1	6	-	-	-	2	3	1	5
	Hâce	1	11	-	-	-	-	6	1	8
	Bolâd	1	7	-	-	-	-	1	-	3
Kızılyer	Selcen	1	4	1	-	1	-	-	3	4
	Hasan	1	4	2	-	-	1	-	-	3
	Ömer	1	5	1	1	-	1	-	4	5
	Hüseyin	1	5	4	1	-	-	1	6	4
	Bekil	1	5	1	-	-	4	-	5	6
Ahurtaş	Çârık	1	6	-	-	-	1	1	3	7
Öyücek	'Abdül	1	4	-	1	-	-	-	-	6
	Dur 'Ali	1	5	4	-	-	-	2	4	2
	İbrâhim	1	5	1	-	-	-	-	1	6
	Yaya Hasan	1	5	1	1	-	-	-	1	8
	İlyas	1	6	7	-	-	5	-	5	2
Boyalu	Çakıroğlu	1	12	1	-	-	1	-	10	13
	Kırk Mustafa	1	6	6	2	-	-	-	2	6
Akdere	Yaya Adil	1	5	3	-	-	-	1	3	-
Derelü	Kutlubeg	1	6	1	-	-	-	-	3	4
Bozyer/Kurtar	Bâyezid	1	4	3	-	-	1	1	3	5
Çamluca	Sâdık	1	4	-	-	-	-	1	6	3
Mûsâ	Karabâlioğlu n.d. Karabaşlı	1	6	1	-	-	-	-	2	3
	Hamza (Mevkûf)	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Viranşehir	Kara 'Ali	1	5	-	-	-	-	3	3	3
Çakır	Değirmenci	1	4	1	-	-	-	4	4	3
	Pîr Karkara n. d. Mûsâ	1	5	3	1+1	-	1	1	-	-
Yarımdam	Karaman	1	5	1	-	-	5	-	1	1

⁸⁵ Gökçe, 1999: 339-34.

⁸⁶ Nâ-resîde: Hizmet edemeyecek kadar küçük yaşta bulunan, 1-15 yaş arası çocuklar.

http://www.turansam.org

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

	Tatar Ahmed	1	5	1	-	-	-	-	2	3
	Bahâdır n. d. Kâsım	1	4	-	-	-	7	-	-	4
Türkmen Egrisi	‘Uşak Hacı	1	5	1	-	-	-	-	3	1
Bölme	Devlethan	1	6	1	1	-	-	-	-	-
	Emir Hasan (Mevkûf)	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam		31	175	49	9	1	31	27	80	128

Toplam 16 köyde 33 çiftlik üzerinde 265 nefer nüfus mevcuttur. Tahrir defterlerindeki verilerden nüfusu tespit etmek için “nefer x 3” formülü uygulanmaktadır. Buna göre bu çiftliklerde:

$265 \times 3 = 795$ kişi yaşamaktadır.

Tablodaki verilerden hareketle, Piyâde çiftliklerinde yoğun bir iskân olmadığı ortaya çıkmaktadır. Nüfus yoğunluğu genel itibariyle, 5 (yaya + yamak) ile 13 arasında değişmektedir.

4. Honaz Kazası'nın Sosyo-Kültürel, Dinî ve İktisâdi Durumu

4.1. Sosyo-Kültürel ve Dinî Yapı

Defterde Selçuklular'dan beri sivil toplum yapısında önemli bir rol oynayan ve aynı zamanda bir esnaf teşekkülü olan “ahî” tabirine rastlamaktayız. İbn Batuta 1333 tarihinde Denizli'yi ziyaretinde bunlardan bahsetmektedir.⁸⁷ Defterde Ahî Ali ve Ahî Hoca zaviyeleri ve Ahî Çalış adına vakıflar tesis edilmiştir. Bunun dışında Yalıncak Baba zaviyesi ve Şeyh Mansur adlarına da vakıflar tesis edildiği görülmektedir. Bu durum Honaz'da o dönemde ahîlik ve zaviyeler aracılığı ile canlı bir sosyal ve dinî hayatın var olduğunu göstermektedir. Ayrıca merkez ve köylerde 16 imam görev yapmakta olup, Honaz merkezdeki iki mahalle ismini, cami tamlamasından (Câmiî Kebir ve Köhne Cami) almaktadır. Kazâ olması hasebiyle şer'î hukuku uygulaması, insanlar arasındaki anlaşmazlıkları çözümlemesi, adaleti tevzi etmesi, miras ve nafaka davalarını halletmesi, vakıfların gelir ve giderlerini kontrol etmesi, vekâletlerin verilmesi, asayişin temini ve belediye hizmetlerinin yürütülmesini sağlamak için bir kadı mevcuttur. Ayrıca Honaz'da gayrimüslim (Rum) topluluk mevcut olup, kendilerine ait Gebran adlı bir mahallede yaşamaktadırlar.

Defterde eğitim kurumlarından açıkça bahsedilmemekle birlikte, Kızıyer köyünde bir adet ilim ehli (Sâhib-i Berât-ı Ehl-i İlm) ve yardımcısı (Muîd) olduğu belirtilmiştir. Buradan da o dönemde Honaz Kazâ sınırları içerisinde 1 adet medresenin var olduğunu söyleyebiliriz.

4.2. Vakıflar, Zaviyeler ve Gelir Durumları

Vakıf, hukukî bir akid olup, bir kimsenin Allah'a yakın olma (kurbet) ve rızasını kazanma amacıyla, menkul veya gayrimenkul mallarından bir kısmını, halkın herhangi bir

⁸⁷

İbn Battûda, 2004: 409-410.

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

ihtiyacını gidermek için dinî, hayrî veya sosyal bir amaca ebedi olarak tahsis etmesidir.⁸⁸ Vakfın iki önemli unsuru vardır: “Hayrât” denilen doğrudan hizmet sunan vakıf bina ve kuruluşlarla, “akarât” denilen bu kuruluşların ebedî olarak yaşaması ve topluma hizmet sunabilmesi için vakfedilen gelir kaynakları. Vakıf, kadı huzurunda düzenlenen, vakfın bu iki unsurunu tasvir eden ve gelir kaynaklarının nasıl işletileceğine ve hedeflenen hizmetlerin nasıl gerçekleştirileceğine dair ilkelerin belirlendiği “vakfiye” denilen belge ile hukukî bir varlık kazanırdı.⁸⁹

Zaviye ise, herhangi bir tarikata mensup dervişlerin, bir şeyhin idaresinde topluca yaşadıkları ve gelip geçen yolculara ücretsiz yiyecek, içecek ve yatacak yer sağlayan, yerleşim merkezlerinde veya yol üzerindeki bina yahut bina topluluğunu ifade eder.⁹⁰ Zaviyeyi kuran şeyhin ölümünden sonra zaviyelerini yaşatabilmek için, genellikle dervişler tarafından bir vakıf kurmak zorunlu hale gelmiştir. Bazen şeyh ve dervişler, bazen de sultan dâhil yöneticiler bu zaviyelere mal ve mülk vakfetmişlerdir. Zaviyelere tahsis edilen vakıflar, metruk arazilerden meydana gelebildiği gibi, köylüler tarafından ödenen vergilerden de oluşabilirdi. Bunun yanı sıra zaviyelerde yaşayanların, avâırız-ı dîvâniye gibi vergilerden de muaf tutuldukları olmuştur. Bu muafiyetler yalnız şeyh ve dervişleri değil, zaviyelere hizmet eden köylüleri de kapsadığı görülmüştür. Zaviyelere bağlanan vakıfların yönetimleri ise, bazı büyük zaviyeler dışında zaviyedâr denilen şeyhlerin elinde bulunurdu.⁹¹ Zaviyelerin çoğu, boş toprak bulmak ve yurt edinmek için gelip yeni fethedilen Rum memleketlerine yerleşen muhacirler tarafından kurulmuştur. Yeni fethedilen veya boş bulunan bu topraklar üzerinde zaviyelerin kurulması, oralarını şenlendirmek, imar ve iskân etmek hususunda büyük bir rol oynamıştır.⁹²

İncelediğimiz defterde değişik vakıf isimlerine ve bunlara tahsis edilen vakıf gelirlerine rastlamaktayız. Bunlardan bir tanesi Yavuz Sultan Selim (I. Selim) adına kurulan selâtin vakfı olup, Sultan Selim Han vakfı adını taşımaktadır. Honaz merkezinde mevcut altı mahalle ile birlikte dört köyün gelirleri Sultan Selim Han Vakfı'na tahsis edilmiştir. Bu vakıf, kazadaki en önemli ve gelir durumu en fazla olan vakıf konumundadır.

Honaz merkezindeki mevcut altı mahallenin, yani Câmii Kebir, Köhne Câmi, Belen, Kadı, Gebran, Kayabaşı mahallelerinin toplam hâsılatı olan 24.700 akçelik vergiye tabi gelir, Sultan Selim adına kurulan vakfa tahsis edilmiştir.

Ayrıca, Honaz Kazası'na bağlı Uzunpınar Köyü'nün 5.218, Tamuk Köyü'nün 25.605, Çoğa Köyü'nün 6.406, Kovacıkalanı Köyü'nün 6.016 olan, toplam 43.155 [43.245] akçelik geliri de yine aynı vakfa tahsis edilmiştir. En zengin vakıf olan Sultan Selim Han Vakfı'nın Honaz merkez ve köylerindeki toplam geliri, 67.945 akçedir.

Tamuk Köyü'ndeki hâne sayısının diğer köylerdeki hâne sayılarına yakın olmasına rağmen gelirinin çok yüksek olduğu görülmekte, bu da Tamuk Köyü'nün topraklarının verimli olduğunu göstermektedir.

Diğer önemli bir vakıf da Gedik Ahmet Paşa adına kurulan vakıf olup, Karaoğlan

⁸⁸ Yediyıldız, 1986: XIII, 154; Yediyıldız, 2002: X, 206.

⁸⁹ Yediyıldız, 2002: X, 207.

⁹⁰ Ocak-Farûkî, 1986: XIII, 468.

⁹¹ Ocak-Farûkî, 1986: XIII, 472.

⁹² Barkan, 2002: X, 145.

Köyü'nün geliri olan 1.957 akçelik gelir, bu vakfa tahsis edilmiştir.

Honaz Kazâsı'ndaki diğer vakıf isimleri ve gelir durumları ise aşağıdaki gibidir:

Yalıncağ Baba Zaviyesi Vakfı	: Honaz 140 akçe
Gökbaşı Evlâdı Vakfı	: Honaz 210 akçe
Ahî Ali Zaviyesi Vakfı çiftliğı	: Kızılyer köyü 530 akçe
Cami Vakfı, hamam kira geliri	: Honaz 2.400 akçe
Ahî Çalış Vakfı çiftliğı	: Karısevdi köyü 368 akçe
Şeyh Mansur Vakfı çiftliğı	: Kâfırsınırı köyü 310 akçe
Ahî Hoca Zaviyesi Vakfı	: Honaz 1.000 akçe
Köhne Cami İmameti Vakfı çiftliğı	: Honaz 150 akçe

Honaz Kazâsı'ndaki vakıfların isimleri, gelir çeşitleri ve durumları bir tablo halinde aşağıdaki verilmiştir:

Tablo 7. Vakıf Gelirleri ve Oranları

N o	Vakfın Adı	Gelir Çeşitleri	Hâsılası	GP%	Hâne	HBDG
1	Sultan Selim Han Vakfı	Su değirmeni (Uzunpınar ve Çoğa Köyleri), şahıs geliri (Honaz merkez mahalleler ve Uzunpınar, Tamuk, Çoğa, Kovacıkalanı Köyleri), çeltik arki (Tamuk Köyü)	67.945	0,58	538	124,43
2	Gedik Ahmet Paşa Vakfı	Şahıs geliri, Karaoğlan Köyü	1.957	2,64	31	63,12
3	Yalıncağ Baba Zaviyesi Vakfı	Bağ ve yer kirası, Honaz	140	01,75	-	-
4	Gökbaşı Evlâdı Vakfı	Bağ, bahçe ve su değirmeni, Honaz	210	02,84	-	-
5	Ahî Ali Vakfı	Çiftlik, Kızılyer Köyü	530	07,17	-	-
6	Cami Vakfı	Hamam kirası, Honaz	2.400	3,11	-	-
7	Ahî Çalış Vakfı	Çiftlik, Karısevdi Köyü	368	04,97	-	-
8	Şeyh Mansur Vakfı	Çiftlik, Kâfırsınırı Köyü	310	04,19	-	-
9	Ahî Hoca Zaviyesi Vakfı	Bağ, Honaz	1.000	1,35	-	-
10	Köhne Cami İmameti Vakfı	Çiftlik, Honaz	150	02,02	-	-
	Toplam		74.920 [75.010]	-	-	-

Vakıf gelirlerini karşılaştırdığımızda, Sultan Selim Han adına tahsis edilen gelirlerin hem toplamda hem de hâne başına gelirden birinci sırada olduğu tablodan açıkça anlaşılmaktadır. Bu durum Selâtin Vakıflarına verilen değeri göstermektedir. Bu arada şunu da belirtmek gerekir ki, Sultan Selim Han ve Gedik Ahmet Paşa vakıfları⁹³ dışındaki vakıflar için hâne sayısı verilmemiştir. Diğer önemli bir nokta da, 10 vakıftan üç tanesi “Ahî” adını taşımaktadır. Bu da, Ahîlik kültürünün Honaz’da güçlü olduğunu göstermektedir.

Honaz merkez ve köylerindeki bütün vakıfların toplam gelirleri 74.920 [75.010] akçe olup, bu vakıflara tahsis edilen vakıf iradı olarak da şu gelir kalemleri tahsis edilmiştir: Hamam kirası, su değirmeni, bağ ve zemin kirası, bağ, bahçe, çeltik arkı, çiftlik. Bu bilgiler ışığında, o dönemde pirinç üretiminin yanı sıra Honaz’da üzümçülük yapıldığı ortaya çıkmaktadır.

Yukarıdaki vakıflardan büyük bir kısmı, gelirleri bu vakıflara tahsis edilen Honaz merkezindeki mahalle ve köylerden elde edilen gelirlerle hayatiyetini devam ettirmektedir. Gelirleri vakıflara tahsis edilen mahalle ve köy yerleşim yerlerini bir çizelge halinde aşağıdaki gibi göstermek mümkündür:

Tablo 8. Vakıf Mahalleler, Köyler ve Nüfus Bilgileri

No	Mahalle-Köy İskân Yeri	Hâne	Mücerred	Muaf ⁹⁴	Nüfus Oranı %
1	Belen Mh.	46	19	4	7,38
2	Cami-i Kebîr Mh.	59	20	13	10,63
3	Gebran Mh.	93	17	-	13,73
4	Kadı Mh.	118	38	4	18,02
5	Kayabaşı Mh.	10	1	6	1,62
6	Köhne Cami Mh.	51	17	4	8,12
7	Boyalu ⁹⁵ K.	72	7	2	10,93
8	Çoğa K.	44	12	4	7,09
9	Gökbaşı Evladı Vakfı	-	-	6	-
10	Karaoğlan K.	31	2	-	4,57
11	Kovacıkalanı K.	41	26	2	6,35
12	Uzunpınar K.	39	31	2	5,90
13	Tamuk K.	37	14	1	5,61
	Toplam	641	204	48	

Sultan Selim Han ve Gedik Ahmet Paşa adına kurulan vakıflara gelirleri tahsis edilen

⁹³ Karaoğlan Köyü, Gedik Ahmet Paşa’nın Afyonkarahisar’daki vakfına dâhildir. Ünal, 2006: 106.

⁹⁴ Muafaların dağılımı şu şekildedir: İmam 4, Muhassıl 6, Sâhib-i Berât 8, Pîr-i a’mâ 4, Kethüdâ 1, Pîr-i fânî 2, Sipâhizâde 7, Pîr-i ma’lûl 2, A’mâ 1, Diğer 1.

⁹⁵ Boyalu köyü, tablonun esas alındığı 438 numaralı defterde bulunmamakla birlikte, aynı tarihli vakıf defterinde tespit edilmiştir. Bkz., Gökçe, 1999: 333.

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

Honaz merkez mahallelerinde muaflarla birlikte 408 hâne ve köylerinde 281 hâne, toplamda 689 hâne bulunmakta olup, bu yerleşim birimlerinde bir hânedeki ortalama beş kişi yaşadığı hesabıyla:

Merkezdeki mahallelerin nüfusu	: 408 x 5 = 2.015 + 112 mücerred = 2.152
Köylerin nüfusu	: 281 x 5 = 1.370 + 92 mücerred = 1.497
Toplam	3.649

nüfusun yaşadığı sonucuna varılır. Bu nüfusun içinde; 93 hâne (x5=465) ve 17 mücerred, toplam 482 kişilik nüfusla gayrimüslimler, %22,39'luk bir oran oluşturmaktadır.

4.3. Avâriz Vergisi`nden Muaf Olanlar

Osmanlı İmparatorluğu'nda Tanzimat'ın ilanına kadar olağanüstü durumlarda, özellikle savaş masraflarını karşılamak amacıyla, padişahın emriyle halkın doğrudan doğruya devlete vermeye zorunlu tutulduğu her türlü hizmet, eşya ve para şeklindeki mükellefiyetlere avâriz vergisi denilmiştir. Bu verginin divan tarafından alınan kararla toplanması nedeniyle ayrıca, avâriz-ı dîvâniye de denilmektedir.⁹⁶ Osmanlı Devleti'nde vergi ve nüfus tespitleri [Tanzimat dönemine kadar] aile (hâne) sayımına dayanır, sayımlarda da vergi verebilecek durumda olan nüfus esas kabul edilirdi. Bu nedenle sadece aile reisleri ve ailede kazanç sağlayabilecek durumda olan mücerred denilen bekâr erkekler sayılırdı. Tahrir defterlerinde nüfus avâriz hânesi ve hâne-i gayr-i ez-avâriz olarak ikiye ayrılırdı. Avâriz hâneleri, vergilendirilebilir veya fiilen vergilendirilmiş olan hâneleri gösterirdi. Avâriz adı altında toplanan vergide, dört-beş gerçek hâne bir avâriz hânesi sayılırdı.⁹⁷ Görüldüğü üzere, bu vergi şahıslar üzerine değil, avâriz hânesi denen birimler üzerine konmuştur. Muaf olanlar çıkarıldıktan sonra geri kalan köy veya mahalle nüfusu tespit edilip, belirli sayıda gerçek hâne bir avâriz hânesi sayılarak köyün veya mahallenin kaç avâriz hânesi olduğu belirlenirdi.⁹⁸ Başlangıçta aynî ve bedenî olarak alınan avâriz vergisi, zamanla nakdî bir vergiye dönüşmüştür.⁹⁹ Klasik dönemde avâriz hânelerinden 70 akçe alınırken muaf olanları sadece 30 akçe avâriz vergisi vermekte olup, kazâyâ tabi köylerin halkı ise, avâriz bedelini 300 akçe olarak ödemekteydi. Avâriz hâneleri bu vergiyi kendi aralarında paylaşırlar ve öderlerdi. Avâriz vergileri, Osmanlı bütçelerinde düzenli olmayan gelirlerin (vâridât-ı gayr-i mukarrere) başlıcalarını teşkil etmekteydi.¹⁰⁰

Defterde aşağıdaki grupların avâriz vergisinden muaf tutulduklarını görmekteyiz:

Kadı 1, imam 16, muhassıl 22, Karaca Ahmet evlâdı 8, Sultan Âlemşah evlâdı 2, berât sahibi 8, berât sahibi ehl-i ilm 1, muîd 1, sipâhi 1, sipâhizâde 26, kethüdâ 6, pîr, malûl (özürlü,

⁹⁶ Barkan, 1961: II, 13-14.

⁹⁷ Barkan, bu şekildeki itibarî avâriz hânelerinde 3, 5, 10 veya 15 evli kimsenin bulunabileceğini; avâriz hânelerine salınan bu vergiye "salmak" veya "salgun" denildiğini, bu şekilde üzerine para, arpa, saman veya herhangi bir hizmet salınmış olan köy veya mahalle halkının toplanarak aralarında her birinin gücüne ve durumuna göre salguna ortaklık oranlarını tayin ettiklerini, halkın maddî güçlerine göre [cizyede olduğu gibi] âlâ, evsat ve ednâ gibi değişik derecelerde vergiye ortak olduklarını, gücü yetmeyenlerinin hisselerinin zenginler tarafından temin edilmekte olduğunu belirtmektedir. Bkz., Barkan, 1961: 15.

⁹⁸ Halaçoğlu, 2002: IX, 810.

⁹⁹ İşbilir, 2002: X, 151.

¹⁰⁰ Sahillioğlu, 1991: I, 108-109.

http://www.turansam.org

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

engelli) 38, ashâb-ı vakf 6 ve diğer 1. Özürlüleri hâne reisi kabul edersek toplam 137 hâne reisi avarız vergisinden muaf tutulmuştur. Osmanlı vergi sistemine göre; âlimler, duacılar ve derbentteki muhafızlar bu vergiden muaf tutulurken¹⁰¹ defterde bu sayının daha fazla olduğu görülmektedir.

Devlet maliyesinin çok zor durumda kaldığı zamanlarda yukarıda adı geçen muafiyetlerin çoğu görmezden gelinir ve herkese “bitilü-bitisiz demeyip, avâriz salınmış”, bazen de vergi mükellefleri birer berât elde ederek avâriz vergisinden muafılar arasına geçerek diğer mükelleflerin yükünün artmasına sebep olmuşlardır.¹⁰²

Tanzimat'tan sonra avâriz türü olağanüstü durumlara bağlı olarak tahsil edilen muvakkat vergiler, devamlı hale getirilmiş, gayr-i muayyen olmaktan çıkarılarak zaman içerisinde mukannen bir vergi şekline dönüşmüştür.¹⁰³

4.4. Yerleşim Yerleri ve Nüfusları

Defterde incelediğimiz sayfalarda ve Honaz'ı konu edinen diğer çalışmalarda, o dönemde Honaz merkezinde altı adet mahalle, yirmi sekiz adet köy, dört adet yörük cemaati ve otuz üç adet piyâde çiftliği tespit edilmiştir. Bunların hâne sayıları ve tahmini nüfusları aşağıdaki toplu olarak verilmiştir:

Padişah hassı olan yerler	: 131 x 5 + 18 mücerred = 673
Timar konumunda olan köyler	: 517 x 5 + 201 mücerred = 2.786
ve yörük cemaatleri	: 412 x 5 + 81 mücerred = 2.141
Vakıf konumunda olan yerler	: 689 x 5 + 204 mücerred = 3.649
Piyâde çiftlikleri	: 265 (neferan) x 3 = 795
Toplam	: 10.044 kişi

Mahalleler içinde en kalabalık nüfus Kadı mahallesinde (648), köyler içinde Çakırpınarı (446) ve yörük cemaatleri içinde ise Hızırhaddad yörükleridir (925). Genel görünüm itibariyle yörük cemaatlerinin köy ve mahallelerden daha kalabalık olduğu görülmektedir. Toplam 1.749 hâne içinde, gayrimüslimlerin yaşadığı Gebran mahallesinin 93 hâne, 17 mücerred, 482 kişilik tahmini nüfusu, 10.044 kişilik tahmini nüfus içinde % 4,80 yapmaktadır. Bu konuyla bağlantılı diğer bir husus da, gayrimüslim nüfusun sadece kazâ merkezinde yaşamasıdır. Kırsal kesimde hiçbir gayrimüslime rastlanmamıştır. Ayrıca Gebran mahallesindeki gayrimüslimlerin gelir kaynakları ve meslekleriyle ilgili herhangi bir bilgi verilmemiştir.

Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, yukarıdaki nüfus verileri, kesin rakamları ifade etmemektedir. Tahririn yapıldığı dönemde, tahrirden kaçanların var olabileceği, tahrir yapılan dönemin özelliklerinin sayımın sıhhatini etkileyebileceği gibi hususları her zaman göz önüne almak gerekmektedir.¹⁰⁴

XVI. yüzyılın ilk çeyreğinde Honaz kazâ merkezindeki mahalle adları, günümüzdeki

¹⁰¹ Pakalın, 1983: I, 113.

¹⁰² Barkan, 1961: 15.

¹⁰³ Barkan, 1961: 17; Tabakoğlu, 2002, X, 672'de, bu verginin XVII. yüzyılın sonlarından itibaren olağan hale geldiğini belirtmektedir. Ancak, Küçükkalay-Çelikkaya, 2002: X, 883'de, bu verginin XVII. yüzyılın ortalarından itibaren olağan vergi haline geldiğini belirtmektedirler.

¹⁰⁴ Öz, 2011: 22.

mahalle adlarıyla karşılaştırıldığında, tamamen farklı olduğu görülmektedir. Nitekim günümüzde Honaz ilçe merkezinde mevcut mahalle isimleri; Cumhuriyet, Hürriyet, Haydar, Yeni Mahalle, Hisar (eskiden Rumlara yaşadığı mahalle) ve Asar şeklindedir. Görüldüğü gibi 1530 yıllarındaki mahallelerle (Câmiî Kebir, Köhne Cami, Belen, Kadı, Gebran ve Kayabaşı) ortak isim taşıyan herhangi bir mahalle günümüzde mevcut değildir.

Ayrıca defterde geçen köy isimleriyle günümüzde yerleşim yeri olarak devam eden köy isimleri karşılaştırıldığında; Emir Azizli köyü, Kızılyer Beldesi ve Ovacık köyü aynı isimlerle devam etmektedir. Ayrıca Akdere ve Dereli köylerinden birinin Aşağıdağdere veya Yukarıdağdere olarak devam etmekte olabileceği düşünülebilir.

Günümüzde Honaz İlçesi'ne biri merkez olmak üzere beş belediye ve on iki köy bağlıdır. Bu belediye ve köylerin Honaz İlçesi'ne ve Denizli İli'ne uzaklıkları ile 2007 yılı nüfus durumları şöyledir:

Tablo 9. Günümüzde Honaz'a Bağlı Kasaba ve Köylerin Merkeze Uzaklıkları ve Nüfusları

Sıra	Adı	Konumu	Honaz İlçe Merkezine Uzaklık	Denizli İl Merkezine Uzaklık	2012 Nüfusu
1	Honaz	İlçe	-	20 ¹⁰⁵	10.859 ¹⁰⁶
2	Kaklık	Belde	18	32	4.864
3	Karaçay	Belde	20	37	1.225
4	Kızılyer	Belde	7	30	1.152
5	Kocabaş	Belde	12	26	6.420
6	Akbaş	Köy	23	44	775
7	Aşağıdağdere	Köy	20	30	677
8	Aydınlı	Köy	12	34	506
9	Dereçiftlik	Köy	14	25	704
10	Emirazizli	Köy	4	16	372
11	Gürlek	Köy	7	20	1.239
12	Karateke	Köy	3	11	1.192
13	Menteşe	Köy	5	25	390
14	Ovacık	Köy	5	11	360
15	Sapaca	Köy	25	42	143
16	Yokuşbaşı	Köy	20	35	387
17	Yukarıdağdere	Köy	26	38	205

¹⁰⁵ Mesafe bilgileri <http://www.honaz.bel.tr/> (24.07.2013) adresinden alınmış olup, eksik bilgiler Honaz Kaymakamlığı İlçe Yazı İşleri Müdürü İbrahim Taşkın (1964)'dan temin edilmiştir. (24.07.2013)

¹⁰⁶ http://rapor.tuik.gov.tr/reports/rwservlet?adnksdb2&ENVID=adnksdb2Env&report=wa_idari_yapi_10s_onrasi.RDF&p_il1=20&p_yil=2012&p_dil=1&desformat=html (26.07.2013)

4.5. İktisadî Yapı

Honaz Kazâsı'nda halkın geçim vasıtası olarak, ziraatla uğraştığı görülmektedir. Üretim çeşitleri olarak; bağcılık, pirinç, susam, mısır, pamuk ve bostan gibi bahçe ve tarla ürünleri istihali yapılmıştır. Fakat, ne kadar üzüm ve bahçe bitkisi üretildiği belirtilmemiştir. Bunun yanında 19 adet su değirmeni, çeltiğin kabuğundan ayrılması ve susam yağının çıkarılması gibi işlerde kullanılmıştır. Su ile çalışan değirmenlerden yıl içerisinde çalışma sürelerine göre alınacak resim miktarı Kanunnâme-i Âl-i Osman'da açıkça belirtilmiştir. Yıl boyunca çalışanlardan Bursa müdd'ü ile bir müdd buğday ve bir müdd arpa veya 60 akçe, altı ay çalışanlardan 30 akçe, üç ay çalışan ve su gelince yürüyen sel değirmenlerinden ise, çalıştığı süre kadar resim alınması kanun gereği idi.¹⁰⁷ Defterde ayrıca yörük cemaatlerinden bahsedilmekte olup, bu cemaatlerin geleneksel yaşam tarzı olan hayvancılıkla ilgili olarak hiçbir bilgi verilmemiştir. Yukarıdaki verilerden hareketle 1530 yılında Honaz Kazâsı'ndan tahsil edilen nakdî hâsil miktarı, toplam olarak aşağıdaki gibidir:

1.	Padişah hassı gelirleri:	83.217
2.	Timar gelirleri	: 85.380
3.	Vakıflar	: 75.010
	Toplam	243.607 akçe.

SONUÇ

438 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri'ndeki (937/1530) kayıtları esas alarak ele aldığımız Honaz Kazâsı'nda, XVI. yüzyılın ilk çeyreğinde birçok köy ve köyaltı yerleşim yeri bulunmaktadır. 1530 tarihindeki köylerin isimleriyle günümüzdeki köyler karşılaştırıldığında önemli sayıda köyün isminin devam etmediği görülmüştür. Muhtemelen bu köylerden bir kısmı, o dönemde geliri Timarlı Sipâhilere tahsis edilmiş olan Korucuk Köyü'nün günümüzde Denizli'ye bağlı olması gibi, idarî taksimattaki değişikliklerle başka ilçe sınırlarına dâhil olmuş, bazıları da zamanla terk edilerek yerleşim yeri olmaktan çıkmıştır.

Defterde XVI. yüzyıldaki Honaz Kazâsı'na bağlı yerleşim yerlerinin gelirlerinin dört kısma ayrıldığı tespit edilmiştir. Bunlardan birincisi, geliri doğrudan padişaha ait olan padişah haslarıdır. Bu köylerin sayısı toplam 4 tanedir. İkincisi, geliri timarlı sipahilere tahsis edilen köy ve köyaltı yerleşim yerleri olup, 19 köy ile Kalus Köyü'nde yerleşik hayata geçen Bükmüş yörükleri bu grupta yazılmıştır. Üçüncüsü, gelirleri vakıflara ait 6 adet köy yerleşim yeri bu gruptadır. Dördüncüsü ise, piyâde çiftlikleri ile birlikte zikredilen altı köy iskân yeri olup, toplamda Honaz'da o dönemde 36 köy ve köy altı yerleşim yerinin mevcudiyeti tespit edilmiştir. Bu köylerin yanı sıra dört adet köyün (Çeltükci, Mandakuyusu, Beglü ve Kâfırsınurı) bir zamanlar faal birer iskân yeri iken, nüfusunun tamamen dağılmasıyla bu özelliklerini yitirdikleri tespit edilmiştir.

Konar-göçer bir yaşam süren yörükler, toplam nüfus içinde % 24,39 yapmaktadır. Bu da Honaz Kazâsı'ndaki insanların büyük çoğunluğunun yerleşik hayata geçtiğini göstermektedir. Defterde ayrıca Bükmüş, Hızır Haddad, Alaylu (Alîlü) ve Gurbetan yörükleri olmak üzere dört farklı yörük cemaatinin ismi geçmekte olup, yörüklerin temel geçim kaynağı hayvancılık olmasına rağmen, besledikleri hayvanların çeşitleri ve sayıları ile ilgili defterde

¹⁰⁷ Koç, 2002: X, 777.

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

herhangi bir bilgi verilmemiştir.

Gebran Mahallesi'nde yaşayan gayrimüslimler ise, kazâ merkezinin % 22,39'unu, toplam nüfusun ise sadece % 4,79'unu teşkil etmiştir. Dolayısıyla XVI. yüzyılın ilk çeyreğinde Honaz büyük oranda Türkleşmiş ve Müslümanlaşmıştır.

Kazâ nüfusunu Osmanlı cemiyetini teşkil eden farklı zümreler açısından değerlendirdiğimizde; nüfusun % 21,37'sini şehirli, % 21,51'ni konar-göçer yörükler ve % 57,12'sini köylü nüfus oluşturmuştur.

Defterde ve Honaz üzerine yapılan çalışmalarda ilçede tarım ağırlıklı bir iktisâdi hayatın devam etmiş olduğu görülmüştür. Günümüzde de hâlen bu durum devam etmektedir. Osmanlı devletinin tahsil ettiği vergilerin çoğunluğunun tarım ürünlerinden elde edildiği bilinmektedir. İlçede tarımsal üretim olarak pirinç, susam, mısır, pamuk, bostan üretimi ve bağcılık yapılmıştır. Çeltik üretimi birinci sırada olup, onu susam ve mısır üretimi takip etmektedir. Bağcılığa bağlı olarak üzüm üretimi miktarından ve bahçe bitkileri hakkında herhangi bir üretim bilgisi verilmemiştir. Mevcut 19 adet su değirmeni, çeltiğin kabuğundan ayrılması ve susam yağının çıkarılması gibi işlerde kullanılmıştır. Defterde adı geçen toplam 12 nehir adından ve de vakıflara gelir olarak tahsis edilen 19 adet su değirmeninden XVI. yüzyılda Honaz'ın yeteri kadar yağış aldığı söylenebilir. Adı geçen 11 adet nehir, günümüzdeki gibi dört mevsim sürekli akan akarsu anlamında olmayıp, küçük su akıntısı olan dere veya çay anlamındadır. Mevsime bağlı olarak yağışların bol olduğu aylarda bu nehirlerin aktığı, fakat bazı aylarda ise kesintiye uğradığı anlaşılmaktadır. Defterde bugün Honaz'ın en önemli gelir kaynağı olan kirazla ilgili herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. Bu da kirazın bu yöreye sonraki dönemlerde getirildiğini göstermektedir.

Defterde ekim-dikim yapılan 13 adet mezraa bulunmakta olup, bunlardan sadece padişah hassı konumunda olan Mamak Mezraası'nda çeltik ve susam üretimi yapıldığı belirtilmiştir. Diğerlerinde herhangi bir üretim bilgisi verilmemiştir. Ayrıca, kazâ sınırları içinde gelir durumlarından küçük çaplı oldukları ifade edilebilecek beş adet çiftlik mevcut olup, bu çiftliklerde ne tür bir ziraî üretim yapıldığı belirtilmemiştir. Yine kazâda, padişah hassı olarak Sarukavak tuzlasından bahsedilmiş ancak, günümüzde ne Honaz idarî sınırları içinde, ne de ilçeye yakın yerlerde faal olarak böyle bir tuzla mevcut değildir.

Osmanlı sosyal hayatında önemli bir ağırlığı olan vakıfların Honaz'da da etkin olduğu görülmüştür. İlçede biri Sultan Selim Han adına kayıtlı selâtin vakfı olmak üzere 10 adet vakıf bulunmakta olup, bunlardan ikisi ahîler adına, ikisi zaviye vakfı, ikisi zâdegân vakfı, ikisi cami vakfı ve biri de Şeyh Mansur adına kayıtlı vakıftır. Ahîler, zaviyeler ve şeyh adlarından, o dönemde Honaz'da canlı bir sosyal ve dinî hayatın var olduğu tespit edilmiştir. Kazâ merkezinde bir adet hamam mevcut olup, kira geliri Cami Vakfı'na, yani muhtemelen kazâ merkezindeki büyük camiye aittir.

KAYNAKÇA

BAHAR, H. (1996). "Osmanlı Tahrir Defterleri Çalışmalarındaki Gelişmeler Üzerine Gözlemler", Osmanlı Araştırmaları-The Journal of Ottoman Studies, Enderun Kitabevi, İstanbul, XVI, 61-66.

BARKAN, Ö. L. (1940). “Türkiye’de İmparatorluk Devirlerinin Büyük Nüfus ve Arazi Tahrirleri ve Hâkana Mahsus İstatistik Defterleri (I)”, İÜ İktisat Fakültesi Mecmuası, İstanbul, II/I, 20-59.

_____. (1941). “Türkiye’de İmparatorluk Devirlerinin Büyük Nüfus ve Arazi Tahrirleri ve Hâkana Mahsus İstatistik Defterleri (I)”, İÜ İktisat Fakültesi Mecmuası, İstanbul, II/II, 214-247.

_____. (1961). “Avârız”, İslâm Ansiklopedisi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, II, 13-19.

_____. (1979). “Timar”, İslâm Ansiklopedisi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, XII/I, 286-332.

_____. (2002). “Osmanlı İmparatorluğu’nda Kolonizatör Türk Dervişleri”, Türkler (Ed: Hasan Celâl Güzel vd.), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, X, 133-150.

BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ KOMİSYON. (1993). 438 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri (937/1530), Başbakanlık Osmanlı Arşivleri Yayınları Nu: 13, Ankara.

EMECEN, F. M. (1989). XVI. Asırda Manisa Kazâsı, TTK Basımevi, Ankara.

_____. (1990). “Sosyal Tarih Kaynağı Olarak Tahrir Defterleri”, İÜ Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi, Tarih ve Sosyoloji Semineri 28-29 Mayıs 1990 Bildiriler, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 143-156.

_____. (1996). “Mufassaldan İcmale”, Osmanlı Araştırmaları-The Journal of Ottoman Studies, Enderun Kitabevi, İstanbul, XVI, 37-44.

FEKETE, L. (1947). “Türk Vergi Tahrirleri”, Belleten, TTK, Ankara, XI/XLII, 299-328.

GÖKÇE, T. (1999). “Tahrir Defterlerine Göre XVI. Yüzyılda Honaz Kazâsında Nüfus ve Yerleşme”, Prof. Dr. İsmail Aka Armağanı, Beta Basım Yayın, İstanbul, 317-348.

GÖYÜNÇ, N. (1979). “Hâne Deyimi Hakkında”, İÜ Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi”, İstanbul, XXXII, 331-348.

_____. (2002). “Osmanlı İmparatorluğu’nda Ermeniler”, Türkler (Ed: Hasan Celal Güzel vd.), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, X, 233-245.

HALAÇOĞLU, Y. (2002). “Klâsik Dönemde Osmanlı Devlet Teşkilatı”, Türkler (Ed: Hasan Celal Güzel vd.), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, IX, 795-832.

İBN BATTÛDA, Ebû Abdullah Muhammed Tancî (2004). İbn Battûta Seyahatnâmesi I (Çev. A. Sait Aykut), Yapı Kredi Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.

İNALCIK, H. (1987). Hicrî 835 Tarihli Sûret-i Defter-i Sancak-i Arnavid, TTK Basımevi, 2. Baskı, Ankara.

_____. (2012). “Timar”, Diyanet İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, XLI, 168-172.

İPŞİRLİ, M. (1999). “Osmanlı Devlet Teşkilatı”, Osmanlı Devleti Tarihi (Ed: Ekmeleddin İhsanoğlu), Feza Gazetecilik A.Ş., İstanbul, I, 136-280.

İŞBİLİR, Ö. (2002). “Osmanlı Ordularının İaşe ve İkmali: I. Ahmed Devri İran Seferleri Örneği”, Türkler (Ed: Hasan Celal Güzel vd.), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, X, 151-157.

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

KOÇ, Ü. (2002). “Klasik Dönem Anadolu Sanayii Üzerine Bir Değerlendirme (1500-1605)”, Türkler (Ed: Hasan Celal Güzel vd.), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, X, 771-778.

KURT, Y. (1991). “Adana Sancağı’nda Kişi Adları” AÜDTCF Tarih Araştırmaları Dergisi, Ankara, XV, S. XXVI, 169-252.

_____. (1996). “Osmanlı Tahrir Defterlerinin Onomastik Değerlendirilmesine Uygulanacak Metod”, Osmanlı Araştırmaları-The Journal of Ottoman Studies, Enderun Kitabevi, İstanbul, XVI, 45-49.

KÜÇÜKKALAY, A. M.-ÇELİKKAYA, A. (2002). “Osmanlı Vergi Sistemi ve Bir Vergi Tahsil Yöntemi Olarak İltizam”, Türkler (Ed: Hasan Celal Güzel vd.), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, X, 878-890.

OCAK, A. Y.-FARŪKİ, S. (1986). “Zâviye”, İslâm Ansiklopedisi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, XIII, 468-476.

ÖZ, M. (1991). “Osmanlı Vergi ve Nüfus Tahrirleri”, Vakıflar Dergisi, Ankara, XXII, 429-439.

_____. (2010). “Tahrir”, Diyanet İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, XXXIX, 425-429.

_____. (2011). “Tahrir Defterlerindeki Sayısal Veriler”, Osmanlı Devletinde Bilgi ve İstatistik (Ed: İNALCIK, H.-PAMUK, Ş.), DİE, 2. Baskı, Ankara, 15-32.

ÖZÇELİK, S. (2005). XIX. Yüzyılda Honaz Kazasında Sosyal ve Ekonomik Hayat (Temettuat Defterlerine Göre), Fakülte Kitabevi, 1. Baskı, Isparta.

ÖZTÜRK, N. (2002). “Fetret Devri ve Osmanlı Hâkimiyetinin Yeniden Tesisi”, Türkler (Ed: Hasan Celal Güzel vd.), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, IX, 221-246.

PAKALIN, M. Z. (1983). Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, I-III.

SAHİLLİOĞLU, H. (1991). “Avârız”, Diyanet İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, I, 108-109.

SELÇUK, H. (2002). “Rumeli’ye Yapılan İskânlar Neticesinde Kurulan Yeni Yerleşim Yerleri (1432-1481)”, Türkler (Ed: Hasan Celal Güzel vd.), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, IX, 177-182.

TABAKOĞLU, A. (2002). “Klasik Dönemde Osmanlı Ekonomisi”, Türkler (Ed: Hasan Celal Güzel vd.), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, X, 653-689.

ÜNAL, M. A. (2006), “XVI. Yüzyılda Honaz Kazâsı”, Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildiriler I (Ed: Ayfer Özçelik vd.), Fakülte Kitabevi, Isparta, 103-110.

YEDİYILDIZ, B. (1986). “Vakıf”, İslâm Ansiklopedisi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, XIII, 153-172.

_____. (2002). “Klasik Dönem Osmanlı Toplumuna Genel Bir Bakış”, Türkler (Ed: Hasan Celal Güzel vd.), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, X, 183-212.

İnternet Kaynakları

<http://www.honaz.bel.tr/> (24.07.2013)

http://rapor.tuik.gov.tr/reports/rwservlet?adnksdb2&ENVID=adnksdb2Env&report=w_a_idari_yapi_10sonrasi.RDF&p_il1=20&p_yil=2012&p_dil=1&desformat=html
(26.07.2013)

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21
TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

Saha Araştırması ve Mülakatlar

İbrahim Taşkın (1964). Honaz Kaymakamlığı İlçe Yazı İşleri Müdürü 24.07.2013

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

(6)

Türkolog Arş. Deniz KAÇAĞAN (Turcology Researcher Deniz KACHAGAN)
TÜRKÇE: SİYASİ DÜŞÜNCELER VE DÜNYANIN SOMUT GERÇEĞİ
ENGLISH: POLITICAL IDEAS AND TANGIBLE REAL IN THE WORLD

ÖZET

Yazdıklarımızdan düşüncelere (ideolojilere) karşı olduğumuz ve düşüncelerin çöktüğünü savduğumuz anlaşılmasın. Okuyup yazan, bilgi birikimi olan her insan; elbette kendine özgü düşünce düzeni geliştirecek; geliştirmeli de.

Ancak GODEL'in kanıtladığı teorem; hiçbir düşüncenin, en son ve tüm evrensel gerçekleri ortaya koyacak özellikte olamayacağını gösterdi. Bu da, insanlığın; varacağı bir noktaya ulaştığında duracağını değil; tek yöne, hep geleceğe doğru gidildikçe üst üste yığılan bilgi birikimiyle yeni sorular ve cevap arayışlarıyla yeni düşünceler oluşarak sürgit gelişimin devam edeceğini ortaya koydu.

Anahtar Kelimeler: Akılcılık, Devletçilik, Gerçekçilik, Milliyetçilik, Toplumculuk.
Jel Kodu: F52.

ABSTRACT

From our writings one should not reach to conclusion that we are against thoughts (ideologies) and we are defending the notion of ideologies are collapsed. Every person with some degree of knowledge, who reads and writes would certainly develop a thought system of her own, and she should.

But the Gödel Theory shown that any single line of thinking is not able to summerize final and ultimate truth. And thus revealed the humanity would not stop at a final destination but would always accumulate knowledge throughout the future which would create new questions and searching for answers to them continuously, in the process developing new thinkings and evolve.

Keywords: İlliberalism, Nationalism, Rasyonalizm, Realism, Statism.
Jel Code: F52.

* Türkolog, Trabzon/TÜRKİYE, E-ileti adresi: a.kararli@hotmail.com

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

GİRİŞ

Öncelikle bu yazıya özgü olarak “Sistem” dediğimizde; sadece AB-D çıkışlı, sömürgeci sermayenin finanse ettiği; teşkilatlandırdığı, çıkar yapısının bütünü anlaşılmalıdır...

Son 200 yılda, gerek felsefeden gerek hayattaki somut sorunlara çözüm üretme arayışlarından bazı iktisadi, siyasi teoriler üretildi. Bu düşüncelerin bazılarını benimseyenler, öyle aşırı uç örnekler sergiledi ki hayattaki "her şeyi" açıklayabilme iddiasını bile güttüler. Ancak; 1931 yılında Avusturyalı matematikçi ve felsefeci Kurt GODEL; 25 yaşındayken kanıtladığı “eksiklik ve belirsizlik” teoremine göre; bilgi sonsuzdur ve insan, sınırlı enerji ve zamana sahip olduğundan; “sonsuz bilginin” tamamını hiçbir zaman tek başına öğrenip aklıyla denetleyemeyecek. Dolayısıyla insan, sınırlı enerji ve zamanıyla, evrenin herhangi bir yerinde bulunduğundan; sınırlı bir zaman aralığında, evrenin sınırlı bir kısmını gözlemleyen göreceli parça varlık olarak; hiçbir zaman sonsuz bilgiye sahip olup en son ve her şeyi ortaya koyacak tüm gerçeği açıklayamayacak. Yani; insanın ürettiği düşünce, o anki bilgi toplamının sonucudur. Bu teoremden hareketle, GODEL'e göre her zaman 3 durum vardır: 1- kesin olarak yanlışlığını bildiğimiz şeyler; 2- kesin olarak doğruluğunu bildiğimiz şeyler; 3- bilgi eksikliğimizden dolayı belirsiz şeyler...

GODEL'in kanıtladığı teorem; düşünürleri, kendi düşüncelerini, en son, evrensel gerçeği "hep", "hiç" gibi genel ifadelerle açıklama konusunda ihtiyatlı yaparken; iktisadi görüşlerle; siyaseti ve toplumları düzenlemek isteyenler, onu pek dikkate almadılar. Avrupalı diyebileceğimiz ve ortak noktaları parayı temele koyarak üretilen siyasi görüşlerde; bireyin, toplumun ve en sonunda insanlığın nasıl düzenlenmesi gerektiğine dair; iddialı büyük resimler çizildi. Sömürgeci geleneksel yağmacı kültürün bilinçaltı dışavurumunun bireye yaklaşımda kısmen gözlendiği bu görüşlerde; bireye genelde çıkarıcı “kayıp-kazanç” yönünden bakılıyordu. Ayrıca; bu görüşlere göre milliyetçilik; aklın “yapay ürün” değil; doğal bir gerçek olduğundan, evrensel bir düşünce gibi ileri sürülemez. Tahmin edebildiğiniz gibi bu görüşler; komünizm, liberalizm ve sosyalizmdir. Bu görüşlerden herhangi birini benimseyenler, kendi teorisinin mükemmelliğini, kusursuzluğunu; kâğıt üzerinde uygulanabilirliğini yazıp çizmeye devam ettiler...

Sermayeye serbestlik diyebileceğimiz liberalliği savunan bazı kimseler, sömürgeci sermayenin dünya üzerinde çıkardığı savaşları ve iç çatışmaları dinin veya milliyetçiliğin kullanılarak yapıldığını söyleyebiliyorlar. Ancak; Amerika'nın Avrupalı korsanlar tarafından keşfedildiğinden beri tarihi incelediğimizde, gerek bölgesel çatışmaların, gerek dünya genelinde çıkarılan savaşların nedeni sömürgeci çıkarlardır. Liberaller için, inançlar veya milliyetçilik önemli olmayabilir. Ayrıca, inançların ve milliyetçiliğin, değişik yerlerde, değişik topluluklar üzerinde etkileyici araç olarak kullanılması, bunları kötü yapmaz. Kötü olan, bunları kullanan ve bunları bilinçsizlikleri nedeniyle kendilerine karşı kullandıranlardır. İnsanlık tarihinde, inançlar ve milliyetçilik değer olmasaydı, başka değerler olacaktı ve bu kez onlar, insanları etkilemede araç olarak kullanılacaktı. Dolayısıyla en başta, bunları insanlar üzerinde etkileyici araç olarak kullanıma neden olan “şey”in ne olduğuna bakmalıyız. Göreceğiz ki, buna neden olan “şey” insanın “sahip olma” biriktirme, sonsuz doymaz ve sınırsız depolayıp yığma isteğidir...

Bilindiği gibi komünizm: Özel mülkiyetin olmadığı, tüm malların, üretim araçlarının

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

topluma ait olduğu; bunları herkesin ortaklaşa kullandığı toplum düzeni ve böyle bir düzenin kurulmasını amaçlayan, iktisadi, siyasi bir öğretilerdir.¹⁰⁸

Ancak, "bireysel mülkiyet arzusu" tüm insanlarda yok edilebilir mi? Sahip olma arzusu, ilkel bir dürtü mü; yoksa ezeli, değiştirilemez bir şey mi? Ayrıca; "özel mülkiyet" arzusunu yok ettiğimizi var sayalım; o zaman bu durum, bireyin daha az çalışmasını ve toplumun ilerlemesi ve gelişmesini yavaşlatmaz mı? Buradan anlaşılıyor ki, toplumun ve insanlığın ilerlemesi ve gelişmesi için; devletin denetiminde ve gözetiminde (konulan hukuk kurallarıyla) bireye "mülkiyet hakkı" verilmeli ve bireyin girişimcilik arzusu örselenmemeli. İşte burada, işverenin işçiyi ezemeyeceği ve büyüyen sermayesiyle devleti tehdit edemeyeceği dengeyi kurmak gerekiyor...

Sosyalizm ise: Üretim araçlarının, devletin elinde olması; iktisadi etkinliklerin, kâr yerine, insanların ihtiyaçlarını karşılaması gerektiğini savunan ve emeğe değer veren bir siyasi öğretilerdir.¹⁰⁹

Gelecekte insanlık başka hangi teorileri geliştirir şimdiden kestirmemiz zor; esasen bu yazının amacı da zaten bu değil. Soyut kuram geliştirilen düşünce uzayı, kapalı ve sonlu boyuttayken; somut dış dünya, çoğu zaman idealleştirilemeyen, belirsiz etkenler içerir. Biz bu yazımızda, dünyada var olan ve özellikle AB-D sömürgeciliğinden kaynaklanan somut sorunları değerlendireceğiz ve uygulamaya dönük öneriler geliştireceğiz. Genel sorunların, genel çözümleri olabileceği gibi; değişik zamanlarda, değişik yerlerde ortaya çıkabilecek noktasal sorunların çözümleri de yalnız kendilerine özgü tekil olacaktır...

19. yüzyılda Avrupa'da gerçekleşen sanayi devrimi sonrasında; büyüyen sermayenin geniş işçi kitlelerini sömürmesi "ezen-ezilen" gerçeğinden kaynaklı işçi diktatöryası gibi sert tepkisel düşünceler ortaya çıktı. Bu nedenle Avrupa'da; sermayenin iç sömürüsüne karşı komünizm ve sosyalizm gelişti...

Bilgileri biriktirmek ve yeni düşünceler üretmek için; konuşulan ortak dille yazıya geçirmekte "tarihî devamlılık" gerektirdiğini ret edemeyiz. Selçukluda dilde başlayan ve Osmanlıyla beraber hem dilde hem yönetimde devam eden kültürel yabancılaşma ve kopukluk sonucu; akılcı, düşünce geliştirilemedi ve gerileme başladı. 1. dünya savaşı sonrasında Osmanlının içine düştüğü zorlu çıkmazda; özgün Türk milli kültürüne dönüş hareketi olan akılcı Kemalizm; hem iç gericiliğe hem de dış sömürüye karşı mücadele vererek Türkiye Cumhuriyeti'ni kurdu. Bu anlamda, Avrupa'da geliştirilen tüm düşüncelerden ayrı, özel ve seçkin bir konuma sahiptir. Ayrıca; tarihte, Türkler arasında çıkar gruplaşmaları oluşmadığından, sınıfların çatışması değil toplumda birliktelik, uyum esastır...

1923 yılında, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla; Türk milliyetçiliğinin teori ve uygulamada en son örneği olan Kemalizm, toplumun nasıl düzenlenmesi gerektiğini en makul şekilde gerçekleştirdi. Osmanlının son dönemindeki değişimlerle yetişen Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu kadrosu; bunların doğrularını-yanlışlarını sorgulayarak tam bağımsızlık ilkesiyle hareket edip kendi milliyetçiliğinin en mükemmelini geliştirdi ve uyguladı. Türkiye Cumhuriyeti kurulurken, bireysel sermaye birikiminin olmaması ve Osmanlının sanayi devrimini gerçekleştirememesi nedeniyle Kemalizm'deki devlet merkezli zorunlu uygulamalar yer yer sosyalizmi andırırsa da; sadece iktisatta değil, her alanda kendine

¹⁰⁸ Ali PÜSKÜLLÜOĞLU – Arkadaş Türkçe sözlük; Arkadaş yayınları; Komünizm maddesi; 9. baskı

¹⁰⁹ a. g. e.; Sosyalizm maddesi

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

özgü düzenlemeleriyle bir bütüncülük ortaya koyduğu için hepsinden ayrı değerlendirilmesi gereken Türk milliyetçiliğine özgü, akılcı, kapsamlı bir modeldir...

Türk Tarih Kurumu, Türk merkezli tarih araştırmaları ve açıklaması için oluşturulurken; Türk Dil Kurumu da; Türk dilinin bilinçli kullanılması, işlenerek geliştirilmesi için oluşturuldu. Tüm bunlar; Türk milliyetçiliğine özgü uygulamaların kurumlaştırıldığı organlardır. 4000'e yakın kitap okuyan Başkomutan Gazi Mustafa Kemâl ATATÜRK; binlerce yıllık Türk tarihini ve 100'lerce¹¹⁰ devlet kurma deneyimini bilen birisi olarak; Türk milliyetçiliğinin tarihi birikimiyle elbette Türkiye Cumhuriyeti'ni var edecekti. Yani Kemalizm, Avrupa'daki gibi, tek bir kişinin sınırlı bir zamanda soyut olarak yazdığı soyut bir teori değil; binlerce yıllık Türk tarihi içindeki deneyimin ve bilgi birikiminin ATATÜRK'ün yapıp-ettikleriyle vücut bulmasıdır...

Tarih içinde gerçekleşen büyük değişimlerin, başarılı olabilmeleri için; ilgili toplumla doku uyumu çok önemlidir. Bu nedenle, ithal değil kendi içindeki kültürel genlerin ürünü olmalı. ATATÜRK, dinin hayatî önemini bildiğinden; milli devleti yapılandırırken diyanet kurumunu oluşturarak dine sokulan hurafelerden dini arındırıp dinin kaynağından öğrenilmesi için Kur'an'ın Türkçeye çevrilmesini gerçekleştirdi. O arada, insanların aklını bulandıran, toplumu tembelleştiren ve dinle ilgisi olmayan; tekke, zaviyeler kapatıldı. İslam tarihinde daha çok siyasi çekişmelere, kırılmalara ve gruplaşmalara yol açan halifelik kaldırıldı...

Özellikle 1980 sonrası özelleştirmelerle ülkemizde sermayeyle işbirliği içine giren ve medyada yapılanan sömürgeciler; devletle halkı karşı karşıya getirmek için, gerek kuruluş düşüncesini, gerekse devletçiliği ve milliyetçiliği gözden düşürmek için liberaller aracılığıyla medyada izlenim çalışması (psikolojik harekât) başlattılar. Bunlara göre ilk dönem Kemalizm demokrasiden yoksun, tek parti diktatöryasıdır. Bunların diktatörlükten kast ettikleri tek parti oluşu mu? İyi de cumhuriyet daha kurulalı 3 yıl olmadan, başka partiler zaten vardı ve bu partiler; dışardan destekli, hurafeci ve bölücü etkinliklerde kullandıklarından kapatıldılar. Yani; kendi kendilerini kullandırarak bir tür intihar ettiler. Ayrıca, çok partinin varlığı demokrasiyi garantilemez; pekâlâ o çok partiler, günümüzdeki gibi sömürgeci sermayenin belirlediği ve içerde ortağı olduğu medya aracılığıyla parlattığı kadrolar tarafından yönetilebilir. Bu durumda; sömürgeci sermayenin medyayla şaşırttığı kitleler, en üst gerçeğe dair somut bilgisi bulunmadığından; birbirinden farklı partilere oy vererek (gerçekte hepsi sistem tarafından yönetiliyor) demokrasiyi yaşadığını zannederek kendi kendini kandıracak...

2. dünya savaşı sonrasında, sömürgecilerin "hür dünya" söylemiyle; 3. dünya ülkelerine girmeye çalıştıklarını biliyoruz. Burada, Nelson A. ROCKEFELLER'in 1956 yılında Amerikan başkanı EISENHOWER'a yazdığı mektuptan bazı alıntılar yapmamızda yarar var. Dünyanın en zenginlerinden olan ROCKEFELLER ailesinden Nelson A. ROCKEFELLER, mektubunda bir yerde başkana şunları yazıyor: "Şu önemli gerçeği gözden uzak tutamayız: Magnezyum, krom, kalay, çinko ve tabii kauçuğumuzun tamamı, bakır ve petrolümüzün önemli bir kısmı, kurşun ve alüminyumun üçte biri, deniz aşırı ülkelerden gelmektedir. En önemlisi, ABD tarafından kurulmuş askeri anlaşmalardan, herhangi birinin etki alanında bulunan Asya ve Afrika'nın az gelişmiş bölgelerinden gelmektedir. Süper -

¹¹⁰ Abdullah KARAHİSARLI – Tarihte Türk milleti; Turan-SAM; Yıl 1; Sayı 1; 2009 Kış

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

stratejik maddelerin, bu arada uranyumun durumu da yukardakiler gibidir.”¹¹¹

Ve aynı mektupta ROCKEFELLER, şöyle devam ediyor: “Dışişleri Bakanlığı ile aynı fikirdeyim, genişletilmiş iktisadi yardım, örneğin Türkiye'ye, bazı hallerde düşünülenin tersi sonuçlar verebilir. Yani bağımsızlık eğilimini arttırıp, mevcut askeri anlaşmaları zayıflatabilir. Bu tip ülkelere -Türkiye gibi- doğrudan doğruya iktisadi yardım da yapılabilir, ama bu ancak bize uygun ve bağlı hükümetleri iktidarda tutacak ve bize düşman muhalifleri zararsız bırakacak biçim ve miktarda olmalıdır. Bunlarla bağıntılı olarak özel sermaye yatırımlarını da ayarlamak gerekir. Hükümet, özel sermaye yatırımlarını cesaretlendirmeli ve onlardan akıllıca yararlanmasını bilmelidir. Bu yatırımlar yardımıyla birçok politik amaca ulaşılabilir. Ayrıca bizi desteklemekte kararsız ve sallantılı olan bütün şahsi girişim ve çıkar çevrelerini etkilemelidir. Aynı zamanda ABD ile işbirliğine hazır yerli işadamlarına yardımı arttırmak ve böylece bu işadamlarının, ilgili ülkenin ekonomisinde kilit noktalarını ele geçirmeleri, buna dayanarak siyasi etkilerinin artması sağlanmalıdır...”

İkinci grup, tarafsız bir politika güden veya o eğilimi gösteren ülkeleri kapsamaktadır. Bu durumda, devlet yardımları ve kredilerin ağırlığı bu ülkelerde bizim için gerekli iktisadi koşulların yaratılmasına kaydırılmalıdır. Bu koşullar, zamanla bizim için çalışmalı ve bu ülkelerin, bize bağlı askeri anlaşma ve birliklere kendiliklerinden girmelerini sağlamalıdır. Bu siyasetin temel amacı, bu ülkelerde iktisadi ilişkilerimizin arttırılması sonucunda yerli ekonominin kilit noktalarını ele geçirmektir. Bu ülkelerdeki, özel yabancı sermaye yatırımlarını teşvik etmeyen hükümetlere karşı olan grup ve kişiler desteklenmeli. Böylece bu ülkelerdeki yeni politikamızın temelini sağlam bir şekilde atabiliriz...”¹¹²

Bu yazılanları okuduktan sonra, günümüzde olanlara şaşırılmaması gerekiyor. Hazırlıklarını çok önceden ve neredeyse eksiksiz yapan sömürgeciler, bir yandan akademi ve medyada kiraladığı yaratıcılıktan yoksun, esersiz "özel etki" görevlileriyle Türk milliyetçiliğine saldırırken; diğer yandan, ülkemizde istikrarsızlığı arttırıp sömürüyü hızlandırmak için, olmayan etnisitenin milliyetçiliğini yaptırarak demokrasi adı altında, tarih bilincinden yoksun akli karışıklara, yabancılaşma hastalığını kimlik diye dayatıyorlar.¹¹³

Yüksek edebî, felsefî, sanatsal, özgün yaratıcı eylemlerle; evrensel, kalıcı, zamanı aşan eser vererek bireyin kendini gerçekleştirebilmesi için; ona akılcı bir devlet düzeninde özgür bir ortam sağlamak yerine; sömürgecilerin çıkarları öyle gerektiriyor diye, neden bir yabancılaşma hastalığını (etnisiteciligi), bireye kimlik diye sunalım? Bu hem bireyi törpüleyip örseler (zaman ve insan kaybı) hem de insanlık suçudur...

Ama ülkenizde sömürgecilik egemense; kültürü de çürütür, demokrasiyi de çarpıtır; milliyetçiliği, devletçiliği de modası geçmiş gibi gösterir. Burada, özellikle ülkemizde, üzerinde çok oynanan demokrasi kavramına değinmemizin gerekli olduğunu düşünüyorum. Demokrasi; sanılanın aksine; uyuşturucu tacirleri¹¹⁴ bebek katili bölücülerin, kendilerini istedikleri gibi ifade etmek veya onlara bazı tavizler vermek değil; demokrasi çok sıkı

¹¹¹ M. Emin DEĞER – Emperyalizmin tuzaklarındaki ülke: Oltadaki balık Türkiye; Sayfa 501; Kilit yayınları; 15. baskı

¹¹² a. g. e.; Sayfa 502

¹¹³ a. g. e.; Sayfa 36

¹¹⁴ Emniyet Genel Müdürlüğü Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi (TUBİM), 2013 Türkiye Uyuşturucu Raporu

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

disiplinli hukuk yapısı içerisinde; millet adına, organların döngüsel olarak birbirlerini denetlemesidir. Yani; demokraside, birbirinden farklı görüşlerin partiler aracılığıyla ifade edilebilmesi dışında; seçim sonrasında yetkilendirilenlerin icraatlarını denetleyecek olan kurum ve işleyişler vardır. Demokraside, hiç bir şey başıboş, rastgele, keyfi olamaz! Yetkisi, makamı her ne olursa olsun, her an, her şey, döngüsel denetime tabidir. Demokraside, anayasaya uygunluk, kamu yararına olduğuna dair gerekçe gösterilmeden hiçbir icraat gerçekleştirilemez. Öyle ki, hukuksuz ve kamu zararına olacağı önceden fark edilen uygulama örneği, icraata geçmeden denetçi kişi (müfettiş) veya kurum tarafından önlenir. İşte burada, güçler ayrılığı devreye girerek; herhangi bir görevle yetkilendirilen “her” kişi veya kurum, bir başka kişi (müfettiş) veya kurumla denetlenir...

AB-D ülkelerinde, sınıf bilinci ve geniş bir orta sınıf olduğu ve sıkı disiplinli hukuk kuralları koyduklarından ve ayrıca sermaye kendi bankalarında saklandığından; AB-D devletleri açısından sermayenin bazı ellerde toplanması iç tehdit oluşturmaz. Ancak; sistem dışında kalan ülkeler için aynı şeyi söylemek mümkün değil...

Gerçekten, bir görüşe göre dünyayı “7 kız kardeş” yönetiyor, yani 7 küresel petrol şirketi: Exxon, Chevron, Gulf, Texaco, BP, Mobil ve Shell. Amerikalı yazar Texe MARRS, bir yapıtında dünya ekonomisini 10 büyük ailenin yönettiğini ileri sürer. Carnegie Vakfı'ndan araştırmacı David ROTHKOPF, 2008'de yayınlanan "Süper Sınıf" adlı kitabında dünya ekonomisinin % 95'inin, toplam varlığı 50 trilyon doların üzerinde olan 14 küresel aile şirketi tarafından yönetildiğini ileri sürer...

Öte yandan, Stefania VİTALİ, James GLATTFELDER ve Stefano BATTİSTON adlı yazarlara göre dünyada, küresel ölçekte birbirine bağlı olan 1318 şirketten oluşan bir "ağ" bulunmaktadır. Bunlara "Sistemin Merkez Firmaları" deniyor. 2007 verilerine göre bu ağ, dünya ekonomisinin toplam cirosunun % 60'ını gerçekleştiriyordu. Ancak yoğunlaşma bitmiyor: Ağın içinde de bir merkezileşme daha var ki, ağın çekirdeğini oluşturuyor: "Süper Varlık"lı 147 şirket. Bunların dünya ekonomisindeki payı ise % 40. İlk 49'u bankalar ve finans kuruluşları: En başta İngiliz Barclays Bank geliyor; onu Capital Group Companies takip ediyor. Listede JP Morgan, Goldman Sachs, UBS, Credit Suisse gibi bankalar dikkat çekiyor. Trilyonlarca dolara hükmeden bu şirketler, dünya ekonomisi üzerinde muazzam bir yaptırım gücüne sahipler. Bir avuç elit -bir tür aristokrasi- hedeflerine ulaşmak için, birlikte hareket ediyor, planlarını önceden yapıyor, hükümetleri, medyayı satın alıyorlar; savaş dâhil her araca başvuruyorlar. Tabii özelleştirme aracılığıyla, 3. Dünya ülkelerinin varlıklarını satın aldıkları gibi; tekelleşme dünya üzerinde hızla devam ediyor...

Uluslararası şirketler; batıda sanayi devriminin ardından, 19. yüzyılın sonlarında, uluslararası etkinlik gösteren güçlü sanayi şirketleri olarak ortaya çıktı. Özellikle 1920'lerden itibaren tekelleşmeye, daha fazla küreselleşmeye yöneldiler. Diğer birçok ülkeden kendi ülkelerine aktardıkları kârların itici gücüyle, rakipleri üzerinde üstünlük kurdular. Birleşme ve satın almalarla, dev boyutlu dünya şirketleri haline geldiler. Singer, Standart Oil, General Electric, Kodak, AEG, Siemens, Bergmann, Shell, Unilever, Philips, Bayer gibi şirketler Batı'nın ilk uluslararası şirketleri oldu. 2008 itibarıyla uluslararası şirketlerin sayısı 82.053; şube sayısı 807.360'tu. Bunların %90'ı sanayileşmiş ülkelere (ABD, Avrupa ve Japonya'ya) aittir. Asıl servet zirvedeki 100 şirket elinde yoğunlaştı. Yasa ve anlaşmalarla sağlanan bir “izomorfizm” (tek biçimlilik, bütün dünyada yasaları ve kuralları aynılaştırma) uluslararası

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

şirketlerin dünyada çok sayıda ülkeye yerleşmesine ve etkinlik göstermesine imkân tanımaktadır...¹¹⁵

Aslında sömürgeci sermayeyi üç aşamada incelemeli. Yukarıdakilerin bir kısmı, somut yatırım yaparak maaşlı işçi çalıştırıyor, sigorta primleri ödüyor ve iş yaptığı devlete vergi veriyor. Bunlardan daha varlıklı ve daha sayıca az olan sermayedarlar ise, bu tür somut yatırımlarla değil, kısa yoldan ve hızlıca kâr elde etmenin yöntemlerini kullanıyorlar. Bunlar, bazen devletlere veya bankalar yoluyla kişilere krediyle yüksek faizle borç verip parayla para kazanıyor; bazen de, borsalarda, söylentilerle değerler üzerinden (ucuz alıp, pahalı satmak) parayla kumar oynuyorlar. Faizle borç vermenin ve borsada söylentiyle değerler üzerinden parayla oynanan kumarın vergisi olmadığını burada eklemeliyiz. Dolayısıyla, uluslararası anlaşmalar ve kurumların görevi; bu sömürgeci sermayenin bekçiliğinden başka bir şey değil...

Sistemin öncüsü Amerika, savunma sanayinde en fazla harcamaları yapan; 10 binden fazla nükleer başlığı bulunan; iletişim teknolojisinde gelişmiş uzaydaki yüzlerce uydusuyla, istediği anda, istediği yeri rahatça gözetleyip dinleyen; bunun yanında ordu personelinin yaklaşık 2/3 (üçte ikisini), dünyanın değişik ülkelerindeki 120'den fazla üsse konumlandırır¹¹⁶ sistemin bir ülkesinden söz ediyoruz¹¹⁷. Böyle bir sistem elbette işi şansa bırakmaz. Dünyanın herhangi bir yerinde, bu sisteme karşı resmi veya gayri resmi (sisteme dâhil ülkelerin yasalarına tabii olmayan) bireysel veya grup hâlinde her türlü oluşum fark edildiği anda veya olası tehlikeye dönüşebileceği anda yok edilir. Yani; CIA-MOSSAD, MI6, BND, gibi sistemin istihbarat örgütleri; gerektiğinde birbiriyle ortak hareket ederek; sistemin herhangi bir noktasına zarar verebilecek oluşumu belirleyip etkisizleştirirler. Ayrıca; tezgâh büyük ve grift olduğu için; tamamını çözmek neredeyse imkânsız. Herhangi bir noktasına şans eseri zarar verilse bile tamamı yok edilemediğinden zaman içinde ilgili kısmı onarıyor¹¹⁸ ...

Sistem, bir kültür imparatorluğu da kurdu. Kitlelerin etkilenmesi ve eğitiminde kitap, dergi, gazete ve televizyonun rolü bilinir. İktisadi ve askeri yönden dünyanın yarısını saran bu imparatorluk, asıl etkinliğini kitap, dergi, gazete ve televizyon kanallarıyla, dünyaya, (bazen Hollywood yoluyla sinema üzerinden) toplumsal ve bilimsel gerçekleri bozarak yayar. Bu alanda CIA kadar etkin bir örgüt de United States Information Agency (USIA)'dır. Bu örgütün, sadece 1994 yılında bu tür kitaplara yüksek ücretler ödeyerek, profesörüne kadar sahte yazılar yazdırdığı, Josan EPSTERN'in ifade ettiği gibi, "uydurma ve keyfi değerler sistemi kurarak, akademisyenleri, gazetecileri kullandığı bilinmektedir."¹¹⁹

Roman mı yazdınız? Romanınızda, insanı yozlaştıracak; beynini uyuşturacak fanteziler yoksa veya herhangi bir gerçeği, somut bilgilerle deşifre ediyorsa o romanı

¹¹⁵ Prof. Dr. Cihan DURA & Dr. Zerrin KILIÇARSLAN – ULUSÖTESİ ŞİRKETLER VE ULUS DEVLET: GÜÇ KAYMASI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA; Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi; Sayı: 31; Yıl: 2011/2; Sayfa: 85-111

¹¹⁶ Milli Gazete; 22 Şubat 2014

¹¹⁷ Richard OUETZEN – From Crisis to Cooperation Turkey's Relations with Washington and NATO; The Washington Institute for Near East Policy; Number 12; June 2012

¹¹⁸ M. Emin DEĞER – Emperyalizmin tuzaklarındaki ülke: Oltadaki balık Türkiye; Sayfa 41; Kilit yayınları; 15. baskı

¹¹⁹ a. g. e.; Sayfa 260

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

yayınlayacak bir kitabevi bulamazsınız. Müzik, film ve her türlü değişik sanat eseri için de aynı sonuç geçerli...

Sömürgecilerin beslediği¹²⁰ bazı sözüm ona evrensel geçinen liberaller; devlete karşı güya bireyi önemseyerek, kendi milli devletleriyle bireyi karşı karşıya getirip 3. dünya ülkesi insanların sisteme karşı savunmasız bırakmayı hedefliyorlar. Oysa devlet, sermayesi olmayan insanların akli organizasyonudur ve milli devlet, bireyi, hukukuyla, kolluk kuvvetiyle, sermayedara karşı korur. Tarihi deneyimlerimizle bu gerçek kanıtlarıyla ortadayken; bunlara sormak gerekiyor: Hangi bireycilik? Sömürgeci sermaye sisteminde, paran yoksa daha temel ihtiyaçların, eğitim ve sağlıktan bile yararlanamazsın. Üstelik orta sınıfın üstü diyebileceğimiz varlıklı kişilerin, dünya genelinde kurduğu tekelci çiftlikler de küçük köylüyü bitirmeye başladı. Sömürgecilerin “özel etki” görevlileri, her türlü iyi güzel şey liberallikten kaynaklanıyormuş gibi; sömürgeciliğin geçmişini ve günümüz uygulamalarını belirtmeden; batıdaki refahı yanlış şekilde örnek veriyorlar. Batıdaki gelişmiş ülkeleri bırakın, o gelişmenin nasıl olduğuna bakın. Avrupalı, korsanlık sonucu 1492’de keşfettiği Amerika’nın yerlilerine kılıç uzattığında; o yerliler, kılıcın keskin bir şey olduğunu bilmediğinden; kılıca ellerini tuttuklarında, kılıç her iki taraftan ellerini kesiyordu. Yani siz, akli, bilgiyi, sömürgecilikte organize eden, zengin katil toplumların; bir kaç teorisyeninden, soyut teori araklayıp ve bunların uygulanmasını beklemek yerine; son 500 yılda Avrupalı; Afrika’yı, Asya’yı, Avustralya’yı ve Amerika’yı nasıl sömürdüler onu öğrenin...

Ülkemizde çıkar ilişkileriyle sömürgecilere bağlanan eskortlar¹²¹ daha Türkçe yazmasını bile bilmiyor. Entelejansiya değil, bilgiler; proletarya değil, emekçi; hinterland değil, komşu ülkeler. Dünyayı sömürmek için, akli, bilgiyi organize eden toplumların siyasi teorisyenlerinden, yarım-yamalak çevirilerle araklanılan "şeyler"le özgün olunamaz. Özgün olabilmek için, ilk ve tek, kendinize ait, istisna bir eser vermeniz gerekir. Batılı çok samimiyse, neden kendi siyaset teorisyenlerinin ürettiği, evrensel zaman üstü gerçekleri uygulamıyor da; akli ve bilgisiyle organize ettiği; sanayi ve teknolojik araçlarla desteklediği ve hatta üçüncü dünya ülkesi insanların bile bir araç gibi bu tezgâhta kullandığı dehşetli sömürgeciliği arttırarak insanlığa yaşıyor. Her şeyden önce biz, tam bağımsızlık gereği milliyetçiler olarak, akılcı ve özgün olacağız...

SONUÇ

Düşünürlerin ürettiği, bilimsel, ideal teoriler; gerçek ve gerekli olsa bile; sermayedarların veya çıkar gruplarının işine yaramadığında, hayatta ya da siyasette uygulanmadıklarını bu nedenle dünyadaki sorunların, sömürgecilerin kasıtlı keyfi tutumlarından kaynaklandığı açık şekilde ortadadır. Bu acımasız sömürgeci sisteme karşı sermayesi olmayan insanların tek korunağı, kendilerinin yapılandığı milli devlettir. Biz, tarihî deneyimlerimizden süzdüğümüz devlet anlayışımızın özgünlüğünü koruyarak hukuk düzenimizi, AB’den alınan önerilerle değil; bizzat kendi bağımsız irademizle kendi ihtiyaç ve yararlarımıza göre güncellemeliyiz. Yani aklî hukuka göre, milli devletimizi yapılandırıp zaman içinde yolumuza devam etmeliyiz...

Liberallerin iddia ettikleri gibi evrensellik varsa ve bu düşünceler batıda üretildiğine

¹²⁰ Prof. Dr. Yılmaz DİKBAŞ – İğfal: Avrupa Birliği’nin iğfal ettikleri; Asya Şafak yayınları; 2. baskı

¹²¹ Mustafa YILDIRIM – Ortağın çocukları; Ulus Dağı Yayınları

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

göre, batı neden bunları uygulamıyor? Amerika'nın Irak işgalinde neden Bağdat müzeleri yağmalandı ve tarih yok edildi? Bu durum gösteriyor ki, sömürgeci çıkarlar söz konusu olduğunda batı akla-hayale gelmeyecek kadar zalim olabiliyor. O nedenle, uluslararasılaşmış, halkların kardeşliğiymiş, bunlar 3. dünya ülkesi insanlarını aldatan ve sömürgeci sisteme karşı mücadelelerini durduran romantik sloganlardan ibarettir...

AB-D işçileri, neden uluslararası, evrensel değil? Neden yerel kalıp kendi diplomatlarının dünyayı yakıp yıkmasına; tüm işleri aynı anda bırakarak eylemli tepki vermiyorlar? Tepkisizlikleriyle; sömürgeciliği onaylıyorlar. Yani sadece sermayedarlar değil; aynı zamanda batı emekçisi de insanlık düşmanıdır. Bu şartlar altında; 3. dünya insanı; hem sömürülürken; hem öldürülüp ya da sakat bırakılırken; sermaye tetikçiliği liberalliği evrensellik diye savunamaz. Yapması gereken; sömürgeciliğe katkı sağlayan her türlü diplomata, kuruma ve kitleye karşı önce kendi haklarını, sonra toplumunun haklarını (ki burada milliyetçilik kaçınılmazdır) sonra da insanlığın haklarını aramalıdır. Yani; sömürgeci tüm batılılara karşı; 3. Dünya insanının aradığı ve savunduğu tüm kendi hakları (milliyetçilik çatısı altında en etkili olur) aynı zamanda diğer sömürülen tüm insanların ve toplumların mücadele hakkı olduğu için evrenseldir. İnsanlık onurunun meşru müdafaasıdır...

Yapılması gerekenler: Milli devletin bir gereği olarak ülkemizin dış politikasını güçlendirmek için; öncelikle başta PKK olmak üzere AB-D'nin tüm aparatları (AB fonlarından yardım alan, STK'lar, dernekler kapatılmalı ve her türlü dış yardım yasaklanmalı) bölgeden temizlenmeli, üsler kapatılmalı ve NATO'dan çıkılmalı. BARZANİ, kesinlikle tanınmamalı ve ilgili geçmişe dair hükümetlerin yapmış olabileceği olası tüm anlaşmalar yok hükmünde olduğu ilan edilmeli. Bölücü ağızla yayın yapan TRT 6 kapatılmalı. Bölücülüğe karşı, İran, Suriye, Irak'la ittifak yapılmalı. Türk devletleriyle ilişkiler geliştirilmeli; sanat, kültür (sinema, müzik ve edebiyat) yayın birliği kurulmalı...

Milli devletin bir gereği olarak eğitim; temelden en üst düzeye kadar Türkçe ve kesintisiz 13 yıl olmalı. Eğitim Türkçe yapılmazsa, keşif ve icat olmaz. Eğitim yabancı dilde olunca, başkalarının tanım ve kavramlarıyla, başkalarının istediği gibi düşünüyoruz. Yani sömürgeciliğin, en ileri, ağır ve kalıcı olanı gerçekleşiyor. Bu nedenle, tüm yüksek lisans, doktora tezleri Türkçe yazılmalı. Sadece çevirmen olacak özel kişiler yabancı dil öğrenmeli ve yabancı dil dersi de lise 3'ten sonra verilmeli. Türkçe dili dışında, ne eğitimi verdiği belli olmayan özel kurslar yasaklanmalı. Her türlü eğitim okulda ve Türkçe verilmeli (3 Mart 1924'te çıkarılan Tevhid-i tedrisat kanunu). Tarih bilimi de, Fulbright kültür sömürgeciliğinin yetiştirdiği öğretim görevlileriyle değil; somut, maddi kanıtlarıyla 1938'ten önce belirlenen Türk merkezli milli amaçlar doğrultusunda öğretilmeli. Kültür sömürgeciliğini ve siyaset sermaye kısa paslaşmalarını önlemek için; medyada yerli yabancı her türlü basılı yayın yasaklanmalı. Bilgilendirme ve haberciliği, sermaye ve siyasetten bağımsız gazeteciler yapmalı...

Milli devletin bir gereği olarak ekonomide; özellikle, iletişim ve enerjideki tüm ihaleler iptal edilmeli. Madenler, sadece devlet tarafından aranmalı, çıkarılmalı ve işlenmeli. AB giriş talebi geri çekilip Gümrük Birliği'nden çıkılmalı. Acil ihtiyacı olan bölgelerimize yatırım özendirilmeli; somut, gerçek yatırım yaptığı raporlanan yerli sermayedara teşvik kredisi verilmeli, vergi indirimi uygulanmalı. Ekonomide, yüksek faizle borçlanma ve tüketim temelli bir işleyiş var; bu değiştirilmeli. Düzenleme şöyle yapılabilir: 'Öncelikle, borç

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

alınmayarak, ülkenin kaynaklarının faize gitmesi önlenir; daha sonra, belli bir süre, faiz işletilmeden, borç ödemeleri ertelenmeli. Çiftçi, faizsiz kredilerle desteklenmeli ve ürünlerinin fiyatını kendileri belirlemeli. Paranın el değıştirdiği her türlü alım-satım vergilendirilmeli ve çıkarılacak özel bir yasayla vergi affı yasaklanmalı. Bankalar kamulaştırılmalı ve para sermayenin denetiminden kurtarılmalı. Bankalar özel olunca genellikle ya yüksek faizle borç vererek ya da, borsada bu paralarla hisse alıp-satarak para yoluyla para kazanıyorlar. Yani para, fabrika yatırımına artık girmiyor. Bu da, işsizlik; doğal olarak işçi olmayınca sigortasızlık ve de devletin vergi alabileceği bazı alanları ortadan kaldırıyor...

KAYNAKÇA

DEĞER M. Emin; Emperyalizmin tuzaklarındaki ülke: Oltadaki balık Türkiye; Kilit yayınları; 15. baskı

DİKBAŞ Prof. Dr. Yılmaz; İğfal: Avrupa Birliği'nin iğfal ettikleri; Asya Şafak yayınları; 2. baskı

DURA Prof. Dr. Cihan & KILIÇARSLAN Dr. Zerrin; ULUSÖTESİ ŞİRKETLER VE ULUS DEVLET: GÜÇ KAYMASI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA; Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi; Sayı: 31; Yıl: 2011/2

Emniyet Genel Müdürlüğü Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi (TUBİM), 2013 Türkiye Uyuşturucu Raporu

KARAHİSARLI Abdullah; Tarihte Türk milleti; Turan-SAM; Yıl 1; Sayı 1; 2009 Kış Milli Gazete; 22 Şubat 2014

OUETZEN Richard; From Crisis to Cooperation Turkey's Relations with Washington and NATO; The Washington Institute for Near East Policy; Number 12; June 2012

PÜSKÜLLÜOĞLU Ali; Arkadaş Türkçe sözlük; Arkadaş yayınları

YILDIRIM Mustafa; Ortağın çocukları; Ulus Dağı Yayınları

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

(7)

Yrd. Doç. Dr. Mehmet METE* (Assist. Prof. Dr. Mehmet METE)

Uzman Ayhan YALÇINSOY** (Expert Ayhan YALCHINSOY)

**TÜRKÇE: MALİYET ETKİNLİĞİ AÇISINDAN BİLGİ TEKNOLOJİLERİNİN
ÜRETİM MALİYETLERİ ÜZERİNE ETKİSİNİN ANALİZİ**

**ENGLISH: ANALYSIS OF THE EFFECT OF THE COST EFFECTIVENESS IN TERMS
OF PRODUCTION COSTS ON INFORMATION TECHNOLOGY**

ÖZET

İşletmelerin ana üstünlük bileşenlerinden biri olan maliyet odaklılık, şirketlerin geleceğe taşınması ve varlığını sürdürmesinde etkili performans göstergelerinden biridir. Bu bağlamda işletmelerin bilişim teknolojilerinden azami ölçüde yararlanmaları gerekmektedir. Bilişim teknolojisi (BT), “Ana sistemlerden mikro bilgisayarlar kadar bilgisayar temelli tüm bilişim sistemleri” veya “Bilgisayarlar aracılığıyla bilgilerin elde edilmesi, işlenmesi saklanması ve gerekli yerlere dağıtılması” olarak tanımlanabilir.

İşletmeler küreselleşen dünyada var olabilmek adına teknolojik yatırımlar yapmaktadır. Bu yatırımların büyük bir kısmını bilgi teknolojileri oluşturmaktadır. Bu çalışmada minimum maliyet ile maksimum kâr elde etmeyi amaçlayan işletmelerde yapılan BT yatırımlarının üretim maliyetini hangi yönde etkilediğini ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Bu amaçla Gaziantep Organize Sanayi Bölgesinde faaliyet gösteren Banko Boya Fabrikasının yapmış olduğu otomasyon yatırımlarının üretim maliyetlerine etkisi incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda BT yatırım sonucunda ilgili işletmenin doğrudan işçilik maliyetlerini %77, üretim maliyetlerini ise %67 oranında aşağı çektiği tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Bilgi (Bilişim) Teknolojisi, Maliyet, Üretim

JEL Kodu: M15, D24, D61.

ABSTRACT

Briefly, Information Technology (IT) is “all of information systems based on computer from main systems to microcomputers” or “obtaining information via computers, processing, storage and distribution of the necessary places” defined as.

Businesses make investments in technology in order to be there in a globalized world. Information technology is a large part of these investments. The aim of this study is to reveal IT investments how affects the cost of production in enterprises which seeking to achieve the maximum profit with minimum cost. For this purpose, operating in Gaziantep Organized Industrial Zone, Banko Paint Factory were examined in terms of the cost of production before and after is done automation investment. According to results of our research have been identified businesses engaged in investment in information technology reduced cost in labor (0.77) and manufacturing costs (0.67).

Keywords: Information Technology (IT), Cost, Production

JEL Code: M15, D24, D61.

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

1. GİRİŞ

Günlük hayatta çok da farkına varılmasa da bilişim teknolojileri hayatın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Şöyle bir etrafa bakıldığında bilişim teknolojileri; telefonlardan, bilgisayarlara, otomobillerden güvenlik sistemlerine kadar bir ağ gibi dünyayı sarmıştır. İşletmelerde, bilgisayarlar, faks, yazıcı, bilgisayar destekli tasarım, üretim, yönetim, sipariş sistemleri; eğitim kurumlarında birçok bilişim donanımları, yazılımları ve uzaktan eğitim sistemleri olarak kullanılmakta olan bilgi teknolojileri her alanda olmazsa olmazlar arasına girmiştir.

İşletmelerin yatırım harcamaları incelendiğinde bilişim teknolojilerine yapılan yatırımlarda artış olduğu görülmektedir. Bilişim teknolojisine yatırım yapmayan işletmelerin de bu yatırımları yapmak zorunda kalacağı aksi halde yaşamlarını sürdürmelerinin mümkün olmayacağı aşikârdır.

İşletmeler ülke ekonomisinin yapı taşlarıdır. Bu yapı taşları için küreselleşen dünyanın güçlü rekabet ortamında varım diyebilmesi amacıyla bilgi teknolojisi yatırımı vazgeçilmez olmuştur. Bu güçlü rekabet ortamında işletmelerin maliyetlerini en aza indirmesi hayati önem arz etmektedir. Bilgi teknolojilerine yapılacak yatırımlarla üretim maliyetlerinin aşağı çekilmesi ve buna bağlı olarak da kâr oranının yükselmesi işletmelerin elini daha güçlü kılacaktır.

Bu çalışmada işletmede kullanılan bilgi teknolojileri ve üretim maliyeti üzerine etkileri incelenmektedir. Araştırma yüz yüze görüşme tekniği kullanılarak yapılan bir uygulamadır. Araştırmada, günümüzde işletmelerin hemen hemen tüm faaliyetlerinde büyük avantajlar sağlayan bilişim teknolojileri kavramı, bilişim teknolojilerinin işletmeler açısından önemi, etkileri, kullanılan bilişim teknolojilerinin kapsamı ve kullanım alanları, güncel bilişim teknolojileri uygulamaları ve üretim maliyetleri ile ilişkisi ele alınmıştır.

2. BİLGİ TEKNOLOJİSİ KAVRAMI

İnsanlık varoluşundan bugüne gereksinimleri doğrultusunda üretirken birçok yeniliğinde ortaya çıkmasına neden olmuştur. Tarım toplumundan, sanayi toplumuna ve sonrasında bilgi (bilişim) toplumu olarak adlandırılan topluma geçen bir dünyada üretilen yeni teknolojilere uyum sağlamak kaçınılmaz olmuştur. II. Dünya savaşından sonra yaşanan hızlı ve yoğun değişimlerde aktif büyük rolü olan bilişim teknolojisi, toplumsal yaşamı, ekonomiyi, ülkeler arası ilişkileri, eğitimi, örgüt faaliyetlerini derinden etkilemiştir. Dünya, bu dönemde endüstriyel toplumdan bilgi toplumuna doğru bir değişim yaşamıştır. Endüstriyel toplumun oluşumunda başrol oyuncularını konumunda olan elektrik, buhar makinesi gibi enerji teknolojilerinin yerini bilgi toplumunda, bilişim teknolojisinin başını çektiği yeni teknolojiler almıştır (Acar, 2006: 50-51).

Bilişim teknolojilerinde meydana gelen baş döndürücü gelişmelere ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel alanlarda hızlı yapısal değişimleri beraberinde getirmiştir. Bilişim toplumunda meydana gelen gelişmeler iş gücü verimliliğinin artmasına, ekonomik gelişmelerin yaşanmasına ve bunun yanında bilim ve teknolojiye yeni gelişmelerin ortaya çıkmasına yol açmıştır (Aktan, 2013).

Bilişim teknolojisinden önce veri, bilişim ve bilgi kavramlarını tanımlamak gerekir. Veri, işlenmemiş olgular, rakamlar ve detayları, bilişim; verilerin yararlı, anlamlı ve organize

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

edilmiş hali, bilgi ise bir bilişim grubu ve bu bilişimin en uygun şekilde nasıl kullanılabileceğinin anlaşılabilmesi demektir (Akın, 1998:239). Bilişim teknolojisi ise kısaca, “Ana sistemlerden mikro bilgisayarlara kadar bilgisayar temelli tüm bilişim sistemleri”dir(Orlikowski ve Gash, 1992:2). Bennet ise BT’yi “Bilgisayarlar aracılığıyla bilgilerin elde edilmesi, işlenmesi saklanması ve gerekli yerlere dağıtılması”(Akın, 1998:240) olarak tanımlamıştır. Sayısal iletişim teknolojileri ve bilgisayarlar olarak tanımlanan bilgi teknolojileri koordinasyon, iletişim ve bilgi işleme maliyetlerini azaltan bir güce sahiptir (Brynjolfsson ve Hitt, 2000:24).

Bir bilişim sistemi için ileri teknoloji kullanımı şart değildir (Akın, 1998:240). Örgüt içinde bilginin kişiler arasında iletilmesini sağlayan bir bilişim sistemi için ileri seviyede bir teknoloji kullanımına gerek yoktur. Bilişim teknolojisi, bilgisayar ve iletişim teknolojilerinin, özellikle iletişimin alt yapısındaki gelişmelerin ortaya çıkardığı, her tür verinin elde edilmesi, işlenmesi, depolanması ve dağıtılması konusunda yeni ve sürekli gelişmelere neden olan bir teknolojidir (Şimşek ve İraz, 1999:38). BT, verilerin kayıt edilmesi, saklanması, belirli bir işlem sürecinden geçirmek suretiyle bilgiler üretilmesi, üretilen bu bilgilere erişilmesi, saklanması ve nakledilmesi gibi işlemlerin etkili ve verimli yapılmasına olanak tanıyan teknolojilerdir (Güleş ve Bülbül, 2004:280).

20. Yüzyılın son çeyreğinden itibaren içinde bulunduğumuz yüzyıla verilen “Bilgi Çağı” ya da “Bilişim Çağı” ve bu çağın toplumlarına ise “Bilgi Toplumu” ya da “Bilişim Toplumu” tanımları küresel boyutta kabul edilmektedir (Aktan, 2013). Çünkü bilgi günümüzde en önemli zenginlik kaynaklarından birisidir. Bu zenginliğin etkili bir şekilde kullanılabilmesini sağlayan en önemli araç ise iletişimdir. Bilişim, bilgi ve teknolojinin birlikte kullanılmasıyla ortaya çıkan sonuçlar olarak tanımlanabilir (Macit, 2013).

Bilgisayar teknolojisinin telekomünikasyon ile entegre edilmesi örgüt içi ve örgüt dışı iletişimde büyük bir değişime neden olmuştur. Artık örgüt içinde münferit bilgisayarlar yerine yerel ağlardan faydalanılmaktadır. Bilişim teknolojisi kullanılan birçok örgütte yöneticiler coğrafi olarak nerede konumlandıkları önemli olmaksızın ağlar aracılığıyla birbirine bağlı proje ekiplerinde görev almaktadırlar (Akın, 1998:240). Böylece, ihtiyaç duyulan bilgi ilgili birimlere mekân sınırı olmadan ulaştırılmaktadır.

Günümüzde işletmelerin otomasyon, bilgisayar teknolojileri ve diğer bilgi ve haberleşme teknolojilerini kullanması önemli ölçüde artmıştır. Teknolojiye uyum sağlamak günümüz modern toplumlarında, işletmelerin ve bireylerin en önemli sorunudur (Akdede ve Turan, 2008:4).

2.1. Bilgi Teknolojilerinin Evrimi

Bilgisayarların 1950’li yıllarından itibaren ticari hayatta kullanılmaya başlanmasıyla gerçekleşen üç aşama; yaklaşık 15-20 yıl devam eden bilgi işlem dönemi, mikro dönemi ve yakın zamanda başlamış olan ağ dönemleridir (Akın, 1998:240).

Bilgi İşlem Dönemi: Yaklaşık 20 yıl süren bu dönemde piyasada anabilgisayarlar ve buna bağlı çevre birimleri ve yazılım sistemleri bulunmaktadır. Bu dönemde bilgisayarlar örgütün daha verimli çalışmasını sağlamak için “Otomasyon” sistemlerinde kullanılmaktadır. Otomasyonun bir sonucu olarak 1970’lerin başlarından itibaren mavi yakalı

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

işçilerin sayısında belirgin azalmalar görülmeye başlanmış ve bu süreç 80’li yıllar boyunca da devam etmiştir (Akın, 1998:240).

Ana bilgisayarlar sistemlerine talebin azalması ve orta kademe yönetimindeki bilgi işçilerinin bilgisayar kullanma ihtiyacı alt kademe çalışanların ihtiyaçlarından farklı olması bilgisayar endüstrisini yeni arayışlara sevk etmiştir. Ancak bu dönemde orta kademenin otomasyona geçme çabaları özellikle donanım ve yazılım yetersizliği nedeni ile önemli ölçüde başarısızlıkla sonuçlanmıştır (Akın, 1998:240).

Mikro Dönemi: Orta kademe yöneticilerinin ihtiyaçlarına dönük olarak geliştirilen yeni paradigma, Shoshana Zuboff tarafından otomasyon yerine “informate” kelimesi ile ifade edilmiştir (Akın,1998:241). Bu dönemde bilgisayarlar bilgi işlem devresinden farklı olarak orta kademe yönetimindeki profesyonellere yardımcı olarak kullanılmıştır.Mikro dönemin gelişmesi bilgisayar programlama bilmeden program kullanabilmeye imkân tanıyan ve grafik arabirime sahip mikro bilgisayarlar ile mümkün olmuştur.Dönemin yaygın olarak kullanılan yazılımları, tabloları, kelime işlemciler, bilgisayar destekli tasarımlar vb.dir.Aslında günümüzdeki anlamda ilk elektronik çip 1971 yılında bulunmuş ve Intel firmasınınca “bütünleşik elektronikte yeni bir dönem” sloganıyla duyurulmuştur. Ancak, o sıralarda Intel firmasının yetkilileri bile iş dünyası ve toplumda nasıl bir devrime yol açtıklarının farkında değillerdi(Port, 1996:46).

Elektronik çiplerdeki hızlı gelişme süreci bu çiplerin çalıştıracak yazılımlara olan ihtiyacı artırmıştır. Dolayısıyla bu süreçte dünya devi yazılım firmalarının yanı sıra GPL (Genel kamu lisansı) ile lisanslanmış açık kaynak (Open Source) özgür yazılımlar(FreeSoftware)’da ortaya çıkmıştır. Yazılım geliştiricilerinin ürettiği kullanım amaçlarına yönelik yazılımlar,hem bireysel kullanıcılara hem de firmalara kendisine uygun yazılımları seçme imkânı sunmuştur.

2.2. Bilgi Teknolojilerinin Unsurları

Bilişim sisteminin tek unsuru bilişim teknolojileri değildir. Bilişim sistemleri, bir faaliyeti desteklemek amacıyla kurulan bilgisayar donanımı, yazılımı ile kaynak paylaşımını gerçekleştirmek için bilgisayarları birbirine bağlayan ağlar ve onları kullanan insanlardan oluşur(Özkul, 2002:14). Bu unsurlardan birininekşik olmasımevcut sistemin etkin ve verimli olarak çalışmasını engeller.Bu nedenle sistem bütün unsurları ile ve uyum içinde çalışacak şekilde kurulmalıdır.

Donanım Teknolojileri; bilgisayarı meydana getiren elektronik ve mekanik parçalardır. Standart bir bilgisayarı oluşturan donanımlar; işlemci, ana kart, bellek, hard disk, ekran kartı, disket sürücü, güç kaynağı, ekran, klavye, fare vb. parçalardır. Bu donanımlara ilave olarak kişisel kullanımlar için gerekli olan yazıcı, tarayıcı, çizici, modem, mikrofon, ses kolonu gibi parçalar da çevre birim elemanıdır.

Ağ Teknolojileri: Basit olarak, iki veya daha fazla bilgisayarın birbirlerine bağlanması (Özkul,2002:16) olarak tanımlanan bilgisayar ağları elektronik haberleşmenin ve sayısal tabanlı uygulamaların temeli durumuna gelmiştir. Ağ teknolojilerindeki gelişmelerle, artık, herhangi bir bilgisayar sistemini telefon, faks, televizyon vb. gibi kullanmak mümkündür (Özkul, 2002:16).Ağlarla birbirine bağlanan bilgisayar sayısı arttıkça, tüm

bilgisayarlar daha büyük kapasiteli bir bilgisayarlara bağlanırlar (Dulkadir ve Akkoyun, 2013:74).

İnsan: Bilişim istemlerinin uygun bir alt yapıda oluşturulmasını, kurulmasını, geliştirilmesini venihayetinde kullanılmasını sağlayan insandır. Bir bilişim sisteminde bilgisayar programcıları, sistem programcıları, çözümleyiciler, ağ uzmanları, proje yöneticileri, eğitmenler, tekniker ve bilgisayar operatörleri bilişim teknolojisi uzmanı olarak, veri giriş operatörleri, personel ve yönetici ve şahsi kullanıcılar ise normal bilgisayar kullanıcısı olarak yer alır (Özkul, 2002:17).

İçinde bulunduğumuz bilişim çağında, bilgi üretici ve uygulayıcı olarak insan kaynaklarının yönetimsürecinde etkinliğini artırmak amacıyla kullanılan bu sistemler, örgütlerde insan kaynaklarına yönelik bilgileri edinmek, depolamak, kullanmak, incelemek ve dağıtmak amacıyla kullanılan sistemlerdir (Bayraktaroğlu, 2005).

Yazılım Teknolojileri: Bilgisayar teknolojisinin en önemli bileşenlerinden biri olan yazılımlar olmadan donanımlar çalışması mümkün değildir. Bu nedenle yazılım ve donanım olmadan bilgisayar bahsedilemez. Bu bağlamda “Yazılım, bilgisayar donanımın belirli bir işlemi yapıp, sonuçlarını dış ortama aktarabilmesi için yazılmış komut ve fonksiyon bütünlüğüdür” (Acar, 2006:56).

Son yıllarda bilgi teknolojileri artan kapasiteleri, azalan maliyetleri ve kullanım kolaylıkları ile işletmelerde çok daha yaygın olarak kullanılmaktadır (Allahverdi, 2012:164). İşletmeler bilişim sistemlerini etkin bir biçimde kullanarak; verimlilik artışı sağlayabilmekte, maliyetlerini azaltabilmekte, yeni ürünler, hizmetler ve süreçler geliştirerek rakiplerine karşı üstünlük elde edebilmektedir (Tekin ve diğerleri, 2005:386)

3. BİLİŞİM TEKNOLOJİSİNİN İŞLETMELER AÇISINDAN ÖNEMİ

Teknoloji bilgiye erişimi kolaylaştırması ve insanları bir araya getirebilmesi ile organizasyonu ve organizasyondaki iş ilişkilerini etkilemektedir (Ulrich, 1997:175). İşletmelerde bilgi, işletme faaliyetlerinin planlanması, yürütülmesi ve kontrol edilmesi ile karar vermede kullanılmaktadır. Bilgi; hammadde, sermaye ve işgücünden oluşan geleneksel üretim faktörlerinden daha önemli olup, stratejik bir kaynak olarak kabul edilmektedir. BT'nin yoğun bir şekilde tekrar eden işleri otomatikleştirme ve standartlaştırma (Önal ve Mete, 2012: 248-255) özelliğini kullanarak işletme yöneticileri, işletme faaliyetlerinin hız kazanmasına, işlemlerin azalmasına, doğru ve istenilen bilgiye istenilen zamanda ulaşılmasına imkân sağlayan modern tekniklere yönelmektedirler (Yıldız, 2008, 217).

Bilginin teknolojiye dönüşümüyle oluşan bilişim teknolojileri, işletmelerin temel faaliyetlerinin tabanına girerek birçok yeni uygulamalar ve sistemler meydana getirmiş; kitlesel alışveriş işlemleri, raporlama sistemleri, bilgisayar destekli tasarım ve üretimin yanında birçok süreçte kullanılan bilişim teknolojileri işletmelere rekabet avantajı da sağlamaktadırlar (Ekinci, 2006:54). Sürekli rekabet ortamında rekabette başarılı olmak, değişen iş koşullarını önceden tahmin edebilmek ve bunlara hızla cevap verebilmekiğin işletmenin iş aktivitelerini tüm yönleri ile destekleyen bilgi sistemlerine ihtiyaç gittikçe artmaktadır (Atlas, 2007)

Bilişim sistemi; yöneticinin karar vermesi için gerekli bilgiyi değişik kaynaklardan toplayan, işleyen, saklayan ve veriyi raporlayan formal bir bilgi sistemi (Güleş, 2000:24)

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

olup, yönetimin problemleri analiz etmesinde, karmaşık konuları canlandırmada ve yeni ürünler tasarlamada geniş imkanlar sunmaktadır (Yıldız, 2008:217). İşletmelerde kullanılan bilişim teknolojilerinin kapsamı; internet, intranet ve ekstranet, ofis otomasyon sistemleri, fonksiyonel bilişim sistemleri, yönetim bilişim sistemleri, uzman sistemler, karar destek sistemleri, elektronik veri değişim sistemleri şeklinde sıralanabilir (Elibol, 2005:158-159).

Bilgisayar sistemlerinin iş yaşamına girmesiyle üretim, iş gücü, verimlilik, bilgi ve teknik seviye bazında yükselmenin sağlandığı, buna karşılık geleneksel üretim yapan işletmelerin iş ve ekipman donanımlarında yeniden yapılanmanın gerekliliği ortaya çıkmıştır (Kazan ve Uygun, 2002: 4). Üretim ortamında meydana gelen teknolojik yenilenmeler sonucunda işletmeler, tüketicilerin, farklı mamul, düşük fiyat taleplerini karşılamaya başlamışlar ve bu nedenle de yığın halinde standart ürünler yerine parti halinde az ancak çok çeşitli ürün üretimine geçilmiştir (Türker, 2005:43).

Bilişim teknolojisindeki gelişmeler maliyet, zaman, kalite ve hizmet konularında örgüt faaliyetlerini derinden etkilemekte ve değiştirmektedir. Bu gelişmeler, işletme yapısında köklü değişimlere neden olmakta ve işletmelere yeni pazarlara girme, ürünlerini ve hizmetlerini piyasaya sürmede, süreçlerinin verimliliğini artırmada, müşteri kitlesini artırma ve bağımlılığını sağlamada yeni yollar sunmaktadır (Elibol, 2005: 157). Bu bağlamda Hitt ve Brynjolfsson'a göre eğer bir şirket benzersiz bir bilgi teknolojisine sahipse bu firma rakiplerinden daha yüksek kâr elde edecektir (1996:124).

Bilişim Teknolojileri işletmelerin stratejik amaçlarına ulaşmasına destek sağlamak ve işletmede daha kaliteli ürünlere, daha büyük esnekliğe, güvenilirliğe ve daha düşük maliyete neden olmaktadır (Güleş ve Bülbül, 2004:317).

Bilişim Teknolojilerinin kullanımı personel sayısının azalmasına, dolayısıyla örgütsel küçülmeye sebep olmuştur. İşletme içi ve işletme dışı iletişim daha etkin bir duruma gelirken, yönetici kararlarının etkinliği de artmaktadır. Aynı zamanda bilgi teknolojilerinin kullanımı sonucu üretim süreleri kısalmıştır. Bilişim teknolojisinin kullanılması ile birlikte işletmeler hem tedarik işlemleri açısından, hem de ürünlerin pazarlanması açısından insanların ortadan kalkması sonucu tüm dünyaya ulaşabilmektedir.

4. ÜRETİM MALİYETİ ve UNSURLARI

Etkin bir üretim sisteminde tedarik süreleri ve üretim maliyetleri düşük, üretimin verimliliği ve ürün kalitesi yüksektir (Sofuoğlu ve Arapoğlu, 2013:642). Üretim maliyetleri, direkt hammadde ve malzeme, direkt işçilik, direkt enerji giderleri ve diğer direkt maliyetler ile genel üretim giderlerinden (Küçük, 2005:2), Üretim maliyeti unsurları ise, direkt hammadde ve malzeme, direkt işçilik ve genel üretim giderlerinden oluşmaktadır (Küçük, 2005:2).

Üretimde kullanılan ya da tüketilen tüm hammadde ve malzemelerin parasal tutarına “hammadde ve malzeme giderleri” denir. Hammadde ve malzemeler, üretimle ilişkileri açısından, direkt hammadde ve endirekt hammadde olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Elitaş vd., 2006:330).

Üretilen ürünün veya hizmetin bünyesine giren, ürünün veya hizmetin temel yapısını oluşturan, hangi ürün/hizmet veya ürün grubu için ne kadar kullanıldığı izlenebilen ve ekonomik nitelikteki hammaddeler, “direkt hammadde ve malzeme” olarak adlandırılır

(Kartal ve diğerleri, 2010:31). Yukarıda yapılan tanımı öğelerine ayırıp değerlendirmek gerekirse, bir hammadde ve malzemenin, “direkt hammadde ve malzeme” olarak kabul edilebilmesi için (Elitaş vd., 2006:330);

▲ Üretilen ürünün veya hizmetin bünyesine girip, ürünün temel yapısını oluşturması,

▲ Hangi ürün/hizmet veya ürün grubu için ne kadar kullanıldığının doğrudan doğruya bilinebilmesi,

▲ Ekonomik yönden anlamlı olması gerekmektedir

Üretimde kullanılıp, direkt hammadde ve malzemelerin dışında kalan hammadde ve malzemelere, “endirekt hammadde ve malzemeler” denir. Endirekt hammadde ve malzemeleri, değer ve miktar olarak direkt hammaddelere göre daha önemsiz oranda olmaları ve ürünün veya hizmetin temel yapısını oluşturmamaları direkt hammadde ve malzemelerden ayıran belli başlı özelliklerdir (Kartal ve diğerleri, 2010: 32). Hangi ürün/hizmet veya ürün grubu için ne kadar kullanıldığı doğrudan doğruya belirlenemez veya belirlenmesi ekonomik yönden anlamlı değildir.

Üretim maliyeti unsurlarından bir diğeri de İşçilik Giderleri’dir. İşçilik giderleri; üretilen mamul veya hizmetin maliyetine yüklenecek emeğin parasal tutarı olarak tanımlanabilir (Elitaş vd., 2006:330). İşçilik giderleri de üretimle ilişkileri açısından “Direkt İşçilik Giderleri” ve “Endirekt İşçilik Giderleri” olmak üzere iki temel gruba ayrılır.

Direkt İşçilik Giderleri; işletmenin temel üretim konusunu oluşturan ürün veya hizmetin üretilmesinde kullanılan ve üretilen ürün veya hizmetin maliyetine doğrudan doğruya (dağıtım kriteri kullanılmadan) yüklenebilen nitelikteki işçiliklerdir (Elitaş vd., 2006:331).

Endirekt İşçilik Giderleri; üretimde kullanılıp direkt işçilik giderleri dışında kalan veya hizmetlere doğrudan doğruya yüklenemeyen işçiliklere denir. Başka bir ifadeyle endirekt işçilik; üretimle doğrudan doğruya ilgili olmayan, üretilen mamul veya ürünlere doğrudan doğruya yüklenemeyen işçilikleri ifade etmektedir (Elitaş vd., 2006:331).

Üretim maliyeti unsurlarından sonuncusu ise Genel Üretim Giderleridir.

Genel Üretim Giderleri; üretimle ilgili olup, direkt hammadde ve malzeme ve direkt işçilik giderleri dışında kalan tüm giderler şeklinde tanımlanabilir (Gürsoy, 2009: 121). Genel üretim giderlerinin başlıca özellikleri ise şunlardır (Elitaş vd., 2006:331):

- Bu maliyetler ile üretilen mamul veya hizmet arasında direkt ilişki yoktur.
- Birbirinden farklı nitelikte birçok gider unsurunun birleşmesinden oluşurlar.
- Bu maliyetlerin bir kısmı zaman içinde düzensiz bir dağılım gösterirler.

Örneğin, ısıtma ve aydınlatma giderleri mevsimlere göre farklılık gösterir.

- Bu maliyetlerin bir kısmının kesin tutarları ancak yılsonunda belli olabilir.

Örneğin, bakım-onarım giderleri gibi.

Bir mamul veya hizmetin birim maliyeti tespit edilirken mamul veya hizmetin yapısı içerisine giren tüm maliyet unsurları toplanarak üretilen mal veya hizmet birimine oranlanır.

$$\text{Birim Maliyet} = \frac{\text{Direkt Hammadde ve Malzeme} + \text{Direkt İşçilik} + \text{Genel Üretim Giderleri}}{\text{Toplam Üretilen Mamül veya Hizmet}}$$

Formülde (Kaygusuz ve Dokur, 2009:31) de görüldüğü üzere mamul veya hizmete ait birim

maliyet tespit edilirken üretim maliyeti unsurlarının toplam içerisindeki büyüklüğü önem arz etmektedir. Ancak konuya üretim maliyeti unsurlarınoktasından bakıldığında bunu tespit edebilmenin yolu her bir üretim maliyeti kaleminin toplam üretim maliyeti içerisindeki büyüklüğünün tespiti ile mümkündür. Gerek direkt hammadde ve malzeme maliyeti ve gerekse de direkt işçilik maliyetleri herhangi bir dağıtım anahtarına ihtiyaç duyulmadan doğrudan mamul veya hizmet maliyetine yüklenebilmektedir. Oysaki genel üretim maliyetleri (giderleri) endirekt maliyetlerden oluşması nedeniyle ancak ve ancak bir dağıtım anahtarı aracılığı ile mamul veya hizmet maliyetlerine aktarılabilmektedir.

Özellikle bilgisayar teknolojisindeki ve otomasyonda ortaya çıkan ilerlemeler ve bunların üretimde kullanılması, teknolojiye bağlı olarak ortaya çıkan amortisman, enerji ve mühendislik ile uzman işçilik gibi maliyetlerin önemi ve ağırlığının artması, üretim maliyeti içinde direkt işçiliğin payının azalmasına, GÜM'ün payının ise artmasına sebep olmuştur (Civelek, 2002: 555).

5. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırma Gaziantep il merkezinde bulunan Banko Boya Fabrikasında uygulanmıştır. Uygulama süreci verilerin toplanması, değerlendirilmesi ve veri toplama aracının özellikleri ile ilgili bilgileri içermektedir. Araştırmadaki veriler literatür taraması ve çalışma örneklemindeki boya fabrikasının otomasyon öncesi ve sonrası döneminin incelenmesi yoluyla elde edilmiştir.

Yapılan araştırmalar neticesinde Bilgi Teknolojilerinin Üretim Maliyeti Üzerine Etkisinin incelendiği bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu kapsamda yapılan bu araştırmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Verilerin Toplanması

Araştırma, Gaziantep il merkezinde bulunan Banko Boya Fabrikasında uygulanmış olup, verilerin toplanmasında Banko Boya Fabrikası Paketleme Bölümü'nün otomasyona geçmesi öncesi ve sonrası veriler ilgili firma yönetiminden temin edilmiştir.

Verilerin Analizi

Banko Boya Fabrikasından alınan veriler yardımıyla otomasyon öncesi ve sonrası işçilik maliyeti analizleri, kâr analizi ve yapılan yatırımın kendini amorti etme süresi hesaplanmıştır.

5.1. ARAŞTIRMADA ELDE EDİLEN BULGULAR ve YORUMLARI

Araştırmanın yapıldığı Banko boya fabrikası plastik sektörüne hitap eden, “masterbatch” adı verilen granül şeklinde plastik taşıyıcılı pigmentlerden oluşmuş bir yapıdaki boya imalatını yapmaktadır. İmalat süreci laboratuvar, ekstrüzyon, paketleme ve sevkiyat olmak üzere 3 aşamadan oluşmaktadır.

Laboratuvar Aşaması: Bu aşamada üretilecek renk ve ton formülüne edilmektedir.

Ekstrüzyon Aşaması: Bu aşamadan önceden elde edilen formülüzasyonekstrüder denilen plastiğin boya pigmenti ile makinelerde ısı ortamında karıştırılmasıdır. Boya haline dönüşmüş plastik, bir bıçak yardımıyla küçük parçalara ayrılmaktadır.

Paketleme ve Sevkiyat Aşaması: Granüller haline getirilmiş boya parçacıkları Bunker adı verilen yaklaşık 600 kg kapasiteli krom haznelere doldurulmaktadır. Daha sonra

Bunker karıştırma (mikser) ve paketleme kısmına götürülmektedir. Boyanın homojen bir yapıya kavuşması için mikser içerisinde karıştırılır ve daha sonra paketlenmektedir.

Otomasyon sisteminden önce 3'üncü aşamada yapılan işlerin hepsi manuel olarak yapılmakta ve bu maksatla Tablo 1'de görüldüğü üzere her bir vardiyada granül halindeki küçük boya parçacıklarının Bunker denilen hazneye doldurmak için 2 işçi, mikser ve paketleme ünitesinde de 1 işçi olmak üzere 3 vardiya halinde çalışılmaktadır. Mikserden geçirilen boyalar 25 kg'lık torbalar haline getirilmektedir.

Tablo 1: Otomasyon Öncesi İşçi Sayısı ve Bir Günde Yapılan İş

İşçi Sayısı	Vardiya Sayısı	Toplam İşçi Sayısı	Bir Günde Yapılan İş(Kg)
3	3	9	3.000Kg

Birim işçilik maliyeti Tablo 2'den gösterildiği üzere 2.470 TL'dir. İşçilik maliyeti; işçinin maaşı, ek mesaisi, sosyal hizmet giderleri, SGK ve gelir vergisi tahakkuklarını da içermektedir. Aylık toplam işçilik maliyeti ise 22.230 TL'dir.

Tablo 2: Otomasyon Öncesi Aylık İşçilik Maliyeti

Birim İşçi Maliyeti (TL)	Toplam İşçi Sayısı	Toplam İşçi Maliyeti (TL)
2.470	9	22.230 TL

Otomasyon öncesinde aylık paketleme miktarı 90.000 kg' olarak gerçekleşirken fabrikanın üretim kapasitesi ise 120.000 kg'dır. Aylık 30.000 kg yani %25 civarında bir kapasite yetersizliği söz konusu olmaktadır. Ancak bu boşluk otomasyon ile giderilmiştir.

Tablo 3: Otomasyon Öncesi Aylık Paketleme Miktarı

1 Paketlenen (Kg)	Günde Boya	Çalışılan Gün Sayısı	Toplam(Kg)	Fabrika Üretim Kapasitesi (Kg)
3.000		30	90.000	120.000

Birim işçilik maliyeti ise şu şekilde ortaya çıkmaktadır:

$$\text{Birim İşçilik Maliyeti} = \frac{22.230}{90.000} = 0.242 \text{ TL / Kg}$$

Otomasyon sistemine geçilmesi ile birlikte 3'üncü aşamada yapılan işlemlerin tamamı otomatik olarak yapılmaktadır. Tablo 4'de görüldü üzere daha önceden 9 işçi ve 3 vardiya da yapılan işten daha fazlası 2 işçi ve tek vardiya ile yapılabilmektedir.

Tablo 4: Otomasyon Sonrası İşçi Sayısı ve Bir Günde Yapılan İş

İşçi Sayısı	Vardiya Sayısı	Toplam İşçi Sayısı	Bir Günde Yapılan İş(Kg)
2	1	2	5.000

Otomasyon sonrası işçi sayısının azalması ile aylık işçilik maliyeti 4.940 TL olarak gerçekleşmiştir (Tablo 5).

Tablo 5: Otomasyon Sonrası Aylık İşçi Maliyeti

Birim İşçi Maliyeti (TL)	Toplam İşçi Sayısı	Toplam İşçi Maliyeti (TL)
2.470	2	4.940

Otomasyon sonrasında aylık paketleme miktarı (150.000 kg) ile fabrika üretim kapasitesinin üzerine çıkmıştır (Tablo 6).

Tablo 6: Otomasyon Sonrası Aylık Paketleme Miktarı

Günlük Paketlenen Boya (Kg)	Çalışılan Gün Sayısı	Toplam(Kg)	Fabrika Üretim Kapasitesi (Kg)
5.000	30	150.000	120.000

Aylık paketleme kapasitesinin artması ve işçilik maliyetlerinin azalması sonucu birim işçilik maliyeti;

$$\text{Birim İşçilik Maliyeti} = \frac{4.940}{150.000} = 0.032 \text{ TL/ Kg}$$

olarak gerçekleşmiştir.

Yapılan maliyet analizlerinden sonra işletmenin kârı incelendiğinde;

Tablo 7’de görüldüğü üzere otomasyon öncesi dönemde toplam kâr 210.360 TL olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 7: Otomasyon Öncesi Kâr

Paketleme Birim Maliyet (TL)	Paketleme Birim Maliyeti (TL)	Toplam Maliyet (TL)	Birim Satış Fiyatı (TL)	Birim Kâr (TL)	Toplam Üretim (Kg)	Toplam Kâr (TL)
6	0,247	6,24	8	1,753	12	10.360

Otomasyon sonrasında kâr ise Tablo 8’de görüldüğü gibi 236.160 TL olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 8: Otomasyon Sonrası Kâr

Paketleme Birim Maliyet (TL)	Paketleme Birim Maliyeti (TL)	Toplam Maliyet (TL)	Birim Satış Fiyatı (TL)	Birim Kâr (TL)	Toplam Üretim (Kg)	Toplam Kâr (TL)
6	0,032	6,032	8	1,968	120	236.160

Birim Başına Yapılan Tasarruf: $0,247 - 0,032 = 0,215 \text{ TL/Kg}$

Aylık Yapılan Tasarruf: $120.000 \times 0,215 = 25.800$ TL/Kg.

Bilgi teknolojilerine yapmış olduğu yatırımla işletme, birim işçilik maliyetini 0,247 TL/Kg'dan 0,032 TL/Kg'a düşürerek aylık toplamda ortalama olarak 25.800 TL tasarruf etmektedir. İşletmenin yapmış olduğu bu tasarruf kurmuş olduğu otomasyon sistemi için

160.000 TL olan yatırım maliyetini $\frac{160.000}{25.800} = 6,2$ ayda amorti etmiş geri ödemiştir.

5.2. SONUÇ ve ÖNERİLER

Araştırma Gaziantep ili Organize sanayi bölgesinde faaliyet gösteren Banko Boya Fabrikası yöneticileriyle yüz yüze görüşülerek ve faaliyetler incelenerek yapılmıştır. Araştırma bilişim teknolojilerinin üretim maliyetleri üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Bu kapsamda aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

1. İşletme paketleme otomasyonunda makineler için PLC (Programlanabilir Kontrol Cihazı) ve bilgi işlem için de ERP (Kurumsal Kaynak Planlama) yazılımı kullanılmaktadır.

2. Otomasyon öncesinde granül haline gelen boyayı haznelere doldurmak için 3 vardiyaiçin toplam 6 işçi istihdam edilmektedir. Yine mikser ve paketleme ünitesinde 3 vardiya ve toplam 3 (üç) işçi istihdam edilmektedir.

3. Otomasyon sonrasında boyanın haznelere doldurulması otomatik vakum sistemiyle yapılmış ve bunun için istihdam edilen işçilere ihtiyaç kalmamıştır. Mikser ve paketleme ünitesinde ise tek vardiya ve toplam 2 işçi ile faaliyetler sürdürülür hale gelmiştir. Yani otomasyon öncesi 9 işçi ile yapılabilen işlemler, otomasyon sonrasında 2 işçi ile yapılır hale gelmiş doğrudan işçilik maliyetlerinde %77 tasarruf sağlanmıştır.

4. Otomasyon öncesinde toplam üretim kapasitesi aylık 90 ton iken otomasyon sonrasında bu miktar fiili üretime %67 oranında olumlu etkide bulunarak kapasite 150 tona çıkmıştır.

5. Yapılan otomasyon yatırımı sonrasında firma aylık 25.800 TL tasarruf sağlamıştır. Diğer bir ifadeyle işletmenin aylık kârı 25.800 TL artmıştır.

6. İşletmenin otomasyon öncesi dönemde toplam kâr 210.360 TL iken otomasyon sonrasında 25.800 TL artışla 236.160 TL olarak gerçekleşmiştir.

7. Otomasyon öncesi dönemde sistemin tamamen manuel olması ve herhangi bir yazılım desteği olmaması nedeniyle toplam üretim, paketleme ve sevkiyat, stok miktarları arasında sıklıkla ciddi farklar oluşmuş, bunun sonucu olarak müşterilerle bu konuda problemler yaşanmıştır. Otomasyon sonrasında ilgili problem, her safha daha iyi bir şekilde takip edilebilir yönetilebilir hale gelmiştir.

8. Fabrikanın üretim kapasitesi(120 ton) artırıldığında dahi paketleme ünitesi buna cevap verebilecek seviyeye ulaşmıştır.

Ekonominin yapı taşları olan işletmelerin yüksek kâr elde etmesi ülke ekonomisini de olumlu yönde etkileyecek ve refah seviyesi yükselecektir. Bu nedenle işletmeler; Bilgi Teknolojisi yatırımlarına gerekli önemi vermeli ve yapılan yatırımlar kısa sürede kendini amorti ettiği için hızla gelişen ve değişen teknolojik yenilikleri takip etmeli ve ihtiyaca göre gerekli yatırımları yapmalıdır.

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

KAYNAKÇA

ACAR, S. (2006) Bilgi Teknolojisindeki Gelişmelerin Ofis Sistemleri Üzerindeki Etkisi ve Ofislerde Görsel Otomasyon, Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi, (1), 49-73. Ankara.

ADA, N. (2007) Örgütsel İletişim ve Yeni Bilgi teknolojileri; Örgütsel İletişim Ağları, Ege Üniversitesi Ege Akademik Bakış Dergisi, (2), 543-551, İzmir.

AKIN, H. B. (1998) Bilişim Teknolojilerinin Evrimi ve Bilişim Teknolojilerinin Çağdaş İşletmelerde Stratejik Yönetim Üzerindeki Etkileri. Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi, (8), 239-253.

AKTAN, C.C. (2013) Bilgi Toplumu ve Özellikleri. Erişim Tarihi: 09.06.2013.

http://www.canaktan.org/yeni-trendler/bilgi-toplumu/bilgi_toplumu-ozellik.htm

ALLAHVERDİ, M. (2012) Bilişim Teknolojilerinin Vergilendirme Üzerindeki Etkisi. Mali Çözüm Dergisi, (112), 161-183.

ATLAŞ, Y. (2014) “Arz Zinciri Yönetiminde Bilişim Teknolojisi”
. <http://www.biymed.com/pages/makaleler/makale40.htm> 08.03.2014

BAYRAKTAROĞLU, S. (2013) Bilgi Toplumunda İnsan Kaynakları Yönetiminin Değişen Yüzü, Sosyal Siyaset Kürsüsü, Erişim Tarihi: 20.07.2013
http://www.sosyalsiyaset.net/documents/bilgi_toplumunda.htm

BRYNJOLFSSON, E. ve HITT, L. M. (2000) Beyond Computation: Information Technology, Organizational Transformation and Business Performance. The Journal of Economic Perspectives Vol. 14, No: 4, pp. 23-48

CİVELEK, M. (2002), Maliyet Muhasebesi, 3. Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara.

DULKADİR, B. ve AKKOYUN, B. (2013) Bilişim Teknolojilerinin İşletme Performansı Üzerine Etkileri ve Gaziantep İlinde Tekstil Sektöründe Bir Araştırma, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi (7), 72-90.

EKİNCİ, H. (2006) Bilgi Teknolojilerinin Rekabet Açısından Önemi ve Değişim Yönetimindeki Etkilerine İlişkin Yöneticilerin Algılarını Ölçmeye Yönelik Bir Araştırma, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (11), 54-70.

ELİBOL, H. (2005) Bilişim Teknolojileri Kullanımının İşletmelerin Organizasyon Yapıları Üzerindeki Etkileri, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (13), 155-162.

ELİTAŞ, C., ÇONKAR, K. ve ERKAN, M. (2006) Teknolojik Gelişmelerin Üretim Maliyeti Unsurlarına ve Muhasebe Eğitimine Etkisi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (2), 327-342

GÜLEŞ, H. K. (2000) Bilişim Sistemlerinin Toplam Kalite Yönetimindeki Yeri ve Önemi, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 15 (1), 103-113.

GÜLEŞ, H. K. ve BÜLBÜL, H. (2004) Yenilikçilik: İşletmeler İçin Stratejik Rekabet Aracı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Gürsoy, C. T., (2009) Yönetim ve Maliyet Muhasebesi, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 3. Baskı, İstanbul.

HITT, L.M. ve BRYNJOLFSSON, E. (1996) Productivity, Business Profitability, and Consumer Surplus: Three Different Measures of Information Technology Value. MIS Quarterly. Vol. 20, No:2, 121-142.

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

KARTAL, A., GÜNDÜZ, H.E., Sevim, A. (2010) Maliyet Muhasebesi, T.C. Anadolu Üniversitesi yayım NO:1524, Eskişehir.

KAZAN, H. ve UYGUN, M. (2002) KOBİ'lerin Üretim Sorunlarının Tespiti, Verimlilik ve Rekabet Güçlerinin Artırılmasında Teknoloji faktörü: Konya Örneği, Doğu Akdeniz Üniversitesi, Erişim Tarihi: 15.06.2013 http://www.emu.edu.tr/smeconf/turkcepdf/bildiri_46.pdf

KAYGUSUZ, S.Y. ve DOKUR, Ş. (2009) Maliyet Muhasebesi, Dora Basım yayım Dağıtım, Bursa.

KÜÇÜK, E. (2005) Yeni Üretim Ortamında Genel Üretim Maliyetleri ve Kayseri'deki Bazı Uygulamalara İlişkin Bir Araştırma, Erciyes Üniversitesi, İ.İ.B. Fakültesi Dergisi, (25)

MACİT, İ. (2013) Bilişim nedir? <http://egitimedair.net/index.php/bilim-ve-teknik/929-bilisim-nedir> Erişim Tarihi: 21.10.2013.

ORLIKOWSKI, W. Ve GASH, D. (1992) Changing Frames: Understanding Technological Change in Organizations. Center For Information Systems Research, Working Paper, Massachusetts Institute of Technology.

ÖZKUL, D. (2002) Bilişim Sistemi Kavramı ve Bilişim Sistemlerinin Denetimi. Sayıştay Dergisi. Sayı:4445, 11-34.

PORT, O. (1996) The Silicon Age? It is Just Dawning. Business Week, December 9.

SOMAR, İ. (2004) İşletme Kaynakları Planlaması, İnotec Bilgi Merkezi, Erişim Tarihi: 21.06.2013, http://www.inotecbilgimerkezi.com/cinfocenter/pdfs/34_Isletme_Kaynak_Planlama_MRP.pdf

SOFUOĞLU, A. ve ARAPOĞLU, A. (2013) Benzetim ile Kesici Takım Verimliliğinin Artırılması. 13'ncü Üretim Araştırmaları Sempozyumu: Sürdürülebilir Yenilikçi Üretim ve Hizmet Stratejileri. Sakarya Üniversitesi. Cilt:2, 641-648.

ŞİMŞEK, M. Ş. ve İRAZ, R. (1999) Bilişim Teknolojilerinin Örgütsel Dönüşüm Üzerindeki Etkileri. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:5, 37-52.

TEKİN, M., ZERENLER, M., BİLGE, A. YILDIZ, M. ve ÖZİLHAN, D. (2005) Bilişim Teknolojileri Kullanımının İşletme Performansına Etkileri: Lojistik Sektöründe Bir Uygulama, V. Ulusal Üretim Araştırmaları Sempozyumu, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Kasım, 25-27

ULRICH, D. (1997) "HR of The Future: Conclusions and Observations", Human Resource Management, Cilt 36, Sayı 1, ss. 175-197

UMABİLİŞİM. (2006) Kurumsal Yazılım Çözümleri, Uma Bilişim, Erişim Tarihi: 08.07.2013, <http://www.umabilisim.com/index.php?page=crm>

ÜNAL, Ö.F. ve METE, M., (2012) "The Impact Of Information Technology On Human Resource Practices And Competencies" 3rd. International Symposium On Sustainable Development, May 31 - June 01 2012, Sarajevo, 248-255.

TÜRKER, M., YARBAŞI, E. ve ERDEM (2005) "Teknolojik Yenilenmenin Üretim Maliyetlerine Etkisi" V. Ulusal Üretim Araştırmaları Sempozyumu, 25-27 Kasım 2005, İstanbul Ticaret Üniversitesi.

YILDIZ, M., S. (2008) Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde (KOBİ) Bilgi Teknolojilerinin Kullanım Düzeyi ve Bilgi Teknolojilerinin Firmalar Üzerindeki Etkileri, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 25, ss, 212-239.

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

KİTAP TANITIMLARI ve REKLAMLAR

1. "TÜRK BİRLİĞİ PROJESİ"

2.

Türk demek, dil demektir. Milliyetin çok bariz vasıflarından birisi dildir. Türk milliyetindenim diyen insanlar, her şeyden önce mutlaka Türkçe konuşmalıdırlar. Türkçe konuşmayan bir insan Türk harsına, camiasına mensubiyetini iddia ederse buna inanmak doğru olmaz. M.Kemal Atatürk Mustafa Kemal Atatürk Diyor ki: “ Bugün Sovyetler birliği dostumuzdur, müttefikimizdir. Bu dostluğa ihtiyacımız vardır. Fakat yarın ne olacağına kimse bugünden kestiremez. Tıpkı Osmanlı gibi, tıpkı Avusturya – Macaristan parçalanabilir, ufanalabilir. Bugün elinde sınıksız tuttuğu milletler avuçlarından kaçabilirler. Dünya yeni bir dengeye ulaşabilir. İşte o zaman Türkiye ne yapacağını bilmelidir. Bizim dostumuz idaresinde dili bir, inancı bir, özü bir, kardeşlerimiz vardır. Onlara sahip çıkmaya hazır olmalıyız. Hazır olmak yalnız o günü susup beklemek değildir. Hazırlanmak lazımdır. Milletler buna nasıl hazırlanır? Manevi köprüleri sağlam tutarak Dil bir köprüdür... inanç bir köprüdür... Tarih bir köprüdür... Köklerimize inmeli ve olayların böldüğü tarihimiz içinde bütünleşmeliyiz. Onların (soydaş Türk kardeşlerimizin) bize yaklaşmasını beklememeliyiz. Bizim onlara yaklaşmamız gerekli.”

“Türk birliği'nin bir gün hakikat olacağına inancım vardır. Ben görmesem bile gözlerime dünyaya onun rüyaları içinde kapayacağım. TÜRK Birliği'ne inanıyorum. Onu görüyorum. Yarının tarihi yeni fasıllarına TÜRK birliği ile açacak. Dünya sükununu bu fasıllar içinde bulacaktır. Türklüğün varlığı bu köhne aleme yeni ufuklar açacak. Güneş ne demek, ufuk ne demek o zaman görülecek. Hayatta yegane varlığım ve servetim Türk olarak doğmamdır.

Kitap isteme: Yrd. Doç. Dr. Elnur Hasan MİKAIL, e-posta: emikail@turansam.org

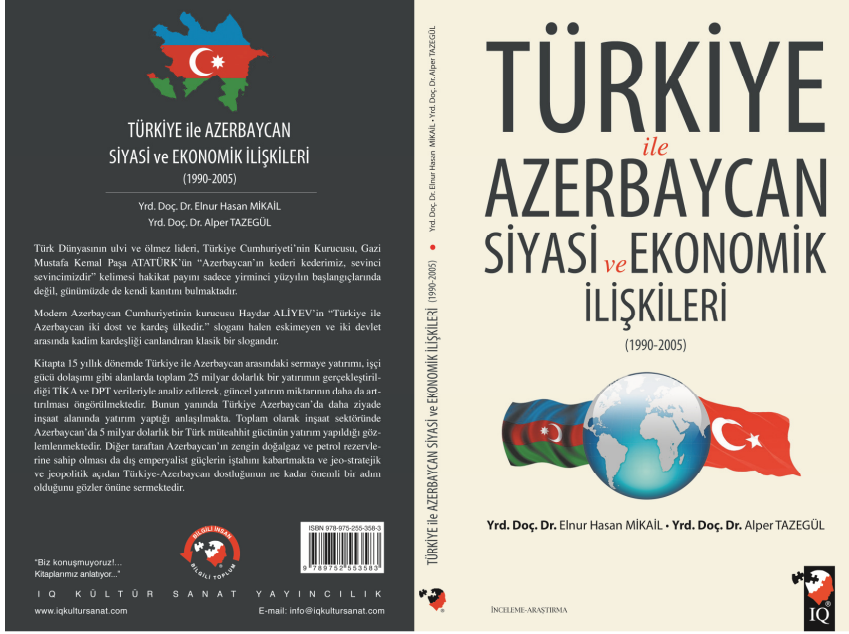

http://www.turansam.org

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21
TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

2. “TÜRKİYE ile AZERBAYCAN SİYASİ ve EKONOMİK İLİŞKİLERİ”

Türk Dünyasının ulvi ve ölmaz lideri, Türkiye Cumhuriyeti'nin Kurucusu, Gazi Mustafa Kemal Paşa ATATÜRK'ün “Azerbaycan'ın kederi kederimiz, sevinci sevincimizdir” kelimesi hakikat payını sadece yirminci yüzyılın başlangıçlarında değil, günümüzde de kendi kanıtını bulmaktadır. Modern Azerbaycan Cumhuriyetinin kurucusu Haydar ALİYEV'in “Türkiye ile Azerbaycan iki dost ve kardeş ülkedir.” sloganı halen eskimeyen ve iki devlet arasında kadim kardeşliği canlandıran klasik bir slogandır. Bu kitapta, zaman-zaman tarihin Türkiye-Azerbaycan kardeşliğine nasıl ayna tuttuğuna canlı şahit olacaksınız. Bazen kederlenecek, bazen sevineceksiniz...

Kitapta 15 yıllık dönemde Türkiye ile Azerbaycan arasındaki sermaye yatırımı, işçi gücü dolaşımı gibi alanlarda toplam 25 milyar dolarlık bir yatırımın gerçekleştirildiği TİKA ve DPT verileriyle analiz edilerek, güncel yatırım miktarının daha da artırılması öngörülmektedir. Bunun yanında Türkiye Azerbaycan'da daha ziyade inşaat alanında yatırım yaptığı anlaşılmaktadır. Toplam olarak inşaat sektöründe Azerbaycan'da 5 milyar dolarlık bir Türk müteahhit gücünün yatırım yapıldığı gözlemlenmektedir. Diğer taraftan Azerbaycan'ın zengin doğalgaz ve petrol rezervlerine sahip olması da dış emperyalist güçlerin iştahını kabartmakta ve jeo-stratejik ve jeopolitik açıdan Türkiye-Azerbaycan dostluğunun ne kadar önemli bir adım olduğunu gözler önüne sermektedir.

Kitap isteme: Yrd. Doç. Dr. Elnur Hasan MİKAIL, e-posta: emikail@turansam.org

http://www.turansam.org

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

3. Atatürk Dönemi Türkiye-Azerbaycan İlişkileri (1919-1938)

Türkiye ile Azerbaycan arasındaki ilişkileri Bakü’de bulunan Devlet Arşivlerinde, Ankara’daki Cumhuriyet Arşivinde ve Moskova’da bulunan Rusya Devlet Arşivlerinden getirtilen belgeler ışığında aydınlatmayı hedefleyen bu kitap çalışması eseri okurken hayret edeceksiniz. Bilinen ve bilinmeyen yönleriyle araştırılan bu çalışmayı diğerlerinden ayıran en temel özellik, yazarın Türkiye ve Azerbaycan Türkçelerine hakim olması, aynı zamanda Rusça ve İngilizce de bilmesidir. Türkiye-Azerbaycan İlişkileri bilimsel alanda çok araştırıldı. Ama bu kitabın yazarı Azerbaycan ve Türkiye’deki arşivlerde eşzamanlı araştırmalar yapmıştır. Yazar sadece Türk kaynaklarına değil, hem Azerbaycan hem de Rus kaynaklarına da atıflarda bulunarak bu eseri hazırlamıştır.

Öncelikle Osmanlı-Safevi savaşının çıkış nedenlerini gün yüzüne çıkaran bu çalışmada, ta-rihsel süreç içerisinde yakın dönem Türkiye-Azerbaycan ilişkileri araştırılarak farklı açılardan yaklaşımlarda bulunulmuştur. Menfaat ve çıkarlara dayalı bir dünyada Türk dünyasının üstünde esen tehlike çanları zama-nında her zaman tek yumruk olduğu ve geleceğin Türk Birliği’nin de Türkiye-Azerbaycan stratejik işbirliğinden geçeceğini iddia eden bu çalışma özgünlüğü ile sizi etkileyecektir.

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

GENEL BİLGİLER

TURAN-SAM ULUSLARARASI BİLİMSEL HAKEMLİ MEVSİMLİK DERGİSİ, EP-EBSCO-HOST, ICI(Index Copernicus International, GOOGLE-SCHOLAR, ASOS-INDEX, ProQUEST, Ulrich's-WEB(GLOBAL SERIALS DIRECTORY), ARAŞTIRMAX(ARASTIRMAX Bilimsel Yayın İndeksi), To-KAT(Ulusal Toplu Katalog), Akademik Dizin(Akademik Türk Dergileri İndeksi), TEİ(Türk Eğitim İndeksi), CEEOL(Central and Eastern European Online Library), Journal-Index.net Uluslararası Bilimsel Dergi Endeksleri Tarama Sistemlerince Taranmaktadır.

“TURANSAM-TURAN STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ DERGİSİ” İÇİN MAKALE ÇAĞRISI

TURAN-SAM Dergimiz için makalelerinizi gönderebilirsiniz.

Dergi Yazım Kuralları

*TURAN-SAM, ULUSLARARASI-BİLİMSEL-MEVSİMLİK DERGİSİ HAKEMLİ bir Dergidir. TURAN-SAM'da yayımlanmak üzere gönderilen makalelerin özgün-orijinal olmasına dikkat edilmelidir. Başka Dergilere Değerlendirilmek, Yayımlanmak üzere gönderilen Makalelerin dergimize gönderilmemesini rica ediyoruz. Lütfen, başka Dergilerde veya Çevrimiçi-Online Şebekelerde veya İnternet üzerinden daha önce yayımlanan Makalelerinizi TURAN-SAM'a göndermeyiniz. Bu durumun ihlalinin tespiti halinde yazara karşı Hukuksal çerçevede Yasal yollara başvurulacaktır;

*TURAN-SAM Dergisi, Ücretli bir dergi olup; Yayımlanmaya Kabul edilen Makalelerin yazarlarından Baskı-Matbaa-Mürekkep-Kağıt-Endekslenme-Edisyon Ücreti-vb. Diğer Hizmetlerin Toplam Bedeli olarak sayfa başına 40TL(YURTDIŞI'ndan: ABD, AVRUPA ÜLKELERİ, KKTC ve ORTA ASYA DEVLETLERİ) gönderilen Makaleler için ise sayfa başına \$40USD-Amerikan Doları veya €35 EURO(Avrupa Ortak Para Birimi) tahsil edilmektedir.

*Makaleler word formatında 7 sayfayı geçmemelidir.

*Makalelerin 150 kelimeyi geçmeyen TÜRKÇE ÖZET'i ve ENGLISH-ABSTRACT'ı bulunmalıdır.

*Makaleler 12 punto ile "Times New Roman" ile yazılmalıdır. Alttan, üstten, sağdan ve soldan 3 cm boşluk bırakılmalıdır.

*Makalelerde Yazarların Adı, Soyadı, Babasının adı, Bağlı Bulunduğu(Çalıştığı) Kurum, Telefonu ve Açık Adresi belirtilmelidir.

*Kullanılan dipnotlarda Bilimsel Yazım Kurallarına dikkat edilmeli, APA(American Psychological Association) - <http://www.apastyle.org> standartlarına uyulmalıdır.

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

*2013 yılı itibariyle; Dergimiz, EBSCO-HOST, PRO-QUEST VE ULRICH'S-WEB gibi saygın ve seçkin Uluslararası Endekslerce de Taranıp, Dizinlenmeye başlandığı için, gönderdiğiniz makalelere ayrıca "JEL CODE"-Journal of Economic Literature (JEL) da eklemek zorunlu olmuştur. JEL CODE bilgisi bulunmayan makaleler değerlendirmeye alınmadan reddedilecektir. Bu konuda Bilgi sahibi olmak isteyen yazarlarımız bu siteden ayrıntılı bilgi alabilirler: http://www.aeaweb.org/jel/jel_class_system.php

*Makaleler genel olarak: ÖZET, ABSTRACT, GİRİŞ, Alt Bölümler, SONUÇ ve KAYNAKÇA şeklinde hazırlanmalıdır.

"TURAN-SAM'a yayınlanmak üzere göndermiş olduğunuz makalelerde Türkçülüğe, Türk Milliyetçiliğine, Turancılığa, Ülkücü değerkere önem vererek bilimsel nitelikte hazırlanmasına dikkat etmelisiniz.

Ayrıca Türkçe karakterler kullanmalısınız. Türkçe'de karşılığı bulunan "ğ, ü, ş, ı, ö, ç" harflerinin yerine başka "g, u, s, 1, o, c" harflerini kullanan yazarların makaleleri yayınlanmayacaktır.

Alıntı Makalelerde mutlaka kaynak belirtilmeli, Bilimsel Atıf kurallarına uygun dipnotlar ve KAYNAKÇA verilmelidir.

Yazılan Makalelerin, Akademik Eser Yazım Kurallarına uygun bir şekilde hazırlanması gerekmektedir. Ayrıca TDK-Türk Dil Kurumu'nun imla kılavuzuna uyulması gerekmektedir. Gayri Türkçe dillerde kelimeler kullanmaktan kaçınılmalıdır. Misyon, vizyon gibi Gayri Türkçe dillerden dönme kelimelerin makalelerde kullanıldığının tespiti halinde makaleler yayınlanmayacaktır. Bu kurallara uyularak makale göndermenizi rica ederiz."

Hazırlanan makaleler dergi yazım kurallarına uygun hale getirildikten sonra en geç 17MART, 2014 tarihine kadar emikail@turansam.org adresine word formatında *.doc veya *.docx uzantılı olarak gönderilmelidir.

TURAN-SAM dergisi 3 ayda bir yayınlanmaktadır. Uluslararası Bilimsel ve Hakemli bir dergidir. Dergimizin bir sayısının fiyatı 75TL olarak belirlenmiştir. Yıllık abonelik bedeli 300TL-dir. Abonelik için de emikail@turansam.org adresine yazabilirsiniz.

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21

TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

TURAN-SAM Dergimize Abonelik

İyi günler, Değerli TURAN'cı Akademisyen Ülküdaşlar,

TURANSAM(TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi) isimli Uluslararası Hakemli Bilimsel Akademik Dergimiz 5 yaşını doldurdu.

1. İlk KIŞ, 2009 sayımız, 13 Şubat, 2009 itibariyle;
2. İLKBAHAR, 2009 sayımız 13 Mayıs, 2009'da yayınlanmıştır,
3. YAZ, 2009 sayımız da 13 AĞUSTOS, 2009 tarihi itibariyle yayımlandı,
4. SONBAHAR, 2009 Sayımız 13 ARALIK, 2009 Tarihinde yayımlanmıştır,
5. KIŞ, 2010 Sayımız 13 MART, 2010 Tarihinde yayımlanmıştır,
6. İLKBAHAR, 2010 Sayımız 13 HAZİRAN, 2010 Tarihinde Yayınlanmıştır,
7. YAZ, 2010 Sayımız 13 EYLÜL, 2010 Tarihinde Yayınlanmıştır,
8. SONBAHAR, 2010 Sayımız 13 ARALIK, 2010 Tarihinde Yayınlanmıştır,
9. KIŞ, 2011 Sayımız 13 MART, 2011 Tarihinde Yayınlanmıştır,
10. İLKBAHAR, 2011 Sayımız 13 HAZİRAN, 2011 Tarihinde Yayınlanmıştır,
11. YAZ, 2011 Sayımız 13 EYLÜL, 2011 Tarihinde Yayınlanmıştır,
12. SONBAHAR, 2011 Sayımız 13 ARALIK, 2011 Tarihinde Yayınlanmıştır,
13. KIŞ, 2012 Sayımız 13 MART, 2012 Tarihinde Yayınlanmıştır,
14. İLKBAHAR, 2012 Sayımız 13 HAZİRAN, 2012 Tarihinde Yayınlanmıştır,
15. YAZ, 2012 Sayımız 13 EYLÜL, 2012 Tarihinde Yayınlanmıştır,
16. SONBAHAR, 2012 Sayımız 13 ARALIK, 2012 Tarihinde Yayınlanmıştır,
17. KIŞ, 2013 Sayımız, 13 MART, 2013 Tarihinde Yayınlanmıştır,
18. İLKBAHAR, 2013 Sayımız 13 HAZİRAN, 2013 Tarihinde Yayınlanmıştır,
19. YAZ, 2013 Sayımızın 21 EYLÜL, 2013 Tarihinde Yayınlanmıştır
20. SONBAHAR, 2013 Sayımızın 21 ARALIK, 2013 Tarihinde Yayınlanmıştır
21. KIŞ, 2014 Sayımızın 21 Mart, 2014 Tarihinde Yayınlanmıştır.
22. İLKBAHAR, 2014 Sayımısın 21 Haziran, 2014 Tarihinde Yayınlanması öngörülmektedir.

Dergimize 1 yıllık abonelik bedeli Türkiye için 300TL, YAVRU-VATAN-KKTC ve YURTDIŞI için ise \$300USD (Amerikan Doları) veya €250EURO'dur. Dergi hakkında ayrıntılı bilgiye erişmek için lütfen tıklayınız: <http://www.turansam.org/dergi.php>

Abone olmak için banka hesap bilgileri:
Banka Adı: HALKBANK; Uluslararası gönderiler için: Banka swift(BIC) kodu: Alıcı adı, soyadı: Elnur Hasan MİKAİL

TL Hesabı: KARS ŞUBESİ, Şube kodu: 480, Hesap Numarası: 01009204;

IBAN Bilgileri: TR28000120094800001009204

USD Hesabı: KARS ŞUBESİ, Şube kodu: 480, Hesap Numarası: 23000660;

IBAN Bilgileri: TR170001200948000023000660

EURO Hesabı: KARS ŞUBESİ, Şube kodu: 480, Hesap Numarası: 35000275;

IBAN Bilgileri: TR150001200948000035000275

Posta Çeki Hesap Numarası: Elnur Hasan MİKAİL - 5808040(TL Hesabı)

<http://www.turansam.org>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 6/KIŞ, Sayı: 21
TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 6/WINTER, Issue: 21

SONNOTLAR

- i <<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2005/05/20050527.html>>.
- ii <<http://www.gov.uz/en/constitution/>>.
- iii René Grousset, *The Empire of the Steppes: A History of Central Asia* trans. Naomi Walford (New Brunswick Rutgers University Press, 1994), pp. 39–42.
- iv Edward Allworth (ed.), *Central Asia: 130 years of Russian Dominance A Historical Overview* 3rd edn (Durham and London: Duke University Press, 1994), pp. 130–47.
- v Grousset, *The Empire of the Steppes*, pp. 403–26.
- vi H el ene Carr ere d’Encausse, ‘Systematic Conquest, 1865 to 1884’, in Allworth), *Central Asia*, pp. 131–47.
- vii Nadir Devlet, *Çağdaş T rkiler, Doğuştan G n m z e B y k İslam Tarihi Ek Cilt* (İstanbul: Çağ Yayınları, 1993), pp. 156–58.
- viii William Hale, *Turkish Foreign Policy 1774-2000* (London: Frank Cass, 2000), p. 287.
- ix *Independent Uzbeķistan Today 3* (Tashkent, 1993) (setting forth Uzbekistan’s Declaration of Independence, adopted by the Supreme Council of Uzbekistan on 31 August 1991).
- x Havva K k, ‘Uzbekistan: Repression and Instability’, *Turkish Review and Eurasian Studies* 5 (2005), p. 138.
- xi Human Rights Watch, ‘Uzbekistan: Violations of Media Freedom: Journalism and Censorship in Uzbekistan,’ July 1997, vol. 9, no. 7 (D), Human Rights Watch, and *World Report 1998*, pp. 294-297.
- xii Martha Brill Olcott, *Central Asia’s New States: Independence, Foreign Policy, and Regional Security* (Washington DC: United States Institute of Peace Press, 1996), p. 117 (asserting that Uzbekistan is home to the largest and potentially most restive Muslim community).
- xiii Shireen T. Hunter, *Central Asia since Independence* (Westport: Praeger, 1996) pp. 35–38 (discussing the rise of Islam in Uzbekistan in the post-independence era).
- xiv William Fierman, ‘The Communist Part “Erk” and the Changing Uzbek Political Environment’, *Central Asian Survey*, 10:3 (1991), pp. 55–72.
- xv ‘Almaty Declaration’, <http://cis-legislation.com/document.fwx?rgn=4744>
- xvi The strained relations between the authorities and opposition parties deteriorated further as Birlik stepped up its non-parliamentary struggle by staging protests and demonstrations objecting to the authoritarian orientation of newlyelected President Karimov. Birlik was then denied legal status. On 29 June 1992, Birlik’s political leader Polat was assaulted and severely beaten by unidentified men near the Prosecutor’s Office where he had been called for questioning. He emigrated to Turkey in 1992 and moved to United States in 1998. The Birlik Popular Movement of Uzbekistan’s official web site is found at <<http://www.birlik.net>> (see also interview with Erk party members)
- xvii In April 1993 Muhammed Salih was arrested, but was released under pressure from the international community. Erk was force to go underground. The Uzbek government has worked hard to turn Muhammed Salih into a criminal as part of ‘anti-Salih campaign’. He went into exile in Turkey in 1993. Fear of Salih led Karimov to pressure Turkey to extradite the opposition leader to Uzbekistan. Instead, Turkey pressured Salih to leave Turkey but did not extradite him. He eventually moved to Norway where there was an alleged plot to kill him by the National Security Service, the Ministry of Internal Affairs and the Uzbek Branch of Interpol in 1999. In 1993 all political parties and NGOs had to re-register and the government refused Birlik and Erk legal status. By the middle of 1993, all opposition political groups have been banned and their leaders were in exile or prison. (For more about this assassination attempt, see also the text of interview Tengiz Kudava, editor of Caucasus and Central Asia Program of Radio Liberty, with Muhammed Salih (in Russian), available at <<http://www.svoboda.org/programs/RTL/2001/RTL.051501>>. This assassination attempt was also described on the programme, ‘Our Version. Stamped Secret’ aired on the Russian TV Channel ‘TV-Centre’ on 27 May 2001: K k, ‘Uzbekistan: Repression and Instability’, p. 142.
- xviii Cassandra Cavanaugh, ‘Crackdown on the Opposition in Uzbekistan’, *Radio Liberty Research Report*, 31 July 1992,
- xix Hunter, *Central Asia since Independence*, pp. 36–37 (noting that the Uzbek leadership accepts the view that there is an Islamic network in Central Asia dedicated to spreading militant Islam and establishing an Islamic government, and that the Uzbek leadership embarked on a policy of preventing this alleged threat); see also ‘Worries about

- Islam', *Economist*, 21–27 February 1998, p. 40 (explaining that religious freedom is being tempered in Uzbekistan by fear of the possible spread of Islamic fundamentalism).
- xx Hunter, *Central Asia since Independence*, p. 37 (explaining that in response to the Islamic threat, the Uzbek government encouraged a less militant Islamic faith and created a state dominated Islamic establishment); see also Olcott, *Central Asia's New States*, pp. 118–19 (discussing Karimov's offensive against Uzbekistan's independent Islamic community)
- xxi Kk, 'Uzbekistan: Repression and Instability', p. 139.
- xxii Daniel Williams, '13 Die in Uzbek Bombings; President Escapes Injury', *Washington Post*, 17 February 1999, p. A11 (reporting a series of bombings in Tashkent, the capital of Uzbekistan, where at least 13 people were killed and more than 100 were injured, in what appears to have been an attack on President Karimov's life); see also 'Uzbek President Vows Revenge', BBC World News, 16 February 1999, <http://news.bbc.co.uk/1/hi/english/world/asia-pacific/newsid_280000/280629.stm> (23 February 1999) (stating that Karimov linked the bombings to Islamic extremists and asked that local authorities monitor the activity of mosques, even though regional analysts suggest that the attack could also be linked to the recent sacking of senior government officials or other possibilities).
- xxiii Nohlen, D, Grotz, F & Hartmann, C (2001) *Elections in Asia: A data handbook, Volume I*, p496
- xxiv Annette Bohr *Annette Uzbekistan: Politics and Foreign Policy* London: Royal Institute of International Affairs (1998) ISBN 1-86203-081-2
- xxv 'Islam Karimov', http://en.wikipedia.org/wiki/Islam_Karimov#cite_note-NOTFREE-5
- xxvi CSCE, 'Human Rights and Democratisation in Uzbekistan and Turkmenistan', March 2000, <<http://files.csce.gov/centralasia.pdf>>.
- xxvii Mehmet Ttnc, 'zbekistan'da Demokratikleşme', in Emine Gürsoy Naskali and Erdal Şahin (eds), *Bağımsızlıklarının 10.Yılında Türk Cumhuriyetleri* (Haarlem: SOTA, 2003), pp. 392–95.
- xxviii 'Parliamentary elections to be held today', UzA, Uzbekistan National News Agency, 27 December 2009, <<http://uza.uz/en/politics/1148/>>.
- xxix Elections to Legislative Chamber end, Central Election Commission, 13 January 2010, http://elections.uz/eng/news_and_events/news_e/elections_to_legislative_chambe00.mgr
- xxx The Central Election Commission of Uzbekistan held a session on 12 January to consider the results of the elections to the Legislative Chamber of the Oliy Majlis, <http://elections.uz/eng/news_and_events/news_e/elections_to_legislative_chambe00.mgr>.
- xxxi Anna Ivanova, 'Elections held successfully', UzA, Uzbekistan National News Agency, 27 December 2009, <<http://uza.uz/en/politics/1161/>>.
- xxxii 'Apathy and fear as Uzbekistan votes in election', 27 December 2009, <<http://in.reuters.com/article/domesticNews/idINLDE5BQ01U20091227?sp=true>>.
- xxxiii Rashid Musaev, Tamara Grigoryeva and Nicholas W. Pilugin, 'As Uzbek elections approach, will there be any choices?', Central Asia online, 19 December 2009, <http://centralasiaonline.com/cocoon/caii/xhtml/en_GB/features/caii/features/politics/2009/12/19/feature>.
- xxxiv Kk, 'Uzbekistan: Repression and Instability', p. 140.
- xxxv 'US-Uzbekistan Relations: Another Step Toward Rapprochement?', *Eurasia Insight*, 22 January 2008, <<http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav012308b.shtml>>.
- xxxvi 'Russia's Central Asia Energy Strategy Experiences a Few Setbacks', *Eurasia Insight*, 10 May 2007, <http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav051107_.shtml>.
- xxxvii Marat Mamadshoyev, 'The Central Asian Insurgency Raises Questions About Civilian Sympathies and Military Capabilities', *Eurasia Insight*, 24 August 2000, <<http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav082500.shtml>>.
- xxxviii 'United States Cuts Off Aid to Uzbekistan', *Eurasia Insight*, 13 July 2004.
- xxxix Josh Machleder, 'US General Tight-Lipped on Specifics of US-Uzbek Military Cooperation', *Eurasia Insight*, 29 October 2001, <<http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav103001.shtml>>.
- xl American law requires the US State Department to review the democratization performance of aid recipients. In Uzbekistan's case, Secretary of State Colin Powell decided that Tashkent was not fulfilling the terms of a 2002

- Strategic Partnership Framework agreement that mandated ‘substantial and continuing progress’ on democratization, a 13 July State Department statement said. As a result of Powell’s decision to deny certification, Uzbekistan could lose up to \$18 million in aid, the statement added. ‘United States Cuts Off Aid to Uzbekistan’, *Eurasia Insight*, 13 July 2004, <<http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav071404.shtml>>.
- xli ‘United States Cuts Off Aid to Uzbekistan’, *Eurasia Insight*, 13 July 2004, <<http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav071404.shtml>>.
- xlii Esmer Islamov, ‘Rumsfeld Defends Status Quo on Central Asian Tour’, *Eurasia Insight*, 25 February 2004, <<http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav022604.shtml>>.
- xliii Joshua Kucera, ‘Uzbekistan: Locals in Karshi Remember the American Base Fondly’, *Eurasia Insight*, 23 October 2007, <<http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav102407f.shtml>>.
- xliv Khanabad Global Security.
- xliv US–Uzbek relations deteriorated in May 2005 when the US government criticized the Uzbek government’s reaction to protests in Andijan. In July 2005 US military forces left Karshi-Khanabad. ‘US., BBC News. Bishkek/Brussels, 25 May 2005 Crisis Group, <<http://www.turksam.org/en/a159.html>>.
- xlvi Fiona Hill and Kevin Jones, ‘Fear of Democracy or Revolution in Uzbekistan: The Reaction to Andijon’, *Washington Quarterly*, <http://www.brookings.edu/articles/2006/summer_asia_hill.aspx>.
- xlviii The government severely represses those it suspects of Islamic extremism. Some 6,000 suspected members of Hizb_ut-Tahrir, among others, are incarcerated, and some are believed to have died from prison disease, torture and abuse, <http://en.wikipedia.org/wiki/Politics_of_Uzbekistan>.
- xlvi Hill and Jones, ‘Fear of Democracy or Revolution in Uzbekistan’.
- 1 ‘Uzbek Government Closes Down Open Society Institute Assistance Foundation in Tashkent’, *Eurasia Insight*, 17 April 2004, <<http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav041804.shtml>>.
- li ‘Uzbekistan: The Andijon Uprising’, <<http://www.turksam.org/en/a159.html>>.
- lii ‘Dozens Killed in Uzbek City, as Security Forces Crush Protest in Andijan’, *Eurasia Insight*, 12 May 2005, <<http://www.eurasianet.org/departments/civilsociety/articles/eav051305.shtml>>.
- liii Human Rights Watch, ‘Burying the Truth: Uzbekistan Rewrites the Story of the Andijon Massacre’, September 2005, <<http://hrw.org/reports/72005/Uzbekistan0905/Uzbekistan0905.pdf>>.
- liv Gökçen Ogan, ‘Andican Olayları Sonrasında Özbekistan Dış Politikası’, *Stratejik Analiz*, January 2006, pp. 73–74.
- lv ‘Uzbekistan: The Andijon Uprising’, Crisis Group Asia Briefing No. 38, 25 May 2005, pp. 1–17.
- lvi Ahmed Rashid, ‘Uzbekistan: On the Slippery Slope’, *Eurasia Insight*, 16 May 2005, <<http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav051705b.shtml>>.
- lvii ‘United States Cuts Off Aid to Uzbekistan’, *Eurasia Insight*, 13 July 2004.
- lviii ‘Top US General Tours Central Asian Capitals, Dispenses Aid to Uzbekistan’, *Eurasia Insight*, 12 August 2004, <<http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav081304a.shtml>>.
- lix US Department of State, 2004 Country report on Human Rights Practices in Uzbekistan, released by the Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor, 28 February 2005.
- lx IHF, Human Rights in OSCE, 23 June 2004.
- lxi OMCT and Legal Aid Society, Denial of Justice in Uzbekistan, April 2005.
- lxii The British Ambassador from 2002 to 2004 wrote about financial corruption and human rights abuses during his term in office and later in his memoirs *Murder in Samarkand*, pointing to reports of boiling people to death. See Craig Murray, *Murder in Samarkand* (Edinburgh: Mainstream, 2006).
- lxiii ‘Ousted Ambassador Makes Uzbekistan Key Election Issue in Britain’, *Eurasia Insight*, 10 April 2005, <<http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav041105.shtml>>.
- lxiv Esmer Islamov, ‘Uzbek Leaders Seek to Block Influx of “Alien” Ideologies’, *Eurasia Insight*, 1 March 2005, <<http://www.eurasianet.org/departments/civilsociety/articles/eav030205.shtml>>.
- lxv Rashid, ‘Uzbekistan: On the Slippery Slope’.
- lxvi ‘A Power Struggle Brews in Uzbekistan’, *Eurasia Insight*, 4 January 2005, <<http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav010505a.shtml>>.
- lxvii ‘United States Cuts Off Aid to Uzbekistan’, *Eurasia Insight*, 13 July 2004.